

VÁNDOR KÁLMÁN
NÉGYEN A VIHARBAN

PANTHEON KIADÁS

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2023
ISBN 978-963-417-572-8 (online)
MEK-20506

I.

- Odanézzetek! Vera Valaoritis! Szebb, mint valaha!

A fiatal tiszt gyönyörködve egy fiatal asszonyra mutatott, aki éppen a kikötő tömegén fúrta át magát. Hitetlenkedve csóválta a fejét.

- Mintha huszonötéves lenne! Pedig harminchat is elmúlt!

Tisztvárosa, akivel együtt támaszkodott a móló mellett, érdeklődve fordult feléje.

- Az apjáról mit tudtok? Mi van Valaoritis ezredessel?

- Vagy tíz évvel ezelőtt halt meg Párisban. Mióta innen mennie kellett, Párisban élt.

Kedvteléssel nézték a szép asszony szikrázó szőke haját, örökké derűs szemét, napbarnította, karcsú figuráját. Vera Valaoritis csakugyan, most is, derűsen tört utat magának a pireusi kikötő bábeli zavarában, aztán felszállt a zsúfolt Athen felé induló gyorsvonatba, mely végigrobogott vele Pireuson, aztán Athen közelében, egy gyors mozdulattal, lebukott a föld alá és mennydörgő csattogással zúgott el a hirtelen nőtt város, Athen felé.

Egyik napfényben fürdő sugárúton bukkant ki újra Vera Valaoritis feje a földalatti megállónál. Elegáns, a Balkánon szokatlanul diszkrét kosztümöt viselt, mely rövid pillanatok alatt beolvadt a sugárút hullámszó, koratavaszi napfényben fürdő tömegébe. Még csak március vége volt, de teljes tavaszi pompájában ragyogott a kék ég, lángolt a nap s Athen lakossága egyszerre elfelejtkezett minden óvatosságról.

Már egy hete nem volt légiriadó, hát úgy elfelejtkeztek a pincékben töltött éjszakákról, szíriák sivító hangjairól, mintha soha sem lett volna háború vagy legalább is elviharzott volna már a fejük felett. A hirtelen nőtt város, mely azon a napon, amikor Vera született, mindössze két és félmillió országocská fővárosa volt s a koldusfillérekben élt, amit az Acropolis, leginkább német, rajongói hullattak markába, közel hét millió ország felduzzadt lakosságú fővárosa lett. Vera Valaoritisnek, amikor még iskolásleány volt Athenben, az utolsó évtizedek történelmét tanulva mindig más határokból kellett vizsgáznia, mint amelyeket az év elején bemagoltattak vele.

És minden határváltozást az iskolán kívül odahaza is meg kellett éreznie. Míg apjából ezredes lett, meg kellett járnia az első balkáni háborúban Epirust és Délmacedoniát, át kellett hajóznia szigetekre, aztán a második háborúban bejárta Tráciát, Keletmacedoniát és a kisázsiai szigeteket, hogy végül összemérje kardját Kemál Attaturkkel, aki kemény legénynek bizonyult és Valaoritis ezredest futólépésben kergette ki Drinápolyból.

Ha a győzelmek az országot duzzasztották meg, ez a vereség viszont Athent tette millió nagyvárossá, kelet Párisává. Közel másfél millió görög szaladt a megvert hadsereg után Kemál birodalmából és levante görögjei nagyjából Athent választották új otthonul.

Az Acropolis Athenje és Újgörögország Athenje között húzódó demarkációs vonal rohamosan szűkülni kezdett. A villanegyedek, rohamosan felhúzott bérpaloták, üzletházak kinyújtották karjaikat az antik város felé s a görög élelmesség szinte hónapokon belül építette ki lármás, elárusítók kiáltozásaitól hangos körútjait, széles sugárútjait, vakítóan fehér hotelpalotáit, melyeknek tövében nyüzsgő embertömegek, bárók, kicsit balkánian csillogó kirakatok keveredtek össze rohanó forgatag kaleidoszkópjává, hadonászó forradalmárok Mekkájává.

Valaoritis ezredes villája itt volt, az Acropolis határmesgyéjén. Egyszerű, fehér villa, melynek nemes vonalai az ezredes francia származású feleségének ízlését dicsérték. Az a harmónia, békesség, mely annyira nélkülözött minden balkáni elemet, nemcsak a villa külsején mutat-

kozott meg. Ez jellemezte azt a halk, derűs, kiegyensúlyozott életet is, melyet a falakon belül élt a szép francia asszony kislányával.

A villa csendjét legfeljebb miss Brown és mme Reginald lépései verték fel, akik az angol és francia órákat jelentették Vera fehér szobájában. De ők igazán olyan halkan lépegettek, hogy a csendet nem érhetette sérelem. Rajtuk kívül Frau Spitzmüller szemüveges alakja volt látható hetenkint háromszor a villa rácsos kapujában. Ő Mozartot, a kedves Schubertet és Schumann-t hozta el Verának zongoraleckék formájában.

Meghitt, derűs, kiegyensúlyozott életük olyankor szokott ideig-óráig felborulni, ha két hadjárat között hazaérkezett Valaoritis ezredes. Ilyenkor féktelen szeretetével, kitörő apai érzelmeivel sikerült összebogozni a szálakat, felborítani az egyensúlyt és távozása után bizony eltartott néhány napig, míg a felzaklatott gyereklélek megnyugodott és visszatért medrébe, angol, francia és német könyvei, diszkrét zenés délutánjai és édesanyjába karolva megtett sétái közé.

Szerencsére Valaoritis ezredes igen ritkán volt odahaza. Így zavartalanul szép és úri volt első lányságának ideje is. Vera nem tartozott a korzó szépei közé. Aki nem mindennapi szépségében akart gyönyörködni, annak társaságban kellett vele találkozni, még pedig olyan társaságban, ahova nem mindenkit bocsátottak be. Ezenkívül legfeljebb a színházi páholy mélyén lehetett néha látni. Ilyenkor diszkrét, egyszerű ruhát viselt és rendesen az angol követség egyik érdekes fejű tagjának Robert Grogannak társaságban volt. Természetesen édesanyjával együtt.

Ebben az időben sokat beszéltek róla, hogy rövidesen felesége is lesz a követségi tanácsosnak.

Csakugyan gyakran mutatkoztak együtt társaságban is.

Ha Athenben egy édesanya a leányának követendő példát akart mutatni, Vera Valaoritire hivatkozott. Aki a balkáni metropolisban nyugateurópai életformák között, nyugateurópai modor segítségével élt vidám, szép és kiegyensúlyozott életet.

Igaz, ezek az anyák elfeledkeztek valamiről. Arról, hogy Vera édesanyja a párisi szalonokból hozta magával ezt a levegőt. Hogy nála ez az életforma nem modorosság volt, hanem az egyetlen úri lehetőség.

Fájdalom, a legrosszabbkor hagyta magára leányát. Tizenkilenc esztendőskorában.

Egy autószerencsétlenség okozta halálát.

Vera édesapja mellé került.

Zavaros idők jártak ezidőtájt Görögországban, egyik forradalom a másikat követte.

A tisztikar tekintélyes része nyakig ült a politikában.

Valaoritis ezredes, míg felesége élt, nem igen vett részt ezekben a mozgalmakban. Felesége még a távolból is hatott reá valamennyire.

De most, hogy egyedül maradt mintha mindent ki akart volna pótolni. S ebben nagy segítségére volt egy fiatal politikus, aki korábban ezredében szolgált. Constandinosnak hívták s inkább lett volna kalandornak nevezhető. De ezt a derék katona, Valaoritis, nem vette észre. Oly annyira nem, hogy érdekében Robert Grogant is kinézte házából.

Az angol diplomata eltűnt s Constandinos hatása alatt Valaoritis ezredes kötelességének érezte, hogy résztvegyen a különböző forradalmakban. Így néha hónaponként változott a lakhelye s tisztirangja. Volt úgy, hogy Krétán ült Venizelos mellett, volt úgy, hogy Athenben a királpártiak oldalán. Volt úgy, hogy száműzött volt, volt úgy, hogy magasrangú katona, sőt diktátorjelölt.

Mikor húszéves korában Vera férjhez ment az akkor éppen forradalmi miniszterként fungáló Constandinoshoz, már nem az volt, akivé édesanyja nevelte. Apja és annak társasága, alaposan elrontotta. A házasságban sem találta meg egyensúlyát. Úrilányból nem úriasszony, hanem „divatos asszony” lett. Aki a házasságon kívül is keresi az egyensúlyát.

A házasság különben nem soká tartott. A forradalom nem sikerült, a forradalmi minisztert elcsípték, börtönbe zárták s ott egyik napról a másikra meghalt. Váratlan tüdőgyulladás. Valaoritis ezredesnek ezzel szemben sikerült a „tüdőgyulladást” elkerülni. S hogy sikerülhetett, ebben segítségére volt az az olasz teherhajó is, melynek raktárában szeneszsák mögött húzódott meg Verával egyetemben.

A fiatal özvegy természetesen fekete ruhát viselt. Elragadóan szép volt szőke fejével a mély gyászban. De a gyászt inkább csak divatos ruháiban viselte. Szívében nem sok köze volt tragikus véget ért férjéhez. Sokkal inkább vonzódott az ógörög tragédiák kothurnusos előadóinak egy késői utódjához. Az atheni színész igen fiatal volt, de egyben igen csinos is. Ha Vera az olasz teherhajó piszkos zsákjai mögé rejtezkedve zokogott, ez semmiesetre sem szólt az egykori miniszternek. Halálisan szerelmes volt az atheni színművészbbe.

Később nevetve szokta emlegetni ezt a szerelmét, mely végigkísérte Olaszországon s vele ment a minden politikai emigránsok menedékközföldjére Franciaországba, sőt Párisba is, abba a kétes tisztaságú penzióba, mely a Saint-Lazare szomszédságában, egy rendkívül keskeny, de annál magasabb öreg házban nyert elhelyezést. A penzió nélkülözött minden kényelmet, de a görög politikában tradíció volt, hogy a mindenkori bukott rezsim vezetői itt keresnek átmeneti elhelyezkedést. Maga Venizelos is több ízben volt lakója.

A későbbi esztendőkbén Vera nevetve szokta elbeszélni, hogy ebből a penzióból indult el művésznői karrierje. A történethez természetesen szorosán hozzátartozott az atheni színművész is. Vera romlását kétségtelenül ő okozta. Rajta kívül a rádió és az úgörög szerelmi líra néhány válogatott gyöngyszeme. Vera kacagva úgy szokta elmesélni, hogy hozzájárult a dologhoz az atheni színész állandó pénzzavara is.

Mert Vera névnapja közeledett s a fiatal színésznek annyi pénze sem volt, hogy egy párisi virágkereskedésben csokor virágot rendeljen távirati úton s elküldesse a Saint-Lazare melletti penzióba. Így támadt az az ötlete, hogy elment az atheni rádióba.

- Nagyon megkérem, tegyenek meg nekem egy nagy szívességet! Életbevágóan fontos, hogy két héten belül szavalóestet tarthassak a rádióban! - szeme könnyöngött. - Tessék engem megérteni! Szerelmes vagyok! S az asszony, akit szeretek, Párisban van! Most kaptam levelet, hogy menjek utána. Sajnos, nem tehetem. És most lesz a névnapja. Szeretném legalább a hangomat, a szerelmemet utána küldeni. Uraim! Én most összeállítottam egy csokor verset. A legszebb szerelmes versek. Olyan valamennyi, hogy zokog a vágy belőle. Ezeket a verseket át a hangomat s a szerelmemet akarom neki elküldeni, hogy megerősítem hűségében!

Néha Verának a szeme is nedves lett a kacagástól, mikor elmesélte. A szerelmes fiú olyan kedves volt, hogy a rádió urai is mosolyogtak. Vera névnapjának előestéjére kitérték a szerelmes színész liracsokrát.

Máris ment a levél a párisi penzióba:

- Vera, mon amour! A névnapodra rádióan át szerelmes versek szavain át szólok hozzád!

Vera szeme felragyogott. Milyen boldogság! Hát nem gyönyörű? S rohant, hogy sívár penziószobájába egy estére szerezzen egy készüléket. Meg is szerezte s a nagy napon felszereltette.

Aztán este félnyolckor, tíz perccel az atheni szerelmes megszólalása előtt, kinyitotta. Igen, Vera romlása itt kezdődött. Azon, hogy rosszul magyarázták meg neki a rádiókészülék kezelését. Hiába csavargatta a különböző gombokat, a rádiót nem tudta megszólaltatni.

A színész már ott állt a mikrofon előtt, talán arra gondolt, hogy ennél szebb szerelmi vallomást kitalálni sem lehetett volna. Talán éppen azt képzelte el, amint a Párisba szakadt szép atheni özvegy, kicsit gyökértelenül, idegenül, ott a párisi penzió szobában áll és remegve várja megszólalását. S ezalatt Vera kétségbeesetten látta, hogy a percek múlnak, már csak hat, már csak öt, négy, már csak három perc s a rádió nem szól! Az atheni rádióból száll majd feléje a hang, a vallomás s ő itt áll a néma rádió előtt, nem hallhatja.

Már csak másfél perc hiányzott. Vera magánkívül feltépte az ajtót, felrohant az emeletre és becsengetett az első ajtón.

Egy férfi nyitotta ki.

- Könyörgök, ne haragudjék rám! Nekem egy perc múlva okvetlenül hallgatnom kell az atheni rádiót! Van rádiója?

- Van!

- Hallgathatom?

- Parancsoljon!

A férfi mosolyogva kitárta az ajtót, még Athent is segített megkeresi s már fel is bűgött a jól ismert hang:

*„Vágypiros álmok a lelkekre szállnak
És ide szállnak és tovaszállnak
Fekete életnek, piros halálnak csak muzsikálnak
Csak muzsikálnak...”*

Forrón, epedőn szavalt a fiú. Hangjában remegett a szerelem s a vágy.

*„Seherezáde éjjelén, ma
Legyen a csókom forró, mint a nap,
Égessen, gyujtson fagyott ajkakat!
Mámoros lángba,
Izzó ragyogásba
Vesszen belé ma minden földi gond!
Az óra ma éjjel búcsút ne intsen,
Hadd szórom elébed minden sok kincsem,
Ami csak bennem, mélyen bennem él...”*

Vera szemét előntötte a könny. Zokogva ráborult az ismeretlen ember ismeretlen szobájában a rádióra. Zokogástól rázott vágyó, fiatal teste felett szállt a szerelmes hang:

*„Hallod-e, hogyan sírnak az éjszakák!
Nyögnek a házak, zúgnak a fák!
És zúgnak a vágyak
És hófehér ágyak
Szűzen maradnak, meg se gyűrődnek...”*

Már az összes versek ott remegtek a kis szobában s Vera még mindig a rádióra borulva zokogott. Míg egyszer a haján simogatást érzett.

- Nagyon szerelmes, kislány?

- Nagyon!

A meghatott simogatás egyre melegebb lett, a mosolygó férfiszem egyre közelebről nézett a könnyes szemekbe. Csoda-e, ha a szebbnél-szebb szerelmes versektől felajzott, legszerelmesebb hangtól szomjassá vált száj egyszer csak arra eszmélt, hogy egy férfiszájhoz tapad?

Igaz, ez a száj nem volt azonos azzal, amely a verseket mondta, de úgy-e Páris, számkivetve, egyedül, sehol társ, semmi simogatás... Olyan jól esett.

Vera így lett először egy férfi szeretője. Aztán jött a második, a harmadik. Mikor egy-egy férfi tovább állott, eleinte zokogott. Később már csak könnyes lett a szeme. A végén aztán nevetni kezdett. S azóta egy ideig kacagva libegett át az életen.

Mikor az öreg görög ezredes kivitték a temetőbe, már táncosnő volt. Ragyogóan szép, karcsú, mint egy húsz éves lány. Megjárta a Rivierát, táncolt Londonban, hirdették a nevét plakátok Berlinben, Hamburgban, Bécsben, énekelt kacagó kis hangocskáján a budapesti Dunapart apró selyemdobozáiban s most két szerződés között egy hétre otthon volt Athenben. Egy londoni fiú, valami ujságíró, hozta repülőgépen. S néhány nap múlva innen megy tovább Osijekbe, ahol egy hónapon át táncolni fog a Hotel Park tabarinban.

Athenbe mindenesetre jól érkezett. Már egy hete nem volt légiadás s az egész város kivirágzott. Szeretettel gondolt vissza az angol fiúra, aki hazahozta. Szép unalmas fiú volt. De nagyon kedves. Pireusban most indult el a hajóval, ki tudja, hova. Talán Egyiptomba? Végeredményben nem is fontos.

Vera, most a kikötőből visszatérőben, átdolgozta magát a lármás Atheni utcán, melynek kavargásában szinte elvesztek a bedeszkázott kirakatok. Igen, így háború, repülőátadások idején megdrágul a kirakatüveg, nem is igen lehet kapni. De ki törődik ezzel, mikor már egy hete nem szóltak a szirénák és ragyog a nap?

Vera zsebében néhány font volt. Ez az angol fiú dugta a kezitáskájába. Hálásan, mert Vera finoman, ízléses formák között ajándékozta meg szerelmével. Persze nem sok, de Athenben, ebben a párisi forgatagra emlékeztető balkáni metropolisban, sohasem kellett a jó élethez sok pénz. Anglia, mely ezt a kacskaringós tengerpartú országot mindig tengeri támaszpontjának tekintette, nem sajnálta a pénzt sem tőle.

Vera befordult a sugárút oldalán húzódó, hatemeletes hotelskatulyába, amelynek halljában angol tisztok, vidékről menekült kereskedők és felékszerezett hölgyek ültek a kényelmes fotelekben. A számláját kérte.

Az angol fiú már a vasúti jegyét is megváltotta Osijekig. Este utazik, Üszkübben kinéz az ablakon, felveszi fülkéjébe a macedoniai Miro Szrdanovot, akivel legutóbb együtt táncolt a budapesti Moulin Rouge-ban s aztán tovább Osijekbe.

- Vajjon mi van Miroval - gondolt a macedonra. - Meggyógyult, vagy most is beteg?

Kiállott a hotelszoba apró terraszára. Nézte a mélyben kavargó, tavaszi fényben fürdő áradatot. Hirtelen valami elérékenyülés fogta el. Láttá magát mint kis gyereket, kis fehér ruháskában, nagy széles karimájú szalmakalapban, amint egyik oldalán szép mamájával, másik oldalán Valaoritis - akkor még - kapitánnyal, forró nyári délutánon apró, furcsa kis hajókat néz, amelyek ott sürgölődnek-forgolódnak a part és az elszórt kis szigetek között. Feljött orrába az apró hajók különös szaga, látta magát fedélzetükön, amint a fűrgő kis alkotmány eliramodik velük a parttól és egyre távolabbról mutatja az Acropolis fehér márványoszlopait.

- Nem szabad Vera - hallotta a múltból édesanyja hangját. - Ne vedd ujjacskádat a szádba!

Az apja erős karját érezte, amint két háború között, egy-egy ilyen nyári délutánon, hajókiránduláson a magasba emelte és csillogó szemmel nézte:

- Vera, te leszel Athenben a legszebb asszony!

Anyá ilyenkor szemrehányóan nézett az ezredesre...

Alvó kis kikötő városokra emlékezett az attikai partokon, ahol nehéz halszag áradt az emberekből. Varázslatos éjszakákra, kivilágított terraszokra, kis görög tengerészapródokra emlékezett, akik táncra kéri. Az ezredes leánya... Vera Valaoritis!

Úgy kellene, hogy neki most is előkelő villája legyen. Valahol az Acropolis felé vezető villasoron. Kicsit antikizáló stílusban, vakító fehérén a szikrázó napsütésben.

Vagy talán még szebb lenne, ha az a régi villa várná. Úgy illenék, hogy most különböző hölgy bizottságokban vegyen részt, sőt egyeseket vezessen is. A haza veszélyben van, görög anyák egyesüljetek.

S ehelyett? „Vera Valaoritis, a párisi tánc-csoda”. „Vera Valaoritis az Alhambra sztárja”. „Vera Valaoritis, a...”

Egyszerre csengő hangján kacagni kezdett. Olyan vidáman, olyan önfeledten, hogy az már zokogásnak is beillett volna.

Az utóbbi években, sajnos, már gyakran hangzott így a kacagása, híres nevetése.

- Vera Valaoritis nem gondol számárságokra, hanem csomagol - mondta kicsit kesernyésen, kicsit önmaga felett gúnyolódva. - Vera Valaoritisnek szerződése van az osijeki Park Tabarinban. Vajjon milyen lehet az az Osijek?

Szép válla megrándult. Nem mindegy?

Fontos, hogy Üszkübben ne felejtse el kinézni az ablakon. Ez a Miro Szrdanov olyan gyámoltalan. Vajjon beteg-e még, vagy meggyógyult már? Szegény, Miro...

Szlávko Andrić, az üszkübi királyi bírósághoz kinevezett ügyész, kimért lépésekkel ment Miro Szrdanov oldalán. Nem volt könnyű dolog lépéseiben megóvni azt a méltóságot, mellyel egyrészt magas közhivatali rangjának, másrészt a jugoszláv királyságnak tartozott, amikor a macedon bábél macskaköves utcáin, mint az állam képviselője, a hivatali méltóságot egyeztetnie kellett azokkal az érzésekkel, melyeket benne Miro Szrdanov keltett. Szlávko Andrić Valjevoból került az üszkübi bírósághoz és meglehetősen társtalannak érezte magát mindaddig, míg egy este meg nem ismerkedett a légiesen karcsú, álmodó szemű leánnyal, akinek nagy fekete szeméből, fátyolos tekintetéből azt a világot vélte megpillantani, melyet álmaiban képzelte el magának tartózkodási helyül.

Miro Szrdanov valóban nem volt mindennapi jelenség. Legfeltűnőbb a keze és a szeme volt. Valószínűtlenül keskenyek voltak ezek a kezek, ujjai mint egy zongora elefántcsontszínű billentyűi. De szinte a végtelenségig hosszú és karcsú billentyűk, melyek a hangszerből a legtisztább, legálombarinatóbb hangokat csalják elő. A szemlélőnek azt kellett éreznie, hogy a karcsú ujjakban titokzatos delejesség lakik, mely a legédesebb álmokba zsongítja azt, akinek homlokát megérinti.

Szlávko Andrić már többször is megemlítette Miro Szrdanovnak azt a benyomását, hogy valamiképpen királyi vérből kell származnia, valamely keleti király ágyékából, mert szépségének nyugalma, szemeinek álmodó tüze, magas termetének finomsága királynőkre emlékeztet.

Miro Szrdanov szomorú, de meleg mosollyal válaszolt ilyenkor az üszkübi ügyésznek és halkán emlékeztette rá, hogy ő mindenkor bolgárnak vallotta magát, macedoniai bolgárnak és abból sem csinált titkot, hogy nem tartja igazságosnak a jelenlegi állapotot. Mert bár Szlávko Andriytyt mint férfit és jóbarátot őszintén tiszteli és becsüli, sőt talán még ennél is többet érez iránta, de teljesen indokolatlannak tartja, hogy ő képviselje itt az állameszmét. Szerinte erre bolgár ügyész lenne hivatott, aki nem II. Péter, hanem Boris király nevében emel vádat, ha erre szükség mutatkozik.

Az üszkübi utcák ilyen vitákra igen kevésé voltak alkalmasak. Sétájuk ezen a délutánon is kikövezetten, szeszélyesen kanyargó utcák között vezetett, melyeken felmérhetetlen volt a szemét, piszok s egy-egy szekér után a porfelhő. Ha valamelyik sarok felől szekér közeledett, Miro Szrdanov ijedt mozdulattal azonnal ajkához emelte zsebkendőjét s arca pillanatról pillanatra pirosabb lett. Ugyanis mindaddig nem vett lélegzetet, míg a porfelhő el nem ült és apró szemcsék alakjában el nem foglalta helyét ismét az utca szemetében.

E napi sétájukban az egyetlen nagyobb szabású épület, mely mellett elhaladtak, a tisztai kaszinó volt. Ez megállta volna helyét - Szlávko Andriyty említette is - akár Valjevo főterén is. De ez egy épületen kívül általában viskók szegélyezték a kacskaringós sikátorokat. Ilyen környezetben, állandóan vigyázva, hogy a macskaköveken, vagy egyáltalában nem kövezett utcák buckáin, el ne botoljon s így alkalmat ne adjon a macedonoknak gúnyos megállapításokra és megjegyzésekre, melyekből az államhatalom képviselőjét illetik, nagyon nehéz volt az ügyésznek ilyen kényes kérdésekről nyilatkozni, mint az is, hogy vajjon mi felelne meg az igazságnak Macedoniával kapcsolatban. Mégis úgy érezte, hogy meg kell világítania a kérdést, mégpedig oly formában, melyből Miro Szrdanov is láthatja, hogy ő emelkedett szellem, aki mindenképpen méltó arra, hogy királynői szépségét és légies báját meg ne vonja tőle.

- Azt kell mondanom - kezdte szavait hogy Macedonia valóban nem nevezhető szerb többségű területnek. De azt is tagadnom kell, hogy bolgár lenne. Valójában legalább hat nép keveréke Macedonia lakossága, mely nem is érdemli meg azt a sok háborúskodást, melyet birtokáért a Balkán két legnemesebb népe, a bolgár és szerb folytatott már. Kisasszony természetesen bolgár, mint mondtam, szerintem annak is a legszebb típusa, így ne vegye magára, amit mondanom kell. De e keverék csakugyan nem érdemli, hogy nemzeteink véréket ontsák érte. Tudja Szrdanov kisasszony, hogy mit mutat az üszkübi királyi bíróság elmúlt évről készített statisztikája?

Miro Szrdanov meleg érdeklődéssel pillantott az ügyészre, aki megállt s hogy szavainak súlyt adjon, egy pillanattig hallgatott.

- Elrettentő képet mutat, igen tisztelt Szrdanov kisasszony! E görög-török-bolgár-albán-szerb keverékű föld lakossága az elmúlt évben mindössze tizenhét esetben keresett jogorvoslatot a bíróságnál polgári ügyekben. Ezzel szemben négyszáznál több esetben kellett vádat emelnem gyilkosság büntette miatt!

Közben kifordultak a főutcára. Mintha ebben a pillanatban más város tárult volna szemük elé. Csillogó kirakatok zsúfolódtak egymás mellé és portáljaikkal szinte nyugati képet adtak a házaknak, melyeknek így elkendőzték rongyosságát. Fájdalom, a vígasztaló kép meglepő rövid ideig tartott. Ha csak nem akartak a rövid útvonal zsúfolódó s fel-alá sétáló közönségébe sorakozni, mihamarább végére értek a városias képnek. S Szlávko Andriyty szemmeláthatóan inkább kereste azokat az utcákat, ahol kettesben sétálhat Miro Szrdanovval.

- Nem tudom, említettem-e már - mondta, amint lekanyarodtak a mohamedán negyed felé - hogy magányosan élő ember vagyok. Feleségemtől az állam már elválasztott. Sajnos, az egyház okoz nehézségeket.

Nagyot lélekzett.

- De végtére ezen is túl leszek s arra gondolhatok, hogy új otthon alapítsak.

Miro Szrdanov orrához emelte apró zsebkendőjét. Szekér vágatott feléjük mindent eltakaró porfelhőben.

Úgy látszik, kicsit el is késett a zsebkendővel, mert heves köhögés fogta el, meg kellett állnia. Utána kissé bizonytalan lépéssel akarta folytatni az utat.

- Ha megkapnám ígéretét, hogy megvárja a processus végét és remélhetem, hogy mellém áll - mondta most remegő hangon az ügyész - mindent elkövetnék, hogy olyan városba neveztessem ki magamat, ahol Szrdanov kisasszonyt nem érhetnék ily inzultusok!

De Miro Szrdanov nem válaszolt, hevesen szedte a lélekzetet, aztán halkán mindössze annyit mondott, hogy nagyon szeretné, ha mielőbb haza kísérné.

Már a mohamedán-negyedben jártak. Piros fezek, turbánok hömpölyögtek körülöttük s a nők arcfátyollal, sűrke zsákruhájukban suhantak a sikátorok szélén. A sarokról már a bazár zsvajja hallatszott.

A porfelhő elült s Szlávko Andriy észrevette, hogy a mecset bejárata mellett állanak. Gyorsan az ingadozó lépésű leány hóna alá nyúlt és bevezette a mecset udvarába. Mintha egyik pillanatról a másikra a poros szenny birodalmából a csend és tisztaság országába léptek volna. A nap aranyfénye tiszta, fehér felületeken szikrázott.

Miro Szrdanov behúnyta szemét. Homloka verejtékes volt.

- Köszönöm - súgta.

Az ügyész tovább vezette a hűvös imaház felé, melynek falairól a próféta igazságait hirdették a betűk. Miro a szószéknek támaszkodott s elborultan nézte a Mekka felé fordított imafülkét, a padlón heverő drága imaszőnyegeket Hatalmas turbánnal öreg müezzin csoszogott el a bejárat mellett. Szemét újra lehúnyta. Mennyit sündörgött valaha itt a mecset körül. Kis mezítlábas leányt látott, sápadt, sovány leánykát, amint hancurozva, más mezítlábasokkal menekül a templomszolga elől. Miro Szrdanov, a varga leánya. Aki egész nap itt csatangolt lányokkal, fiúkkal, hallgatta a bazárvilág zsvajját, elkeseredett alkúit s csillogó szemekkel itta fel a bazárok drágaságait, a fehér horgolásokat, csipkéket, háziszötteseket, a színes papucsokat, vörös és sárgaréz üstöket, bocskorokat, kannákat, selymeket s az akkor még csodálatos kincseknek látszó cseh üvegeket, német porcellánokat, olcsó parfümöket, fancsali tükröket és az ezrével tornyosodó piros fezeket.

Egyszer lopott egy üveg parfümöt s a kereskedő észrevette. Vagy huszan indultak üldözésére. Éktelen kiáltozással, átkozódással, hadonászással kergették hosszú sikátorokon át. S ő vékony lábcskáján rohant előttük, halálos sápadtan dobogó szívvel, a parfümöt kis domborodó melléhez szorítva.

Egy nagy kövér ember piros fezen majdnem elérte. Már csak a karját kellett volna kinyújtania, mert ő kifáradt és sovány testét nem bírták tovább hurcolni a vékony lábak.

Szerencsére egy göröngy segített. Az üldöző megbotlott és éktelen sivítással orra esett.

Ettől új erőt kapott s míg a többi üldöző lábra segítette a sivító póruljártat, ő egerutat nyert.

Megmenekült üldözőitől s a lopott parfümöt is megmentette. Csúnya lilásszínű pacsuli volt. Három napig nem mert a bazár környékére menni. Inkább a vásárokat nézte, ahol nem a mohamedánok árusítottak. Itt késő délutánokon, mikor a pacalsütők tájékán felütöttek tanyájukat a tamburicások, táncolni kezdett. Énekelt is. Volt egy nóta, szerbül énekelt, de egy öreg bosnyák szerint, aki a világháborúban Budapesten szolgált, magyar nóta volt. Ezt

különösen szépen tudta énekelni. Hálából itatták, etették. Néha mámorosan érkezett haza apja, az öreg varga házába. Ilyenkor kegyetlenül elverték.

De legközelebb megint ott volt, egyre újabb mozdulatokat gondolt ki a tamburicások zenéjére. Egyik délután, mikor táncolt, nagy macedon legény ült az első sorban. Utána hozzá sündörgött és meghívta pacalra, egy kis itókára. A pacal forró volt és izes, az ital tüzes, a legény fiatal, csillogó szemű és erős karú.

Ezen az éjszakán veszítette el a leányságát.

Sűrű, csillagos éjszaka volt. A legény kivitte valahova a városon kívül, puha zöld fű símult a háta alá. Valahonnan messziről néha a tamburica foszlányait hozta a halk nyári szellő. Tizenhat éves volt. Ilyen karcsú, mint most, ilyen könnyű, légies. És remegett benne a vágy.

Reggel a varga rúgásokkal kergette ki a házból. A legközelebbi vásáron már pénzért táncolt, pénzért énekelt és pénzért mást is meg kellett tennie. Talán ez az átkozott köhögés is ebből az időből maradt meg. Ez a köhögés, ez a könnyű szédülés és a szemének ez a nedves, vágyteli csillogása.

Milyen különös. Vannak betegségek, halálos betegségek, melyek az élet, a gyönyörűség vágyát csigázzák fel egyre magasabbra...

Lokálokra emlékezett. Sztambul. Kairo. Ankara. Egyszer látta mulatni Kemal Attatürköt. Aztán Szófia, Bukarest. Legutóbb Budapest. Ó, Budapest. Az szép volt. Dunapart, nyár, simogató szellők, tiszta utcák és ott a folyó másik oldalán a hegy a szanatóriummal. Ott könnyebb volt. Ritkábban jött ez a köhögés, ez a szédülés, ez a halálos pír az arcon. Ott a betegségből csak a vágyat érezte. A gyönyörűség után. Volt egy fiú. Bárzongorista...

Most Osijek következik. Vera Valaoritis érte jön s együtt mennek.

Mert menni fog. Nem vár Szlávko Andrićre. Jó ember, biztosan nagyon jó. De nem kívánja s ami még az életből hátra van, az alatt hajszozni akarja, amit felhajszozhat.

A mecset hűvös csendjében lassan magához tért. Már rendszeren, nyugodtan lélekezett.

Szlávko Andrić melegen, szerelmesen a keze után nyúlt.

- Ha megvárna Szrdanov kisasszony...! Miro... A processus véget fog érni. Én mindent elkövetnék, hogy az egészsége... Beogradba helyeztetném magam, ott kitűnő orvosok vannak...

Miro két nagy fátyolos szemével melegen rámosolygott.

- Kedves, Szlávko Andrić! De nekem mennem kell! Osijek! A szerződésem...

És ment a mecset udvaron az ügyész előtt. Mintha siettetni akarta volna a nyarat, hosszú, virágosnyári emprimét viselt Miro, flórencei szalmakalappal, szalagokkal.

Szlávko Andrić megállt, becsületes szemét könny futotta el. Mintha az álmot, a szépséget látta volna, amint hiába kapott utána s most kisuhan a kezéből, hogy soha többé ne láthassa.

Karcsún libegett előtte, mintha szállott volna. Egy gyönyörű, kicsit fáradt, vágyaktól terhes költemény.

Az osijeki Park Tabarin plakátján Miro Szrdanov úgy szerepelt, mint táncosnő és énekesnő. De Miro Szrdanov tudta: nem igaz ez! Miro Szrdanov nem táncából él. Még csak meleg hangjából sem.

Szrdanov a szeméből élt!

Szeméből, mely kicsit mindig fátyolos volt.

Vágytól? Vagy górcsöveken kimutatható baktériumoktól?

Ki bánja azt, mikor zene szól s ital gyöngyözik a poharakban? S ezen az éjszakán, melynek hajnali óráiban künn az üszkübi pályaudvaron beszáll majd Vera fülkéjébe, verejtékezve figyelte a zsebkendőjét. Minden apró köhögése után. Vajjon nincs-e csöppnyi piros folt a fehér mezőn? Az orvosok azt mondták elmúlt már felőle minden veszély. A góccok elmeszedtek. Ha okosan él...

De lehet-e okosan élni, mikor köröskörül zeng az élet! Lám, ez a szörnyű éjszaka is! Amikor este elvált Szlávko Andriyától s belépett a szállodája kapuján, már megérezte. Ezen az éjszakán nem lesz alvás. Már a kapu alatt vidám nyüzsgés hangja hallatszott az emeletről. Táncmulatság, egyleti bál.

Ha bálról hallott, mindannyiszor megborzongott. Ha bálozó lányokat látott kocsiba szállni, egy bálterem kapuján besuhanni, mardosó irigységet érzett. Ő sose volt lány. Gyerekből lett asszony. Sohasem élte át az apró borzongásokat, báli izgalmakat, kipirult, apró találkozásokat, mikor két kéz érintkezik s ketten hiszik, hogy a boldogságtól elalélnak.

S hányszor kellett később mégis végignézni! Vidéki szállodákban, mikor a szobákba felhallatszódik a nagybögő konok, értelmetlen brummogása.

Ez az éjszaka rosszabb volt mindegyiknél. Szobája a folyosó végén, a bálteremmel egy emeleten húzódott meg, enyhe félhomályban. S ezen az éjszakán a nagybögő brummogása helyett a szerelmesek tettek nála látogatást. A teremből egymásután szöktek ajtajának félhomálya elé, hogy ott remegjék át suttogva a báli éj legizgalmasabb pillanatát. Szerelmesek forró suttogása, ostromló heve, csábító szirénhangja népesítette be az idegen hotelszobát.

Szűzi szerelmeket, megremegő csókokat hallgatott végig.

- Szeretsz?

- Nagyon!

Hallgatnia kellett féltékeny suttogásokat.

- Egész este veled táncolsz! Ha mégegyszer szóba állsz velem...

Végighallgatta a most születő érzés borzongva előbujó első, édes dadogásait:

- ...én nem is tudom, hogyan mondjam...

- Mondja! Mondja!

Egy pillanatra Lucifer kísértő szavai is elsuhantak ajtaja előtt. Itt Miro Szrdanov el is mosolyodott.

Kicsit vidéki Lucifer volt.

S aztán jött a zordon szülői pár.

- Ha ez a lány mégegyszer Waszily Tolmacsevvel táncol, téged teszek felelőssé! Azonnal intézkedj, hogy ennek vége legyen, vagy máris megyünk haza!

- De Dragolyub, ez...

- Semmi Dragolyub!

És megjelent az ajtóban a szerelmi dráma. A menyasszony, aki lopva, titkon mégegyszer találkozik szerelmesével és hangja felcsuklik:

- ...én belehalok!

Miro Szrdanov úgy érte meg a hajnalt, amikor bekopogtak szobájába, hogy fel kell kelni, menni kell az állomásra, úgy virradt rá ez a reggel, hogy szakadatlanul szívek jöttek hozzá.

Remegő és bátor, erősen dobbanó és halkán tiktakoló, férfi és női szívek. Egy pillanatra megálltak az ajtaja előtt, megmutatták magukat.

Halkan csobogott a víz. Mosakodott. Odakünn már elhalt a zene, a víz csobogásán át távolodó lépéseket hallott egyre ritkábban s aztán csend lett.

Becsukta a bőröndjeit. Valahonnan a folyosó elejéről egy seprő sercegése közeledett szobája felé.

Egyre közeledett s amikor a hajnal első fénysugára beszökött az ablakon, éppen ott volt az ajtaja előtt.

Csendesen állt, várta a szolgát, aki leviszi majd a bőröndöket.

S egyre az éjszaka hozzá zárandokolt szívekre kellett gondolnia. A kopott szőnyegről a szíveket most söprik össze.

A szolga kopogtatott. Felemelte a bőröndöket.

Miro Szrdanov lassan ment utána s a kapuban beült egy öreg autóba, amelyik kivitte az állomásra.

II.

Irina Hadnagyevet, aki az osijeki Park Tabarin új plakátján a harmadik helyet foglalta el, derűs szeretet vette körül Noviszádon. Ha időnkint megjelent a város utcáin, felderültek az arcok, kedvesen hátbaveregették és szerbül, németül, magyarul kérdezték szélesen vigyorgva:

- Was ist mit dir, Irina? Mi szél hozott? Haza jöttél? Szrce moje!

Irina Hadnagyev ilyenkor szerbül, németül vagy magyarul - ahogyan szóltak hozzá - sebesen hadarni kezdett s külön mozgott minden jól párnázott részecskéje. Fitos orra, két csillogó gömbölyű szeme, kicsattanóan egészséges, piros szája.

Kis gömböc volt, hihetetlen mozgékonyssággal. Népszerűségét gyerekkorában alapozta meg, még az iskolában. Mert Irina Hadnagyev eljutott egészen a harmadik gimnáziumig. Szorgalmasan verekedett, nemzetiségi különbség nélkül osztogatta s fogadta a pofonokat. S legfőképpen imádta a hangosfilmet.

Ellentétben a többi lánnyal, nem az érzékeny történeteket részesítette előnyben, hanem az izgalmas kalandor drámákat. Éppen ezért mozitársai is inkább fiúk voltak. A Palace nézőterének legelső padsorában Irina Hadnagyev minden kalandor filmnél megtalálható volt. Kipirultan ült a fiúk között s előadás után velük együtt álmódott izgalmas kalandokról, melyeknek tevékeny részese lesz.

Iskolai karrierjének végét is a mozi idézte elő. És egy vakbél irritáció. Irina Hadnagyev ugyanis egy vakbél irritáció következtében elszokott az iskolától. S amikor elérkezett a pillanat, hogy újra menni kellett, nem tudta rászánni magát a kellemetlen feladatra. Reggel tehát hóna alá vette a könyveket, füzeteket, szépen köszönt s iskola helyett átsétált a túloldalra. A Fruska Góra panorámájában gyönyörködve járta be az öreg várat, Kamenicát, lógatta lábát a Duna partján s amikor a nagy vizen áthallatszott a főtérről a déli harang, szépen elindult hazafelé.

- Most jövök iskolából, feleltem, tudtam.

Ez volt a délelőtti program. Délután pedig ha csak lehetett - moziba szökött Irina Hadnagyev. Itt aztán találkozott ezzel, azzal, de mindenki szerette, senkisésem akadt, aki elárulja.

Igen ám, de egyik délután megy a moziba s a kapu előtt találkozik Milorad Radityvel.

- Te Hadnagyev - mondta Milorad - kell neked pisztoly?

Irina Hadnagyevnek sürgős szüksége éppen nem volt erre, de mit lehet ilyen kecsegtető ajánlatra válaszolni?

- Kell!

Milorad Radity már nyúlt is a zsebébe és nyújtotta a pisztolyt. Nem kapszlisat, nem riasztót, hanem igazi katonai revolvért, amilyent a jugoszláv királyság tisztjei hordanak az oldalukon.

Irina Hadnagyev zsebredugta. Milorad megbillentette a kalapját s tovább állott. Ő pedig beült a nézőtérre.

Mit kell ezen olyan sokat beszélni? Igazán nem olyan nagy dolog, ha egy harmadik gimnazista lány és egy ötödikes fiú pisztolyt cserél.

Irinát nem izgatta túlságosan az ügy. Mozi után hazament, vacsorázott, kitűnően aludt, reggel vette a könyveket.

- Megyek iskolába.

Azzal ment. Ezúttal is szokott erdőibe, fásligeteibe a tulsó parton. Mégpedig pisztollyal varjút lőni. Az ember szokják hozzá idejekorán a férfias sportokhoz. Már tudni illik, ha a mozi nyomán kalandosabb pályára készülődik.

Ezen a délelőttön következett be az esemény, mely Irina népszerűségét hosszú évtizedekre megalapozta mindazok előtt, akik vele egyidőben jártak a különböző iskolákba.

Amíg Irina varjakat vett célba a jugoszláv királyi haderő számára rendszeresített lőfegyverrel, odahaza az öreg Hadnagyevhez bekopogtatott az iskolaszolga. Az öreg Hadnagyev segédhivatali iktató volt a banovinán s éppen indult a hivatalba.

Az iskolaszolga az igazgató úr üzenetét hozta, hogy ha Irina jól érezné magát, s be tud menni az iskolába, egy negyedórára sétáljon be.

- Hiszen elment iskolába!

- Ott nincs! - Az iskolaszolga szeme ki ragyogott. - Úgy látszik, ő is velük szökött! Tessék csak besietni az igazgató úrhoz.

Rövidesen kiderült a tényállás. Bránko Jovanov papájának eltűnt a katonai revolvere. Bránko csente el öngyilkossági szándékból. Ugyanis időközben ötből bukott. Az öngyilkosságról ugyan rövidesen lemondott, de ugyanakkor Milorad Raditynek szerelmi bánata volt, hát átnyújtotta neki baráti szolgálatként. Csitítsa el vele azt a méltatlan nőért vergődő, fájó szívet.

De Milorad sem tudta elhatározni magát, hát a mozi előtt a revolvert átnyújtotta Irina Hadnagyevnek.

Ő pedig Bránkóval felült a vonatra. S a két ifjú világgá ment.

Minthogy odáig kiderült a dolog, hogy Milorad legutoljára Irinával beszélt, Hadnagyev úrhölgy azért kellett volna, hogy kiderüljön hova szöktek.

De Irina Hadnagyev sem volt található. Semmi kétség: velük szökött Noviszád egész ifjúsága lázban volt ezen a délelőttön.

Irina pedig minderről mit sem tudva, mikor meghallotta a déli harangszót, nyugodtan hazasétált.

- Feleltem földrajzból, tudtam.

Az elcsattant atyai pofonok számáról különböző legendák jártak hetekig Noviszád ifjúsági köreiben. Az aranyifjúság szerb, német és magyar elemei egyaránt napokig ünnepelték Hadnagyevet, aki nem árulta el szökésben lévő barátait. Igaz, hogy ez komoly nehézségekbe ütközött volna, mert egyszerűen fogalma sem volt róla, hogy hova szöktek. De e kijelentését mindenki szemérmes szerénységnek minősítette s e tény csak emelte népszerűségét.

Diadala tetőfokát érte el, amikor a megkerült Bránkóval és Miloráddal együtt, ő is azt a tanácsot kapta az iskola tanári karától, hogy mellőzze az intézet látogatását továbbra is.

Irina bevonult a Dubrovacsán egy papírüzletbe, itt megismerkedett a gépírás rejtelveivel. És tizenöt éves korában alkalmazást nyert e minőségben Gyoko Blazeivity ügyvédi irodájában, melynek többek között az az előnye is mutatkozott, hogy szemben volt a Hotel Szlobodával, mely viszont tőszomszédja Hadnagyev kisasszony kedvenc mozijának.

Ebben az időben már gömbölyödni kezdett, arcán majd kicsattant a megfeszült bőr s bár a divat, sajnálatosan, a karcsúbb figurákat helyezte előtérbe, dundi mozgékonyasága, s a tény, hogy a zsenge ifjúság mindenkor jobban kedvelte a kidomborodó idomokat, rövidesen udvart teremtett körötte. Udvartartásának tagjai nagyobb részben egykori diáktársaiból kerültek ki,

akiket Irina is rendkívül szeretett. Csak sajnós, a szeretet és szerelem nem azonos fogalmak. Irina udvartartásának tagjait szerette, szerelme azonban Gyoko Blazeivity ügyvéd úr felé fordult. Aki ezt nem méltányolta, észre sem vette. Irinából csakis a helyesírási hibákat vette észre s ezek olyan sokaságban jelentkeztek, hogy felmondásra érezte magát indítatva. Ez a felmondás indította el Irina művészi pályafutását. A felmondás éjszakáján ugyanis motoszkálást hallott Gyoko Blazeivity az irodája felől. S amikor az ajtót kinyitotta, Irina Hadnagyevet találta ott.

- Kisasszony! Hogyan kerül ide? Mindjárt éjfél!

- Az ajtón jöttem be, kérem... - nyugtatta meg Irina - az ajtón!

- Nohát azt gondoltam, de miért?

- A... a Dejan Beslin akta miatt - dadogta Irina. - Holnap van a tárgyalás és... és elfelejtettem lemásolni!

Gyoko Blazeivity azonnal az íróasztalhoz ment, kiemelte az aktát s már éppen meg akarta mondani a véleményét, amiért a másolást elmulasztotta, amikor döbbenten állapította meg, hogy a hölgy nem mondott igazat, az akta le van másolva.

- Igazán? - csodálkozott Irina. - Le van másolva? Nohát!

- Mégpedig két példányban!

- Úgy látszik, akkor mégis lemásoltam - csóválta fejét ártatlanul.

Az ügyvéd azonban gyanúperrel nézegette a hol elsápadó, hol kipiruló leányt.

- Irina, mi van magával?

Hadnagyev kisasszony szomorúan ránézett.

- Nem tudom, kérem...

- Kisasszony! Maga nem szokott így viselkedni! Akar valamit? Mondja meg bátran!

- Kérem szépen... - kezdte Irina - én ma levelet kaptam a doktor úrtól.

- Levelet?

- Felmondást, kérem szépen.

Gyoko Blazeivity határozottan zavarba jött.

- Hát... hát... ügye kedves, ezt nem szabad tragikusan felfognia! Az egész nem olyan nagy dolog! Én voltaképpen nagyon meg voltam elégedve a kisasszonnyal, csak ügye ezek a helyesírási hibák! Kisasszony nem tud se szerbül, se németül, se magyarul!

A kisasszony szipogni kezdett s az ügyvéd úr egyre inkább zavarba jött.

- Kérem kisasszony... legyen nyugodt, én gondoskodni fogok a maga számára más elhelyezkedésről! Már meg is van! Állást fog kapni a Hotel Szlobodában, az irodában! Sokkal jobb helye is lesz ott a kisasszonynak!

De Irina Hadnagyev végtelen szomorúsággal nemet intett.

- Nem doktor úr! Én azt az állást nem foglalhatom el.

- De miért?

- Az az állás nekem nem megfelelő. A Szlobodánál hiányosságok vannak.

Gyoko Blazeivity csodálkozva nézte.

- Hiányosságok?

- Igenis, kérem.

- Mi hiányzik ott a kisasszonynak?

Irina Hadnagyev szerelmesen az ügyvédre nézett.

- A... doktor úr! Én nem tudok dolgozni, ha nem látom a doktor urat!

Gyoko Blazeivityvel már sok minden megtörtént, de ilyesmi nem.

- Kisasszony...! Ez...

- Igenis kérem - hagyta helyben Hadnagyev. - Ez szerelmi vallomás!

- De hiszen... a kisasszony tudja... feleségem és hat gyerekem van!

- Gondoltam, el tetszik válni tőlük!

Az ügyvéd elképedve nézte.

- Maga miatt?

- Csakis, kérem...

Gyoko Blazeivityt most már elfogta a méreg. Megbolondult ez a taknyos? És elkezdett ordítani.

- És ha most nem takarodsz azonnal haza az anyád szoknyája mellé, hát holnap megmondom az apádnak, hogy pofozzon meg!

Irina Hadnagyev meglepő nyugodtan fogadta a kitörést.

- Igenis - mondta megadással. - Hát akkor hagyjuk. Megengedi, hogy mielőtt megyek, kicsit rendbe hozzam magam?

- Tessék! - morgott az ügyvéd. - De gyorsan, mert álmos vagyok!

Irina ridiküljéből ruzst, púdert vett elő, tükör elé állt és csinosítani kezdte magát.

- Hát akkor - mondta - most pályát változtatok...

- Úgy van! - helyeselt az ügyvéd. - Elsején belép a Szlobodához.

- Nem kérem - válaszolta Irina. - Rossz nő leszek. Ezek után nincs más hátra.

Gyoko Blazeivity mosolyogni kezdett. Irina vérszemet kapott.

- Doktor úr kérem... elég csinos vagyok rossz nőnek?

- Erre nem válaszolok!

Irina feléje fordult.

- Megengedné, hogy gyakoroljam magam?

- Hogy mit csináljon?

Irina Hadnagyev hirtelen fölényes mozdulattal egyik fotelbe vágta magát, két tagadhatatlanul csinos lábát egymásra rakta s azon a hangon, melyet a moziban tanult így szól:

- Adna barátom egy cigarettát?

Az ügyvéd úgy megdöbbsent, hogy azonnal odatartotta a dobozt.

- Parancsoljon!

- Köszönöm. Tüzet kérek. Meg van lepve?

- Hát... - nyögte az ügyvéd. - Ez a szituáció itt...

- Konyakja nincs?

- Parancsoljon!

- Mert ezt meg kell tanulni! - magyarázta Hadnagyev. - Nagyon fontos az alkohol! Rossz nőnél!

S felhörpintette a konyakot.

De a konyak cigányútra ment, Irina Hadnagyev nagy nőhöz, sőt rossz nőhöz méltatlan köhögésbe, trüsszögésbe fogott s ez magához térítette a doktor urat. Újra ordítani kezdett s egy-kettőre kitette a szűrét. Irina még a kapu alatt is hallotta ordítását és egyéni véleményét a taknyosokról, akiket megbolondít Hollywood a hangosfilmmel.

Az eset után Irina eltűnt Noviszádról. Négy évvel később bukkant fel újra, mégpedig az aranyifjúság lelkesedésének közepette a szokoldomban rendezett színelőadásokon. Irina Hadnagyev mégis megmutatta a doktor úrnak. Színésznő lett.

És fejlődőképesége csakugyan nem hagyott maga után kívánni valót. Megdöbbenő forgalmat bonyolított le udvarlókban, meglepő ökonomiával tudta idejét is beosztani. Délelőtt próbált, a délutánt katonai ismeretei kiegészítésére fordította, az előadás utáni percekben pedig - ez főként a Kraljica Marija éttermében történt - kereskedelmi tudását gyarapította. Úgy vélte ugyanis, hogy - lévén a katonatiszti pálya a jugoszláv királyságban jelentőségén alul dotált - vacsora időben célszerűbb a kereskedelmet biztosítani önzetlen támogatásáról...

Ilyenformán az irodalomnak természetesen csak az ebédutáni órák maradtak s az irodalom rendszerint félháromkor szokott a művésznő hotelszobájába bekopogni. Az irodalmat két egykori szökevénytársa, Bránko Jovanov és Milorad Radity képviselte, akik az iskola elhagyása után, kellő szünetet közbeiktatva, a zsurnalisztika felé orientálódtak s ezidőtájt felváltva írták a Novi Posta hasábjain elragadtatott beszámolóikat azokról az operettekről, melyeknek királynője Noviszádon Irina Hadnagyev volt. Az ebédutáni irodalmi értekezés a Kraljica Marija Stolzkerre nyíló szobájában a szerelmi lira jegyében folyt le. Bránko és Milorád a szerelem bűvöletében teljesen elvesztették vidor egyéniségüket. Főképpen sóhajokra szorítóztak s minduntalan arra szólították fel, hogy válasszon közülük élettársat.

Irina Hadnagyev azonban nem volt hajlandó választásra, ugyanis úgy vélte, hogy még nem fejezte be sem hadászati, sem kereskedelmi tanulmányait. Ki tudja, hova fejlődtek volna a dolgok, ha egyízben nem jött volna szokatlan időben látogatásra a kereskedelem kiváló képviselője. Oly időben, amikor Hadnagyev művésznő éppen hadászati gyakorlatokat végzett és katonai ismereteit öregbítette.

A váratlan találkozás kissé zajosra sikerült, felkavarta Noviszád nyugalma és erkölcsi egyensúlyát, úgy hogy Irina Hadnagyev sürgősen távozni volt kénytelen.

Csoda-e, ha most, amikor váratlan módon újra feltűnt a városban s egy este mély gyászban belibegett a Domstätter cukrászdába, az egyébként igen finom tónusú helyiségben a rend egyszerre felbomlott.

- Szrce moje! Irina! Wie kommst du daher? Kit gyászolsz, mi van veled?

Irina Hadnagyev gyászruháját meghazudtoló derűvel válaszolt szerbül, németül és magyarul a köréje sereglő egykori iskolatársaknak, barátoknak, a pillanatnak megfelelően nevezte a várost Noviszádnak, Neusatznak és Újvidéknek, aztán meglepő gyorsasággal két csepp könnyet sajtolt ki szemeiből.

- Nénikém halt meg! Évek óta nem volt ilyen kellemetlen temetésem!

Kiderült, hogy miért. Elment a temetésre egy öreg úr is, akit már évek óta nem lehetett az utcán látni. Közelebb a kilencvenhez, mint a nyolcvanhoz. Már a hallását is teljesen elveszítette, ágyúkat lehetett volna elsütni a füle mellett.

És néhány lépésnyire az öreg úrtól - mint egy kísértet - egy öreg hölgy állott. Irina percekig kereste a szavakat, hogy a hölgy korát, mivel jellemezhetné jobban, mint az elégtelen „öreg” szóval, összetöpörödött, összezsugorodott nénike, keze-lába remegett, olyan volt, mint egy múmia.

Aztán jött a pap, elhangzottak a szertartás megrendítő szavai s rá került a sor, a nőegylet búcsúztató szónokára.

Kedves, tekintélyes öreg úr volt. Elfogult hangon idézte az elhunyt szellemét, felidézte nagy szívjóságát, mosolygó arcát, mert mindig mosolyogva adott, anélkül, hogy valamit valaha is kért volna cserébe.

- És ime a nagy szív, mely mindenki előtt kitárult, nem dobog többé. Az élet lángja kiröppent belőle s Te itt fekszel mozdulatlanul a ravatalon...

Itt egy pillanatra megállott. Mélységes volt a meghatott csönd.

Ekkor történt.

A süket öreg úr a múmia felé fordult, a süketek szent hite szerint, nyilván azt hitte, hogy suttog. A valóságban azonban, mint a mennydörgés dördült hangja a mélységes csendben:

- Milica! - süvöltötte a múmiának. - Olyan vagy, mint a viruló rózsza!

Ebben a pillanatban kétszáz őszintén gyászoló barát vájta tenyerébe a körmét, csikorgatta fogát, hogy az ellenállhatatlanul kitörni készülő kacagást valahogyan visszanyomja.

S Irinának nem sikerült. Belőle kipukkant. Fuldokló nevetésben kirohant a cinteremből...

S most keserűen legyintett a Domstätter cukrászdában!

- Mit csinálhattam ilyen szégyen után? Tegyem zsebre az örökséget?

Megrántotta a vállát.

- Felmentem Gyoko Blazevityhez, hogy adja el a bútorokat, ékszereket és...

- Um Gottes Willen! - tört ki Hans Mayer. - Amikor az ember nem tudja, holnap mit hoz a háború, te ékszereket pénzre cserélsz? Irina, du bist wirklich verrückt!

Irina válla újra megrándult.

- Ékszerekből mégsem csináltathatok emléket a sírja fölé! Fekete márvány lesz arany betűkkel, örököltem s még ezer dinárt rá is fizettem. Mert elnevettem magam a temetésén! Olyan szegény vagyok, hogy nem tudom hogyan húzom ki az osijeki szerződésig! Na, én megyek gyerekek, fizessétek ki a konyakomat.

Irina Szabó Gyurkával ment el a Dornstätterből. Az idő meghűvösödött, a Duna felől hideg szél jött.

- Hol szálltál meg - kérdezte a fiú - az Erzsébetben?

Irina szemrehányóan ránézett, aztán a fejét csóválta.

- A Kraljica Marijában - mondta nyomatékkal. - Tudtommal az a neve!

- Ne haragudj. Otthon mindig Erzsébetnek emlegetik. Azelőtt, a magyar időkben így hívták. Rájár a szám. Szóval ott van szobád?

- Igen.

- És Eszéken van szerződésed?

- Osijeken! - hangzott újra nyomatékkal.

Szabó Gyurka nevetni kezdett.

- Szóval szerb az illető!

- Miféle illető?

- Hát a jelenlegi szerelmed.

- Honnan tudod?

- Nálad azt mindig pontosan lehet tudni. Mikor Wolff Hanziba voltál szerelmes, a HAPAG volt a legfőbb gondod, mikor beleestél Mile Szubicsba, a fizikáért lelkesedtél, mikor...

- Valamennyit fel akarod sorolni?

Elmentek a katolikus templom mellett, a túlsó sarkon megnézték a Rex-palotát, messziről az alkonyatból kivillogott a banovina új, vakító fehér épülete.

A vadonatúj utcák, skatulya-bérpaloták között lesétáltak a Duna-hídig.

- Amikor gyerekek voltunk - mondta Irina - itt csak gaz volt. Mind azóta épült, az egész városrész. Ha így megy tovább...

- Nem fog így tovább menni - mondta Szabó Gyurka.

- Miért ne menne?

- Mert ismerem a szerbeket.

- No és?

- Kedvesek, rendesek, egyenesek, jószívűek, aztán egyszerre, az Isten tudja mitől, fejükbe szalad a vér és fejfel mennek a falnak! Észre sem vesszük s már mi is benne leszünk a háborúban!

- Ezt meg honnan veszed! Olyan béke van itt, mintha...

- Ma. De holnap!

- Eredj már, nektek semmi sem jó!

Szabó Gyurka hirtelen megállott. Látszott, hogy dühös.

- Mi az, hogy „nektek”?

- Hát nektek magyaroknak!

- És te mi vagy?

- Szerb!

- És ezt a hülye nevet honnan vetted? Ezt a „Hadnagyev”-et?

Irina harciasan szembe fordult.

- Miért hülye?

- Mert az apád keresztlevelébe ezt a nevet még nem így írták!

- Azért nem, mert a magyar uralom alatt elmagyarosították!
 - Ne röhögtesd! Hadnagyevből Hadnagyra? Szavamra nem vagytok normálisok. „A magyar uralom alatt!” Úgy beszéltek, mintha az tartott volna húsz évig s csak rövid átmeneti idő lett volna a szerb ezer évben! Vissza tudsz te emlékezni kis gyerek korodra?
 - Persze, hogy vissza!
 - Melyik nyelven tanultál meg beszélni?
 - Hát akkor még magyar uralom volt! De mióta Jugoszlávia van, az apám magyar szót ki nem ejtett!
- Szabó Gyurka bólintott.
- Tudom. S Hadnagyból gyorsan Hadnagyev lett...
 - Nem tetszik? - csattant Irina hangja harciasan.
- A fiú vállat vont.
- Neki biztosan tetszik. Holtáig megtúrték érte a segédhivatalban. No hagyjuk! Gyere megmutatom a HAPAG-odat, azóta az is felépült.
- Megindultak visszafelé. Most a banovina háta mögött húzódó új utcákon mentek végig, elsétáltak a parkosításra váró üres telkek mellett s befordultak a Dubrovacsckára.
- Mit fogsz csinálni Osijekben?
 - Táncolok.
 - Már nem színháznál vagy?
 - Mulatókban.
 - Értem.
- A fiú csendesen poroszkált mellette, ritkán szólt, nem úgy mint az előbb. A lány lopva az arcát méregette. Aztán megbökte.
- Gyurka!
 - Mi az?
 - Haragszol?
 - Miért?
 - Hát az előbb... Hogy vitatkoztunk. Hogy szerb vagy magyar! Én azért szeretlek ám téged! Nem akarsz megcsókolni?
- A fiú megállott, ránézett, nevetni kezdett.
- Kedves bolond vagy te!
- Cuppanósan megcsókolta. A tőzsde kapujából egy kis cseléd visszacuppogott.
- Vacsorázzunk együtt - mondta Irina. - Van pénzed?
 - Annyi akad!
 - Az enyémet én fizetem!
 - Arra is telik, engem ne félt!
 - Miért, mi lettél?

- Építész.

- És dolgod is van?

- Csak elég kezem lenne hozzá! Ha valaki házat építtet, füttyül rá, hogy aki építi szerb vagy magyar. Azt nézi, hogy ért-e hozzá. Hát én értek és ők tudják. Hol vacsorázunk?

- Kraljica Marijában - aztán egyszerre megállt. - Nem! Hol van cigány? Magyar cigány!

A fiú nevetni kezdett.

- Mit röhögsz?

Szabó Gyurka belekarolt.

- Fehér ökör!

- Ezt nekem mondtad?

- Nem, a kocma neve. Ott van cigány.

Átvágtak a posta előtt, elmentek a zsinagóga mellett s a piacon túl már hallották a cigányzenét.

Irina Hadnagyev estéje a Fehér ökörben nem sikerült. Irina Hadnagyev általában nem szokott gondolkodni s ez még jó volt. Mert ha néha ráadta a fejét, abból okos dolog sose sült ki. Bámulatossá válogatott tudta ilyenkor pontosan azt a lehetőséget kiválasztani, ami egyedül volt alkalmas rá, hogy a fejét beverhesse.

Irina született hebrencs természet volt. Hetet-havat összehordott és sikerült neki eddigi életén úgy átszaladni, hogy nem látott belőle semmit. Nem látta a kis piszkos állomásokat s ha egyegy mellett néha mégis meg kellett egy pillanatig állania, hát utána megrázta magát s mint a víz a kutyaszőről, lepergett róla. De a nagy szaladásban a szépségeket sem vette észre, ahol pedig érdemes lett volna kicsit megállni.

Ritkán volt olyan pillanata, amikor magára eszmélt és megérezte, hogy aligha jár a legjobb úton.

Itt a Fehér ökörben valami ilyesmi juthatott el a tudatáig. Isten tudja, mi okozta. Lehet, hogy a cigányzene, lehet, hogy... az Isten tudja! Egyszerre csak keservesen bögni kezdett.

S Szabó Gyurka hiába volt kitűnő építész, azért csak nagy darab, melák kamasznak bizonyult, aki azt se tudta mihez kezdjen a síró lánnyal.

Az oldalát böködte.

- Na... izé... ne bögj te... mi bajod van?

A cigány szerelmet szimatolt, odalopakodott a síró lányhoz és vonóját érzelmesen remegtetve a fülébe húzta, hogy

*„Semmi babám, semmi
így kell ennek lenni...”*

Szabó Gyurka két kezébe fogta a lány párnás kis kezét és bután ütögette.

- Na... na... - mondta. - Ne bögj, na... na!

Irina meg is törölte a szemét, amit a cigány is, Szabó Gyurka is a maga sikerének könyvelt el. S egyik sem sejtette, hogy mi történt Irinában.

Egy pillanatra meglátta a való képét.

Eddig mindig tükörbe nézett. A tükör nagyon kívánatos, kicsit dundi, asszonyos szépséget sugárzott vissza. Nem volt éppen finom szépség, de mindenesetre egészséges, kívánatos.

És valami jóleső tisztaság sugárzott róla.

Ez nyilván attól volt, hogy sohasem gondolkozott s így nem is tudta, hogy milyen piszokban jár.

A tükör, amelybe nézni szokott, rendszerint mindig ugyanazokban a formákban mutatta meg. Legtöbbször egy övére és mellére csavart fátyoldarabban, csuklón és bokáin ezüstláncokkal. Ez Athentől Ljubljánáig híres száma volt Irina Hadnagyevnek. „Rabszolgatánc.” Vad, keleti zenére száguldotta végig, a láncaitól szabadulni akaró rabszolganő táncát. S mert lába karcsú volt, combja kemény és tömör, válla szép és széles, hajladozása tomboló tapsot váltott ki a közönségből.

A másik kép, amit tükre megmutatott: cigánylány volt. Ilyenkor Irina virágot viselt a hajában, virágot harapott két egészséges, fehérén villogó fogsora közé, rövid lenge szoknyát viselt s félvállát meztelenül hagyta, másikat színes mintájú kendővel borította, amit aztán a derekán összecsomózott.

Kezében csörgőt s dobot rázott.

A harmadik képet nem a saját tükre mutatta, hanem Balkán különböző mulatóinak fali tükrei. Ezen a képen fehér asztalnál ült Irina Hadnagyev estélyi ruhában s körülötte férfiak.

Ezek a férfiak nem voltak estélyi ruhában, mint Irina, sohasem viseltek frakkot, kemény ingmellet s ragyogó szárnyasgallérhoz elegáns, fehér nyakkendőt. Még csak szmokingot sem viseltek puhainggel.

Ezek a férfiak szürke, barna utcai ruhákban, rendszerint túlságosan is rikító nyakkendőt viselve ülték körül Irinát, ordítva dirigálták a tamburicásokat, az asztalt verték és a pénzüket csörgették. S közöttük Irinának fáradt volt az arca. A nevetésén érzett, hogy nem a szívéből jön.

Máskor molnárszürke egyenruhában katonatisztek vették körül. Ilyenkor a multság kevésbé volt hangos, viszont Irina kacagása ilyenkor sem volt sokkal őszintébben hangzó. Itt viszont túlkeveset csörgették a dinárok. S az arcáról azt olvashatta volna le, aki tud olvasni a vonásokról, hogy vajjon érdemes-e az egész éjszakát ágyon kívül töltenie?

A tükrökben mindig ezt a képet látta.

Itt a Fehér ökörben egy pillanatra azt a másik képet látta, amit a tükör nem mutat meg.

Mégis csak a cigány tehette, az ősi dallam.

Egyszerre egy apró kislányt látott, fehér ruhácskában, hajában kék szalaggal. A kislány nem a noviszádi aszfalton járt, hanem egy öreg paraszt kezét fogta és csilingelő harangozás kíséretében templomba ment.

Régen történt.

Skarlát után. Amikor apja, Hadnagyev segédhivatali tisztviselő három hétre hazaküldte Topolyára az apjához. Nem szívesen, de pénze nem volt s az orvos azt mondta, hogy jó táplálkozásra van szüksége, friss, falusi levegőre.

Az öreg parasztot nem hívták Hadnagyevnek. Az öreg paraszt csak Hadnagy volt. Hadnagy Mihály. Magyarul beszélt a kis leányhoz, kézen fogva vezette templomba s egy kedves arcú öreg parasztasszonnyal együtt körültotojgatta.

- Öregapám, öreganyám...

Ez a két szó maradt meg az emlékezetében. És végtelen szántóföldek, pipacsok, simogató esti szelek, amelyek ringatták a búzatáblákat.

És valami sohasem érzett békesség.

Itt a Fehér Ökörben, amint megpillantotta ezt a régi kis leányt, az jutott az eszébe, hogy ha ebben a fehér paraszti házban maradhatott volna, talán sohasem tudta volna meg, hogy mi a „Rabszolgatánc”, sohasé látta volna meg a különböző balkáni Alhambrákat, Pompadourokat, Tabarinokat és sohasem ült volna ordító félrészeg férfiak között füstös, tükrös, légyiszkos asztaloknál, melyek abroszán végigfolyt a vörös bor.

Arra kellett gondolnia, hogy milyen kegyetlen dolog gyereknek lenni egy kevés pénzű hivatalnok házban. Mert a felnőtt visszaüthet. A gyerek soha! A gyerek ott áll védtelenül, kiszolgáltatottan és kénytelen elviselni, ha a hivatalnok úrnak kellemetlensége volt az irodában, ha fűszerszámlát hoznak, ha ki akarják kapcsolni a villanyt. Végig kell hallgatni, amikor elsején reggel az apa oda teszi az asztalra a fizetését és megkezdődik a számolás. Számokból égre magasodó oszlopok keletkeznek, aztán az anya arca félre torzul, jön a sírás. Mert ennyi van és kétszerennyi kell.

Jönnek a fehér porok pohár vízzel, jön a vízbemártott törülköző, amint felcsavarodik az anya fejére, jaj, szörnyű migrénturbán.

S aztán fülledt csönd, vihar előtti csönd, melyben minden robbanásig feszül s a kis gyerektest is feszülni kezd, remegni kezd.

S amint annyira felnő, hogy menekülhet - szökve szökik. Csak el innen.

Moziba, a Fruska Gora erdeibe, csatangoló fiútársaságba s a végén rabszolgatáncba, cigánylánytáncba, Alhambrákba.

Most pedig Osijekbe. A Hotel Park. S Tabarinja...

Ez jutott eszébe a Fehér ökör asztalánál, ettől volt, hogy keservesen bőgni kezdett.

- Gyurka! - bögte. - Mikor megy a legközelebbi vonat Topolyára? - De nem utazott el Topolyára.

Eszébe jutott, hogy ondoláztatni kell, mielőtt elindul az új szerződésbe.

III.

Smilja Dragics, mikor a reggeli postával megkapta az osijeki mulató új plakátját, egyszerűen tombolni kezdett.

- Első Vera Valaoritis? A második Miro Szrdanov? A harmadik Irina Hadnagyev? S engem hirdet utolsónak? Megállj, pizok Matasics!

Ha nem lett volna háború, amikor zártak a határok és a Balkánról nincs szabadulás, darabokra tépte volna szerződését és semmi pénzért nem ment volna Osijekbe. Karcsú, párducteste remegett a felindultságtól, fekete szeme vészesen villogott s lobogó éjfékete haja csakúgy repkedett körülötte, amint vágatott nisi hotelszobájában.

Fejedelmi nő volt. A balkáni legendákban vannak olyan királynők, vadak, szenvedélyesek, gyönyörűek, mint Smilja Dragics, akit az osijeki pizok Matasics utolsónak merészelt tenni az új plakátján.

Holott ki mérkőzhetett vele az egész műsorból, amikor kiperdült a táncparketre és villogó, párducos szépségében, forraló feketeségében táncrea perdült?

Abban a pillanatban merevült meg minden test, minden pillantás az asztaloknál. Ha Smilja Dragics táncolt, nem járkált a pincér, nem rendelt a vendég. Mint bűvös erő szívta magához az összes tekinteteket fényekben megcsillanó kreolbőre, vad tűzben égő pillantása, a szalagokból kivillanó finom hosszú lába, aranyló meztelensége. Minek ezt részletezni? Úgy ahogy volt: Smilja Dragics!

Persze most azt hiszik, hogy ők az urak! Háború van! Nincs választás, azt kell elfogadni, ami adódik. S még így is. Most három hétig nem volt szerződése. Haza kellett jönni ebbe a pizok Nisbe. Mert itt mégis csak olcsóbb, mint Beogradban.

És ez a sok, ismétlődő katonai gyakorlat is! Úgy örült ennek a három hétnek. Gondolta, együtt lehet Beogradban az urával, Vlado Sztankovitsal, a szobrásszal. Hát nem akkor dirigálták el gyakorlatra? Mindig gyakorlat! Hát persze, elsőosztályú kapitány, hurcolják ide, oda! De miért hurcolják, mit okoskodnak? Vagy-vagy? Vagy háború, akkor gyerünk, vagy béke van s akkor hagyjanak békét neki. Milyen más lett volna ez a három hét, ha vele lehet! S nem csak ma utazhat Beogradba. Ma, amikor Vlado is bevonul a beogradi garnizonba. Miért nem hagyják dolgozni? Legalább a művészeket hagynák!

De ez a gondolat, hogy este már Beogradban lesz és találkozik Vlado Sztankovitsal, valamennyire megnyugtatta. Belefeküdt a nisi Hotel Balkan egyetlen fürdőkádjába és karcsún aranyló tagjait elnyújtotta a langyos vízben. A hotel nem volt nagyon tiszta, a fürdőkád sem porcellán. Persze az új hotel szebb lett volna, gondolta, új, modern, Párisban megállná a helyét. De ha egyszer vigyázni kell a pénzre, ez is jó volt.

Smilja Dragics szépsége csakugyan különös ajándéka a természetnek. Félféjjel magasabb volt az átlagosnál, különlegesen hosszú lábszárait finom térde nem ketté vágta, hanem harmóniába fogta össze. Karcsú dereka, két finommívű karja, válla s a gyengéd nyak, mely a szenvedélyes szép fejet tartotta, amint alámerült a gyöngyöző langyos vízben, művészeket ihletett volna alkotásra.

Most három hetet töltött szülővárosában. Nem szívesen. Csak akkor szánta rá magát, mikor megírták, hogy az öccse Beogradban van, az egyetemen. Smilja Dragics nem szeretett az öccsére gondolni. Sok keserűséget nyelt miatta. A taknyos legutóbb, amikor az utcán találkoztak, egyszerűen nem köszönt. Szégyelli, hogy a nővére táncosnő! És lokálokban lép fel.

Mintha bizony ő olyan táncosnő lenne, akit oda lehet rendelni a férfivendégekhez, az asztalokhoz!

Mintha bizony nem az öccse miatt hagyott volna ott családi otthont, mindent!

Nem, amíg meg nem írták, hogy nincs itthon, nem is jött el. Persze így sem abban a kopott házban szállt meg, ahol született, ahol a szülei most is laknak. Abból kinőtt. Neki már kellett a különszoba, a mindennapos fürdő, a toalettasztal, az abszolút testi tisztaság. Nem tudott már abba a házba visszamenni, ahol anyjával kellett volna a szobát megosztani, alkalmazkodni kellett volna az apjához. Velük már nincs lelki kapcsolata, de témája sincs, hiszen apja ma sem lát mást, mint a piszkos kis vámpolcokat s anyja egyetlen témája a drágaság, a fizetés, mely kicsiny, végezetül a szomszédok szennyese. Vissza nem ment tehát, de ott volt minden nap, pénzzel segítette szüleit, anyjának adta elviselt ruháit s arra is vigyázott, hogy anyja azokat megfestesse korának megfelelő sötét színekre és ne parádézzon papagályként.

S ezek a pénzsegélyek mindenkor pontosan megérkeztek, akkor is, ha Smilja a világ másik oldalán volt szerződésben. Most - fájdalom - nem tudott annyit adni, mint máskor szokott. A három hetes szünet sok pénzét emésztette fel. Pontosán kiszámította mennyit adhat, mennyit költhet, hogy pénze elegendő legyen, amíg Matasicstól megkapja az első gázsit Osijekben.

Smilja szerette a hosszú sétákat s amikor a fürdőkádból kiszállva felöltözött, a rozoga autóval csak bőröndjeit vitette ki az állomásra. Maga gyalog indult.

- Katona, katona, katona - mordult fel, amint kilépett a kapun. - Minden második ház kaszárnya! Hát mi lesz? Vagy-vagy!

A tiszta égbolt terében repülőgépek gyakorlatoztak. Az egész város mint egy hatalmas gyakorlótér. Néha a Főtéren szinte a sétálók feje felett dugóhúzóztak a repülők. Az elegáns üzletek, kirakatok utcáján indult el. Ez a városrész az utolsó húsz esztendőben épült. Egy darab Berlin vagy Newyork. Ragyogó skatulyapaloták, rendezett terek, utcák. Ha így megy tovább megszépülsz öreg Nis - gondolta. Vajjon melyik miniszter született falaid között, hogy így kicsinosítanak? Itt is tele volt minden utca katonákkal. Ugy látszik annyi a katona, hogy nem jut nekik gyakorlótér, gondolta. Az utcán hullámoztak a sétáló tiszték s az utolsó üzletek után, ahol kezdődtek a régi görbe utcák, vendéglők, százával ácsorogtak bosnyák, macedon, szerb katonák.

- Persze - villant meg Smilja szeme egyik saroknál - ezzel még most sem készültek el! Már ezelőtt három évvel is itt tartottak!

A bedeszkázott, állványokkal körülépített nisi székesegyház előtt állott. Cementbuckákat, téglarakásokat kellett átlépnie. Hatalmas szál pap állott a munkások között, két keze hátratéve, szájában nagy szivar füstölgött.

Lassan mögötte maradt a belsőváros, elmaradtak a rendezett, tiszta új utcák, már kint járt a pacalfőzők negyedében. Három lábon nagy bádoggondérok álltak a sarkokon, a kondér mellett fekete arcú férfiak kavarták az erős, átható illatot árasztó edények fortyogó tartalmát. Smilja Dragics mély lélekzettel szívta be az ismerős illatot, mely gyerekkorát végigkísérte. Elmosolyodott. Egyik árus hatalmas karóval kavarta pacaljait s mikor kihúzta, a lebernyegek a karóra csavarodva egyszerre az egész környéket megtöltötték jellegzetes illatukkal. A férfi vigyorogva odakínálta Smiljának a karót. Smilja mosolygott és nemet intett.

Még jó félóránnyira volt az állomástól. Néhány magánosan álló új ház mellett ment el, üres telkek szélén haladt, újra kaszárnyák sorakoztak, aztán hatalmas térség következett, mely egyszer majd park lesz. De egyelőre elvadult gaz nőtt rajta. Megint kaszárnya, külteki viskók, kocsmák, majd néhány rossz hírű vasútállomás következett, végre feltűnt a pályaudvar.

- A régi, minden a régi! - villant meg bosszúsan Smilja szeme. - Csak a sínek szaporodtak, az épület a régi mocskos hodály!

A kis épület, csakugyan, szinte elveszett az áttekinthetetlen sínhálózatban. A sínrengetegen, már messziről látta, személyvonati szerelvények, tehervonatok százai vesztegeltek, tolattak, érkeztek, indultak, minden percben fenyegetve az apró állomásépületet, hogy valamelyik vonat, mint egy játékskatulyát eltolja vagy összelapítja.

Smilja Dragics eddig sem túlságosan barátságos pillantása most hirtelen elsötétedett.

Az állomás felől, abból az irányból, ahol a vámfolyosó fekszik, egy diákot látott közeledni. Tizenkilenc éves nyurga fiút.

Az öccse.

Az éjjel jött haza husvéti vakációra.

Ezért búcsúzott ő már tegnap este a szüleitől. Hogy ne találkozzék vele. S tessék, most nem beleütközik?

A diák jött vele szemben, kikerülni sem tudta. Még nem vette észre a nővérét, Smilja Dragicsot. Füttyörészve jött, köveket rugdalt maga előtt.

Egyszerre felnézett és meglátta Smilját. Ebben a pillanatban rendesre húzta magán a kabátot, nyakát megcsavarta s fejét elfordította.

Ugy ment el mellette köszönés nélkül, egyetlen szó nélkül.

Smilja Dragics megállt. Az ujjai vonaglottak. Látszott, hogy minden erejével visszatartja magát, nehogy a kölyköt képenvágja.

- Nem köszönt! Ugy megy el mellettem, mintha sose látott volna! Szégyelli, hogy táncosnő vagyok! A taknyos, aki miatt...

De csak egy pillanatig tartott, aztán parancsolt magának.

- Elég volt. Éppen elég nagy a világ, nem kell két embernek, ha nem akar, találkozni!

Ment tovább.

Arca kemény volt, nem akart az öccsére gondolni.

Már majdnem a vasúthoz ért. Meglátta a piszkos vámfolyosót.

Meg kellett állania.

Állt és nézte, hogyan tolongtak a piszkos épület körül.

- Apa... - mormolta Smilja Dragics. - Szörnyű! Itt élni le egy életet!

Gyerekkori képek ébredtek benne, feltolakodtak a tudatába. Magát látta, amint megy ki az állomásra, kezében kosarat lóbál. Ebédet visz az apjának, aki vámhivatalnok. És kint teljesít szolgálatot a nisi állomáson. Abban a sötét, szűk kis folyosóban, ahol minden félórán száz és száz érkező zsufolódik össze bőröndökkel, zsákokkal, csomagokkal. A folyosó végén három-négy vámhivatalnok között ott guggolt az édesapja. Egymás után nyúlt a podgyászok mélyére, kosarakba, kifordult belü bőröndökbe, sült birkahús és káposztafejek közé, levét szétfröccsentő, túlérett gyümölcsök halmába, miközben az utas, akinek holmiját túrta, durván, hangosan káromkodott.

Ha az apjára gondolt, mindig ezt a képet látta.

- Uristen, hogyan tekintsen egy gyerek tisztelettel az apjára, amikor mindig piszkos létől csöpögő kézzel látja s mindig azt hallja, ahogyan káromolják, szidják! S ő csak guggol tovább, kidagadt erekkel és piszkos kezével rothadó gyümölcs között turkál.

Igen, mindennapos élménye volt ez gyerekkorában. S mi történt azóta? Semmi.

Még két perc és újra meg fogja látni az apját. Most is ott guggol, most is gyümölcslé és rántott bárány prézlije keveredik a kezén. Most is szitkok zuhognak szegény fehér fejére.

Már ott volt a szűk, rosszszagú folyosónál, melynek végében vámos egyenruhájában az apja guggolt. Látta meggömbült hátát. Keze önkéntelenül simogatásra rándult a levegőben. Aztán elfordította az arcát s nem ment oda.

Nem az apját szégyellette. Nem akarta ebben a megalázó helyzetben látni s a rázuduló szitkokat meghallgatni. Egyenesen a beográdi vonathoz ment s körülnézett a böröndjei után. Már egyik másodosztályú fülke hálójában voltak. Tizenöt dinárt nyomott a szálloda szolgája kezébe, aztán beült a böröndje alá.

- Estére Vlado mellett vagyok...

Azokban a bárókban, mulatókban, ahol Smilja Dragics táncolt, nem szokott beszélni róla, de azért általában tudták, hogy nem leány, hanem a híres szobrásznak, Vlado Sztankovitsnak felesége.

Ezerkilencszázharmincnyolc telén ismerkedtek meg, mikor Smilja Dragics Suboticán volt szerződésben. Vlado Sztankovitsra még senkisésem figyelt fel, de Smilja egyszer elment a műtermébe és tőle többé nem lehetett elvenni a hitet, hogy Vlado nagy művész, talán párja sincsen.

Mikor a szobrász arra kérte, vesse le ruháit, hadd mintázza meg róla a szerb nemzet Génuszát, pillanatnyi késedelem nélkül szórt le a testéről minden ruhát. Vad, királynői szépsége ott állott a vakító, műteremablakon bezuhogó nap fényében.

Emberfeletti pillanatok voltak, pedig nem pillanatokig, hanem órákig tartott míg ott állt mozdulatlanul az ócska selyemmel letakart ládán, szemben Vlado Sztankovits-csal, aki mámortól, művészi láztól részegen, észre sem vette az órák mulását. Szinte egyetlen lendülettel hozta ki Smilja fejedelmi szépségének nemes ívét s csak akkor rogyott fáradtan az öreg karosszékbe, amikor az anyag már életre kelt. Ez volt az egyetlen este, amikor Smilja Dragics nem tett eleget szerződéses kötelezettségének. Amikor meglátta az anyagba lehelt lelket, egyetlen szó, kérés nélkül dobta magát Vlado Sztankovits karjaiba.

S három héttel később Vlado felesége volt. Gondolkozás nélkül hagyta ott a reflektorok fényét, a mulatók színes fénycsóváit. Törhetetlen akarattal vitte az urát Beogradba, mert az a főváros, ott lehet érvényesülni.

Ha kellett koplalt, ha kellett szomjazott. Csak egy volt fontos számára: hogy alkotásra ihlető szépségét, meztelensége fejedelmi pompáját reggeltől estig s ha kellett estétől reggelig nyujtsa szerelmesének.

Kegyetlen hónapok voltak. Sokat nélkülöztek. Vladót még mindig nem akarták felismerni. Azután végre ez is elérkezett.

A Génusz áttörte az ismeretlenség falát.

De ekkor már fejükig értek az adósságok s Vlado idegei kezdték felmondani a szolgálatot. S ezeket az adósságokat nem is ő csinálta. Egy szerencsétlen, öngyilkossá lett öccse adósságait vette át, hogy emlékét ne érje sár. A tett szép volt, romantikus, de az adósságok összege szinte

összeroppantotta. Most persze éhezni nem kellett egy ideig. A szobrot az állam vásárolta meg. De a hitelezők már jelentkeztek s bizony éppen csak annyi pénze maradt, hogy a vad éhséget tudja elkergetni. Mestrovicsnak is elismerő szavai voltak a szobor előtt. Vladót ünnepelték.

Smilja Dragics arca mégis keserű, vad gyűlöletre torzult, valahányszor az ünneplés estéje jutott az eszébe. Ő, erre az estére pontosan emlékezett, minden kis részlete az idegeiben élt.

A pincérek frakkja ragyogó volt. Mintha csupa angol lordot szerződtettek volna erre az estére, hogy kiszolgálják a művészek királyát és annak százötven vendégét, ünneplőjét. Hiszen egy őserejű tehetség érkezett el ezzel az estével a Parnassuszra. A nagy szobrászművész megalkotta főművét, mely előtt minden szakember a csodálat hódolatával állott meg. Igen, így írták a beogradi ujságok is.

S ez a mű egy nőalak volt. Smilja. Karcsú, sudár alak, hosszú lábszárakkal, amelyek szinte csak lebegtek a földön és minden pillanatban félővé tették, hogy egy könnyed mozdulattal a magasba szállanak.

Mindenki arról beszélt, hogy jó, jó, végeredményben minden valamire való szobor él, de ez a nő olyan szuggesztív módon élt, annyira lelke volt, hogy a bámulók szinte kábultan állottak meg étellel teljes szépsége előtt.

A miniszter, amikor először látta, csak dadogni tudott.

- Mester! - mondta. - Szinte szégyellem kimondani, ez a szobor, ez az asszony, ez annyira él, hogy bennem...

Nem merte kimondani, a mondatot nem merte befejezni.

És igaza volt. Ezen a márványasszonyon hússá és vérré vált a hideg márvány. Forralt.

A szerb nemzeti Géniusz.

Vlado szerényen és sápadtan ült az ünnepi lakoma főhelyén.

Balján volt a miniszter és a jobbján, igen, ott ő ült, ő Smilja Dragics. Fehér estélyi ruhában. Két gyönyörű karja aranyló csillogásban vakított, páratlan vonalú válla legszebb díszje volt a damasztal, ezüsttel, kristályokkal terített hatalmas ünnepi asztalnak.

Szinte kábultan nézték. A szobrot és őt. Rajta azt, amit az estélyi ruha szabadon hagyott s a szobron azoktól a szépségektől mámorosodtak meg, melyeket az élön eltakart a selyem.

Smilja Dragics pontosan emlékezett ennek az ünnepi estnek minden pillanatára. Halk zsongás fűtötte át a termet.

Azután egyszerre ünnepélyes csend lett.

Vlado mellől szólásra emelkedett a miniszter.

Egyet köhintett és ünnepélyes csendben felhangzott az első szava:

- Hölgyeim és uraim!

Mindenki a miniszterre nézett. Ő is.

- Mi nem azért jöttünk össze ma este itt, hogy ezt a páratlan alkotást és benne az alkotót ünnepezzük! A mi ünneplésünk nem érhet fel az alkotó s alkotás nagyságához. Mi ebben a pillanatban nem ünnepezzünk, nem méltathatunk, nekünk csak egy jogunk van és ez a jog is kötelesség: hódolattal meghajolni a Művészet előtt.

Smilja jól emlékezett Vlado szép, komoly arcára. Szinte szégyenkező szerénységgel igyekezett minél kisebbre összehúzódnia.

- Hölgyeim és uraim! - hangzott a miniszter szava. - Nekünk megadatott, hogy csodáljuk az alkotót és megadatott a gyönyörűség, hogy leborulhatunk a nő előtt, aki nemes szépségével, szépségének káprázatos tökéletességével megihlette a művész fantáziáját és csodálatos vonalait kölcsön adta a nemzeti Géniusz megtestesítéséhez!

Minden szem Smilja felé fordult. S a szemek gyönyörűségben úsztak, mert ebben a pillanatban Smilja szépsége csakugyan csodálatos volt. S mint hallgatta a szavakat, alakja kinyúlt, hosszú karcsú ujjai kigyóbüvölő szépségükben pihentek mellén, a fehér selymen.

- Mit adhatunk mi mindezért az alkotónak és fenséges modelljének? - csattant a miniszter hangja. - Nincs méltó kincsünk, amivel feldiszítsük! Az anyagiak csak szégyenletes morzsák és nekünk kell megköszönnünk, ha a művész elfogadja. Szavunk szürke és gyatra a köszönetre. E pillanatban csak egyet tehetek: egy ígéretet. Ígérjük, hogy ha méltó jelét nem is tudjuk adni hálánknak, mert hisz a művészet mindenekfelett való, ígérem, hogy féltő gonddal fogunk oldalán állni, oltalmazni, védeni fogjuk! A művészetét! A boldogságát! Az asszonyát!

Percekig tartott a tapsvihar.

A művész és asszonya ott állottak a zuhogó tapsban némán, meghatottan.

Vlado szerényen, összehúzódva, szinte szégyenkezve.

S ő, Smilja szorosán mellette, a kezét fogva, pillanatra el nem eresztve.

Büszkén, diadalmasan, mintha csak azt mondta volna:

- Ez az ember az enyém! Csak az enyém!

S a végén, a tapsfergetegben felemelte Vlado a kezét.

A tomboló ünneplés zsongássá halkult.

S Vlado megszólalt. Hangja remegett, szeme könnyes volt és sokszor elcsuklott a szava.

- Nem tudom mit mondjak. Nem tudom, hogyan köszönjem meg ezt a meleg szeretetet, ezt a jószágot, ezeket a felemelő szavakat, melyek itt ma elhangzottak.

Szerelmesen őrá nézett, reá, Smiljára és megfogta a kezét.

- Ha alkottam valami maradandót, nem az én érdemem! Ha úgy érzik, hogy valakit ünnepelni kell - ne engem ünnepeljenek. Ha valakinek itt érdeme van, az nem én vagyok.

Hangja elcsuklott, lehajolt és szeretettel megcsókolta az ő kezét.

- Engedjék meg, hogy én is önök közé álljak, engedjék meg, hogy ünnepelt helyett ünneplő legyek és hódolattal hajoljak meg az előtt, akinek mindent köszönhetek.

És görcsösen megszorította a kezét.

Azután a miniszter felé fordult.

- És engedjék meg nekem azt is, hogy elsősorban a miniszter úr szavait köszönjem meg. A miniszter úr nekem a legnagyobb ígéretet tette, amikor azt mondotta, oltalmazni, védeni fogja mindenkor az asszonyomat!

Azzal sután leült. Vlado mindig suta volt, ha nyilvánosság előtt kellett szerepelni.

Percekig tartott, amíg a teremben elcsitult a taps. Egyik sarokban észrevétlenül megjelent a zenekar és tánczenébe kezdett.

Ez a pillanat különösen élénken élt Smilja emlékezetében. Néha, amikor balkáni lokálokban táncolt, ez jutott az eszébe.

A miniszter mély reverenciával meghajolt előtte, ők nyitották meg a táncot, ő és a miniszter.

Egyre több pár kerengett, színes, mámoros forgatagá vált a díszes terem.

Vlado szédülten ült a helyén és mosolyogva feléje nézett, amint a miniszter karján tovább táncolt.

Smilja hálásan a miniszter szemébe nézett.

- Köszönöm ezt az estét!

De azt is tudta, hogy a szép szavak még nem jelentik a nyugodt életet, az adósságok tömege talán ebben a pillanatban is ott dörömböl Vlado agyán.

- Miniszter úr! - szeme könnyögrött. - Lesz valami az állami ajándékból?

A miniszter szemöldöke felhúzódott.

- Hát... Nem mernék határozott választ adni, asszonyom...

Az állam nehéz helyzete, a középeurópai viharfelhők... Nem hiszem, hogy...

Sokan nézték őket. Smilja meghallotta a mellettük eltáncoló Lázár Manojlovot:

- Milyen szépen táncol!

- Hogy udvarol neki a miniszter!

- És milyen tiszteletteljes!

Ő pedig, ő, Smilja, beszélt:

- Olyan keveset kértünk, miniszter úr! Csak annyit, hogy az adósságokat kifizethessük! Ha ezt nem tudja Vlado kifizetni, alkotása teljes erejében bénul meg! Felőrlik a gondok!

- Igazán sajnálnám! - mondta a miniszter. - De az államháztartás egyensúlya... S aztán Vlado Sztankovits ugye... Subotica! Olyan hírek is voltak, hogy... Én természetesen tudom, hogy nem magyarón... De persze...

Smilja szemét - nem gyakran történt ilyen vele - elfutotta a könny.

- Kérem, vezessen a helyemre...

A miniszter magához szorította s a fülébe súgta:

- Ne... Most olyan jó a tánc!

Aztán még közelebb hajolt, szinte csak lehelte:

- Nagyon kellene az a pénz?

Smilja szeme felvillant. Hát mégis?

- Az életet jelentené!

A miniszter tovább táncolt vele, egy pillanatig nem válaszolt.

Aztán halkán azt súgta:

- Van egy kis villám. Nagy park közepén. Ha akarja, jöjjön el holnap délután. Megbeszéljük! Ha okos lesz...

Smilja vad volt és tudott nagyon közönséges lenni. Ha ez a miniszter és ez a tánc az eszébe jutott, olyan közönségesen kiköpött, mint egy mocskos cigányasszony.

Nem ment el a miniszter úr villájába. Ehelyett kikereste a régi rongyokat, bajadérfátylakat és újra szerződést vállalt. Sokszor ötszáz-ezer kilométer választotta el Vladótól. Sokszor ezre-

sekkel akarták megfizetni szépségét. Ezek nem ismerték Smilja Dragicsot. Aki azért táncolt félmeztelenül, mert tele volt tisztességgel és nem akart semmi mást, minthogy polgárian csukott ruhákban járó felesége lehessen Vlado Sztankovitsnak. De a gondok nélkül dolgozhat Vlado Sztankovitsnak.

Felét már kifizették az adósságnak. Vlado is jól keres. Még két év, aztán örökre eldobhatja a bajadérfátylat.

Csak persze ez a háború érjen már véget és Vladót ne cipeljék be minden második hónapban. Vagy ha nem lehet elkerülni, hát akkor gyerünk, essünk túl rajta. De gyorsan. Bár Vlado azt írja, Cincar-Markovits Bécsben aláírt valami csatlakozást s valószínű, hogy rövidesen lesznek.

- Vlado! Srce moje!

- Smilja! Hodi ovamo! Ide gyere!

A beogradi pályaudvar tolongó tumultusában Smilja Dragics kezéből kiesett a kis börend, amikor meglátta Vlado szálas alakját. Vlado Sztankovits természetesen egyenruhában volt s az uniformis kitűnően állott kidolgozott, férfias alakján. Egy elefánt megható gyengédségével szorongatta Smilja karcsú derekát, mely megadó boldogsággal simult hozzá. A viszontlátás pillanatában mindketten elfelejtkeztek a pályaudvar tökéletes nyilvánosságáról, Smilja olyan szerelmesen bujt hozzá, hogy önkéntelenül is mosolyogni kezdett mindenki, amint mellettük elhaladva ezt a mindenről való elfeledkezést látta.

- Stani! De di kazem! Jobban szeretlek, mint amikor először láttalak meg!

- Ne laži, Vlado! - nevetett Smilja. - Ne hazudj! Ne szédíts, mert elsírom magamat!

A szenvedélyében, hirtelen haragjában sokszor tomboló Smilja tökéletesen elveszett ebben a pillanatban. Különböző mulatók tulajdonosai, akik kihívták maguk ellen valaha haragját s látták őt szikrázó szemmel, nem ismertek volna rá, ebben az olvadó, szerelmesen bugó szépasszonyban, aki egy katona karján függve, nem látva és nem hallva senkit, semmit, sodródott a kijárat felé hömpölygők tömegében.

- Vlado! Nem csaltál meg? Ne laži! Az igazat mondd! Nem volt senkid?

- Dvaput u godini nema leta! Minden évben csak egyszer van nyár! Egy életben kétszer nem jöhet olyan asszony, mint te!

A pályaudvar előtt közelharc folyt a taxikért. Vlado kőfaragáshoz szokott tagjai pillanatok alatt megtisztították Smilja előtt a taxihoz vezető utat s egy perccel később már robogtak is a Brankova felé, ahol Vlado Sztankovits műterme s lakása volt.

Míg Smilja legutóbbi szerződésében táncolt, ideköltözött a Cara Nikolajáról s az asszony még nem is látta az új lakást.

Három szép szoba, meleg színek fogadták s hamarosan az egész lakást megtöltötte Smilja nevetése. A lakás, mely első pillanatban a művészi harmonia tökéletes hatását keltette, Smilja keze nyomán elárulta magát. Kiderült, hogy egy székkal sincs több bútordarab a szobában, mint a régi egyszobás Cara Nikolajai lakásban volt. A megejtő toalett-asztalt egy gyalulatlan ládából és egy szál tükörből textiliával kendőzte Vlado s általában a textil és a láda dominált a berendezésben. A Smilja számára berendezett szobában például mindössze két bútordarab volt, amit bútornak polgári agyvelő elfogadhatott. A szekrény és a pamlag.

Vlado szobája hasonlóképpen alakult s azt is kínos meglepetés érte volna, aki a hatalmas, faragott lábú asztal régi brokát terítőjét felemelte volna. Az asztalnak ugyanis csak négy lába volt valódi. Az asztallapot már Vlado készítette összeszegezett ládatetőkből.

De ezek a titkok csak Smilja előtt lepleződtek le. Minden szemlélő őszinte elragadtatással szemlélte volna a lakás meleg tónusát, művészi elrendezését s a sarkokban elhelyezett szobrokat, művészi kerámiákat, amelyek arról tanuskodtak, hogy míg Smilja táncolt, Vlado sem volt tétlen.

De nem sokáig hagyták egymást gyönyörködni, illetve az elismerés fényében sütkérezni. Vlado veszettül várta már feleségét és Smiljából is szenvedélyesen tört ki a vágy, melyet nem volt könnyű dolog megfékezni a távollét heteiben, sokszor hónapjaiban. Mire magukhoz tértek besötétedett.

- Szrce! Kasno je! Késő van! Kiesik a gyomrom a nagy éhségtől!

- Akkor gyorsan! Vacsorázzunk! Smilja! Két hónapja nem vacsoráztunk együtt!

Kapkodni kezdték ruháikat. Smiljának eszébe sem jutott, hogy estélyi ruhát vegyen. Ma pihenni akart, magánemberként vacsorázni s nála az estélyi ruha, a dekoltázs a munkaruhát jelentette.

- Smilja! - csillant egyszerre Vlado szeme. - Még nem is mondtam! Leszerelek!

- Vlado! Ez igaz?

- Ma hallottam! A behívottak felét leszerelik. Most már nem lesz háború, mehetünk haza! Mikor kell menned Osijekbe?

- Április nyolcadikán kezdünk.

- Ma március huszonhat... Szrce! Ez majdnem két hét! Majdnem két hétig együtt vagyunk! Elmehetünk Deján Debelyáčky estélyére! Kirándulunk a...

Már az utcán voltak. Lejtős utakon, a villanyrendőr színes fényjelei között bukdácsolva, neon fények hol kék, hol vörös világításában a Hotel Petrograd cári orosz stílusú épülete felé igyekeztek, mely a park közepén határozottan előkelő benyomást keltett.

Messziről látták a fényeket. A szokatlanul meleg márciusvégi estén mindenki a nyitott terraszon ült. Nagyszakállú, elegáns papok szivaroztak az asztaloknál, katonatisztek cigarettáztak aranytől csillogó uniformisukban, de akadtak a terraszon - s éppen Smiljáék szomszédságában is - bocskoros szerb parasztok, akik a világon semmi megilletődést nem éreztek az előkelő környezetben, ők is hozzátartoztak.

- Vlado, az étlapot, szörnyű éhes vagyok!

S a Hotel képével diszített étlapba bujva válogattak az ételek között.

Hát mi legyen? Előkelő nyugateurópai ételek vagy vaskos, de ízes szerb specialitások?

Az utóbbi mellett döntöttek. Ízes, illatos, nehéz ételek váltották egymást, mintha a hosszú heteket kellene kipótolni, amikor nem ülhetek így egymás mellett a vacsoránál.

S közben folyton egymást nézték és nevettek egymásra.

Vacsora közben felfedezte őket Zorka Cvejity a festő és Milan Lucsity az újságíró. Odaültek az asztalukhoz és harsány jókedvben zsupszkávinát ittak.

- Mit hallottál, Lucsity? - kérdezte Vlado. - A leszerelés?

A Vreme embere vidáman intett.

- Elrakhatod, Vlado, az uniformist. Van elég naftalinod?

- A jövő héten nem rángatnak be megint?

- A legközelebbi háborúig aligha lesz rád szükség.

A terrazon szalonzenekar játszott. Lehár és Kálmán-operett-egyvelegek hangzottak, aztán egy énekesnő szerb nyelven magyar nótákat énekelt és Vlado vidáman vele fütyülte. Később már énekelt is, ízesen, magyarul, hogy „Édes rózsám, ha meguntál szeretni...”

S aztán már valósággal harsogta:

*„Szabad neked más szeretőt keresni,
Adjon az ég szebbet, jobbat nálamnál,
De énnekem csak olyant, mint te voltál...”*

Aztán ijedten lehúzta a nyakát, mert a terrasz vendégei tapsolni kezdtek s ő ekkor eszmélt rá, hogy uniformisban ült.

Mikor példáját követve, az énekesnő is magyarul - még pedig kegyetlen magyarsággal - azt kezdte énekelni, hogy „Ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte”... már hallgatott.

Társasága pedig nevetve nézte, hogyan húzza össze magát, hogy elfelejttesse uniformishoz nem illő hangosságát. Pedig az asztalok körül egyik irányból sem tekintett rá szemrehányás. Végtelen derű és béke terült el a terrazon, az egész városon, béke, derű és gondtalanság.

S a tavasz langyos lehellete bizsergő illatokat is hozott a Kalimegdán oldaláról, melynek terraszán szintén égtek az apró fények. Beograd derűsen lüktetett tavaszi estjén, kávéházi terraszain és minden irányból zene hangjai szivárogtak.

Mikor éjfél tájt Smilja és Vlado, Zorka Cvejityvel és Milan Lucsityvel, gyalogosan haza indult, az utca tele volt vidáman dudorászó, szerelmesen összefonódott, fütyörésző emberekkel.

Minden pillanatban reájuk köszöntek, vagy ők lengették kalapjukat üdvözlésre.

- Dobro dosli, gospodja! Kako ste? Hogy van, hogy van?

- Dobro vece, gospodine doktore.

- Pomozi bog!

- Dobar dan, gospodjice!

Ugyanezen az estén érkezett meg Beogradba Irina Hadnagyev is. A pillanatnyi elrévültségen, amit a noviszádi - vagy Ujvidék? az isten tudja, gondolta Irina - Fehér ökörben érzett, visszaemlékezve Topolyára, már túl volt. Keményen átdolgozta magát a bőröndökön, kísérlőn és érkezőkre várakozók tömegén és megrohmozta a villamost.

Ebben a pillanatban csakugyan nem látszott egy mulató táncosnőjének, inkább energikus, kicsit buta, de jól számoló polgári feleségnek nézhették volna, aki vidéki rokonoktól érkezik s e pillanatban azon jár az esze, hogy a cseléd nem törte-e el a tányérokat, nem romlott-e meg a paradicsom s általában rendesen takarított-e, amíg nem érezte magán a háziasszony szemét.

Azonnal helyet szerzett magának a villamoson, mégpedig ülőhelyet. Egy pillanattal később már szapora beszélgetésben volt a szomszédjával s a beszélgetést pillanatokon belül kiterjesztette a szemben ülő házmesternére, az oldalán helyet foglaló posta-altisztre s a kocsis másik végén egy lila kalapot viselő kövér hölgyre, akit különben soha életében nem látott még.

Irina Hadnagyev egyszerű és derűs lény volt, közlékeny és egyáltalában nem zárkózott.

Minden oldalról igen szívesen feleltek neki.

S ez látható elégtétellel töltötte el.

Az Osijeki Park Tabarin új műsorának másik két csillaga is befutott már Beográdba.

Vera Valaoritis pontosan levelezte le a dolgot, nem volt semmi félreértés, Miro Szrdanov, mikor a vonat befutott az üszkübi - különben rendkívül ronda állomásra pontosan ott várakozott.

Mivel a vonat tizenöt percig állt, Vera is kiszállt. Megdöbbenve állapította meg, hogy a piszkos üszkübi vasúti étterem háromszor akkora, mint maga a vasúti állomás, aztán megivott egy csésze feketét.

Közben beszállást jeleztek, hát elfoglalta helyét fülkéjében. Miro Szrdanovot minden esetre lefektette, aztán a nyitott ablak mellett cigarettára gyujtott.

- No, Miro, mi van veled?

Miro légiesen karcsú teste hosszan elnyúlt az ülésen, álmodó szeme valahova a messzeségbe szállott.

- Megkérte a kezemet egy magasrangú igazságügyi tisztviselő - mondta. - Gyönyörű ember. Azt hiszem rövidesen miniszter lesz.

Igen, Szlavko Andrity, az üszkübi bíróság mellé kinevezett zömök ügyész közben magasrangú igazságügyi tisztviselővé, miniszterjelöltté, gyönyörű férfivé légiesedett.

Most néhány napig Miro Szrdanov álmodni is fog róla. Álmaiban Szlavko Andrity meg fog nőni, simogató hangon fog beszélni és talán magához is öleli elomló szerelmesét. S könnyen lehetséges, hogy Miro Szrdanov, aki valóságban erre nem volt hajlamos, most álmaiban légies szépségét egy éjszakára neki ajándékozza.

Erre vall, hogy Beográdig többször is említette, milyen hevesen ostromolta. Erre még Beográdban is visszatért. Például akkor is, amikor néhány perccel éjfél után, egy szenvedélyesen szép fekete asszony vidáman Vera Valaoritis nevét kiáltotta, s az önfeledten sétáló görögöt megölelte, megcsókolta.

Lehetséges, hogy Smilja üdvözölte ilyen örömmel Vera Valaoritist? Smilja, aki reggel Nisben oly tombolva vette tudomásul, hogy az osijeki Park Tabarin tulajdonosa, a piszok Matasics az ő nevét negyediknek hagyta?

Lehetséges. És nem is volt ez Judás csókja. Reggel szidta Smilja, mert dühös volt. Most megcsókolta, mert maga is boldognak érezte magát s mert alapjában nem is haragudott rá.

Hát megölelte és megcsókolta, vele nevetett és végtelen békességet érzett.

Ezen az estén, amikor a Park Tabarin négy attrakciója Beográdba megérkezett, valóban, kézzelfogható valóságként lehetett érezni a békességet.

Zorka Cvejity meg is jegyezte:

- Gyerekek! Mi nem is tudjuk, milyen jó dolgunk van!

IV.

Smilja Dragics éjjel úgy aludt el, hogy nyitva felejtette a rádióját.

Korán reggel arra ébredt, hogy induló harsog a hangszóróból.

Gyorsan utána kapott, hogy lecsavarja, de pillantása az órára esett s a keze fele úton megállt.

Mi jutott az eszükbe, hogy ilyen szokatlan órában indulókat harsogtatnak?

A rádiót lehalkította, hogy Vladot fel ne keltse, de nem zárta el. Egyelőre csak a katonazenekar harsogott, nem volt semmi támpontja.

De valahogyan nem tetszett a dolog. Feltámasztotta a párnáját, ülőhelyzetbe húzódkodott s figyelni kezdett.

Még alighogy derengett. Az ablakredőny résein alighogy jelentkezett az ébredő fény. Vlado mélyen aludt. Fekete haja kicsit csapzott fürtökben simult a homlokára, egyenletesen, mélyen lélezett.

Az induló véget ért. Smilja egy ismeretlen férfi hangot hallott a rádió hangszórójából:

- Halló rádió Beograd... - de hogy azután mit mondott, ezt nem értette, mert egy szekér nehéz kerekei dübörögtek az utcán.

Gyors mozdulattal egészen a hangszóróhoz húzta magát, a férfihang éppen ismételte a bemondását.

- Halló, rádió Beograd! A kormány és a kormányzótanács lemondott, őfelsége II. Péter király átvette a hatalmat. Halló, rádió Beograd! Felolvassuk II. Péter király kiáltványát, melyet az ország valamennyi szerb, horvát és szlovén fiaihoz intézett.

Smilja döbbenten nézett bele a hajnali szürkületbe.

Mi történt itt?

A rádió bemondója ismételte a bejelentést:

- Halló rádió Beograd! Őfelsége II. Péter király kiáltványát...

Smilja abban a pillanatban kiugrott az ágyból s átkiáltott a szomszéd szobába.

- Vlado! Vlado!

Az alvó férfi álmában gyorsan mondott valamit, aztán a másik oldalára fordult.

Smilja, úgy ahogy volt, mezítláb hozzászaladt és rázni kezdte.

- Vlado, valami történt! A kormány és a régenstanács lemondott! A kis király...

Vlado szeme kinyílt, értetlenül ránézett.

- Mi van, szrce?

- Gyere a rádióhoz, valami nagy baj!

Vlado felült.

- Valami nagy baj?

- Halló, rádió Beograd! - jelentkezett újra a férfihang.

Vlado szeméből kiment az álom.

- Hány óra, hogy a rádió beszél?

- Nem tudom, talán hajnal felé. Azt mondja, hogy a kormány és a régenstanács lemondott és II. Péter átvette a hatalmat!

Vlado kiugrott az ágyból, átsiettek a másik szobába és felerősítették a készüléket.

Most egyszerre a szerb himnusz.

Értetlenül néztek egymásra.

Mi ez?

Hűvös volt a hajnal, Smilja dideregni kezdett. Lábát gyorsan papucsba bújtatta és egy pongyolát kapott magára. Vlado takarót csavart a derekára. A himnusz végetért.

- Halló, rádió Beograd! Ófelsége II. Péter király...

Aztán másik férfihang csendült, olvasva a kiáltványt:

- Szerbek, horvátok, szlovének! Ebben a népünkre súlyos pillanatban elhatároztam, hogy kezembe veszem a királyi hatalmat. A kormányzótanács tagjai megértették cselekedetem okainak helyességét és maguktól, haladéktalanul lemondottak...

Vlado sápadtan Smiljára nézett.

- Mi történt itt az éjszaka?

Az utcáról, messziről katonabanda indulóját hallották.

A hangszóróból tovább a hang:

- Felhívok minden szerbet, horvátot, szlovént, hogy tömörüljön a trón körül. Szimovics Dusan hadtesttábornoknak megbízást adtam új kormány alakítására. Istenbe és Jugoszlávia jövőjébe vetett hittel felhívom az ország minden polgárát és hatóságát, hogy teljesítse kötelességét a király és a haza iránt. II. Péter.

A rádió elhallgatott. Egy pillanat szünet, aztán ismét az előbbi hang:

- Pavel kormányzóherceg az elmúlt éjjel saját kívánságára családjával együtt elhagyta a fővárost, hogy Athenbe menjen.

Vlado egyszerre felugrott az ágyról és eszeveszett gyorsasággal öltözni kezdett. Smilja sápadtan, mozdulatlanul állt az ágy lábánál és értetlenül a ruháit kapkodó férfit nézte. A hangszóróból szakadatlanul ömlött a hang.

- A volt kormány tagjait a hajnali órákban védő-örizetbe vették... A kormányzótanács a következő szövegű feliratot intézte II. Péter királyhoz: „Felség, tudatában az alapos okoknak, melyek hazánk e nehéz pillanatában a királyi hatalom átvételére indították, a kormányzótanács tagjai rendelkezésére bocsátják tisztségüket...” Halló, rádió Beograd!

Az utcáról vad ordítás csapott fel. Smilja az ablakhoz rohant és sarkig kitérte.

Lent a mélyben hatalmas tömeg közeledett. Elöl katonazenekar, induló, mögötte zászlók s aztán hadonászó karok, vad zivaj. Egy kiáltás állandóan ismétlődött, de a hangzavarban nem értette meg.

Most, hogy az ablakot kinyitotta s beözönlött a fény, kiderült, hogy már korántsincs olyan hajnali idő, mint képzelték. Reggel van, az üzletek már kinyitottak s amerre a szem ellát, minden utca tele van izgatott emberekkel.

Vlado már rohogott le a lépcsőn.

A rádióból még mindig hallatszott az előbbi férfihang.

- Az új kormány elnöke Szimovics Dusan hadtesttábornok. Első helyettes miniszterelnöke Vlatko Macsek, második helyettes miniszterelnök Slobodan Jovanovics, külügyminiszter Moncsilo Nincics, belügyminiszter...

Most már Smilja is kezdte magára kapkodni ruháit.

- Halló, rádió Beograd... Felszólítjuk az összes tartalékos tisztet, hogy délután négy órakor megbeszélésre gyűljenek össze a tiszti kaszinóban... Halló rádió Beograd! A Jugo-Szokolok felszólítják tagjaikat, hogy délután öt órakor jelenjenek meg a szokol otthonokban, mégpedig felnőttek, fiatalok és gyermekek egyaránt...

Az utcáról harsogva egy hazafias dal közeledett. Újabb felvonulás tűnt fel a sarkon, férfiak, nők, felnőttek, gyermekek és ütemesen menetelve énekeltek. Közben egy-egy rikkantás hangzott és kalapok, sapkák repültek a magasba,

Smilja sápadtan sietett le a lépcsőn. Fogalma sem volt róla, hogy mindez mit jelenthet, de határozottan rossz érzése volt. Azt érezte, hogy tegnap éjjel valami véget ért és most valami új kezdődik. Ami nem sok jóval kecsegtet.

Mire kiért az utcára, a menet már elvonult. Csak harsogását hallotta.

De mindenki kint volt az utcán.

Önkéntelenül is abba az irányba kezdett sietni, amerre a menet vonult. De a második sarkon megtorpant, mert a kereszt-utcán is menet jött, mely elvágta az utat. A tömeg fiatal repülő-tiszteket vitt a vállán és Szimovics tábornokot éltette.

Egy magából kikelt férfiarc maradt meg az emlékezetében. Azt ordította:

- Bolje u slobodi, nego u ropstvu ziveti!

- Jobb szabadon meghalni, mint szolgáskorban élni! - kiáltotta utána a tömeg.

Mi történik itt? Smilja kábultan állt a forgatagban. Hát mi történt az éjszaka? Mi baj van a szabadsággal? Tegnap éjjel még...

Most átjutott az utca másik oldalára, de itt újra megtorpant, mert az ellenirányból is menet harsogott feléje. Ez Gavriilo patriarchát éltette és a lemondott kormányt kívánta bitófára.

Végre tovább jutott. Most nem tüntetőkre, hanem katonai kordonba ütközött. A tér sarkán gépfegyverek álltak.

- Stoj!

Valakivel rettenetesen összeütötte a fejét.

- Ó, Smilja Sztankovics! Mit szól az eseményekhez?

- Ne znam ništa! Semmit sem tudok, Milan Lucity!

Már megint egy felvonulás.

- Bicu mrtav, ali rob necu biti! Meghalunk, de rabok nem leszünk - harsogott a kiáltás.

- Mi történt, Milan Lucity? Vlado elrohant hazulról és...

Milan Lucity kapkodta a szavakat.

- Még semmi biztosat nem tudunk... Hajnalban felkeltették a gyerekkirályt, hogy a beogradi helyőrség egy része fellázadt, tisztek tankokon benyomultak a gárdalaktanyába, Sztajics tábornokot, a gárda parancsnokát elfogták, a kormány tagjait őrizetbe vették és...

- De kicsoda? Kik? Kik?

- Természetesen, akiknek nem tetszett, hogy Bécsben...

Milan Lucityt a tömeg magával sodorta. Smilja megkapaszkodott egy lámpaoszlopban s végre elsodródott mellette a tüntető sokadalom. Miről van itt szó? Az előző kormány kötött egy szerződést Bécsben s az új nyilván nem akarja. Erről lesz szó. Csak nem lesz háború belőle?

Ez a délelőtt olyan volt, mint egy lázálom. Egyre újabb és újabb tömegekbe sodródott, egyre lökték, hol jobbra, hol balra, néha két tömeg egymásba szaladt s egyszerre csak azt vette észre, hogy a másikkal sodródik tovább.

A közlekedésügyi minisztérium tájékán egy pillanatra megvillant előtte Vera Valaoritis szőke feje. Aztán sodorták tovább.

Közben pedig a legvadabb, legfantasztikusabban hangzó híreket hallotta.

Az első az volt, hogy a kis király először azt akarta, hogy fogják el Szimovicsot.

Aki ezt a hírt hozta, azt szó nélkül leütötte a szomszédja.

De ketten is átvették a hírt és úgy folytatták, hogy a gyerekkirályt egyszerűen meglepték álmában és kényszerítették, hogy álljon az új kormány mellé.

Mások arról beszéltek, hogy a kormányzóherceg, Pavel meg akarta öletni a kis királyt, hogy ő ülhesen a trónra.

- Veruj mi! Higyj nekem! - bizonykodott a hír tudója. - Egyszer már meg akarta ölni, de a királyné megakadályozta! Nem láttad, hogy Pavel egyik kezén mindig keztyű volt! A királyné lőtte át a kezét a kis király védelmében!

A legtöbb hír a gárdalaktanya elfoglalásáról szólt. A „hazafiak” harcikocsikon betörték a laktanyába, a tisztek homlokának revolvert szegeztek és kényszerítették őket, hogy adják meg magukat.

Közben kiderült, hogy a rádió reggeli bejelentése, a régensherceg elutazásáról, tévedés volt. Pavel herceg nincs is Belgrádban, éppen úton van Zágreb felől a fővárosba. De már elébementek, hogy elfogják.

Dél felé azt a hírt hallotta, hogy Szimovics tábornok csapatai a dedinjei királyi palotát körülfogták, mert a kis Péter még mindig nem csatlakozott a forradalomhoz.

Nem ismerte ki magát. Egyik hír ellentmondott a másiknak. Mást mondott a rádió, mást mondtak állítólagos szemtanúk.

Megint találkozott Milan Lucity rohanó alakjával.

Az ujságíró kihúzta a tömegből, a posta háta mögé vitte és suttogva azt mesélte, hogy a király felhívását nem is a király olvasta fel, hanem egy hadnagy, akinek hasonlít a hangja II. Péter hangjához.

- Persze, hogy nem! - kiáltotta Smilja. - Én hallottam. De nem is mondták, hogy a király fogja felolvasni!

- Az előbb volt! Én a délelőtről beszélek! Akkor azt mondták, hogy a kis király áll a mikrofon előtt!

- Mi van most?

- Még semmit sem lehet biztosan tudni. Jos nije nista spremo!

Még semmi sem befejezett!

Vad iramban repülőgépek zúgtak el a fejük felett.

- Már hajnal óta ott keringenek a repülők Dedinje felett! - súgta Milan Lucity. - Az egész forradalmat a repülők csinálták! Znam za izvesno! Biztosan tudom! Azt mondják a király megnémult a döbbenettől, mikor a rádióban állítólagos hangját meghallotta!

- Ne verujem! - tört ki Smilja. - Nem hiszem! Mindent összebeszéltek, az ember már egészen beleszédül!

- Tako je! Pedig ez így van! Istina je! Ez az igazság! Nem jössz velem ebédelni?

- Hazamegyek. Fáradt vagyok. Vladot nem láttad?

- Nem. Délután biztosan a tartalékosok összejövetelén lesz.

Smilja halálos fáradtan érkezett haza. A rádiót persze megint nem zárta el, amikor reggel lerohant az utcára. Valami helyszíni közvetítés volt, tomboló tömeglármát hallott, katonazenét, mámoros lelkesedést.

Ezt a hangzavart időnkint a speaker szakította meg.

- Halló, rádió Beograd... a tartalékos tisztek megbeszélése... a szokolok megmozdulása... Gavriilo beogradi metropolita este rádión szól Jugoszlávia népeihez. Halló, rádió Beograd...

Zúgó fejjel a pamlagra dobta magát. Minden úgy volt, ahogyan reggel ott hagyta. Az ágy-nemű, ahogyan lerúgta magáról. A párnán még látszott Vlado fejenyoma, ahogyan féloldalt feküdt, aludt s fogalma sem volt, hogy közben mi történt.

- Halló, rádió Beograd... Az új kormány a déli órákban megtartotta első minisztertanácsát...

Aztán újra a helyszíni közvetítés hangzavara. Kísérteties.

A szavak már nem jutottak el az értelméig. Feküdt, arcra borulva a pamlagon és a párnát a fülére szorította.

Csak Vlado volna már itthon.

Rettentő kimerültségében elaludt. Körülötte tombolt az utca, a rádió, katonabandák harsogtak. Nem hallotta.

Szinte lezuhant az álomba, mint valami fekete szakadékba.

Akkor is aludt, amikor - valamivel hat óra után - Vlado hazajött.

Feküdt mozdulatlanul a rádió alatt, mely már vagy századszor olvasta be az új király kiáltványát.

Vlado lábujjhegyen a rádióhoz ment és óvatosan, hogy a kattogás Smilját fel ne ébressze, elzárta a készüléket.

Mínta az utca is elcsitult volna.

A szoba félhomályban pihent, csak az utcán villódzó fények, neonsövek, színesen váltakozó hirdetések villanysugára vonta be a szobát, hol fehér, hol vörös, hol kék színek visszfényébe.

Vlado, Smilja pamlaga mellett, a fotelbe ült.

Messziről harangok zúgását hallotta. Miért harangoznak? Isten segítségét kérő könyörgések vannak a templomokban?

A metropolita beszélni fog.

Mikor jött haza, éppen plakátokat ragasztottak. A nép őrizze meg nyugalalmát.

Az egyre homályosodó szoba mélyén fáradtan bólintott.

Késő. Most már alighanem késő.

Arra gondolt, hogy valójában hát szerb-e ő? Mert mindenkor annak vallotta magát. Ez az anyanyelve is. De ez az egész olyan rettenetesen távol van tőle! Jó, jó, látott ő már Suboticán is tüntetést. De ez a vak lelkesedés! Ez a gondolkodás nélküli tombolás! Igen, egészen biztos, nemcsak ő, hanem minden más szerb is onnan Suboticáról, Somborból, Noviszádból, idegenül nézné, nem értené. Nem kétséges, ugyanazt a nyelvet beszélik ők is, amit itt a beogradiak. Ugyanazt. De ami belül van! Ezekben itt! Meg az otthonvalókban! Lehetetlen, hogy... Vagy mégis egy nép? Ilyen tökéletesen más temperamentum mellett, gondolkozásmód mellett?

A miniszter jutott az eszébe. Az a régi, aki a beszédet mondta, mikor a szobrát ünnepelték. Utána a táncnál Smiljának azt súgta, hogy őt „magyarónnak” tartják. Pedig ő nem magyarón. Szerb ő, persze, hogy az! Csak más, úgy látszik egészen más. Két emberfajta, egyik a Duna egyik partján él, másik a másik partján. És a két part csodálkozva nézi egymást. Egy nyelven és mégis olyan idegenül.

Lám, tegnap még semmi bajuk sem volt. A Hotel Petrograd terraszán is...! Milyen béke! Hogyan is mondta Zorka?

- Gyerekek, mi nem is tudjuk, milyen jó dolgunk van...

És ma egyszerre, mintha nem is annak a tegnapnak volna a folytatása.

Smilja megmozdult, összehúzódott.

Úgy látszik fázik. Borzong. Óvatosan, hogy fel ne ébressze, ráborította a takarót.

Egyszerre egy régi nóta jutott az eszébe. Magyar. Még gyerekkorában hallgatta otthon, Suboticán. Nem is igaz. Akkor még Szabadka volt. Az apja hozta az orosz frontról. Mert az apja katona volt, honvéd.

„Ma még piros élet, holnap fehér álm...”

Hogyan is volt a második sora? Megvan!

„Ne sajnáld a csókot tőlem, gyönyörű virágom...”

Apa sokat énekelte. Tetszett neki.

Az utolsó este is énekelte, mikor szabadságról kellett visszamennie Galiciába.

„Ma még piros élet, holnap fehér álm,
Ne sajnáld a csókot tőlem...”

Anya sírt.

Miért jutott ez most az eszébe? Huszonhárom év óta egyszer sem jött fel benne ez a nóta. És most nem tud szabadulni, úgy kell visszatartania magát, mert mindjárt dúdolni kezdi.

„Ma még piros élet...”

Még majd felébreszti Smilját!

Átment a szobájába, lerúgta a csizmáját és végig feküdt az ágyán.

„...holnap fehér álom...
Ne sajnáld a csókot tőlem...
Gyönyörű virágom...”

Ebben a pillanatban élesen felberregett a csengő. Smilja riadt hangját hallotta.

- Ki az?

- Semmi szívem! Valaki csenget. Már megyek!

Smilja hevesen felült.

- Vlado, itthon vagy?

- Itt szívem, itt! Csak pihenj Szrce!

- Vlado, mi van?

- Rögtön édes. Csak az ajtót...!

Újra berregett a csengő.

Végig ment a hosszú előszobán, a félhomályban megbotlott az egyik széken, de még idején kiegyensúlyozta magát. A lépcsőházban égett a villany, zömök férfiárnyékot vetett az ajtó üvegére.

A legénye volt. Kezében papíros. Szolgálati jegy.

- Vlado, mi az?

Smilja állt a szoba ajtóban. Utána jött.

- Semmi, édes. Csak inspekciós vagyok éjjel a laktanyában. Értesítés.

- Most? Rögtön? Menni kell?

- Dehogy kedves, még nyugodtan, együtt megvacsorázunk.

A legénye elment. Átölelte Smilját, úgy mentek vissza a szobába.

- Vlado, mi lesz?

- Mi lenne, Smilja? Új kormány van. Csak kicsit zajosra sikerült a kormányváltás!

- De a király! Hogy most egyszerre átvette a hatalmat és...

- Elég nagy már, nem? Volt a történelemben fiatalabb király is. Nem igaz?

- Éhes vagyok! Még ma egy falatot sem ettem!

- Smilja! - ijedt fel Vlado Sztankovits. - Hát hogyan szabad ilyen... Nohát ez! Várj csak, azt hiszem van valami! Még a gyakorlatról maradt a hátizsákban. Egy pillanat!

Vlado kisietett. Smilja meggyújtotta az állólámpát. Tompa sárga fény öntötte el a szobát. Olyan békés volt, olyan megnyugtató.

A férfi szalámit hozott. Hosszú rúd volt. Hóna alatt katonakenyér, konyhakés.

Odaült a pamlagra Smilja mellé és szótlanul enni kezdtek.

Irina Hadnagyevet akkor kapta el a forgatag, amikor reggel kijött az artistaügynöktől. Már korán reggel felkereste, mert minden pénze elfogyott, sőt adós is maradt otthon Noviszádon.

Nem kiderült, hogy az értékesített öröksége, az „ékszerek” és bútorok, a kialakult sírkő felállításának költségeire sem elég? Megigérte, hogy háromszáznál is több dinárt postán fog

elküldeni. Keserves, de Irina Hadnagyev állja a szavát. Soha életében nem beszélt a boldogulttal, de ha elkövette azt a hibát - fene ette volna meg azt a süket vén embert - hogy elnevette magát a temetésen, holott a néni ismeretlenül is őt tette meg örökké, hát vállalja a felelősséget. Azt mondta sírkövet állít s ha az örökség nem elég hozzá, hát a többi hozzáadja a keresetéből.

Nem ment könnyen. Az ügynök nem akart előleget adni.

- Jókat tud maga kitalálni! - mondta. - Pont ma jön hozzám előlegért? Ma, amikor az ember nem tudhatja, hogy mi lesz holnap?

Viszont Irina sem volt könnyű eset. Az ügynök végül is fizetett, sőt ő írta meg a postautalványt is a kőfaragónak.

Irina Hadnagyev tehát igen elégedetten lépett ki az irodából, hogy a postára siessen s feladja a háromszáznyolcvan dinárt.

A kapu előtt fogta el a tüntető tömeg. Szólt a katonabanda, sapkák repültek a magasba, Irina vigyorgott egyet s azonnal ő is beállt a sorba. Vidáman és igen lelkiismeretesen menetelt velük, időnkint rikkantott is egyet.

- Bicu mrtav, ali rob necu biti! - rikkantotta. - Inkább meghalunk, de rabok nem leszünk!

Fogalma sem volt róla, hogy miről van szó.

Mikor aztán megunt, akkor kiállt a sorból. Lelkiismeretesen feladta a pénzt a kőfaragónak, kiült egy kávéházi terraszra s nagy lelki gyönyörűséggel nézte a forgalmas utcát.

A szomszéd asztalnál morcos öregúr ült. Szemmelláthatóan rossz véleménye volt az egész utcai tumultusról.

Irina Hadnagyevet ez természetesen nem zavarta. Derűs mosollyal feléje fordult.

- Szép az ilyen nemzeti ünnep! - mondta. Mi van ma? A rigómezei csata évfordulója?

Az öregúr levegő után kapkodott s látszott, hogy rendkívül gorombát mond, ha szabadon engedheti gondolatait. De legyűrte a véleményét, csak legyintett egyet. Ebben a legyintésben azonban határozott becsületsértés foglalt helyet.

Irina azért nem haragudott.

- Akkor biztosan más nemzeti ünnep! - mondta és megbiccentette a fejét.

Soha sincs ok nélkül, ha valaki népszerű a szülővárosában...

Valahol egy rádió harsogott,

- A jugoszláv polgárok hazafias érzéseire hivatkozom - harsogta - amikor kérem, hogy tartózkodjanak olyan tüntetésektől, melyek megnehezítik a rend fentartását. A kormány bizalmat követel és...

Aztán megint újra:

- Radio Beograd... Híreket közlünk. A Nya Dagligt Allehanda a jugoszláviai eseményekkel kapcsolatban idézi a Daily Telegraph katonai munkatársának kijelentését, aki lapjában a többi között ezeket írja:

„Csak egy balkáni hadszíntérről kiindulva nyomulhatunk előre német területen azzal a kilátással, hogy komoly kárt okozunk az ellenségnek. Más. Ribbentrop birodalmi külügyminiszter Macuoka japán külügyminiszter tiszteletére csütörtökön este az Esplanade szállóban fogadást rendezett. A fogadáson résztvettek...”

Irina derűsen ismét az öreg úr felé fordult.

- Persze most az egész világ Berlin felé fordul! Érdekes lehet egy ilyen fogadás. Mit tetszik gondolni, egy ilyen japán milyen nagyra nő meg?

Az öreg úr ismételen levegő után kapott, de Irina nyugodtan tovább csevegett.

- Én egyszer láttam egyet, kardnyelő volt, együtt dolgoztunk Sarajevóban. Az alig volt nagyobb, mint egy tizenöt éves srác!

Egy pillanatig fontolgatta még a dolgot, aztán meggyőződéssel bólintott.

- Így miniszternek bizonyosan a nagyobbakat válogatják!

Ebben a pillanatban valahonnan - az utcát nem lehetett látni - vad csörömpölés, kiabálás hallatszott.

- Valaminek nekimentek... - csevegett Irina Hadnagyev. - Így nemzeti ünnepen, mikor nagy a sokadalom, mindig betörnek egy-két kirakatot!

Az öreg úr levegője annyira elfogyott, hogy felugrott a helyéről, levegő után hadonászva fejébe csapta a kalapját és elrohant.

De ezt Irina Hadnagyev már nem vehette tudomásul, mert tele torokkal az ellenkező irányba kiabált.

- Miro! Miro! - kiáltotta. - Miro Szrdanov! Hodi amo! Ide gyere! Nohát, hogy itt találkozunk!

Csakugyan Miro Szrdanov állt lehelet karcsún a terras szélén. Szép nagy szeme lázasan csillogott.

- Ó, Irina - lehelte - Irina...

- Hodi amo! Gyere, ülj ide mellém! Mi van veled?

Miro Szrdanov lázas szeme fátyolosan a messzeségbe nézett, valahova túl a tömegen, csörömpölésen, tömegzsivajon. Hangjában lágy citerák muzsikáltak:

- Ó, tegnap egy fiú, Irina... Szőke, a haja selyem. Halálosan szeret engem. Azt hiszem miniszter. Utánam utazott Üszkübbe, s onnan most megint utánam, Szlavko Andriity... Szép név, Irina? Ugye szép? A vonaton végig mellettem ült, könnyörgött, legyen a felesége és...

Irina Hadnagyev döbbenet nézett rá.

- Miniszter és nem akarsz a felesége lenni?

- Felesége van! - Miro Szrdanov keze fáradtan lebbent. - Meghalna nélküle. Nem veszem el...

Abba az irányba, ahonnan a csörömpölés, ordítózás hallatszott, rendőrök rohantak. Egy teherautó is arra kanyarodott katonákkal.

- Nemzeti ünnep! - figyelmeztette Irina Miro Szrdanovot. - Szeretem a nemzeti ünnepeket!

De Miro Szrdanov nem hallotta.

- Azt hiszem - lehelte - belehalok ebbe a szerelembe. Ah, Szlavko Andriity királyi ügyész, Üszküb, Macedonia...

- Ügyész? - csodálkozott rá Irina. - Az elébb azt mondtad, miniszter!?

De Miro Szrdanov ezt sem hallotta.

Ült az asztalnál, néha karcsú fehér ujjai rebbentek, mint fáradt madárszárnyak.

Vera Valaoritis hangja térítette magához.

Vera ott állt a terrasz előtt, kicsit sápadt volt és nagyon komoly.

- Jó, hogy nem jöttél velem, Miro, a menetjegy irodához. Tessék szívem, itt a jegyed. Éppen akkor támadta meg a tömeg, amikor a pultja mellett álltam.

- Mit támadtak meg? - érdeklődött Irina Hadnagyev. - Különben Hadnagyev vagyok, Miroval együtt táncolok Osijekben!

Vera megnézte, barátságosan megrázta a kezét.

- Remélem, jó barátok leszünk. A német menetjegy irodát támadták meg.

Ebben a pillanatban Vlado Sztankovits állott meg Vera mellett.

- Vera Valaoritis, megkérhetem, hogy néhány lépést kísérszen el?

Vera azonnal hozzálépett.

- Mi van, Vlado Sztankovits? Örülök, hogy Smiljával megint együtt dolgozunk!

Vlado Sztankovits bólintott.

- Én is örülök.

A férfi arca nagyon komoly volt.

- Szeretném valamire megkérni, Vera! Menjen el Smiljához, nagyon egyedül van!

- Összevesztek?

- Egy óra múlva indulnom kell. Azt hiszem, Vera, háború lesz. Menjen el hozzá és vigyázzon rá. A lakásomon megtalálja!

Smilja Dragics fénytelen szemmel ült a pamlagon. Fásultan, mozdulatlanul, kiégetten.

Így ült mióta másodszor is eljött a legénye Vladoért s mögötte az ajtó becsukódott.

Szólt a rádió, de nem hallotta, nem ért el az értelméig. Megint a mámoros utca volt bekapcsolva. Hazafias dalok zengtek, sokezres tömeg üdvivalgása zúgott s időnkint a speaker.

- Rádió Beograd... Churchill miniszterelnök a konzervatív párt választmánya előtt beszédet tartott. Beogradban - mondotta - forradalom ütött ki. Egy új jugoszláv kormány, mely képes volna az ország szabadságát védelmezni, számíthatna úgy az angol birodalom, mint az Egyesült Államok minden lehető segítségére. Rádió Beograd... Berlinből jelentik: a birodalmi főváros illetékes köreihez még nem érkeztek hiteles tudósítások, vajjon az új jugoszláv kormány állja-e a Bécsben minap megkötött háromhatalmi egyezményről reáharuló kötelezettségeket. Éppen ezért hivatalos körökben tartózkodnak minden állásfoglalástól. Amennyiben németellenes kilengések történnének, a birodalmi kormány meg fogja tenni a szükséges intézkedéseket... Radio Beograd. Berlini jelentés szerint Beogradban a nap folyamán német állampolgárokat és német népi származottakat bántalmaztak, a német követség ablakait a tömeg bezúzta, a német idegenforgalmi iroda berendezését megrongálta. Ezzel szemben az a tény, hogy...

- Smilja!

Vera állt az ajtóban.

Smilja sötét tekintete lassan, csodálkozva a belépőre emelkedett.

- Vera Valaoritis! - felállt. - Hogyan kerülsz ide Vera?

Az arcán nyoma sem volt ellágyulásnak, könnynek. Kemény volt ez az arc, majdnem érzéketlen.

- Ki mondta meg neked, hogy itt találhatsz?

- Vlado Sztankovits!

- Ő küldött hozzám?

- Azt mondta, nehéz perceid vannak, Smilja!

- A nehéz perceket mindenkinek magának kell elviselni!

Vera rámosolygott.

- Azt akarod mondani, hogy menjek, ahonnan jöttem?

- Ül le, Vera!

- Vlado izeni, hogy légy erős és...

- Én erős vagyok!

Forró feketét tett Vera elé.

- Osijekben - mondta - új plakátot kell nyomatni. Ez a sorrend nem maradhat. Smilja Dragicsnak azt a helyet kell megkapnia, amelyet megérdemel. Ki az az Irina Hadnagyev?

- Az előbb láttam. Jó első szám.

- És kicsoda Miro Szrdanov?

- Tegnap éjjel láttál vele.

- Szép lány. Görög?

- Bolgár. De jugoszláviai.

Smilja Dragics letette a csészét.

- Nem szeretem a bolgárokat.

Vera megsimogatta Smilja kezét.

- Smilja! Olyan komor vagy, mintha... Nem hal meg mindenki a háborúban! Vissza fog jönni Vlado Sztankovits is...

Smilja nem válaszolt. Még egy csésze feketét töltött Verának s aztán magának is.

Mikor kiitták, felállt.

- Most menj el Vera! Ne haragudj rám, de ma nem tudok magam körül senkit elviselni.

Vera felállt.

- Nem változol!

Smilja Vera arcába nézett. Vonásaiban nyoma sem volt mosolynak, ellágyulásnak, de valami megbecsülés látszott benne.

- Te sem, Vera! Viszontlátásra Osijekben!

- Viszontlátásra, Smilja, Osijekben!

V.

Matasics, az osijeki Park Hotel, kávéház és tabarin tulajdonosa minden ebéd után végigjárta kávéházában az asztalokat. Nem volt könnyű feladat, mert Matasics nagyon meghízott az utóbbi esztendőben. De egyrészt üzleti elv volt nála, hogy a feketés vendégekkel fent kell tartani a szívélyes kapcsolatot - jó kávéház feketéből él - másrészt ez volt a napi kaszinója.

- Dobar dan, gospodin doktore! Kako ste?

- Guten Tag Herr Brandstetter! Ich habe die Ehre! - ment végig a füstös falu kávéházán, aztán az egyik hátsó asztalnál, ahol ingujjban a kártyázók foglalták el az asztalokat, félóráig kibicelt. Ez volt különben az ebédutáni sziesztája is. Egyszer csak a szája kinyílt, feje félrebillent és domborodó hasán összefont kézzel horkolni kezdett.

- Matasics, maga megőrült! - mondta ilyenkor minden délután a bőrös Gerő. - Azt hiszi szerencsét hoz nekünk a maga hortyogása?

De Matasics már megszokta a naponkint jelentkező méltatlankodást, sőt csak annak elhangzása után tudott igazán jóízűen elszenderedni.

Álma nem volt hosszú, de annál üdítőbb. Utána frissen ébredt és elkacsázott a jobb sarokasztalhoz, ahol az emésztést elősegítő humoradagot szerezte be.

Április hatodikán is pontosan betartotta a napirendet.

- Hogy van, hogy van? - közeledett a mindig savanyú képű Hoffmanovics felé, aki boltjából minden ebéd után átszaladt, hogy cvikkere fölött áttekintve elolvassa az ujságokat.

Ezuttal zord volt Hoffmanovics.

- Hogy van, hogy van... - mormogott. - Mást nem tud kérdezni! Mondja, magának nincs fantáziája?

- Mi az, hogy nincs? - harsogott Matasics. - Tegnap elképzelttem, hogy a maga boltja még jövő ilyenkor is áll!

Hoffmanovics csak legyintett bosszúsan.

- No mi baja magának?? Már megint olyan komor, mintha...

- Hagyjon nekem békét! Mit tudja maga, hogy mi a gond!

- Cc! - csettintett Matasics. - Magától fogom megtanulni!

- Holnap egy váltóm esedékes és ez az ostoba bankzárlat elcsukja előlem tulajdon csekk-számlámat!

- Tudja mit, én majd felvidítom! Este vendégem a Tabarinomban! Ugy fogja érezni magát, mintha otthon volna!

Hoffmanovics szája félrehúzódott.

- Nem tud valami csábítóbbat?

- Hoffmanovics! Maga nem szereti a feleségét!

- Na és? - tárta ki két tenyerét a savanyú Hoffmanovics.

- Maga nem tudja, hogy a biblia szerint minden embert szeretni kell?

- Mikor azt írták - legyintett Hoffmanovics - még nem élt a feleségem! Rossz viccek helyett inkább azt mondja meg, ha olyan okos, hogy mi lesz ebből a kavardásból!

Matasics kéjesen elhelyezkedett a karosszékekben.

- Kitünő üzletmenet a Tabarinban!

- Maga megőrült!

- Maga nem ért hozzá, Hoffmanovics! Zavaros időkben mindig fellendül a mulatóknak!

Reményeit erősen felcsigázta, hogy kitünő erőket szerződtetett új műsorához.

- Nézze Hoffmanovics - mondta barátjának s kávéháza törzsvendégének, - az a fontos, hogy az ember tudja, mit csinál! Én négy nőt szerződtettem. Itt van ez az Irina Hadnagyev! Nem tánc-csoda! De kisigényű, bárkivel hajlandó reggelig inni, az embert nem érheti nála meglepetés. Ha azt mondom: Irina, ez jó vendég, szórakoztasd, - Hadnagyev nem fogja azt mondani, hogy az illető nem a zsánere! Aztán jó lány, az embernek sohasincs baja vele. S én mondom magának, ha az ember nem akar éppen királynőt, hát ez a Hadnagyev nagyon gusztusos lány! Királynőnek itt lesz majd a Miro Szrdanov! Tüdőbeteg.

Hoffmanovics döbbenetesen nézett rá.

- Tüdőbeteg? S maga ezt a lányt...!

- Mondom Hoffmanovics, hogy maga nem ért a dolgokhoz! A tüdőbeteg érzi, hogy rövid az élet, szeretne mindent gyorsan felhabzsolni! Amíg késő nem lesz! Szerelemben, italban, ételben, ruhában, álmokban! Az ilyen nő egy tabarinban megfizethetetlen! Tudja, mit tud még ez a nő? Hazudni tud! De úgy, hogy maga is elhiszi! A vendég tündérmeséket kap tőle! A velszi hercegről, akivel Cannes-ban találkozott s aki halálosan szerelmes volt bele! Tudja, hány üveg pezsgőt jelent ez? Erről magának fogalma sincs, Hoffmanovics!

Elégedetten a fogát piszkálta. Birkatokányt evett ebédre s azután mindig többet szokta használni a fogpiszkálót.

- Ez csak kettő! - sürgette Hoffmanovics, akit úgy látszik érdekelni kezdett a mulató üzleti politikája. - Mi van a másik kettővel?

- Dobar dan, gospodin doktore! - kiáltott Matasics egy távozó társaság után. - Alászolgája Gerő úr, ich habe die Ehre, Herr Honigschnábel!

Aztán Hoffmanovics felé fordult.

- Szóval a másik kettő! Hát először is beszéljünk Vera Valaoritisről!

- Hogy hívják!

- Vera Valaoritis!

- Miféle név ez? Ki hallott ilyen nevet! - csapott le Hoffmanovics. - Ezt a nevet maga csak úgy kitalálta!

- Ez egy görög nő és ilyen nőt maga még életében nem látott! Urinő, Hoffmanovics! Nem fiatal lány, de ez a nő tud beszélni, mit mondjak, a Stojadinoviccsal!

- Most jön maga a Stojadinoviccsal?

- Szimoviccsot akarja? Akkor a Szimoviccssal! Akarja Rabindranath Tagoret? Tudja, ki az? Ez a Vera Valaoritis tud beszélni a Rabindranath Tagoreval! Hívja el nekem ide a Tabarinomba azt a Balsacot. Vera beszélni fog vele a francia irodalom fénykoráról!

- Ezt nekem mondja? - méltatlankodott Hoffmanovics. - Majd el fogom hinni magának, hogy a Tabarinjába beszélgetni jönnek a vendégek!

- Csodálkozni fog! Beszélgetni is jönnek! Sőt igen sokan kizárólag beszélgetni! Tudja maga, hogy mi a rossz házasság?

- Magától fogom megkérdezni!

- Hát a rossz házasságból idejönnek a férjek beszélgetni! Mert otthon nem hallanak mást, mint koszt pénz, nagymosás, téli tüzelő! Nem is akarnak mást. Csak egy szép lányt, aki kedves, aki nevet s hogyan tud nevetni ez a Vera Valaoritis! - aki beszélget velük. Okosan, szépen és közben mosolyog is rájuk!

Hoffmanovics a fejét csóválta. Határozott elismeréssel csóválta.

- Tudja, hogy magának igaza van? Tudja hányszor gondoltam már rá, milyen jó volna kicsit beszélgetni?!

A székét közelebb húzta Matasicshoz.

- Maga nem tudja azt, hogyan menekül néha az ember hazulról a maga kávéházába! Hogy csak egyet mondjak, maga nem fogja elhinni nekem: tizennégy évi házasságunk alatt én még olyant nem tudtam venni sem magamnak, sem a feleségemnek, hogy az jó lett volna! Ő olcsóbban vette volna meg, jobban vette volna meg, szebbet, finomabbat vett volna, másutt vett volna! Mert vegye tudomásul, a férj az hülye! Szegény hülye, akire ez rá van írva! És ha bemegy egy boltba, a kereskedő már mondja, na ez hülye, ezt majd becsapom jól, milyen szerencse, hogy nem a feleségével jött vásárolni! Mondja! Maguknál már volt rá eset, hogy megfelelő volt, amit maga vásárolt? Mindig szegény édesapám jut az eszembe, isten nyugtassa! Egyszer megkérdeztem, miért mindig pénzt ad a mama születésnapjára miért nem mindjárt ajándékot! Ő akkor azt mondta nekem: édes fiam, huszonöt éve feleségem az édes anyád, de arra még példa nem volt, hogy jó lett volna, amit én vettem és nem ő vett meg! A legsajátosabb borotvapengém se jó, ha nem ő veszi! Menyasszonyt meg lehet lepni. Tíz dináros semmiséggel! De a feleségednek lehozhatod a mennyországot, ha te hozod le - kutyát sem ér! Hát legokosabb, ha mennyország helyett száz dinárt adsz neki! Ha bővlit vesz, vegyen bővlit. Jó lesz neki! Mert nem te vetted!

Matasics bólintott.

- Okos apja volt magának, Hoffmanovics! Miért fajzott ilyen messze tőle?

- Most hagyja a vicceket! - kiáltott rá. - Még nem mondta el ki lesz magánál a negyedik nő!

Matasics szeme felcsillant.

- A negyedik nő! Smilja Dragics!

- Mondja, mit tud?

Matasics tekintete ragyogott.

- Egyszer úgy megvert, hogy utána három napig borogattak!

- Tessék? - ijedt fel Hoffmanovics. - És ettől van maga olyan oda?

- Ilyen nő több nincs a világon! A szeme villog, egész szervizeket tör darabokra! Ha megmakacsolja magát, nincs az a hatalom, ami felléptesse! Olyan lokál nincs, ahol ezt a nőt le lehetett ültetni egy vendég mellé! Ha megdühödik kidobja a vendéget is!

Hoffmanovics döbbenten nézte.

- S ez egy kincs? Aki ha mérges nem lép fel?

- De ha fellép! - kiáltotta a kövér tabarintulajdonos.

- Nem ül le egy vendég mellé? Kidobja a vendégeket?

- De hogyan vonzza őket! Ez az a nő Hoffmanovics, akitől megőrülnek a férfiak, akiért sikkasztanak, akiért a világ minden kincsét összehordanák, hogy a szeretőjük legyen!

- De ő nem lesz!

- Ez az! - mondta elégedetten Matasics. - Mert ha lenne, akkor már nem is volna az a vonzerő, ami mindennél többet jelent! Ez a sikere, Hoffmanovics! Hogy felgyújt mindent és mindenkit maga körül, maga pedig nem fog lángot! Ez Smilja Dragics! És ezért lesz az új műsornak nagy sikere. Maga a barátom, majd bemutatom neki!

- Még csak az kellene! - riadt meg az öreg kereskedő. - És mi lesz az üzlettemmel, ha három napig borogatnak?

Aztán legyintett.

- Én vagyok a szamár, hogy ide ülök magával lokálnőkről beszélgetni, mikor háború lóg a fejünk felett!

- És ha háború lesz? - nézett rá csodálkozva Matasics. - Magát nem viszik el! Engem sem! Vagy pont a maga üzletét, az én szállodámat fogja az a bomba eltalálni? Menjen már ezekkel az dolgokkal! Különben is nem lesz háború! Mind a ketten meggondolják. S hétfőn jöjjön el a tabarinba. Majd meglátja milyen igazam volt.

- Könnyű magának! - sóhajtott Hoffmanovics. - Csak lenne zsidó, majd...

De Matasics ezt már nem hallotta.

- Figyeljen a szavamra! - kiáltotta vissza. Bombaműsor! Akarja lefogadni?

VI.

Smilja Dragicsot Osijekben először is az lepte meg, hogy sehol zászló. Két fiakeren indultak a pályaudvarról a szállodába és nyomát sem találták annak a felfokozott lelkesedésnek, zászló-dísznek, amit az utolsó héten Beogradban láttak. Az egész úton egyetlenegyszer sem kellett megállniok felvonuló tömegek miatt.

Inkább valami nyomottság ült a városon.

- Mi van itt? - kiáltotta Smilja a kocsisnak. - Hol vannak az emberek? Üresek az utcák!

- Soha sincsenek többen!

Egykedvűen ült a bakon, kocogó lovai mögött.

Smilja a házakat nézte, a boltokat, a cégtáblákat.

„Aleksander Kelemen”

„Karlo Dorffmüller”

„Jákob Spitz”

„Stepan Kovac”

„Franjo Hajduk”

„Arpad Niemüller”

„Jeno Kovacevic”.

Sehol semmi Dusan, Gavro, Dragolyub, Bránko, Vasily. Sehol semmi Blazeivity, Andrity, Sankovity, Debelyacky. S ha van egy Kovacevic, hát előtte nem Szlávko áll, nem Lázár, hanem „Jeno”.

A Hotel Centrál körül kezdett a város sűrűsödni.

A háromszögletű téren rengeteg katonatiszt sétált, néhány fekete reverenda is látszott. De egyetlen papot sem látott, aki szakállat és hosszú haját visel. Ezek a papi arcok nem tükröztek szenvedélyt, aszkézist, ezzel szemben joviálisak, derűsek voltak, ami jobban is illett gömbölyű termetükhöz.

Nem tehetett róla, valahogyan az az érzése volt, mintha nem is ugyanabban az országban járna. Hogyan lehet ez? Hogyan lehet, hogy eddig nem vette észre? Hiszen nem először jár itt!

Más az utcák képe, a házak formája, sok az okkersárga, sok a barokk, a biedermeier, más az emberek tekintete. Talán azért tűnik ez fel ennyire, mert a túlfűtött hangulatú Beogradból jön?

És milyen sok az idegen szó!

Smilja csak szerbül beszélt, de a németet természetesen megismerte és a magyar sem hangzott idegenül. Vlado sokszor énekelt nótákat magyar szöveggel. Ismerős volt.

Megvan! - villant meg benne valami. - Már tudom, miért érzem. Osijeken hiányzik a cirilbetű.

A téren sétáló tisztek között annál több ismerős arcot látott. Ezek az arcok Beogradból voltak ismerősek. A Srpsky Kralból, a Petrogradból, a Kalimegdán kioszkjából. Ugy látszik beogradi ezred.

A mögöttük kocogó kocsiból Irina Hadnagyev lelkendező kiabálását hallotta,

- Mile, Mile! - kiabált egy karcsú, villogó fogú hollófekete hadnagy felé, aki nevetve vissza-integetett.

Ugy látszik noviszádi katonák is állomásoznak itt.

Elhajtottak a messzire kivörösülő katolikus templom mellett s a fiakerek megállottak. A Hotel Park piszkos fehér falai ott voltak a szemük előtt.

Vera Valaoritis halkán azt mondta:

- Nem valami bizalomgerjesztő!

Smilja válla megrándult.

- Mindegy!

Az öreg széles kapun szolgálta jött ki, nem köszönt, csak szedni kezdte a kocsikról a csomagokat.

A Park Tabarin új műsora megérkezett.

Smilja Dragics meglehetősen jó szobát kapott. Nem nyílt ugyan az utcára, de azzal ő nem is törődött. Udvari szoba volt, ablaka a szomszédos színház udvari művészbejárójára nézett. Délutáni próba lehetett, kosztümben, kócosan két-három színésznő cigarettázott a kiskapu előtt s a színpadról ének, zongora hallatszott. Énekpróba valamelyik régi Lehár operettből.

Már lassan alkonyodott.

Kinyitotta a szekrényt s kezdte kicsomagolni a bőröndjeit.

Azután pongyolát vett magára és végigdőlt az ágyon.

Még két esztendő, gondolta. Egy szerződés egy hónapig tart, tehát még huszonnégy szállodai szobával kell megismerkedni. Aztán túl lesznek minden adósságon, Vlado nyugodtan dolgozhatnak.

És gyerekei lesznek.

Elmosolyodott.

Gyerekek.

Szeme lassan lecsukódott. A bezárt ablakon át beszűrődött a színházból Lehár muzsikája.

Halkán dudolta.

*„Hogyha csak egy percig volnál szép,
Azután köddé omolnál szét...”*

Éva, eszmélt az operettre, persze, hogy Éva. Este el kellene menni a színházba. Jó ha az ember elfoglalja magát.

Egy pillanatra gyerekkori kép villant előtte. Kis lány a nisi színházteremben. Izgatottan, mamája szoknyáját fogva.

A színpadon szép néni énekel, fekete bácsi siet hozzá, ő is énekel, aztán táncolni kezdenek.

Milyen régen volt.

Ahogy behúnyt szemmel feküdt az ágyon, lélekzete egyre mélyebb lett, egyre hosszabb.

Elaludt.

Arra ébredt, hogy az ajtaján kopogtatnak.

- Pricekajte malko! - kiáltotta. - Várjon, rögtön jövök!

Bebújt a papucsába s összehúzta magán a pongyolát.

Bizonyosan Matasics. No, ez megkapja a magáét. Uj plakátot kell nyomatnia.

- Ulazite! - kiáltotta s megnyitotta az ajtót.

Aztán megcsillant a szeme s a karja kitárult.

- Vlado!

Az ajtóban Vlado Sztankovits állt.

- Smilja!

Az álmából riadt asszony, mintha nem akarna hinni a szemének, Vlado arcát tapogatta, két karját, mellét tapogatta, hogy meggyőződjék, nem álmodik, csakugyan Vlado van itt.

- Srce! Osijekben? Hogyan kerülsz ide! Én olyan boldog vagyok!

- Ma délután érkeztünk. Az egész ezred. Csak épen a csomagjaimat tettem le a szállásomon s már... Szép vagy, Smilja, olyan szép, hogy...

Smilja egyik percben könnyezett, a másikban nevetett. És valami ideges izgalommal egyre a tagjait tapogatta, hogy mindúntalan, újra és újra meggyőzze magát, Vladoval beszél, Vlado itt van!

- Smilja, valószínű, hogy itt maradunk! Engem egy magánházban szállásoltak el. Odajössz hozzám, együtt lakunk!

- Igen, igen! Már jövök is! Csak becsomagolom egy kis bőröndbe a legszükségesebbet! A többit elhozzátjuk holnap! Vlado, mi van veled? Hol jártál, mit csináltál? Annyit aggódtam!

Már ott rakosgatott a kis kézitáska körül, fehér selyem hálóingét, piros papucsot, a legszükségesebb üvegeket, pamacsokat, tárgyakat dugta bele.

Vlado az ágy szélén ült és az elmúlt napokról beszélt. Az éjszakai indulásról, Beográdból, a végtelen menetelésről, melynek nem akar végeszakadni. Tisztokról, akik a revolverüket csapkodták, hogy most itt az alkalom, legénységéről, mely szótlánul, fáradtan ment, olyan fáradtan, mint egy háború negyedik esztendejében.

És most itt. Állítólag nagyon nehezen megy itt a mozgósítás. A horvátok nem igen akarnak bevonulni. Azt beszélik Szimovics és Macsek között ellentétek vannak. Beogradban napról-napra várják és nem megy, Zágребben ül.

Smilja olyan gyorsan dolgozott, mintha minden pillanatot meg akart volna fogni. Aztán a kis bőröndöt összecsuksa.

- Gyere, Vlado!

Ugrált a lépcsőn, mint egy kis gyerek. Vlado nevetve szaladt utána.

A portás unottan nézte őket. Az előcsarnok piszkos félhomályba burkolózva ásitott. Az ajtó nyitva volt és csípős kora tavaszi szél szökött be rajta.

Mind a ketten megborzongtak.

- Milyen hűvös lett!

Szorosan Vladoba karolt. A kapunál jobbfelé fordultak, lementek a tér sarkáig, aztán a Hotel Royal felé vezette a férfi.

Már egészen besötétedett. A lámpákon légvédelmi fénytompítók voltak, egyforma fénytócsák között siettek a néptelen utcán. Csak akkor sűrűsödött az utca népe, amikor a teret elhagyták. A Royal tájékán járkált néhány ember.

A kapu mélyedésekben is láttak férfiakat.

Álltak szótlánul, némán és amikor a tisztiruhát meglátták, mintha a szemük sötéten, vagy sunyin megvillant volna.

Egy férfi olyan gyűlölettel nézte végig Vlado uniformisát, hogy Smilja megállt.

- Láttad ezt a pillantást?

- Milyen pillantást, srce?

- Ahogyan ez az ember nézett téged!

Vlado nevetni kezdett.

- Képzeldsz! Gyere, mindjárt otthon leszünk. Látod ott, az új park mögött! Szép villasor. Egy építész villájában lakom.

De Smilja most már egyre az embereket figyelte. Ahogyan elhúztak mellettük, ahogyan sötét és sunyi pillantásokkal szótlánul tovább mentek, vagy megfordultak utánuk.

Egyre nehezebb lett Smilja lélekzete.

Bukdácsoltak a fénytócsák között. Smilja hallgatott.

Nem akarta Vladot sötét gondolataival nyugtalanítani.

- Vlado! - kiáltotta. - Mi történik itt?

- Hol, szívem?

- Hát te nem látod ezeket a pillantásokat? Vlado! Folyton az az érzésem, hogy ellenséges országban járok s nem tudom, melyik kapualjból ugrik ki valaki, hogy a kését beléd döfje!

- Ugyan, szívem!

- Már délután is olyan rossz érzésem volt! Amikor megérkeztünk! Mintha ez a város nem is Jugoszlávia volna! Idegen nevek, az ember nem látja a cirillbetűket, folyton idegen szó. Alig hallottam szerbül beszélni.

- Hát... ez Horvátország, Smilja. Tudod évszázadokig a magyarokhoz tartozott. Sok magyar él itt, sok német és... Itt persze kevesebb szerb szót hall az ember!

Már a parknál voltak. Befordultak. Kaszárnya mellett mentek el.

- Itt van a legénységem - mondta Vlado, majd egy kis emeletes fehér villára mutatott. - Odamegyünk.

Amint a kapu becsukódott mögöttük, Smilja rossz érzése feloldódott. Minden ragyogott a tisztaságtól, gondozott, szőnyeggel leterített lépcsőn mentek fel, barátságos, meleg világításban.

- Itt fogunk lakni, Smilja!

Az asszony csillogó szemmel belekarolt.

- Szeretsz?

- Nem tudod?

Vlado a kulcslyuk körül babrált, aztán az ajtót kinyitotta s a szobában a villanyt meggyújtotta.

- Ó, ez nagyon szép!

Stilusos bútorok állottak a szobában, a falakon értékes képek. Süppedő szőnyeg. Széles, két-személyes pamlag. A sarokban bőrönd állott, ráterítve Vlado köpenyege. Rádió.

Smilját hirtelen, hevesen magához ölelte.

- Te! Ha ez a háború, hogy én veled együtt... itt... én akkor szeretem a háborút!

Nevetni kezdett.

- De azért ne ijedj meg, még nincs háború! Nem mondom, ha a tisztoktól a tábornokoktól függne... De én láttam a legénységet! Tudod, mi az érzésem?

- Micsoda, srce?

- Ez a hadsereg nem hajlandó háborúban meghalni! A tábornokok valahol elhibázták a számítást! Én tudom is hol!

Lehúzta Smilját maga mellé a pamlagra. Suttogva beszélt, mintha attól félne, hogy kihallgatják.

- Ők mindig a világháborúról beszélnek! Meg arról, hogy milyen nagyszerű volt a szerb hadsereg! - Még közelebb hajolt, hangját még halkabbra fogta. - De a mai hadsereg nem szerb hadsereg! Itt tévesztik el! Ez jugoszláv hadsereg!

Ebben a pillanatban kopogtattak, elhallgatott.

Barátságos arcú gazdaasszony dugta be az arcát. Valamit dadogott pironkodva, hogy az építész úr és a felesége.

És kinyitotta az ajtót. Szépen terített asztalt láttak, bőséges vacsorával.

- Az építész úrék, sajnos, a rokoni látogatás, de... talán tessék helyet foglalni az asztal mellett.

Aztán csendesen kihúzódott a szobából.

Nagyon szép, békés este volt. Vlado kinyitotta a rádiót is. Halk tánczenét közvetített Beograd.

Smilja szeme hirtelen fátyolos lett.

- Látod, Vlado, én mindig erre a képre gondolok, amikor tőled messze egy hotelszobában fekszem egyedül, vagy este az öltözőben a számomra várok! Ilyen lakásra, ilyen szépen terített asztalra, ahol minden a helyén van, semmire hiányzik, ahol...

Igen, ez az este a polgári jólét, polgári béke tiszta, halk, derűs légkörét sugározta.

Ültek a fehérrel ezüsttel, kristállyal terített asztal mellett egymással szemben.

Halk zene.

Egy-egy pillanatra a gazdaasszony mosolygó arca, amint új fogást hozott.

Valahova végtelen messzeségbe távolodott minden borzongás, ami Smilját az utcán érte. Most csakugyan képzelődésnek tünnek a kapualjakból villanó sötét pillantások. Végtelen távolságba enyésztek azok a mondatok is, amelyeket Vlado nem tudott kimondani, mert jött a gazdaasszony, hogy vacsorához invitálja őket. A mondatok, melyek azt akarták kifejteni, hogy a tábornokok tévedtek, a jugoszláv hadsereg nem azonos a szerb hadsereggel, mert abban nem

csak szerbek vannak, hanem horvátok, bosnyákok, dalmátok, macedonok, magyarok, németek. S ő úgy hiszi, hogy mindezeknek eszük ágában sincs meghalni Jugoszláviáért.

De mindez most végtelenül messze volt.

A békés, jólétet, tisztaságot sugárzó keretben csak Smilja szépségét látta. Karcsú, párduc-testét, villogó szemét, mely most fátyolos volt az ellágyulástól. Éjfekete haját, a kristályüveg csillár fényében villodzó bársonyos kreolbőrét, két finommívú karját, vállát, büszke nyakát, mely szenvedélyesen szép fejét tartotta. S a feléje áramló forró vágyat, ragaszkodást érezte. Azt az elomló boldogságot, mellyel magát adni készül. Talán ez az elomlás volt az, ami legjobban megrázta, leginkább megrészesgítette.

Mert ő ismerte Smilját, tudta, milyen kemény gránitból faragták. Fel tudta becsülni, mit jelent az, hogy ha ő öleli át a gránitot, hát az puha, omló, szerelmesen hozzásimuló bársonnyá válik.

Tudta, hogy az érzéseknek milyen lávája izzik Smiljában, ha erre a csodára képes.

A poharakban nemes aromájú bor aranylott.

Csillogása átköltözött már Vlado és Smilja szemeibe.

Talán nem is tudtak volna maguknak számot adni, mikor, milyen szavak kíséretében állottak fel az asztal mellől, hogyan kerültek szobájukba, hogyan került le a ruha róluk s hogyan zuhantak a szerelem forró percei után az álomnak abba a kábulatába, melyből valamikor éjfél után eszmélt fel Vlado egy pillanatra. Csak éppen arra a pillanatra, ami alatt elkattantotta a halkán még mindig muzsikáló rádiót.

- Nem lesz háború - gondolta félálomban. - Beograd békés tánczenét ad.

Azután már aludt tovább.

Karján Smilja szép feje pihent. Szája kicsit megnyílt s kivillant hibátlan, finom fogsora.

Végtelen béke volt az arcán.

Mikor a Tabarin új műsora az Osijeki Park Hotelbe megérkezett és a szolgál szótlanul, nem is titkolt utálkozással megfogta a csomagokat, a portás a kis csoportot a lépcső fordulójánál ketté választotta.

Smilja Dragicsot egy udvariasabb gesztussal a főlépcső irányába igazította s a három másik nővel elkanyarodott a személyzeti melléklépcső felé.

Félemelet magasságában ugyanis kettévált a lépcső útja. Smilja tovább ment a piros szőnyegen, a többiek kanyargó lépcső szűk félhomályába kerültek s néhány lépés után rövid folyosósák bejáratánál állottak meg.

A folyosó sötét volt. Rideg és valami savanyú szag úszott benne.

A portás meggyújtott egy villanyt. Pókhálós zsinórról lógott alá, a körtén légyiszok ült.

Gyorsan kinyitott három kopott barna ajtót, majd anélkül, hogy köszönt volna, visszafordult. Alulról a háziszolga káromkodása hallatszott.

Azután a három nő eltűnt egy-egy ajtó mögött.

Az első ajtón Vera Valaoritis ment be. Egy pillanattal később ott állt a szobája közepén, kezében berámázott szobarendet tartott.

A berámázott szobarenden a következő volt olvasható:

SZOBAREND

az artistanők szállodai szobáiban

1. *Az artistanők szobáikat maguk tartoznak rendben tartani.*
2. *A személyzetet nem az artistanők, hanem a t. vendégek rendelkezésére tartjuk.*
3. *Artistanők, ha szobájukban kívánnak reggelizni, a reggeli árát tartoznak azonnal készpénzben kifizetni.*
4. *Artistanők, ha szobájukban férfit látnak vendégül, tartoznak azokat minél nagyobb fogyasztásra bírni. Ha ezt elmulasztanák; szobájukban férfit vendégül nem láthatnak.*
5. *Artistanők egymásközötti hangos verekedése a szállodában tilos. Amennyiben ismételten előfordul, a szerződés felbontására jogosítja a tulajdonost.*
6. *Az artistanők tartoznak a főpincér utasításainak engedelmeskedni s az általa kijelölt vendéget a fogyasztás fokozása kíséretében szórakoztatni.*
7. *Artistanők a szálloda éttermében, ha férfi kísérő nélkül vannak, csak azonnali készpénzfizetés mellett fogyaszthatnak.*

Vera Valaoritis arca piros lett, szemébe könny szökött. A szobarendet az asztalra tette s ki-nyitotta bőröndjeit.

A másik szobában Irina Hadnagyev jóformán még körül sem nézett, amikor a lépcsőház felől nehéz lépéseket s dühös káromkodást észlelt.

- No, mi az? - nézett csodálkozva a bejárat felé.

A káromkodás egyre közeledett.

Azután az ajtaja kivágódott s a fiatal háziszolga undorodó arcát látta.

Egy sereg bőrönd között állott, Irina Hadnagyevét kiválasztotta és belökte az ajtón. A bőrönd az első pillanatban kísérletet tett, hogy megbolygatott egyensúlyát visszaszerezze, azután feladva a reménytelen kísérletet, oldalára esett.

Irina Hadnagyev megdöbbenve nézte. Éppen az ajtó mellett állott és a szobarendet tanulmányozta. Annak is a második pontját, mely szerint a személyzetet nem az artistanők, hanem a t. vendégeink rendelkezésére tartjuk.

- Hallja! - kiáltott a legény után.

- Mi van?

- Ide jöjjön!

A legény csak nézte.

- Ezt nekem mondtá?

- Magának!

A legény vonakodva belépett.

- Én nem azért vagyok, hogy magukat szolgáljam ki!

Irina Hadnagyev rendkívül nyugodt volt.

- Maga most fel fogja emelni azt a bőröndöt, tisztességesen odaviszi a podgyásztartóhoz és ráfektetni!

- Én?

- Maga!

A legény kihúzta magát.

- Tizennégy holdas gazdalegény vagyok! Sofőrséget jöttem tanulni Osijekbe! „Személyeket” nem szolgálók!

Irina Hadnagyev egyet lendült s a következő pillanatban olyan pofon csattant, hogy a legény feje félrebillent.

- Az anyád! - szisszent fel magyarul és döbbenet a képéhez kapott.

Irina Hadnagyev még mindig rendkívül nyugodt, sőt rendkívül szelíd volt.

- Ugy, fiam! - folytatta most már ő is magyarul. - Oda a podgyásztartóra!

A legény szó nélkül felkapta a bőröndöt és annak rendje-módja szerint letette a helyére.

- És most eredj, fiam, mert rögtön mégegyszer pofonváglak!

A legény egyetlen hang nélkül kiiskolt a szobából, Irina Hadnagyev pedig elégedetten berendezkedéshez látott. Mindenekelőtt a munkaruháit szedte elő. A cigánylány kendőt, a rabszolgatánchoz szükséges fátylakat és az estélyi ruháját. Az ablaknál mindegyiket külön-külön töviről-hegyire megvizsgálta, azután széket húzott az ablak mellé, ujját gyűszűbe bujtatta, cernát nyálazott, befűzte egy tübe és a szükséges javításokhoz látott.

Nagy műgonddal megstoppolta a rabszolgafátylat, megigazított a cigánylány kendőjén egy elszabadult rojtot s azután rendbeszedte az estélyi ruháját. Mindháromat gondosan a szekrényébe akasztotta.

Ezután került a sor a harisnyákra, az utcai ruhákra és a fehérneműre. A szekrényben egy akasztóval kevesebb volt, mint amennyi kellett volna.

Átkopogott Miro Szrdanovhoz.

- Nincs felesleges ruhaakasztód?

Miro Szrdanov világoskék túllpongyolában az ágyon feküdt.

Két nagy szeme valahol a távolban kalandozott. Nyilván az üszkübi miniszterre gondolt...

- Látom, megint álmodsz - állapította meg Irina Hadnagyev. - Azt kérdeztem, van-e felesleges ruhaakasztód?

A fehér karcsú ujjak fáradtan megrebbentek. Azt mondták:

- Nézd meg, ha találsz, vidd el.

Fájdalom, ez nem volt olyan egyszerű.

Miro Szrdanov a holmiját ugyan kirakta már bőröndjéből, de a szekrénybe még nem akasztotta be.

Irina Hadnagyevnek tehát előbb meg kellett állapítani, hogy a ruhanemű beakasztása után mutatkozik-e felesleg. Éppen ezért kitérte a szekrényt, Miro ruháit egyenkint, igen gondosan fára akasztotta és kezdte elhelyezni a szekrényben.

Közben pedig szükségesnek tartotta, hogy Miro Szrdanovot visszahozza a szilárd földre.

- Figyelmeztetek - mondta - hogy nekem nem tetszik ez a Szlávko Andrić! Az ember vagy ügyész vagy miniszter s ha miniszter, akkor különvonaton utazik Üszkübbe! Nekem hihetsz, én ismerem a férfiakat. Ez a miniszter szélhámos lesz! Végén tőled fogja a pénzt elszedni!

Miközben a ruhákat rakta a szekrénybe, legyintett:

- Ojjé, én már megtanultam. Mikor színésznő voltam Valjevóban. Egyik este a második felvonás után a jegyzető névjegyet hoz. Egy úr küldi a nézőtérrel és meghív vacsorára. A kiskapunál vár rám. Elfogadtam. Hatalmas bunda volt rajta, az ujján ekkora briliánsot viselt! Na, gondoltam, ez azután gazdag ember! Attól fogva minden nap jött. Minden nap ott volt az ujján a briliáns és minden nap más! Sokszor kettő is! És minden nap más ruha. A szubrett mondta is, hogy orosz herceg, csudagazdag. Sokszor féléjszaka gondolkoztam a lelki finomságán, hogy nem fedi fel a rangját, gazdagságát, hanem csak szerény vacsorákra hív. Megvárja míg önzetlen szerelmemnek adom tanujelét! S akkor elvesz! Pont így feküdtem én is az ágyon és rágondoltam. Az egész társulat engem irigyelt! Az igazgató már néha mondta is, hogy ha egy társulattól évközben viszik el a primadonnát, annak kötelessége, hogy a társulatot a hiány folytán beálló veszteségen átsegítse. Pláne, ha ilyen gazdag ember, egy orosz herceg veszi el, akinek az ujján minden nap más briliáns van. Szavamra: legalább harminc briliánsgyűrűt figyeltem meg! Aztán tavasszal, amikor már olyan szerelmes voltam, hogy nem tudtam tovább várni, megmondtam, hogy nyilatkozzék. Elsápadt, megfogta a kezemet s azt mondta, hogy másnap este nyilatkozik.

Irina legyintett.

- Másnap este már börtönben ült.

Miro Szrdanov szeme nagyra tágult.

- Az orosz herceg?

- Nem herceg volt.

- Hanem?

- Zálogházi becsüs. Innen volt minden nap más briliánsa! Azért mondom, vigyázz, Miro! Na, itt van egy fölösleges akasztó, átviszem az én szobámba.

Azzal kiment.

A folyosón ott állott a szolgalegény.

Mikor Irinát meglátta, gyorsan lekapta a félrekapott kalapját s nagyot köszönt.

S őszinte csodálattal nézett az ajtaja mögött eltűnő leány után.

Matasics világotjárt ember volt, sok üzletet próbált s ha az artistanők szobáiban ki is függesztette a házirendet, gondja volt rá, hogy ez a házirend még az este beállta előtt eltűnjön a falról. A házirend csak a lányok tudomására szolgált, nem egyúttal a vendégeik tudomására.

A vendégnek nem szabad tudni, hogy ő milyen hangon levelez műsora sztárjaival.

A vendégnek illuzióra van szüksége, hadd gondolja, hogy csupa hercegnő táncol a Matasics lokáljában. Az új műsort tehát tálalni kell. Különösen ezt a műsort.

Éppen ezért egészen átrendeztette estére éttermében az asztalokat.

A terem legfeltűnőbb helyén terítettett nekik, az asztal közepére virágot állíttatott és lakásából vitette ki a biedermeier székeket az asztal köré.

Személyesen nézett utána, hogy minden rendben legyen, hogy a terem minden sarkából megfelelő kilátás nyíljon a kiállított új műsorra.

A pincérek utasítást kaptak, hogy ezen az egy estén állandóan a lányok körül hajlongjanak. Még a főpincért is a legnagyobb reverendára utasította.

És hét órakor maga indult el a szobákba, hogy a leányoknak megmondja: vacsorához mindenki estélyi ruhát vegyen. Hadd szédüljön a közönség. Ma szombat is van, itt a rengeteg tiszt Beográdból, soha ilyen alkalom jó reklámra! Felfujtatott a melléklépcsőn a félemeletre, elkanyarodott a személyzeti szobák felé és sorra vette új sztárjait. Szobáról szobára vidámabb lett. Irina tiszta, gusztusos egészsége elégedettséggel töltötte el. Miro Szrdanov légius lény az égszínkének habok között, két nagy álmodó szemé majdhogy nem csettintésre ingerelte.

Ez igen. Lesz itt siker. Minden este tele lesz a lokál. Ez a sok tiszt mind róla fog álmodni, mind töri majd magát, hogy őt hívja meg feketére a szobájába.

Már azon gondolkozott, hogy ennek a lánynak más szobát ad. A főlépcsőről nyílót. Esetleg a lakásáról vitetett oda bútorokat. Valami olyasmit, amit illik ehhez az álmodó, beteg orchideához, rebbenő karcsú ujjaihoz, fátyolos tekintetéhez.

Mindenesetre kap hangulatlámpát. És talán egy gramofon sem ártana a szobájába.

Matasicsnak határozottan az az érzése volt, hogy most zseniálisan válogatta össze a műsort.

Vera Valaoritist is átteszi egy elegáns szobába. Ezek nem olyanok, mint az eddigi lányok. Ez a Vera Valaoritis is, milyen úri! Kimondaná, hogy lokáltáncosnő? Olyan, mint egy miniszter felesége!

Jó, ő nem mai fiú, volt már dolga egy sereg ilyen lánnyal, igazán nem csinál nagy dolgot belőlük. Hát ennek a Valaoritisnek nem kezét csókolt? Bizony kezét csókolt. Mire észbe kapott, már megtörtént. Hiába, ez ilyen nő!

Az ember észre sem veszi, már kezét csókolt neki.

És úgy beszél vele, mint egy miniszter feleségével.

Mondjuk bankigazgató feleségével.

Urinő, na!

Matasics tudja, amit tud!

A főpincér határozott utasítást kap. Ezekkel a nőekkel tilos a régi hang. Itt a főpincér ugráljon körülöttük, nem pedig ők a főúr körül.

Micsoda nők! Pedig Smilja Dragicsot még nem is látta!

Visszacsoszogott a lépcsőkön a főfolyosó felé és bekopogott Smiljához is.

Határozottan félt, hogy az ajtónyitáskor váza repül a fejéhez, de még ez is örömmel töltötte el. Itt aztán van temperamentum, van szenvedély! Itt mindenki lángra gyullad, csak Smilja nem! S ez az igazi!

De a kopogtatásra senkisé sem válaszolt.

- Dobro veče, dobro veče! - kiáltotta, de a köszönésre nem jött válasz.

- Elment egy tiszttel - mondta a portás.

- De vacsorára visszajön!

- Nem tudom, egy szót sem szóltak.

Bosszantó, bosszantó, gondolta Matasics. Neki kellene az asztalfőre ülni. Talán megjön.

De elégedett volt, még abba is belenyugodott, hogy Smilja esetleg hiányzik este az étteremből.

Legalább majd fokozás lesz.

Ma három szép nő. Három csoda.

S holnapután a műsoron megjelenik a fejük felett Smilja Dragics! Koronának! Királynőnek.

- Dobar dan, gospodine, dobro veče! - kezdett hajlongani Matasics.

Az első vendég megérkezett.

Ha Matasics sokat várt az első vacsorától, nem számított rosszul.

Már a főhelyre állított üres asztal is megtette a magáét. Frakkos pincér állott a virágokkal díszített teríték mellett és minden érkező felé meghajolt, mintha az éppen ezt az asztalt akarta volna elfoglalni.

- Talán oda, gospodine! Ezt az asztalt az új műsorunk hölgyei számára tartottuk fenn!

- Bocsánat, uram! Ezt az asztalt négy világhírű táncosnő foglalta le!

A leányok még szobájukban voltak, már az egész terem róluk beszélt.

Matasics tudja, mit csinál.

Az egész terem felszisszent, amikor elsőnek Miro Szrdanov megjelent az étteremben. Álmatag esti színek fátylaiban úszott az asztal felé, mögötte fehér selyemben, szikrázó szőke-ségében Vera Valaoritis úri alakja.

Minden pillantás feléjük fordult, a tiszték szeme felragyogott.

Harmadiknak érkezett Irina Hadnagyev. Talán nem volt olyan valószínűtlenül álomszép, mint Szrdanov, közel sem volt olyan úri, mint Vera Valaoritis, mégis csettintettek az asztaloknál.

Talán nagyobb sikere volt, mint a másik kettőnek.

Mert nála azt érezték, hogy ez a szépség már nem földöntúli, ez reális, ez valami, ami elérhető.

A szolgálgeény egy oszlop mögül nézte Irinát.

- Az anyád...! - mondta elismeréssel és igen sűrűn csóválta a fejét.

Mióta érintkezésbe jutott a kezével, nagyon megnyerte a tetszését.

Az öreg magyar szakácsnénak be is számolt róla.

- Van itt egy jány, Mári néni, olyan a kezejárása, hogy az embernek az idesanyja jut az eszibe!

- Ez is csak afféle lesz! - vélte a szakácsnő, de a legény kiállt érte.

- Ha én mondom, Mári néni, ez nem olyan!

- Talán csak még el is vennéd!

- Hát... - vélekedett a legény. - A kezejárása után akár el is vehetném én!

VII.

Vasárnap reggel Matasics változatlanul jó hangulatban ébredt. Hát Smilja Dragics nem volt ott az étteremben. De a három nő nélküle is megtette a magáét. Holnap este nem lesz egyetlen üres asztal sem a Tabarinban. Most el kell képzelni, amikor majd mint egy királyi ráadás, egyszer csak megjelenik a parketten Smilja Dragics!

S ami a legfontosabb - ennek Matasics különösen örült - a lányoknak nincsen pénzüik. Tegnap este a Hadnagyev szólt már neki, hogy a lányoknak pénz kellene. Ugy látszik ez a Hadnagyev lesz köztük a földönjáró. Ez fog verekedni az előlegért, jobb szobákért, olcsóbb ebédért. Érdekes, hogy minden műsorban van egy ilyen jó mindenés.

Várakozáson felül indul ez a műsor. Négy ilyen nő s - hála isten - nincsen pénzüik. Mindenesetre megígérte, hogy holnap este lesz acontó. Fog is adni. Csak persze módjával. Hogy ne ugrálhassanak. Hogy az a pénz semmire se legyen elég. Hogy négy ilyen nő kénytelen legyen műsor után leülni az asztalokhoz! Mert ha ez a négy nő leül az asztalokhoz, akkor harminc napig pezsgő folyik!

Remélhetőleg Smilja Dragics sem kivétel, remélhetőleg neki sincs pénze. Az lenne csak a főnyeremény! Ha Smilja Dragics ülne le a vendégekhez. Ha az ő szobájába kellene felvitetni a pezsgősvödröt!

Matasics erre a gondolatra összedörzsölte a tenyereit.

Ez a vasárnap mindenesetre jól kezdődik.

Csengetett, hogy hozzák be a reggelijét.

Nyolc óra volt.

Smilja, akire annyi reménységgel gondolt Matasics, még nem volt ébren.

Amikor a riasztóan hosszú, majd türelmetlenül sürgető csengetésekre szemét kinyitotta, a fali óra délelőtt háromnegyed tizenegyet mutatott.

- Vlado! - kiáltott. - Rögtön tizenegy óra!

Vlado álmosan felnézett.

- Mi az, srce? Mi van szívem?

Ujra az éles csengetés.

Smilja kiugrott az ágyból, gyorsan pongyolát kapott magára.

- Ugy látszik, senki sincs itthon!

De a csengetés olyan riasztó, olyan türelmetlen volt, hogy Vlado szeméből is kiszállt az álom. Bebújt papucsába és csak úgy pizsamában az ajtórésbe állt, míg Smilja ajtót nyitott.

Ijedt katona volt a lépcsőházban. Vlado legénye.

- Mi baj, Vaszily?

A legény nagyot nyelt.

- Háború!

- Micsoda?

- Ezred indul tizenegykor Vukovarra!

Állott az ajtóban, sápadt arcából kivillogott fekete szeme.

- Háború. Németekkel.

Egy pillanatig dermedt csönd, mozdulatlanság szorította görcsbe a szép polgári előszobát.

Smilja egyre a villanyóra ketyegését hallotta.

Azután egyszerre a csönd kettérepedt.

- A csizmámat, Vaszily!

És Vlado kezdte magára kapkodni az uniformist.

Smilja csak állt, szótlantul, döbenten és az urát nézte. Amint magára rángatja a lovaglónadrágot, felkapja a zubbonyt, nyakába nyomja a fehérgallért, aztán kikapja legénye kezéből a csizmát és húzni kezdi. Homlokán kidagadt egy ér az erőlködéstől. Szűk a csizma.

Smilja keze rebbent, talán mondani akart valamit, talán segíteni, de a rebbenéshez hang nem csatlakozott s a mozdulat is tehetetlenül visszahullott.

Vlado már különböző szíjakat rakott magára, Vaszily pedig a bőröndök hevedereit húzta össze. Eszébe sem jutott senkinek, hogy Vlado még nem mosakodott.

Mikor középen bevágott sapkáját a fejébe csapta, Smilja keze után kapott.

- Itt várj meg! Még okvetlenül visszajövök!

Azzal kirohant.

Vaszily csizmája nehéz lépésekben egyre mélyebben kopogott a lépcsőházban. Smilja még mindig nem tudott szólni, nem tudott megmozdulni. Csak állt ott, ahol Vaszily szavára megmerevedett benne minden hang, minden mozdulat és minden élet.

Aztán a kapu durrant.

Egyszerre megrázkódott. Mintha ez kellett volna, hogy a bűvölet véget érjen, a gyökeret vert láb felszabaduljon s a kéz riadtan a torokhoz kaphasson.

- Vlado... - szaladt ki száján a nyöszörgés. - Vlado!

De Vlado már nem hallotta, Smilja egyedül volt a lakásban, a végig kitért ajtajú hat szobában.

Gépiesen járni kezdett. Oda-vissza.

Ez az ő szobájuk. Ebben a másodikban vacsoráztak tegnap. Most a szalón következnek. Dolgozószoba. Még egy szoba. Végül sárga budoár. Az ablaksarokban toalettasztal, hatalmas tükör állott, meglátta magát benne.

Sápadt arcát látta, riadt szemét, ujjai görcsös meghúzóadásában a tehetetlen tanácsstalanságot.

Háború... Háború a németekkel.

Megfordult és indult vissza a szobák során. Maga sem tudta, meddig tartott. Csak jött, ment egyre. Oda-vissza.

Egyszerre szeme az órára esett.

Úristen! Vaszily azt mondta, hogy tizenegy órakor indul az ezred! És már félegy! Vlado nem jött vissza! Vlado már elment! Annyi időt sem adtak neki, hogy mégegyszer felrohanjon és megölelje! Pedig a kaszárnya a szomszédban van!

Egyetlen lépéssel az ablaknál volt. Az ablaktáblákat kiszakította és mélyen kihajolt az utca fölé.

Az ablakból látni lehet a kaszárnyát!

Megkönnyebbülten húzódott vissza. A kaszárnya kapujában változatlanul ott állott az őrszem, belátott az udvarra, látta, hogy rengeteg katona sűrög-forog.

Még nem mentek el.

Fotelbe rogyott. Hát mi történt itt tegnapról mára?

Most észrevette a rádiót.

Már ott is állt mellette, egy mozdulatára a gépben fény gyulladt ki. Nézte a tárcsát. Igen, Beogradra van beállítva.

Karosszéket húzott a készülék mellé, egészen odahajolt és figyelni kezdett.

A rádió lassan melegedett be. Végre halk bűgás, mely egyre erősebb. Igen, ez már teljes hangerő, teljes feszültség, most kell a készüléknek megszólalni.

De a készülék hallgatott. Csak a villanybűgás, semmi egyéb. Beogradban süket csend.

Önkéntelenül újra az órára nézett.

Háromnegyed egy. Lehetetlen, hogy Beogradban délben háromnegyed egykor, ne legyen műsoradás! Pláne, ha háború van!

De hiába erősítette fel az áramot. Beogradban süket csend volt.

Hirtelen ötlettel forgatni kezdte a tárcsát. Braslaunál fogta el a Deutschlandsendert.

Valaminek éppen a végén tartottak. Férfihangot hallott, amint éppen azt olvassa:

- Katonáim! Valamennyi német gondolata és imádsága veletek van!

Most a Deutschlandlied zendült fel, hatalmas férfikórus énekelte: Deutschland, Deutschland über alles...

Átkapcsolt hosszú hullámra. Ott a német állomás mindig nagy hangerővel jelentkezik.

De ott is ugyanazt adták. A Deutschlandlied éppen véget ért s a Horst Wessel-liedet énekeltek.

Meg kell várni, mit mondanak utána.

Aztán hallotta. Éles férfihang beszélt. Keményen pattogott a hangja.

- „Március 25-én Wienben ünnepélyesen megtörtént Jugoszlávia csatlakozása... Én és az egész német nép örömmel fogadtuk ezt... Alig érkeztek Beogradba a szerződést aláíró miniszterek, amikor egy örökös államcsínyre szervezkedő katonai csoport emberei... Ezeket az eseményeket azok rendezték, akik már 1914-ben szerencsétlenségbe döntötték a világot a sarajevo-i merénnyel... A Németbirodalom ma reggel óta harcban áll a beogradi bitorlókcal...”

Smilja sápadtan ült. Hát igaz. Háború.

De miért nem szól Beograd, a beogradi rádió miért nem beszél? Csak van valami válasz erre?

Izgatott ujjai között sebesen forgott a tárcsa. A mutató Beogradon állt. Pontosan ott, ahol tegnap este az a halk, hangulatos táncmuzsika...

Csönd. Halálos csönd. Mi történt Beogradban?

A tárcsa már forgott tovább. Budapestet nappal is jól lehet hallani.

A konyha felől motozkodást hallott, valaki a vízvezetéki csapot kinyitotta. Víz zuhogott.

A budapesti állomáson - pontosan hallotta - zúgott a gép, rögtön leadás lesz. Már meg is szólalt. Egy férfihang.

Kétségeesett mozdulat. Mit tudhat ő meg Budapestről? Egy árva szót sem ért magyarul.

- Belgrád... - Hallotta. - Hitler... Jugoszlávia...

Kirohant a konyhába.

- Van valaki a házban, aki tud magyarul?

- Én tudok! - mondta a szakácsnő.

- Gyorsan jöjjön a rádióhoz.

A szakácsnő megtörölte a kezét, bement vele. Állt a rádió mellett, Smilja vele szemben s az arcát nézte. Mintha onnan akarta volna leolvasni.

A szakácsné arca egyre sápadtabb, a szája remegni kezd.

- Mit mond? Mit mond?

Aztán szaggatottan félmondatok.

- Vasárnap reggel óta német repülőgépek öt repülőtámadást hajtottak végre Beograd ellen. Kaszárnyákban, erődítményekben, védelmi állásokban tüzek gyulladtak ki... Különösen a főpályaudvarnál és az azt környező kaszárnyákban keletkeztek nagy tüzek... A pályaudvar északi szélén álló csarnokok belseje teljesen kiégett... A jugoszláv kormány Beogradból ismeretlen helyre távozott... A minisztériumok épületei lángokban állanak, a hadügyminisztérium és a vezérkar épületét nehéz bombák rombadöntötték. A beogradi rádió tizenkét óra húsz perc óta hallgat...

Csengetés.

Smilja felugrott.

Az ajtóban Vlado állott.

- Vlado...!

A férfi nyugodt volt már, megfogta Smilja kezét.

- Nem szabad, szívem, hogy izgasd magad.

- Beogradot, Vlado...! Repülő támadás, a minisztériumok...

- Ide hallgass, Smilja! Az ezred Vukovárra megy. Az egész út néhány óra. Ha tudok, még ma visszajövök hozzád. Ha nem tudnék, jövök holnap. Egyelőre ott marad az ezred.

- Miért nem itt? Miért kell neked Vukovárra?

- Nem veszélyes, srce! Állítólag egy horvát ezred lázadt fel. Majd körül vesszük és el van intézve a dolog. De lehet, hogy nem is lesz már szükség reánk. Vinkovceből is ment egy ezred. Azt hiszem, este el tudok jönni hozzád. Tartózkodj a szállodában, ott kereslek. Isten veled, Smilja!

Megölelte.

Smilja tekintetében vad félelem lobogott. Görcsösen kapaszkodott Vlado két karjába.

- Vlado...!

- Okosnak kell lenni, Smilja! - mosolyogni próbált. - Te szerb asszony vagy, tudod, hogy ha menni kell... Isten áldjon, Srce! Ma este vagy holnap jövök!

- Viszontlátásra, édes!

Megint az az átkozott megbénulás! Csak állt Smilja, nem tudott megmozdulni, hang nem jött ki a torkán. De a pillantása követte, míg csak az ajtó be nem csukódott mögötte.

Arra eszmélt, hogy a szakácsnő simogatja karját.

Tétován az ágyhoz lépett, kinyitotta a kizárókaját és szótlánul a hálóingét, holmiját kezdte belegyömöszölni.

A szakácsnő beszélt neki, nyilván valami vigasztalást. De nem hallotta.

Nem is látta.

Köszönés, egyetlen pillantás, jó szó nélkül, mint az alvajáró, megindult. Kezében a kizárókaját.

Lassú, nehéz lépésekkel süllyedt a lépcsőn, egyre lejjebb, végre kint állt a kapu előtt.

Eső szemelt.

Most kezdhette, mert az utca kövezetén még csak cseppek látszottak.

Egy pillanatig tétován állt, azután elindult.

A kaszárnya felé.

Lába néha megbicsaklott. Szemét nem vette le a sárga laktanya épületéről. Ment a szemelők esőben, a néptelen utcán és a kaszárnya kapuval szemben megállott.

Egy lámpaoszlop volt ott. Nekitámaszkodott.

Szeme mereven az udvart nézte, az udvarnak azt a sarkát, amit a nyitott kapun át láthatott.

A legénység már felsorakozva, a sorok előtt tiszt állottak és egy idősebb tiszt az arcvonallal szemben beszélt valamit.

Nyilván beszédet mondott, mert előadása folyamatosnak látszott.

Persze szavakat Smilja nem hallhatott. De látta a rövid, erélyes, folyton ismétlődő gesztusokat.

Aztán ez a tiszt - bizonyosan az ezredparancsnok - egy lépésnyire hátrahúzódott, másik tiszt karja lendült a magasba.

Pattogó vezényszót hallott, a felsorakozott katonák a kapu felé oszlopba merevedtek és a következő intésre megindultak. Néhány lépés után már trombita is harsant.

Smilja teste ellendült a lámpavastól.

Szeme az egyre közeledő menet katonáinak arcát kutatta.

Elsőnek magasabb rangú tiszt léptetett ki a kapun lova hátán.

Aztán egy fiatal tiszt következett. Az az érzése volt, hogy már látta valahol. Nagyon szép metszésű fekete arc, ragyogó fekete haj, villogó fogak.

Tegnap, amikor megérkeztek és a téren kocsiztak át, az a Hadnagyev lány nem ennek a tisztnek kiáltott oda, hogy „Mile, Mile...!”?

A tiszt akkor nevetett és visszaintegetett. Most szótlánul ment csapata előtt, nem nézett sem jobbra, sem balra.

Hangtalanul követte lépését a legénysége. Ugyanolyan némán, nem nézve sem jobbra, sem balra.

Még sok csapat következett egy-egy fiatal, vagy idősebb tiszt után.

Azután megint egy lovastiszt. Úgy látszik, egy-egy zászlóalj van két lovas között.

A második is úgy vonult el, hogy Vlado nem volt köztük.

Smilja szeme egy pillanatra megvillant.

Itthon hagyják! Nem viszik el!

Hiszen híres szobrász, érték! Többet használ, ha él, mintha golyófogónak használják fel!

De ebben a pillanatban hadnagyi egyenruhában egy csapat előtt Cveto Tolmacsevet látta, a neves író. Ha őt elviszik...

Cveto Tolmacsev gyalogosan ment csapata előtt, olyan különös volt látni egyenruhában. Eddig mindig frakkban látta, a beogradi Nemzeti Színházban, amikor megtapsolták.

Elfogyott a második zászlóalj is. Egy perc szünet után az egyik épület mögül kikanyarodott a harmadik is. Itt két tiszt is lovagolt az élen.

Kövères idősebb tiszt léptetett elől, néhány lépésre mögötte jött a másik.

- Vlado... - súgta Smilja.

Igen, ez volt Vlado. Már meglátta Smilját. Szeretettel nézte és rámosolygott. Feltűnés nélkül még oda is intett neki.

Smilja csak állt ott a lámpa tövében és nézte. A tekintete mindig rajta. Mikor elhaladt mellette, utána fordult, sokáig nézett utána, de nem volt könny, nem volt mozdulat és nem volt hang. Csak a tekintete élt, amint ment Vlado kedves alakja után.

Aztán egyszerre a lábai is megeredtek. Ekkor már a zászlóalj éle s Vlado lovas alakja jó messze volt.

Smilja, amilyen szaporán csak tudott, sietni kezdett, hogy még egyszer elérje és megnézhesse.

Az eső most már alaposan esett. Kicsit csúszós is volt.

Kezében görcsösen szorongatta a kezitáskát a hálóinggel, szappannal, a fogkefével és loholt a csapat után.

A Centrál körül el is érte. De ott, ahol a csapat jobbra kanyarodott, hirtelen megállt.

Ő jól látta Vladot. De azt már nem akarta, hogy Vlado is lássa. Miért kell még egyszer megbolygatni?

Állt a téren, a járdaszigeten. Nézte oldalról az ura profilját, aztán a kép megint távolodni kezdett s a sarkon túl Vlado eltűnt a szeme elől.

Ekkor a kezében meglebbent a zsebkendője.

Még sokáig állt ott. Katonák meneteltek előtte.

Más nem is igen volt az utcán. Csak kevesen nézték az elvonulást.

Ugyanolyan némán. De nem csak némán. Ellenségesen.

Végre az utolsó katona is eltűnt a sarok mögött.

A felhős ég alatt már sötétedni kezdett.

Lassan elindult a Hotel Park irányába.

Irina Hadnagyev első szava - mikor megtudta, hogy kitört a háború - egyszerű ténymeg-állapítás volt.

- Lisztjegy lesz! - mondta.

- Mi lesz?

- Liszt és zsírjegy - magyarázta Vera Valaoritisnak. - Az emberek sorba fognak állani a boltok előtt.

De a nők között különösebb izgalmat a hír nem váltott ki. Különösen azért nem, mert reggeli-nél találkoztak a kávéházban Matasiccsal, aki a szomszéd asztalnál ujságba bújó Hoffmanovicsnak tartott előadást.

- Minden este tele lesz a lokál! - kiáltotta. - A háborúba induló tisztek pezsgővel szoktak búcsúzni a széplányoktól! És pezsgő mellett ünneplik őket, mikor szabadságra hazajönnek! A régi világháborúban is sebesült tisztekkel volt tele minden lokál! Fel a fejjel, Hoffmanovics!

De Hoffmanovicsot ezúttal elfutotta a méreg.

- Én emelgessem a fejemet, mert magának jól fog menni?

- Nem csak nekem. Minden szórakozási üzemnek! A szórakozási üzemek reneszánsza előtt állunk! Ha ezek a lányok beválnak - s be fognak válni, én mondtam már magának - itt tartom őket a jövő hónapra is! És beállítok egy harci-revűt!

- Mit állít be? - döbbsent meg Hoffmanovics.

- Maga ehhez nem ért, de majd meg fogja látni. Görlöket katona ruhában, amint a szerb hadsereget lelkesítik! A katona ruha két melltartóból, fehérre púderezett combokból és egy katonasapkából fog állani! Jazz játssza a hadiindulót és...

Hoffmanovicsot egyszerre éktelen düh fogta el.

- Ez mind semmi! - kezdett kiabálni, hadonászni s a szeme forgott hozzá. - Kell bele egy csatakép is. Két ellenséges hadsereg közé állítson egy katonabandát nagyszakállú tamburral, mondjuk olyan vicces pofával, mint egy jazzdobos és az kísérje énekkel a csatát! Én nem tudom, hogy mi lesz velem holnap s maga ilyen marhaságokkal traktál engem? Én azért jöttem, hogy elolvassam az ujságokat! Nekem ez a háború nem azt jelenti, hogy jól fog menni a lokáloknak! Meztelen görlökkel csataképet...!

Ebben a pillanatban a szomszéd páholyból felállt egy szerb katonatiszt. Tartalékos lehetett, hadnagy s legalább negyven éves. Szemüveget viselt.

- Talán szabad nekem is néhány ötlettel segíteni! - mondta s utálkozás ült az arcán. De Matasics ezt nem vette észre.

- Minden jó ötlet köszönettel nyugtáztatik! - harsogta elégedetten.

- Van egy jelenetem - mondta - azon a közönség halálra fogja röhögni magát. Képzelve el! Ez pikáns is, mert úgye kell a pikantéria? Egy mulató, a mulatóban szép fiatal asszony igen kevés ruhában, amint hentereg egyik férfi öléből a másikba és pezsgőben fürdetik! Az lehetne a címe, hogy: „Vidám hadiözvegy!” Vagy mondjuk az, hogy: „Amíg a férj a honért küzd, hűséges felesége a gazdasági élet katonáit lelkesíti!” Ez csak jó? Nem?

A szerb tartalékos tiszt kiabálni kezdett.

- Ezen csak lehet röhögni, mi? Vagy ajánlok magának mást! Csináltasson kertdíszletet a színpadára, ültessen bele gyerekeket, amint hintáznak, fogócskáznak, diabolóznak, golyóznak,

ezer meg tízezer kicsi gyerek! És már a jelenet címébe is vigye bele a vídámságot, hogy az örömtől a könnye is kicsorduljon, aki nézi! Mondjuk legyen a címe, hogy: „A vídám szerb hadiárvánk”!

A foga egyszerre megcsikordult, amint végigmérte Matasicsot.

- Te gazember, te! Akinek ez a háború csak annyit jelent, hogy tele lesz a tabarinod!

Bevágta az ajtót és kiment.

- Maga megkapta! - nevetett Irina Hadnagyev a szomszéd asztalnál.

- Az a fontos, hogy tele lesz a lokál! - legyintett Matasics. - Akarja lefogadni?

- De ezt a műsorszámot azért ne csinálja meg! - tanácsolta Hadnagyev. - Amit ez a katona ajánlott. Annyi gyerek nem fér el a színpadon, kevés gyerekekkel viszont szegényes lenne s azt a publikum nem szereti!

Matasics egy pillanatig nem tudta, hogy a lány ugratja-e, vagy komolyan mondja. De nem lehetett rajta eligazodni.

Miro Szrdanov nem vett részt a vitában. Talán nem is hallotta a jelenetet. Vastag könyv volt a kezében, kigyulladt szemmel, minden idegszálával olvasmányában élt.

- Mit olvasol, Miro - kérdezte Vera.

- Varázshegy. Thomas Manntól.

- Varázshegy, ismerem! - szólt Hadnagyev. - Nagyon szép mesekönyv. Most nem tudom, ebben van az a mese, mikor az elvarázsolt kis lányt a tündérek visszaváltoztatják? Ha kiolvastad, add ide, mégegyszer elolvasom.

Reggeli után kicsit a városban sétálgattak. Az emberek olyan nyugalommal járkáltak, mint máskor, a korzó is tele volt és igazán alig lehetett katonát látni az utcán. Nem, közöttük a háború híre igazán nem váltott ki izgalmakat. Igen nyugodtan ebédeltek, azután jóízűen aludtak is. Legalább Irina Hadnagyev kitűnően aludt. Szeretett kicsit szundikálni ebédután.

Már alkonyodott, amikor felébredt. Nagyot ásított. Ma semmi dolga. Moziba kellene menni.

De lusta volt öltözködni, hát inkább bekopogott Miro Szrdanovhoz.

Miro az ágyán feküdt, két karját feje felett összekulcsolta s pillantása elveszett a félhomályban.

- Zavarlak?

Szrdanov nemet intett. Hadnagyev leült a székre, két kezét az ölébe tette. Hallgatott.

A félhomály eltakarta a kopott falakat, rozoga bútorokat, meleg, csöndes vasárnap délutáni hangulat volt. Irina csöndesen úszott benne.

- Mit csináltál egész nap, Miro?

- Feküdtem - mondta halkán a lány.

- Nagyon helyes. Akinek gyenge a tüdeje. A fekvéstől erősödik.

- Szanatórium kellene.

- Micsoda? Ja, szanatórium. Tudom. Noviszadon is van. Szanatórium Jakovlyevics! Ott van mindjárt a park sarkán, nem messze a Dunaparttól.

- Nem olyan, Irina! Szanatórium valahol fent a hegyek között! Ahol télen-nyáron havasak a hegyek, a levegő ritka és...

- Te már voltál ilyen helyen?

Miro két álmodó szeme nagyra nyílt a félhomályban.

- Igen... - lehelte. - Graubündenben, Davos-Platzon.

- Hol van az? Hogyan kell odamenni?

A lány hangját alig lehetett hallani. Halk volt, nagy szüneteket tartott, a szeme egyre messzebb nézett.

- Apró keskenyvágányú vonatba kell beleülni. A fülkét szürke párna borítja.

- Ne mondd!

- Az ember csak ül az ablak mellett, a kis gőzmozdony dohogva, sisteregve egyre emelkedik, kígyózik, kúszik szűk szorosokban... jobbról-balról, vizek zubognak... a kis mozdony szürke felhőkbe fúrja a fejét, aztán megint kibukkan, fenyők... fenyők, egészen sötét fenyők között kapaszkodik felfelé, az ember ül a nyitott ablak mellett, megborzong, felhajtja a gallért és...

- Miért nem csukja be az ablakot?

- Alagutak - súgta Miro Szrdanov - hosszú, fekete alagutak, apró kis állomások... a vonat egyre kanyarog, az ember már nem tudja, hogy előre vagy hátra, aztán egyszerre csak ott vannak fehéren, szikrázva... Havasok! Havasok! Az ember szédülni kezd... a levegő... ez a ritka levegő! Már a fenyők is elmaradnak, az ember egészen fönt van, fönt, fönt, ahol nincs fa s egyszerre ott a kis állomás, Davos-Dorf...

- Szép lehet - bólintott Hadnagyev.

Miro szeme valahol nagyon messze volt. Feküdt az ágyon, két karja a feje alatt és álmodott.

- Berghof... - súgta.

- Micsoda?

- Berghof szanatórium.

- Értem.

Egy pillanat csönd. Aztán halkán egy név buggyant ki a száján.

- Joachim Ziemssen...

Hadnagyev felfigyelt.

- Ki az?

- Tiszt, fiatal tiszt.

- Tegnap azt mondtad, hogy miniszter! És Üszkübben találkoztatok! Vagy ez más?

Miro igent intett.

- Akkor jó. A minisztert nem szerettem. Ez a Joachim Ziemssen is ott lakott a szanatórium-ban?

- Igen... - bólintott Szrdanov.

- Szerb tiszt volt?

- Német.

Hadnagyev döbbenet felkapta a fejét.

- Akkor most nem tudok majd találkozni!

Miro Szrdanov szelíden mosolygott.

- Tudunk... - súgta.

Csend borult a szobára. Hadnagyev arra gondolt, hogy milyen érdekes lehet az élet ott fönt a hegyek között.

- Nagyon magasan van az a szanatórium?

- Ezerhatszáz méter... Jobbra a Schwarzhorn... Skalette-gleccser... Piz St. Michel... Tinzenkom... fehér hó...

- Te mi mindent láttál már! Olyan gazdag barátod volt?

Miro behúnyt szemmel feküdt, hallgatott. Keze lassan, gyöngéden az ágyon heverő könyvet simogatta. Karcsú ujjai a bevéssett betűk vonalát követték. „Varázshegy”.

- Ha kimentem a szobám terraszára, messze beláttam a völgybe. Apró kis házak ablakában pislogó fények... a faluból halk muzsika... a szobában fehér bútorok...

- Az szép.

- A padlón linoleum. Mielőtt én foglaltam el a szobát, egy amerikai nő volt benne. Abban az ágyban halt meg két nap előtt...

Hadnagyev döbbsen nézett rá.

- Meghalt? Abban az ágyban?

- Behrens megmondta előre...

- Az a német tiszt?

- Az Joachim Ziemssen...

- Akkor ki ez a Behrens?

- A szanatórium főorvosa... Angol tengerésztiszt volt az amerikai vőlegénye. A folyosón sírt.

Hadnagyev ellágyult.

- Tudta, hogy meghal a menyasszonya? Szegény fiú!

Miro Szrdanov két keze szerterebbent.

- Két vérömlés jött... egymás után... vége volt.

Vera Valaoritis lépett a szobába. De mindketten fent jártak ezerhatszáz méter magasban, Davos Platzon, a Berghof szanatórium egyik szobájában, nem hallották.

- A szobát kifüstölték... kis formalin szag volt, amikor beköltöztem. Ennyi maradt.

- S azt a Joachim Ziemssent ott ismerted meg?

Vera Valaoritis szemöldöke, ahogyan az ajtóban állt, magasba szökött. Ziemssen Joachim? Hiszen az...

Miro arcán az emlékezés mosolya szaladt végig. Melegen, szeretettel.

- Az étteremben láttam meg legelőször. Hans Castorpal ült.

- Az kicsoda?

- Unokafivére. Hamburgból jött... Az ablak mellett ültek, Gruaud Larose-t ittak... Meleg szép szeme volt... Joachim Ziemssen.

Vera szeme megértő elnézéssel pihent meg Miro Szrdanovon. Aztán megtörte a csöndet.

- Miro, én igazán nem akarlak leráncigálni a svájci hegyekből, de Matasics kényszerít rá.

Szrdanov lassan tért vissza a földre. De Hadnagyev már felfigyelt.

- Mit akar Matasics?

- Ma délutánra ígérte az előleget. Elfogyott a pénzem, lementem hozzá és szóltam neki - egy pillanattig hallgatott. - Nincs előleg!

Irina Hadnagyev felfortyant.

- Megígérte! A szerződés szerint jár! Majd én mindjárt elintézem!

Máris indult.

Vera megfogta a kezét.

- Várj, Irina.

- Mire várjak?

- A Tabarin előadásait betiltották.

Most már Miro is felült az ágyon.

- Betiltották?

- Háború. Láttam a végzést. További intézkedésig tilos minden mulató, bár, tilos minden tánc és szórakozás! Nincs új műsor!

Egy pillanattig döbbsent csend.

A folyosón tétova lépések közeledtek.

Smilja volt. Nem tudott megmaradni szobájában. Tudta, hogy hiába igyekszik Vlado, ma már nem tud visszajönni. Hiszen legalább hat óra, amire Vukovarra megérkeznek.

Először Vera Valaoritis szobájába kopogott be, de nem volt otthon. Irina Hadnagyevet is hiába kereste. Most meglátta, hogy Szrdanov ajtaja résén fény szivárogo. Vera Valaoritis meggyújtotta a villanyt. Smilja nem is kopogott, csak megnyomta a kilincset és belépett.

Vera, amint Smilját meglátta, rögtön tudta mi történt vele.

- Smilja!

Elhárító mozdulatot tett.

- Semmi, Vera!

- Nem semmi, hanem disznóság! - csattant Irina Hadnagyev.

Smilja kérdően ránézett. Mit akar ez tőle?

- Az nem úgy van, hogy az előadásokat betiltották, hát ő nem köteles fizetni nekünk!

- Mi történt?

- Te nem tudod még? További intézkedésig a Tabarint bezárták, Matasics nem hajlandó fizetni, azt izente, nincs szüksége ránk, utazzunk vissza, ahonnan jöttünk! Miből utazzunk, ha nem akar adni előleget?

Smilja legyintett.

- Akkor sem utazhatnánk, ha volna pénzünk. Nincsen vonat.

Irina Hadnagyev elképedve nézett rá.

- Nincsen vonat?

- Forgalomkorlátozás. Polgári személyeket a vonatok nem szállítanak. Csak katonai csapatokat.

- Szóval innen belátható időn belül nem mehetünk?

- Nem.

Miro Szrdanov szeme könnyes lett.

- Dehát akkor mi lesz velünk? Én beteg vagyok!

Hadnagyev erélyesen felállt.

- Ezt még sem lehet! Matasiccsal majd én beszélek!

Már be is csapta maga mögött keményen a szobaajtót. Hallották, amint erélyes kis lépteivel lefelé kopog a lépcsőn.

Vera idegesen nevetni kezdett.

- Ilyesmi még sose történt velem!

Smilja fásult arccal ült közöttük, mint, akit nem érdekel, mi lesz vele. Száraz, fénytelen szemmel nézett maga elé.

Vera lopva megsímogatta a kezét.

- Visszajön, Smilja! - súgta. - Meglátod nem lesz baja!

- Nekem rendesen kell táplálkozni! - sírta Miro. - Én...

Vera megsímogatta.

- Rendesen fogsz táplálkozni! Ne félj, minden rendben lesz! Nem kell, hogy izgasd magad! Olvastál délután?

- Igen, Vera.

- A „Varázshegyét!”

Igent intett.

- Csak ne izgasd magad, Miro!

Smilja sötét pillantását felemelte. Nézte ezt a szőke, fínom úriasszonyt, az ezredes leányából lett bártáncosnőt, amint okos, nyugodt hangon ehhez a beteg lányhoz beszél.

- Régen ismeritek egymást?

- Legutóbb együtt voltunk szerződésben Budapesten.

Smilja pillantása újra elsötétült. Budapest. A délelőtt jutott az eszébe. Amikor megszólalt a budapesti rádió és ő rohant ki a konyhába, valakiért, aki magyarul tud.

Budapesttől tudta meg, hogy Beogradot összebombázták.

Az ajtó durrant. Hadnagyev magából kikelve állott a nyílásban.

- Mit mondott Matasics? - riadt Miro.

- Hogy ma éjszaka még itt alhatunk, holnap déltől kezdve nem ad szobát! Csak, ha előre minden nap megfizetjük.

Csend.

- Összesen tizenkét dinárom van!

- Nekem három. Azt hittem, ma... Megigérte!

- Nekem semmi! Ma reggelire fizettem ki az utolsót!

- Nahát! - döbönt meg Irina. - Akkor ma már vacsorázni sem fogunk!

Smilja kinyitotta a ritiküljét. Egy csomó pénzt markolt ki.

- Nálam van valamennyi. Felajánlom. Azt hiszem mind a négyünknek elég lesz vacsorára.

Irina azonnal számolni kezdett.

- Ez negyven dinár. Verának van tizenkettő, nekem három, az összesen ötvenöt. Az étterembe nem tudunk lemenni ennyi pénzzel. - Felállt. - Majd én valahol vásárlak hideget s idefent vacsorázunk.

Már ment is.

Vera azonban utána sietett. Arca komoly volt.

- Irina, az én tizenkét dináromat add vissza. Szükségem van rá. De ne szólj nekik!

Hadnagyev szó nélkül visszaszámolt tizenkét dinárt, azután ment. S negyed óra múlva visszatért egy félkenyérrel, hideg felvágottal és sajttal.

A négy nő ott ült a kopott szállodai szoba rozoga asztalánál és szótlánul vacsorázott.

Mindenkinek jutott elegendő. Smilja alig nyúlt ételhez. Ült közöttük s hallgatott. Aztán, amikor Hadnagyev a zsíros papírosokat eltakarította, felállott.

- Jó éjszakát.

Tíz óra után Vera is indult.

- Ne törd a fejed, Miro! Majd valami holnap is lesz.

Bement a szobájába.

Egy pillanatig a nyitott ablaknál állt, hűvös, csípős szél járt. Aztán becsukta az ablakot, leengedte a redőnyt és kinyitotta a szekrényét. Fínom, diszkrét fehér estélyruhát emelt ki, gondosan végigfektette az ágyon, aztán vetkezni kezdett. Mezítelenül ott állott a tükör előtt. Igen, mintha huszonöt esztendő volt. Karcsú, szép, tiszta úriasszony.

- Tiszta... úriasszony...

Szeme egy pillanatra átnedvesedett.

- Harminchat éves vagy Vera Valaoritis... Az kéne, hogy anya legyél...

Mezítelen testére felhúzta a feszes estélyi ruhát s a tükör előtt festéket rakott magára.

Mikor elkészült, odament az ajtóhoz és egy pillanatig feszülten figyelt. Kívül minden csendes volt. Irina még bizonyosan Mironál van.

Óvatosan kinyitotta az ajtót és vigyázva, hogy a lépéseit meg ne hallják, végigment a folyosón. Ridiküljében ott volt a tizenkét dinár. Éppen elég lent egy feketére.

A rosszul világított hotelhallban mégegyszer megnézte magát a tükörben s aztán belépett az étterembe.

Arcán nyugodt, derűs mosoly ült. Nagyvilági otthonossággal végigment az asztalok között s egy magányos asztal mellett helyet foglalt.

A zsongó étteremben - nagyon sok volt a tiszt - elhalt a zsvivaj és minden pillantás fínom, úri alakját követte.

Még a főpincér is mélyen meghajolt az asztalánál és csak dadogni tudta:

- Kérem művésznő, én azt az utasítást kaptam, hogy ha a művésznők rendelnek, hát...

- Azt mondtam, feketét hozzon!

Az arc mosolyogott, de a hang parancsolt.

- Igenis! - hajolt meg a főpincér s egy pillanat múlva hozták a feketéjét.

Ezen az éjszakán, úgy két óra lehetett. Irina Hadnagyev félálomban, mintha sarkantyúpengést hallott volna.

Csakugyan egy fiatal tiszt lépett ki Vera Valaoritis szobájából.

Néhány perccel később újra nyílt az ajtó. Most Vera jött ki. Arca fáradt volt. A lépcső felé ment, lesietett és pénzt tett a portás pultra.

- Reggel kilenc órára mind a négy hölgynek küldjön reggelit a szobájába.

A lépcsőről még egyszer visszafordult.

- Felesleges megmondani, hogy én küldtettem. Jó éjszakát.

VIII.

Irina Hadnagyev csak sarkantyúpengést hallott az éjszaka, Smilja azonban látta is a lépcsőn lefelé menő tisztet. S egy pillanattal később Verát is, amint lement a portáshoz. Mikor reggel behozták a kávé, vaj és zsemlyét, ők ketten azonnal tudták, kitől származik s mindkettőjüknek ugyanaz a gondolatuk támadt. Ez így nem maradhat.

Irina arra gondolt, hogy neki is kötelessége a többin segíteni s már el is határozta, hogy maga részéről meg is teszi, amit megtehet.

Másfélórás kalandokhoz nem volt kedve. Sohasem is szerette az ilyent. De ha egy leány ügyes, erre nincs is szükség. Kedvesnek kell lenni, őszintének kell lenni és a fehér asztalnál, egy kis bor vagy pezsgő mellett anélkül is lehet pénzt kapni a férfiaktól.

Utóvégre kikkel fog összekerülni? Tisztekkel, akik a háborúba mennek. Ezek örülnek, hogy az utolsó estéjüket széplányokkal töltik s ha egy tisztnek - aki maga sem tudja, hogy holnap lesz-e még egyszer alkalma így együtt ülni - elmondja, hogy milyen helyzetbe szorultak, egészen bizonyos, hogy segít rajtuk. És eszébe sem jut a pénzért ellenszolgáltatást kérni.

Irina Hadnagyev mindig közösségben élt, mindig egy volt a többi leány között, természetesnek tartotta, hogy amit tesz, azt mindnyájukért tegye.

- Verának is meg fogom mondani - gondolta - nagyon szép volt, hogy így szó nélkül, titokban gondolt rájuk, de... De erre nincsen szükség. Ha mind a négyen okosak lesznek, át fogják vészelni a nehéz napokat.

Verával különben már korán reggel találkozott. Ment le a lépcsőn, amikor megpillantotta a portásfülke előtt. Kezében pénz volt.

- Mind a négy szobát fizetem - hallotta Irina.

- Smilja Dragics fizetett már - mondta a portás - csak három fizetetlen.

Igen, Smilja Dragics fizetett már.

Ő nem volt közösségi lélek. Úgy oldotta meg a kérdést, hogy magát minden esetre kivonta azok közül, akiről bárkinek is gondoskodni kell.

Bár bizonyosra vette, hogy Vlado Sztankovits ma eljön hozzá s annyi pénzt kaphat tőle, amennyi egyidőre az életét biztosítja, mindenesetre a maga részéről is megtett mindent, hogy társnőinek ne legyen terhére. Már korán reggel elment egy zálogházba és kölcsönt vett a gyűrűjére. S három napra a szállodai szobáját kifizette.

Irina Hadnagyev azonnal Verához lépett, amikor az elment a portásfülkétől.

- Ezt természetesen csak kölcsönként fogadom el! - mondta. - Együtt kerültünk a bajba, együtt kell kilábalnunk belőle. Majd este együtt megyünk le az étterembe. Mind a négyen.

- Csak ketten, Irina!

Irina Hadnagyev szemöldöke felhúzódott.

- Négyen vagyunk!

- De Smilja nem jön. Én ismerem. S Miro beteg. Mirot én nem engedem.

A szolgálgegyen ment el mellettük. Tisztességtudóan köszönt Irinának. Magyarul köszönt.

- Aggyon Isten jóreggelt, kisasszony!

- Jó reggelt! - fogadta azonnal Irina és kezet nyújtott. - Látja, tud maga rendesen is viselkedni!

A legény határtalan megdöbbenéssel állott a feléje nyújtott kéz előtt.

Aztán gyorsan elkapta, nagyot rázott rajta és rákvörösen felszaladt a lépcsőn. Kétszer is majdnem orra bukott.

- Nagyon rokonszenves fiú! - magyarázta Hadnagyev Vera Valaoritisnek. - Tegnap úgy pofon vágtam, hogy a szeme is szikrázott! Tizenöt holdas gazdalegény. Sofőrséget jött tanulni Osijekbe.

Igen, Irina Hadnagyevnek néha meglepő fordulatai voltak.

- Nem jössz a városba? Kicsit körülnézek.

- Esik.

Csakugyan felhős ég borult a városra és ólmos április eleji eső esett. Egészen szürke volt az utca. És néptelen.

Vera felment a lépcsőn, Irina kiállott a kapuba.

Néhány percig a környezetet tanulmányozta. Itt jobbra, ez a színház. Ezt már tudta. Az ott, a második vagy harmadik ház, nyilván, a zsidótemplom. Ez itt szemben, ez az öreg, nagy épület lehet a városháza. Ott jobbra mellette, valamivel feljebb a tér felé a katolikus templom.

A szemező esőben elment a térig. De kihalt, sívár volt a városkép, alig járt ember az utcán. Pénze sem volt, hogy beüljön, mondjuk a Centrálba, kicsit képeslapokat nézegetni. Hát indult visszafelé. Na, hosszú lesz ez a nap. Ha otthon volna Noviszadon, elmehetne ide, oda, rengeteg a régi pajtás, el lehetne akár estig is beszélgetni. El lehetne beszélgetni, például, az ebédidőt. Sőt be lehetne ülni a Dornstätter cukrászdába is, mert biztosan akadna ismerős, aki fizetne helyette. Itt persze mindez hiányzik, hát ma nem fog ebédelni.

De hirtelen egy név jutott az eszébe.

- Mile! Mile itt van!

Csakugyan, Mile, akivel együtt járt iskolába, tegnap itt volt. Láta. Katona, sőt tiszt, hadnagy. Persze tartalékos. Tegnap délután itt sétált a téren, Milét kell megkeresni.

Már oda is lépett a rendőrhöz.

- Mondja csak, hogyan tudok én itt Osijekben egy tisztet megtalálni!?

A rendőr megrántotta a vállát.

- Hát... itt most annyi katona van! Folyton jönnek-mennek. Talán valamelyik kaszárnyában, gospodjice! Itt menjen végig, a Royal mellett. Majd elér egy nagy parkot, aztán rögtön az első mellékutcában talál egyet. Ott kérdezze!

- Pomozi Bog! Isten áldja - köszönt Irina Hadnagyev. - Köszönöm a felvilágosítást. Ugyanis egy tisztet keresek, velem járt iskolába, bizonyos nevezetű Mile Manojlov! Biztosan látta már, szép fekete fiú, mindig nevet.

A rendőr vigyorgott s Irina elindult a megadott irányban. Meg is találta a kaszárnyát. Az örrel hosszabb megbeszélést tartott s végül a katona kisütötte, hogy ha a tiszt úr noviszadi születésű, akkor nyilván ebben és ebben az ezredben szolgál. Az pedig tegnap elvonult Vinkovce irányába.

Közben az ég egyre szürkébb lett, az eső is mind sűrűbb cseppekben kezdett esni, Irina visszament a szállodába.

Nincs más hátra, ma valahogyan át kell aludni az ebédidőt.

Irina Hadnagyev határozottan úgy érezte, hogy a háború unalmas dolog a valóságban. Korántsem olyan érdekes, mint a filmekben szokott lenni. Volt egy film, a Shanghai rózsája, az csoda izgalmas volt. De persze ott japánok és kínaiak harcoltak. Nem németek és jugoszlávok. És volt a filmben egy amerikai tengerésztiszt, olyan kis hetyke bajuszkával. Csodaédes.

Aztán megdöbbenően felkapta a fejét. No, nézd csak! Ez a parasztleány itt a szállodában! Ennek van olyan hetyke kis bajusza!

Miro nem kelt fel. Vera biztatta, hogy maradjon ágyban, úgysem tudna mit csinálni.

- És ne legyen gondod semmire - mondta. - Csak jól pihend ki magad.

Csakugyan felesleges lett volna, ha gondokat csinál magának, mert délben nagy tálcán ebédet hoztak neki. Vera úgy osztotta be a pénzét, hogy Mironak legyen ebéd.

Ha megkérdezték volna, miért teszi, nyilván nevet és nem válaszol.

Barátnője, Miro? Hát Istenem... nehéz erre mit mondani.

Legutóbb együtt voltak szerződésben. Jó lány, szegény... Persze beszélgetni nem igen tud vele. Macedóniában született, Üszküben kívül csak Balkán és Közép-Európa lakóit ismeri. És négy-öt könyvet, amelyek tüdőbetegekről szól. Most például Thomas Mann „Varázshegye” a bibliája. Settembrini úr és Naphta jezsuita beszélgetéseiből nyilván egy szót sem ért meg. Ha látja, hogy megint az következik, át is ugorja. De pontosan tudja, hogyan van a szanatórium berendezve, izgatottan követi a beteg szerelmeket és...

Nehéz arra választ adni, hogy Vera Valaoritis miért gondoskodik így Miro Szrdanovról.

Más azt mondhatná, hogy azért, mert derék, jó teremtés Vera. De persze Vera ilyent nem mond, sohasem szokta a saját vállát veregetni. Aztán nem is tehet róla. Ilyen és kész. Miro, például, egészen természetesnek találja, hogy így gondoskodik róla. Eszébe sem jut, hogy hálálkodják, a kezét szorongassa. Csak fekszik az ágyon, két nagy, gyönyörű szeme valahova a piszkosfehér mennyezetbe vész és álmodik.

A földre csak olyankor szokott leszállani, amikor esténként magára ölti az estélyi habkölteményt s a reflektor fényében kicsit rekedtes, halk hangján énekelni kezd.

Ilyenkor is csak félig van a földön. Mint műsor után az asztalnál is, ahova meghívják.

Dehát ezt nála senkisé is kifogásolja. Sőt. Éppen ez a vonzereje. Ettől örül meg minden férfi a közelében. Mint Szlávkó Andriy is, az üszkübi ügyész, aki el is vette volna.

Nézik nagy, messzeségbe vesző, álmodó szemét és megörülnek, hogy karcsú testét magukhoz öleljék, fátyolos szemét arra kényszerítsék, hogy az ő szemükbe nézzen.

Aztán már megy a híre. Persze nem tudják, hogy a betegség teszi tagjait olyan megejtően remegővé, hogy a betegségtől vágyik úgy a csókra szája, hogy minden ölelése búcsúzkodás. Az élettől, az örömtől.

Ezért tud a gyönyörben úgy felolvadni.

Tüdőbeteg.

A férfiak, akik magukhoz ölelték, nem tudták ezt. De Vera tudta.

Ezért akarta, hogy maradjon az ágyban, ezért küldetett tápláló, bőséges ebédet neki. Egy pohárka öreg borral.

Négyük közül egyedül Miro Szrdanov evett ebédet ezen a napon. Irina Hadnagyevnek és Verának nem volt mit ennie. De Vera nem beszélt róla, Irina pedig igyekezett arra az álláspontra helyezkedni, hogy úgyis hajlamos a hízásra, nagyon jó lesz ha estig koplal. Smiljának lett volna pénze. Arra is, hogy lemenjen az étterembe. A gyűrűért egészen tisztességes összeget kapott. De nem jutott az eszébe, hogy enni kellene.

Mióta megjött a zálogházból benn tartózkodott a szobájában s ha mérte, számolta volna a lépéseket, melyekkel az ablaktól az ajtóig a szobát rőtta, kilométereket számolhatott volna.

S pillantása minduntalan az óráján volt.

Vlado nem jön. Már elmúlt dél, két óra van, három óra s Vlado nem jön. És azt sem tudja, mi történik. Nincs ujság, nincs rádió, süketen, vakon tévferreg itt, közben...

Néhány percig Vera ült bent nála.

Szemben a színházban egy zenész gyakorolt. Hegedűs volt, talán világhírű művész szeretett volna lenni s idekallódott az osijeki színház zenekarába. Massanet Elégiáját játszotta. Smilja az ablaknál állt, hangjai úgy megrázták, hogy alig tudott uralkodni magán.

Vera őszinte szeretettel megfogta a kezét.

- Smilja, srce...!

- Ne nyúlj hozzám! - kiáltott rá durván, aztán egyszerre hevesen magához ölelte, úgy szorította, olyan görcsösen, hogy fájt. - Ne haragudj, Vera, nem tudom, mit beszélek! Én megőrülök!

Becsukta az ablakot, hogy a hegedű panaszos hangjait ne hallja tovább.

- Nem hallottál semmit, Vera? A háború... Tegnap már Beogradot bombázták... Lehetetlen, hogy ma semmisen történt volna!

- Semmit sem hallottam. De egészen bizonyos, hogy Vlado...

- Te! Ha Vladonak baja lesz, én meghalok! Értsd meg! Én azért vetkezem minden este a parketten éhes férfiaknak félmeztelenre, azért ugrálok, verem a dobot, a csörgőt, én csak azért túrók, hogy kidülledő szemű, rongy férfiak a szemükkel vetkeztessenek, piszkos fantáziájukban az ágyukra fektessenek, mert Vladot szeretem! Én utálok a táncot, a jazzt, a nyirkoskezü Matasicsokat! Csak azért csinálom, hogy pénzt, minél több pénzt szerezzek! Hogy hazavigyem és Vladonak odategyem, itt van, fizess ki mindent, ami nyom és dolgozz, dolgozz, alkoss és utána gyere hozzám, engem ölelj, engem szeress! Érted te ezt? Félmeztelenre vetkezem, hogy holnapután nyakig zárt ruhákban járhassek! Éjszakázom, hogy ne kelljen éjszakáznom! Egész férficsordákban gyujtom fel a vágyat, hogy egy embernek békességet adhassak! Ha ezt az embert elveszik tőlem...!

Fáradtan a székre hullott.

- Te ezt nem érted, Vera! Nem vagy szerb. Görög vagy, aki nevet, megrántja a vállát és átsétál az életem! Rólad leperereg minden. Sokszor néztelek! Micsoda piszkos dáridókban vettél részt. És másnap olyan könnyű voltál, olyan tiszta! Fínom úriasszony - amilyen talán nálunk nincs is. Uriasszony egy hangulatos bál után. Talán mert bennetek nincs szenvedély! Nem ismeritek, hogy mi az: elégni! Nálunk a forradalom tűz és vér! Nátatok sok hadonászás, még több hang és aztán lampionos felvonulás! Nem haragszol, hogy így beszélek?

Vera mosolygott és nemet intett.

- Csak beszélj, Smilja!

Ekkor történt, hogy sápadtan Irina Hadnagyev lépett be.

- Vera, gyertek! Én nem tudom, mi történt, Miro a szobában...

Vera felugrott.

- Mi van Miroval?

Futott Irina után.

Smilja egy pillanatig tétovázott, hátha Vlado jön közben.

De gyorsan cédulát írt: „Vlado itt vagyok, rögtön jövök” - és ment ő is a többi után.

Miro az ágyban ült, halálosan sápadt volt, az ajka kék és egész teste reszketett.

Szemében határtalan félelem.

- Miro! - ölelte át Vera Valaoritis - mi történt veled?

Irina törülközőket mártott vízbe. Ki tudja mivel akarta kurálni?

- Miro! Beszélj!

- Vera! - dideregte. - Nem akarok meghalni, nem akarok meghalni!

- Miért halnál meg? Micsoda számárság ez!

De Miro szeméből nem tűnt a félelem görcse.

Vera kezébe kapaszkodott, foga minduntalan összeverődött, ajkáról torz rémületben lökődtek ki a szavak.

- Vera! Mikor meglátta a papot... a papot, sikítani kezdett! Magára húzta a paplant és jajveszékelt! Rikácsolt!

- Kicsoda? Az isten áldjon meg, miről beszélsz?

- A kis Hujus! Nem akart meghalni! Paplan alá bújt? És egy másik is! Férfi! Ordított, hogy nem akar, ő élni akar. És az orvos rákiabált, hogy ne komédiázzék! Az egyik lány, fiatal lány, a másik férfi, felnőtt! Egyik sem akart meghalni! Vera én nem akarok meghalni!

Félelmetes volt.

Verában világosodni kezdett mi történt. Miro keze mellett a paplanon ott feküdt a „Varázshegy”. Magánkívül kapott a könyv után, el akarta dobni onnan, ki az ablakon, vagy mindegy hogy hova. De Miro utána kapott, valósággal birkózni kezdtek.

- Vera, ahol oxigénpalack áll, ott az ajtó mögött moribundus van!

- Mi van? - nézett rá értetlenül Irina Hadnagyev.

- Moribundus! Oxigénpalack! Egy ballon hat frank. Csövön szürcsölik! Reuter öt tucat oxigenes üveget ivott ki egy nap! Behrens tudta, hogy meghal, délig meghal! Vera, mi az, hogy délig megtér „ad penates”? Ugye a halál! S az orvos mosolyogva mondja, „na Reuter, mit szólna hozzá, ha kitekernők még egy üveg nyakát!” Vera, én nem akarok, én...

- Megmondtam neked - kiáltott Vera - hogy hagyd ezt az átkozott könyvet!

Most végre ki tudta tépni a kezéből, messze, a sarokba hajította.

- Már hónapok óta ezzel izgatod magad és beképzelsz ilyen...

- A könyvet, Irina! - Miro karja olyan szomjasan nyúlt a könyv után, mint kokainista a fehér porért, opiumszívó a pipáért. - A Varázshegy!

De Irina mérges volt.

- Micsoda mesékönyv ez? - kiabálta. - Hogyan lehet leírni ilyen meséket? Úgy látszik ez nem az a mesékönyv, amelyikben én az elvarázsolt tündért olvastam!

Smilja erőt vett magán. Odalépett az ágyhoz, megfogta Miro hideg kezét. Nagyon nyugodtan azt mondta:

- Elég volt, Miro! Szamárság. Nem fogsz meghalni.

A rémült szemek reménykedve kapaszkodtak Smilja szemébe.

- Nem fogsz meghalni, Miro! És máskor ne olvass ennyi szamárságot Moziba járj. Vidám filmeket nézz meg, ahol sokat lehet nevetni!

Miro Szrdanov pihegő melle lassan elcsitult.

Szeme lassan lecsukódott.

Egy pillanatig mozdulatlanul állottak, hogy ne zavarják. Aztán Vera megfogta Smilja karját.

- Eredj a szobádba, Smilja. Vlado jöhet!

- Te is menj! - súgta Irina Hadnagyev. - Majd én itt maradok.

Az ajtó becsukódott Vera és Smilja után.

Irina ült a széken, az ágy mellett és a halkán, behúnyt szemmel pihegő leányt nézte.

Milyen szép, milyen fínom.

Kívülről valami morajlást hallott. Nem törődött vele. Aztán újra egy dördülés. Megint egy.

Mi az, gondolta, április elején nyári zivatar. Dörög.

Figyelte az ablakot, hogy mikor villámlik. Mert ha a villámlás és dörgés közt eltelő időt számolja, körülbelül meg lehet állapítani, hogy milyen messze tombol a zivatar.

De villámlást nem látott, csak egyre több a dörgés. A zivatar nagyon messze van, állapította meg Irina. Április elején nyári zivatar.

Különben egészen tompán hallatszott. Sokkal keményebbek voltak a folyosón hangzó lépések. Ki is nyitotta az ajtót, hogy az illetőt halkabb járásra kérje.

A legény volt.

Intett neki, hogy halkabban járjon.

A legény rögtön megértette, de lábujjhegyen közelebb jött.

- Tetszett hallani?

- Mit?

- Ágyúznak! Vukovarnál! Egy horvát ezred fellázadt. A szerbek lövik egymást!

Halk kattogás hallatszott messziről.

- Ez géppuska! - mondta a legény. - Délben nem tetszett lent lenni az ebédnél! Egyikse a kisasszonyok közül! Igaz, amit a pincérek beszélnek!

- Mit beszélnek a pincérek?

- Hogy az öreg nem fizette a kisasszonyokat és most...

- Nem voltunk éhesek. Lábujjhegyen járjon, beteg a kisasszony!

- Igenis! - súgta a legény és lábujjhegyen tovább ment.

Irina pedig csendesen behúzta az ajtót.

- Itt vagy, Irina?

Megfogta Miro kezét.

- Itt vagyok, szívem.

- A szerb lánynak nincs igaza!

- Milyen szerb lánynak?

- Smiljának. Meg fogok halni.

- Már megint kezdted?

- Joachim Ziemssen is így halt meg.

- Kicsoda?

- Akiről tegnap beszéltem neked.

- Ja, a barátod, a szanatóriumból!

- Nem volt a barátom... Csak a legutolsó napon mondta meg, hogy szeret. Soha, egy ujjal sem ért hozzám! Tudod, mindig azzal kezdődik, hogy az ember eszik és egyszer csak cigányútra szalad a falat. Mikor már tizedszer szaladt neki cigányútra, Behrens azt mondta, most már feküdjék le, jó lesz, ha néhány hétig ágyban marad. De ő tudta, hogy az ágyból többé nem fog felkelni. Mindenki tudja ezt a szanatóriumban. Mikor valaki ebédnél egyszerre szájához kapja a szalvétáját és fuldokolva kisiet. Ilyenkor mindenki félrenéz, úgy tesz, mintha semmit sem vett volna észre, az egész jelentéktelen lenne. De mindenki tudja: egy ember ma haldokolni kezdett.

- Miro, hányszor mondjam még, hogy hagyd ezt a szamárságot! Én becsuktnám azt, aki ilyen ostoba mesekönyvet ír!

- Joachim Ziemssen tudta. Attól fogva a szeme olyan álmodó lett. Csak járkált jött-ment. Ha megszólította valaki, akkor nagyon halkán, nagyon tisztességtudóan válaszolt, de leginkább csak hallgatott. És engem nézett messziről. Pedig nem ismert. Csak messziről nézett mindig. Szvettert viseltem, mindig elkésve érkeztem az ebédhez, ott mentem el az asztala mellett. Kezem a zsebemben. Nézett utánam. Nem mert bemutatkozni. Csak a legutolsó napon. Amikor Behrens megmondta neki, hogy most már le kell feküdnie. S ő tudta, hogy többé élve nem lép ki az ajtón. Hanem majd koporsóban hozzák, szánkóra kötözik, tudod olyan ródli-féle bobszánkóra és éjszaka fogják leszánkóztatni a hegyről Davos-Dorfba. A temetőbe. Akkor a legutolsó este odajött. Vacsora után volt, az esti társalgás alatt. Halkan, szaggatottan beszélt. Meg kell mondanom, hogy szeret. Aztán gyorsan meghajtotta, magát és elment. Többé nem láttam. Éjszaka vitték el a koporsóját. Hamburgba vitték. Kard villant a temetésén, sortűz dörrent. Katona volt. Joachim Ziemssen.

Csend borult a szobára. Miro mozdulatlanul, behúnyt szemmel feküdt.

- Irina!

- Tessék, szívem!

- Ne mondd el nekik, hogy szóltam neked. Nekem ma délben az ebédnél is...

- Mi volt az ebédnél?

- Cigányútra ment! Mostanában egyre többször!

Ebben a pillanatban egy repülőgép sívítása csapott le a hotel fölé.

Olyan élesen, olyan közelien, hogy az az érzésük volt, a falat surolja. Miro Szrdanov is riadtan ült fel az ágyban.

De a gép, mintha merész ívben felfele kanyarodott volna - határozottan ez volt érzésük - aztán bűgása egyre messzebről hallatszott.

A folyosóról, lépcsőházból rohanás, szaladgálás, kiabálás.

Irina az ajtóhoz ugrott és kitérte. Láta, hogy emberek rohannak le a lépcsőn, köztük Smilja is. De leginkább szerb tisztak voltak, akiket itt szállásoltak el a szállodában.

- Csak maradj nyugodtan Miro, megnézem, mi az.

Odament a lépcsőházhöz és lenézett.

- Mi volt az?

- Repülőgép - mondta valaki. - Röpcédulákat dobott le a város felett.

A lépcsőn jött már felfelé Smilja. Keze tele volt nyomtatott papírossal. Már messziről el tudta olvasni. Hrvatski List. Horvát ujság, de csak két oldal volt az egész. Nagy betűket látott.

Néhány példány kicsúszott Smilja kezéből, amint lázasan olvasva elment mellette.

Felemelte és bevitte a szobába.

Az első oldalról hatalmas betűk kiáltottak feléje:

HORVÁTORSZÁG KIKIÁLTOTTA FÜGGETLENSÉGÉT

Jugoszlávia darabokra szakadt, Szladkó Kvaternik tábornok mint államfő a horvát nemzethez intézett beszédében közölte, hogy átvette a főhatalmat.

HORVÁT TENGERÉSZEK FELLÁZADTAK ÉS ELFOGLALTÁK A JUGOSZLÁV HAJÓKAT

A jugoszláviai előnyomulás alatt a német csapatok húszezer foglyot ejtettek és ezer löveget zsákmányoltak.

ZÁGRÁBBA BEVONULTAK A NÉMETEK

Smilja sápadtan nézte a kezében lévő ujságot. „Német páncélos csapatok bevonultak Zágrábba. A lakosság örömujjongással és virágesővel fogadta a német katonákat”.

Aztán a másik hírt:

„Istambuli jelentés szerint a Beograd ellen végrehajtott bombatámadások során több mint huszonöt telitalálat érte a dedinjei királyi palotát, mely a lángok martaléka lett.”

A harmadikat:

„Berlinből jelentik: Délszerbiában egy hadosztály megadta magát. A foglyok között van a hadosztály egész tisztikara hat tábornokkal.”

Smilja szédült. Az az érzése volt, hogy hányni fog.

Aztán egyszerre hideg-meleg kezdett futkározni a hátán.

„Kleist vezérezredes német páncélos kötelékei és gyorsadosztályai Nis vasúti és útcsomópont megszállása után üldözőbe vették a menekülő ellenséges hadsereg maradványait.”

Nis. Az ő városa. Apa ott guggolt egy életen át az állomás vámfolyosóján. Mint gyerek odavitte ki neki az ebédjét.

Aztán megint más:

„Az albánok szabadság mozgalma”.

„Montenegró függetlensége visszaállítását követeli”.

És végül:

„A szerb hadsereg horvát területről harcok között vonul vissza Beograd, illetve Délszerbia irányába”.

Uristen - meredt maga elé Smilja Dragics mi történik itt? Hiszen tegnap volt, hogy ott ültünk a Petrograd terrasznán, szólt a zene és mindenki nevetett! Gyerekek, mi nem is tudjuk milyen jó dolgunk van”... Mi történt itt? Két nap alatt szétzüllött egy egész ország? Ki tette ezt?

Annak a diabolikus napnak a képei kavartak előtte, mikor arra ébredt, hogy a beogradi rádió hajnalban katonai indulókat játszik. A felvonuló tömegek kavartak a szeme előtt. Az ütemes kiáltozást hallotta, az egymást ostromló rádióhíreket. Pavel herceg Görögországban... A kormány védőőrizetben... Éljen II. Péter király... Bolje u slobodi umreti, nego u ropstvu ziveti...!

És Vlado szavait hallotta, kísérteties pontossággal hallotta Vlado szavait, melyeket csak tegnapelőtt mondott, azon a meleg szép estén ott a vacsoránál:

- ...valahol elhibázták a számítást.

Lehet, hogy Vladonak igaza volt? Túl nagyot markoltak huszonkét év előtt? De hol van Vlado?

Miért nem jön? Azt mondta, ma okvetlenül...!

De hiába ugrott fel minden lépésre, mely az ajtaja felé közeledett.

Nem Vlado volt.

Mire Irina az ujsággal visszatért Miro Szrdanov szobájába, nem volt akinek a híreket felolvassa. Miro elaludt.

A felzaklatott idegek kikapcsoltak.

Irina egy pillanatig figyelte az alvó leányt. Mélyeket lélekzett. Igen, most néhány óráig aludni fog.

Halkan betette az ajtót s elindult a szobájába.

Irinát az olvasott hírek túlságosan nem izgatták fel. Ellenkezőleg, határozott megnyugvást érzett Horvátország kikiáltotta függetlenségét. Osijek Horvátországhoz tartozik. Minthogy pedig a hírek szerint a németeket Zágrábban virággal fogadták, nyilvánvaló, hogy ezek ketten nem haragszanak egymásra. Ennélfogva Osijekben nem lesz háború, rövidesen megnyithatja Matasics újra a tabarint és a világ kereke annak rendje-modja szerint tovább forog. Ők meg fogják kapni az előleget.

Mindenesetre jobb volna, ha kicsit a dolgokkal sietnének. Mert ő például már most is éhes.

Ezzel belépett a szobájába.

De abban a pillanatban meg is állott.

A szoba ugyanis nem volt üres. A magyar legény állott az asztal előtt, rettentően vörös volt és valamit igen nagy igyekezettel takargatott.

Irina Hadnagyev szeme szúrósan összehúzódott. Ez a derék arcú legény lopni jött volna ide? Minthogy kezeit a háta mögé dugdosta, régi moziromantikája úgy diktálta, hogy Irina Hadnagyev ezt kiáltsa:

- Kezeket fel!

Hangjában elég erély lehetett, mert a legény két keze azonnal a magasba is emelkedett. S ugyanebben a pillanatban Irina rendkívül kellemes fokhagyma illatot érzett.

Irina közelebb lépett s a legény oldalánál az asztalra pislantott.

Hatalmas darab szalonnát látott, inycsiklandozó disznósajtot, tepertőt és gömbölyű, fehér parasztkenyeret.

- Mi történt itt?

A legény keze lassan leereszkedett. Irina Hadnagyev egyre közelebről érezte a csiklandozó fokhagyma illatot.

- Ne tessék rám neheztelni - szólt a legény - csak egy kis hazai... Gondoltam a kisasszonynak is jól esik a sok vendéglői étel után.

Irina Hadnagyev egyszerre azt vette észre, hogy a szája szélén valami sós szivárog. Hogy a szeme homályos, a piszkos falak széttárulnak és egy topolyai fehér parasztházat mutatnak. Ez a legény pedig azzal a hetyke bajuszával, ami úgy hasonlít egy bizonyos amerikai tengerész-tisztet játszó filmszínészre - kezd egybeolvadni egy Hadnagy nevű öreg paraszttal, aki réges-régen kint pihen már a topolyai temetőben. És a nevével nem kompromittálja Hadnagyev segédtisztviselőt a noviszádi banovinán. Igaz, ott már aligha is kompromittálhatná ezzel a gyanús Hadnagy névvel, mert maga Hadnagyev is kiköltözött közben a noviszádi szerb temetőbe. Nevével együtt a tempomát is változtatta. Együtt jár az.

A legény félve nézte. Nem tudta, hogy ezek a könnyek most mit is jelentenek.

- Megsértettem a kisasszonyt? Nem volt szándékomban!

Irina Hadnagyev hevesen a fejét rázta.

A legény szeme felragyogott.

- Elfogadja a kisasszony?

Irina Hadnagyev erre sebesen igent intett.

- Hát akkor - örvendezett a derék legény, név szerint Szalánta Gergely - kedves egigire!

És még odatette az asztalra a fokhagymást is.

- Ojjan ez, hogy a fölséges úristen angyalai is megnyalják a szájukat utána!

S mivel Irina Hadnagyev szeretett mindenről személyesen meggyőződni, azonnal le is tört belőle egy darabot s enni kezdte.

A legény meg gavallérosan bicskát rántott, hamarjában leszelt egy nagy darab kenyeret is és átnyújtotta.

- Ámbátor - mondta - nem tudom, hogy ilyen kisasszony szájában, hogyan ízlik!

De Irina tele vette a száját a fokhagymás mellé kenyérrel is, aztán csak legyintett egyet.

- Fene kisasszony! - mondta tele szájjal. - Ha jól megnézem, én magam is paraszt vagyok!

IX.

Ugyanezen a napon - úgy este nyolc óra lehetett - egy férfi lépett be a Hotel Park éttermébe.

A hatalmas terem üres volt még. Az oszlopsoron túlsó részt még csak akkor terítették. De ez is meglehetősen immel-ámmal történt. Előrelátható volt, hogy elég lesz az első rész is. Délután ugyyszólván a legutolsó csapatok is elindultak nyugat felé.

Matasics értesülései szerint a német hadsereg egyik szárnya ezen az útvonalon közeledett. Gyorsan elébe akartak dobni minden rendelkezésre álló köteléket. Osijekben éppen csak annyi katona maradt, amennyi okvetlenül szükséges volt, hogy meglepetés ne érje a harcolókat.

A szerbek nem bíztak Osijekben. A lakosságnak legalább is egyharmada német. Ezek nem fognak tulságosan tiltakozni a németek bevonulása ellen. A másik harmad magyar. Ezeknek sem nagyon fontos, hogy Jugoszlávia fentmaradjon. Hallgatnak, csendben vannak, de aligha felejtették el ezerkilencszáztizennyolcat. A harmadik harmad horvát. Gyűlölik a szerbet.

Ezen esténként tanakodtak is a szerb tiszték, mikor a Park éttermében borozgattak. Az isten tudja, mi bajuk van ezeknek a horvátoknak. Pontosan ugyanazt a nyelvet beszélik, mint a szerbek. Csak éppen nem pravoszlávok, hanem katolikusok. És nem a cirilbetűket használják, hanem a latinokat. Szóval épp úgy lehetne mondani rájuk, hogy katolikus szerbek, mint ahogyan mondhatnák a szerbekre, hogy pravoszláv horvátok.

És tele vannak gyűlölettel. Huszonkét év alatt még a magyarokkal sem volt annyi bajuk, mint éppen ezekkel a horvátokkal. Most meg pláne! Ugy nézik az utcán a szerb katonát, hogy... na, a fene érti! És legyintettek.

- Tako je! Ez így van. Istina je! Ez - sajnós - a való helyzet. Hát vigyázni kell Osijekre. Azokra is, akik jópofát vágnak. Nije evo zlato, sto sija! Nem mind arany az se, ami fénylik. De nyilvánvaló volt, hogy a szerb tiszték ezen az estén már nem fognak itt borozgatni. A visszahagyott helyőrség kicsi, különben is parancsuk van, minden tisztnek bent kell tartózkodni a laktanyákban.

Mikor nyolc óra tájt az idegen belépett az étterembe, Matasics nagyon hajlamos volt a feltevésre, hogy ő lesz ma az egyetlen vendége.

S ettől nem volt elragadtatva. Annál kevésbé, mert az idegen nem úgy festett, hogy komolyabb összegeket nyújt majd át a fizetőnek. Középtermetű, zömök ember volt. Koromfekete. Valami jobb iparos, valahonnan Dél-Szerbia egyik városából. Erős, kidolgozott keze volt, mely bár tökéletesen rendben tartotta, árulkodott a multról, a kétkezi munkáról.

Barna ruhát viselt, szemmeláthatóan készen vásárolt, áruházi ruhát, erősen csíkozott inget, melynek gallérja megfeszült bikanyakán.

Pillantása sötét volt, de mintha lenne benne valami rejtett félelem is.

Matasicsnak az volt az első érzése, hogy mindenre elszánt ember. De fél, hogy valami kiderül róla. Természetesen ennek ellenére is a megszokott üzleti udvariassággal lépett asztalához, hogy üdvözlje.

A férfi homlokához emelte a mutatóujját, mintha kalap volna rajta s meg akarná bökní a karimáját. Aztán belemerült az étlap tanulmányozásába s nem nézett többé Matasicsra.

Most, hogy közelebről szemlélte és meglátta a mellényét átívelő vastag aranyóraláncát, Matasics az első benyomását módosította. Disznókereskedő. Tehát pénze is lesz. A pincéreket azonnal utasította, hogy a legdrágább italokat kínálják neki.

Nyilván igaza is lehetett, mert egyszerű bólintással hagyta helyben, amikor a pincér a legdrágább bort ajánlotta. S a vacsora-rendelés sem hagyott hátra kívánni valót. Már nem az ízlés finomságában, hanem az árban, mely a végén fizetendő lesz.

Amikor a nehéz vörös bort odaállították az asztalára, azonnal nyúlt az üveg után, teletöltötte a vizespoharat és egy hajtásra leöntötte.

Azután rögtön újra töltött.

Matasics megint odasündörgött az asztalához.

- Jó bor! - mondta s csettintett hozzá. - A karlováci papok pincéjéből való!

A férfi legyintett.

- Mindegy.

De Matasics kíváncsi volt az emberére.

- Nem szoktam a vendégeket molesztálni, de véletlenül kevés az apró pénz, nem tudna esetleg felváltani?

- Mennyit?

Elővette a tárcáját. Dagadt volt, tele pénzzel.

Matasics most már megnyugodott.

- De talán nem is zavarom - mondta - majd csak váltunk!

A férfi bólintott, a tárcát visszadugta a zsebébe és magába döntötte a második poharat is.

A pincér már sietett feléje a vacsora első fogásával.

Tokány volt, zsíros, erősen fűszeres, bőséges, paprikás lében úszott.

A férfi elővette zsebkését, kinyitotta és a kenyerét azzal vágta ketté. Aztán egy kockára vágott kenyérdarabot a bicska végére tűzött és bemártotta zsíros húslébe. Megvárta míg lecsöpög, majd bekapta.

- Disznókereskedő! - állapította meg Matasics másodszor is. - Ne pitaj ko govori, vec, sta! Ne azt nézd, hogy kicsoda, hanem hogy mennyit fog költeni!

Az összes pincérek utasítást kaptak az udvarlásra.

De perceken belül kiderült, hogy semmi szükség rá. Ezt a vendéget nem kell biztatni a fogyasztásra. Perceken belül megrendelte a második üveget is s a tokány után hozatott magának hagymás húst.

Általában rövidesen elnyerte a pincérek kegyét.

A vendég szivart akart és pillanatnyilag nem találták a szivarost. Hát odaintette az italost, elővette a pénztárcáját s pénzt keresett elő, hogy a trafikból hozasson. Közben elfogta a gyerek vágyó pillantását, amint a tárcájába nézett.

- Pénzt szeretnél? - nézett fel a gyerekre. A gyerekek elpirult.

- Mi vagy? Horvát?

- Szerb. Valjevóából.

A férfi kivett egy százdinárost s odalökte.

- Nesze! Tedd el.

A gyerek az első pillanatban nem mert a bankjegy után nyúlni.

- No nesze még egy! Mert szerb fiú vagy, Valjevóból!

A gyerek most már félt, hogy meggondolja magát s visszaveszi, hát gyorsan utána kapott s elszaladt vele. A zömök férfi hangosan nevetni kezdett.

De a következő pillanatban már megint az előbbi sötét tekintet ült a szemében. Csak akkor enyhült egy-egy pillanatra, amikor új ételt hoztak, vagy a bor után nyúlt. Ilyenkor az arcában volt valami a gyerekéből, aki gyorsan fel akar habzsolni mindent, mielőtt a testvére is kér belőle.

Kilenc órákor már túl volt a harmadik húsételen s a negyedik üveg boron.

Közben mások is szállingóztak az étterembe. Két tiszt is jött, ott volt egy osijeki német kereskedő s egy asztalnál három-négy hivatalnok. Néhány percre benézett Hoffmanovics is.

- Tud valamit, Matasics?

De nem kapott semmi különös hírt, hamarosan tovább ment. És Matasics is kiadta a rendelkeztetést, hogy hozhatják a vacsoráját.

Mikor féltízkor Vera benézett Mirohoz, hogy egészen nyugodt-e már, ott találta a tükör előtt. A festék eltüntette sápadtságát, szép metszésű száját kíváncsian emelte ki a ruzs és termetén, mely olyan légies volt, hogy szinte tartani kellett hirtelen felröppenésétől, világoskék estélyi ruha omlott alá.

Ijedten nézett rá.

- Miro! Hová készülsz?

- Lemegyek az étterembe.

- De hiszen - ... Mondtam, hogy ne legyen semmire gondod, maradj ágyban!

Miro felugrott a székről, szeme lázas izgalomban csillogott Vera felé.

- Még élek! Engem ne temessetek el!

Vera Valaoritis ijedten elhallgatott.

Megfordult és kiment a szobából. Már Irina is készen várta.

- Miro le akar jönni az étterembe!

- Majd én rögtön beszélek vele!

De Vera megfogta a karját.

- Maradj, Irina! Én értem szegényt! Talán többet ártunk neki, ha visszatartjuk!

Irina Hadnagyev nem volt az ilyen finomságokra berendezve. Különösen nem a bőséges szalonna, tepertő és kolbász után. Melyből különben igen rendes porciót bevitt már délután Verának is.

- Aki beteg - mondta - az maradjon ágyban és rakjon magára keresztkötetést!

- Hagyd Irina. Inkább majd lent vigyázunk rá.

- Nem szeretem az ilyen dolgokat - morgott, miközben lementek a lépcsőn. - Kapott reggelit, kapott ebédet, vittem be neki kolbászt és kenyeret vacsorára, te kifizetted a szobáját, mi értelme van, hogy ő is lejön?

Aztán minden átmenet nélkül azt mondta:

- Utálatos lesz fogyasztás nélkül ülni az asztalnál, míg akad valaki!

Azzal beléptek az étterembe.

Közben kiderült, hogy a „disznókereskedőt” Dusan Jovanovicsnak hívják. S ez a rejtély oly módon derült ki, hogy az ötödik üveg után az asztalra csapott és azt kiáltotta:

- Rakija! Pálinkát! Dusan Jovanovics ma mulatni akar!

Azonnal megkapta a pálinkáját, kétszer ismételt s abban a pillanatban, amikor Vera Irinával belépett az étterembe, éppen a zenét reklamáta.

- Tamburica! - kiáltotta. - Vagy az osijeki horvátok nem ismerik a tamburicát?

A német kereskedő szemüvege felett odanézett. A hivatalnokok asztalánál is fészkelődés támadt.

Ez az ember éppen most tartja az időt alkalmasnak, hogy a horvát kérdés felett elmélkedjék?

Matasics már sietett is Dusan Jovanovics asztala felé, de közben belépett a két nő és a részeg ember szeme fennakadt rajtuk. Elhallgatott.

Sajnos kicsit későn. A szerb tiszték már odaintették a pincért és fizettek. Utasításuk volt, hogy a kérdés minden kiélezése tilos és ha valahol ilyesmi készül, lehetőleg feltűnés nélkül távozzanak.

De még így is hálás volt a két nőnek Matasics. Egyrészt elintézték - átmenetileg - a horvát kérdést, másrészt megjelenésük azt jelentheti, hogy Dusan Jovanovics a rakijáról áttér a francia pezsgőre. S a hölgyeknek is drága vacsorával kedveskedik.

Igy aztán Irina Hadnagyevnek nem kellett bosszankodni, nem kellett megvárni míg vendég ül az asztalukhoz. Matasics személyesen intézkedett, hogy aperitif kerüljön a terítékre.

De a délutáni ágyúzás, majd a röplapokat szóró repülőgép megjelenése riasztónak bizonyult. Talán Dusan Jovanovics hangoskodásának is része volt benne, mindenesetre tény, hogy tíz órakor az étterem teljesen üres volt. Csak két asztalnál ültek. Egyiknél a férfi, aki közben visszatért a rakijához, másiknál Vera Irinával.

Ekkor jelent meg a bejáratnál Miro Szrdanov égszinkékbe burkolt karcsú figurája.

Olyan szép volt, hogy még Irina is felkapta a fejét. Ahogyan végigsuhant az asztalok között, csakugyan lehetetlen volt ellenállni.

Dusan Jovanovicsra olyan hatást tett, hogy abban a pillanatban kirúgta maga alól a széket s poharát kezében tartva, megnémultan követte tekintetével, amíg csak oda nem ért társaihoz.

Aztán egyszerűen elindult feléjük és meglepő józansággal meghajolt az asztaluknál.

- Dusan Jovanovics!

Miro fátyolos pillantása megpihent rajta, Vera udvariasan mosolygott, Irina pedig egyelőre nem foglalt állást, csak közömbösen felnézett rá.

- Dusan Jovanovics! - hangzott másodszor is.

- A hölgyek egyedül vannak, én is egyedül vagyok! Megengedik, hogy ide üljek?

Miro Szrdanov keze álmotagon rebbent egyet. Dusan Jovanovics meghajolt s már ott is ült Miro mellett.

De a lehellete Irinát érte és ő visszahőkölt.

- Vera! - sűgta. - Ez az ember rengeteget ivott, sokkal okosabb volna elbűcsűzni!

Vera szemébe könny szökött.

- Az utcára akarsz kerűlni holnap? Ha nem fizetűnk, Matasics nem ad szobát.

Szerencsére Jovanovics nem vette észre a sugdolózást.

Egyelőre szótlan bàmulattal Mirot nézte. Ez a szépség tőkéletesen elkábította.

Matasics látva, hogy a dolog elindult már, pihenni tért. Ezzel szemben a pincér ott állt a férfi oldalánál.

- A hölgyek talán vacsoráznak...

- Nem! - hallatszott rögtön Irina elutasító hangja. - Már vacsoráztunk!

- Nyilván csak a művésznő! - sziszegett a pincér. - A másik két hölgy éppen most kívánt rendelni!

A férfi széles mozdulatot tett.

- Megtisztelnék, ha...

Vera nyugtatóan Irina térdére tette a kezét, azután az étlap után nyűlt.

És néhány perc mulva az asztal mellett megjelent a pezsgős vödör.

Ennek az éjszakának a története Irina Hadnagyev számára a legmegrázóbb élmény volt, mely valaha is érte. Pedig meglehetősen összefolytak előtte az események, mert bármennyire tiltakozott ellene, lehetetlen volt nem innia.

Az első kép, ami élesen megmaradt benne, az a pillanat volt, amikor azt hitte, hogy végre megszabadulnak Dusan Jovanovicstól.

Miután vagy éjfélután egy óráig imádta Miro Szrdanovot, a kezét csókolgatta s álmodó szemének tekintetét kereste s megőrűlt a lány beteg szépségétől, szerelmét behunyt szemmel, félig megnyűlt ajakkal tűró remegésétől, egyszerre csak felugrott és ordítani kezdett.

- Gazember vagy Dusan Jovanovics!

Zsebéből izgatottan fényképet húzott elő. Kisfiút ábrázolt fehér matrózzruhában, maga előtt karikával.

Letérdelt a fénykép elé és halálsápadtan, remegő szájjal beszélni kezdett hozzá. Szemében a téboly fénye villódzott:

- Cveto... - sűgta - kicsi Cveto! Aranyoskám, drágaságom!

Aztán ordított ahogyan a torkán kifért.

- Cveto! Cveto! Kicsi fiam! Cveto! Cveto!

Rávettetette magát a padlón fekvő képre, nagy testét a zokogás rázta.

- Cveto moj! Cveto, Cveto! Soha többé nem láthatlak!

Irina hirtelen megragadta Mirot és Verát, felrántotta őket s halkán odaszűlt.

- Gyorsan, gyerünk!

Csak egy pillanatra még odakapott az asztalra. Néhány bankjegy feküdt ott. Pár perccel előbb ugyanis pénzt osztogatott Jovanovics a pincéreknek. S ez a néhány bankjegy a földre hullott. Irina szedte fel s tette a részeg ember elé. Most, miközben már ráncigálta őket az ajtó felé, meglátta és felmarkolta. Jovanovics még mindig a földön hentergett és sírva ordította a fia nevét.

- Cveto! Cveto! Soha többé! Soha többé nem látsz engem.

Mikor kint voltak, Irina fellélezett.

- Most gyorsan fel a szobákba s az ajtókat bezárni!

De az étteremben az ordítás egyszerre elhallgatott. Csak egy pillanatig tartott a csend, aztán felbódült a férfi.

- Miro!... Miro!...

Aztán megint:

- Irina, Vera! Vera!

Irina meghallotta, amint útközben asztalokat borogatva robog a kijárat felé.

Vad iramban rohanni kezdtek felfelé a lépcsőn. Miro egyik kezét Vera, a másikat ő fogta. Kétségbeesetten húzták, csak hogy minél előbb szobájukban legyenek.

De Jovanovics lépései már a lépcsőn dübörögtek.

- Miro! Vera! Irina!

Miroé volt az első ajtó. Vera gyorsan belökte őket, de neki már nem volt ideje beugrani.

- Csukjátok be! - kiáltotta.

S lihegve a férfivel szemben megállott. Mosolyogni próbált.

Bent a szobában nem gyújtottak villanyt. Miro kimerülten az ágyára dőlt, Irina széket tolt az ajtóhoz, ráállt és a felső ablakon kinézett a folyosóra.

Jovanovics Vera előtt térdelt, Vera lábait csókolta és közben motyogott.

- Miro... - motyogta. - Miro drága... Veruj mi, srce!

És kúszni kezdett felfelé Vera remegő lábszárain.

- Hodi amo! Hodi blize!

Vera birkózott, arcán az utálat ült.

Irina nem bírta tovább. Kirohant, hogy segítségére siessen.

Ahogy az ajtót kivágta, a folyosó lámpája pontosan Miro ágyára világított. A férfi, az ágyon elnyulva, meglátta a lány kék fátyolruháját.

Abban a pillanatban elengedte Verát s rohanni kezdett a szoba felé.

Irina elébe ugrott.

Egyszerűen elsodorta.

A földön fekvő belekapaszkodott a részeg ember lábába és segítségért kezdett kiabálni.

De az artistanők számára előkészített szobákat jól eldugták. A lárma a vendégekig nem jutott el. A portás pedig hozzászokott, hogy az épületnek ezen a traktusán viharos éjszakák vannak.

Senkisem jött.

Vera a férfi vállába kapaszkodott, úgy próbálta visszahúzni.

Viaskodtak foggal, körömmel, lihegve, némán, minden erejüket megfeszítve.

Irina csak akkor eszmélt rá, hogy mi történik, amikor egyszerre csak az ajtó nyitásával megjelent Miro kék estélyi ruhája.

- Engedjétek...

Szeme szinte látnoki fényben égett.

- Engedjétek. Ez az ember meghalni készül.

Miro arca fehéren világított ki a sötét szoba háttéréből.

A férfi hirtelen megrázkódott.

Mintha egyik pillanatról a másikra kijózanodott volna.

Megkövülten nézte a lány fehér arcát, égő, nagy szemét s a száját, ahogyan halkán mondta:

- Hagyjátok... Ez az ember meghalni készül!

Aztán egyszerre felszabadult. Mintha emberfeletti erő szállotta volna meg, egyetlen mozdulattal lerázta magáról a két nőt.

S rohanni kezdett a lépcső felé.

Ott egy pillanatra meghökölt. Riadtan hátranézett. És remegő szájjal azt mondta:

- Bocsánat... bocsánat...

Azután eltűnt a lépcső hajlatában.

Félelmetes pillanatok voltak.

Miro alakja megingott. Irina azonnal utána kapott, átkarolta s ágyához vezette.

Vera még mindig az ajtóban állt.

Kiégett szemmel nézett maga elé.

Irina gyengéd kézzel Mirot vetkeztette.

Lehántotta róla az égszínkék selymet, a lány ott ült az ágy szélén rövid kis csipkeingben, hosszú, karcsú lábszárain a selyemharisnyával s a szája mozgott.

- Halni készült. Így csak azok tudnak szeretni, akik meghalni mennek!...

- Pihenj Miro s ne beszélj annyit.

De a leány nem is hallotta.

- Én tudom - mondta - így azok vágnak, azok szeretnek, akik tudják, hogy napjaik megszámláltattak. Megszámláltattak!

Irina már a cipőjét bontotta, harisnyáját húzta.

- Most majd jól betakarózol, rádtesszük még a pamlag terítőjét is és ne gondolj semmire!

Miro didergett.

Irina ráborította a paplant és a pamlagterítőt.

- Emlékeztek? Mikor elővette a gyereke képét?

- Hallgass és aludj!
- Ahogyan a nevét ordította! Cveto! Cveto!
- Részeg volt!
- Ahogyan engem akart! Engem akart! Te! Ez az ember tudja, hogy meg fog halni!

Végre elhallgatott.

Vera még mindig ott állt az ajtófélfának támaszkodva.

Szeméből folyt a könny.

Irina simogatni kezdte.

- Ne sírj, Vera! - odasúgta. - Mirot is izgatja a sírás,

Vera igent intett. És gyorsan megtörölte a szemét.

Odalépett az ágyhoz.

- Aludj, Miro! Buta este volt, de elmúlt.

Két oldalt állottak az ágy körül és simogatták.

A lány lassan megnyugodott. Lélekezete egyenletesebb lett, sápadt arcában már volt egy kis pír.

Egyszerre Irina észrevette, hogy az ajtó kilincse halkán lenyomódik. Első érzése az ijedtség volt.

Csak nem lopózott vissza ez az ember?

Az ajtó már nyílt, az ágy végére a nyílás felől árny vetődött.

- Smilja! Te fönt vagy?

Smilja Dragics belépett, az ajtót behúzta csöndesen maga mögött.

Az ágyra nézett, az ágy körül ülő két fáradt nőre.

- Beteg?

Igent intettek.

Egy pillanatig nézte Mirot, aztán azt mondta:

- Feküdjetek le.
- Nem merem magára hagyni - súgta Vera.
- Én majd itt maradok.

Leült az ágy melletti székre.

Szeme fáradt volt.

- Én úgysem tudok aludni.

Odakünn, a katolikus templom tornyában az óra ütött.

Három óra.

Hajnali három.

Irina szótlánul bankjegyeket gyúrt a kezében.

A hotelszámlát reggel ki lehet fizetni.

De az ebéd...

Mironak lesz. S az ő szobájában van még a kolbászból és szalonnából.

Lassan felállt.

Vera is.

- Jó éjszakát.

Smilja bólintott.

- Jó éjszakát...

Hosszú esztendők óta ez volt az első éjszaka, amelyiket Irina Hadnagyev arra fordított, hogy gondolkozzék. Rettenetes undort érzett.

Az Isten szerelmére, hát élet ez? Mi ő tulajdonképpen? Művésznő?

Matasicsok rongya. Akik kiírják az odalökött, melléklépcsőről nyíló szoba falára, hogy „a személyzetet nem az artistanők rendelkezésére tartjuk”. Hogy csak akkor adnak enni, ha előre felmutatja a pénzt.

Művésznő? Hát mi az ő művészete? Félmeztelenre levetkezik és ugrál. Akar valamit azzal a tánccal kifejezni? Nem is azért tartják. Hanem azért, hogy félmeztelen legyen és meztelen lábaival, karjával, fehér bőrével fogyasztásra ingerelje a férfiakat. Művésznő? Főpincérek rongya. Akit ki lehet rendelni férfiak asztalához és kötelessége eltérni, hogy a melléhez nyuljanak, hogy a combját fogdossák az asztal alatt. És ha a vendég még többet akar, köteles vele felmenni a szobájába. Különben, mondjuk, erre nem köteles. De ha a vendég ezen feldühödik és kimarad a lokálból, vagy panaszkodik rá, hát akkor fel is út, le is út.

Rettenetes undort érzett.

Ezen az éjszakán látta meg, milyen förtelmes az, kiülni egyetlen fillér nélkül az étterembe és lesni, hogy melyik férfi hajlandó a vacsoráját megfizetni. Amit egyébként addig oda se tesznek az asztalára, amíg nem látják a férfit, a meztelenül kiállított női testrészekről megkótyagosult férfit, aki fizetni fog.

És milyen megalázó az a hajlongás, amit a pincér ilyenkor művel.

- Milyen pezsgőt kedvel a művésznő?

- A művésznő imádja a kaviárt!

- Ó, a művésznőnek csak a legfínomabbat lehet...

S amikor nincs ott a férfi, akit vadítani kell ezzel a hanggal, akkor a „művésznőnek” nem köszönnek, nem szolgálják ki és olyanokat mondanak, hogy „magának, fiam, ez is jó lesz.”

Uristen! Hányadik esztendeje csinálja már ezt? Hogy beleül részeg társaságok körébe! Hát nem volt igaza ennek a parasztleánynek, aki mikor megérkeztek, megalázónak érezte, hogy neki kell ilyen „személyek” csomagját cipelnie?

Ki vette őt valaha az életben komolyan? Otthon is, Noviszádon. Szeretik, szeretik, hátbaveregetik, mert mulatnak rajta. De ki emelte meg már valaha előtte a kalapját úgy, hogy a kalap megemelése tiszteletnek volt a jele? Megbecsülésnek! Mikor mondta valaha egy kalapemelés azt, hogy üdvözöllek Irina Hadnagyev, mert tisztelem benned, hogy... Mit? Az Isten szerelmére, mit?

Egyszerre rettenetes keserűség fogta el az apja ellen. Aki nem törődött vele s holtáig egyetlen gondja volt: valaki rá ne süsse, hogy azelőtt római katolikus volt és nevét az utolsó két betű

nélkül viselte. Mindezt azért, hogy „hivatalnok úr” maradjon. Pedig semmi szükség sem volt rá, hiszen otthon Topolyán megvolt a föld, az öreg Hadnagy nagypapa földje. De ő inkább hagyta magát romló pénzzel kifizetni, nem kellett a föld ahonnan kisarjadt.

Egyetlen gondja volt egész életében, hogy eltakarja magyar és paraszti származását. És úr lehessen a szerbek között.

Az eredmény? Lenézte a magyar és lenézte a paraszt. Lenézte a szerb és lenézte a pantallós ember. Nem tartozott se ide, se oda, föld kivetette, ég be nem vette. Az egyetlen, ami megmaradt gyökértelen életéből: ő. A leánya. Irina Hadnagyev. Itt áll és kérdezi, hogy hova tartozik? Mert még az apjához sem tartozik. Hiszen sohasem volt ideje rá, hogy a gyerekével foglalkozzék. Vagy gyűlésekre, asztaltársaságokba kellett járnia, hogy megmutassa, milyen jó szerb, hol az ujságokat kellett bujnia remegve, nem jön-e egyszer egy rendelkezés, amely kirekeszti onnan ahova mindent megtagadva befúrta magát.

Mindezt az a két betű csinálta, amit a Hadnagy névhez ragasztott. Mert ha azt nem teszi, talán a hivatalát nem tarthatta volna meg, de az élete mindenesetre nyugodtabb lett volna. Asztaltársaságok helyett otthon tölthette volna az időt, kézen foghatta volna a gyereket s jó uton indíthatta volna el. Most nem itt tartana. Talán nem lenne estélyi ruhája, nem reflektornak, de nem kellene este arra várni, hogy férfiak üljenek az asztalához és tudná, hogy hova tartozik. Melyik az az egy nép, melyik az az egy társadalmi osztály, melyik az az egy férfi.

Azon a hajnalon, mely ezt az éjszakát követte, Irina Hadnagyev nagyon fáradtan feküdt a szállodai ágyban.

Mi lesz a vége? Talán majd valahogyan így, mint Miro Szrdanovnál látja.

Vajjon mi van szegénnyel?

Felöltözött és elindult a szobájába.

Miro Szrdanov már aludt.

A függöny leeresztve. Közepén hatalmas szakadás volt. A hajnal derengése már megtörte a sötétség hatalmát, benézett rajta. A hajnali szürkesség még jobban kiemelte a szoba sivárságát.

Irina megborzongott.

Smilja már elment. Irina leült a helyére és nézte az alvó leányt.

Milyen szép. Milyen finom.

És beteg.

Belül rág már a halál, melyet ez az élet plántált a gyönyörű testbe.

Irina Hadnagyev - kérdezte magától - ez lesz a te sorsod is? Ez lesz, ha észbe nem kapsz!

Kint harangoztak.

Egy ember ment át az udvaron, hallotta a lépéseit. Egy-kettő-három.

Irina nagyon nehezen bírta most a szoba fülledt levegőjét, a parfóm szagot.

A paplan végében vastag könyv feküdt.

- A Varázshegy - gondolta Irina Hadnagyev. - Az a buta mesés könyv.

Kinyúlt utána és a hajnali derengésben forgatni kezdte. Egyszerre a szemöldöke felhúzódott. De ismerős nevek ezek! „Behrens.” Hol is hallotta ezt a nevet? Davos-Dorf, Davos Platz. Ejnye, no... Berghof Szanatórium. Ahá! Ez az a szanatórium, ahol Miro volt a hegyek között!

Aztán egyszerre egy nevet látott: Joachim Ziemssen.

Most már nem értette a dolgot, olvasni kezdte.

„Hans Castorpal együtt, lélekben, kémleljünk le messzi-távol egy síkföldi ázott sírkertbe és figyeljünk oda, ahol kard villan és csap le, vezényszavak pattognak és három sortűz ropog Joachim Ziemssen katonasírja felett, melyen keresztülkasul nő a gyökér...”

Irina döbbenten az alvó lányra nézett.

- Hát... hát Joachim Ziemssen téged sohasem szeretett?

Hirtelen megértette a lányt, hirtelen megértette, hogy amire most rájött, az az ő sorsa is.

Egész testében borzongani kezdett.

- Ezer férfi öleli a testünket... s ha egy férfire akarunk gondolni, aki nem csak ölel, hanem aki... aki szeret, a könyvekből kell egy férfit lopni!

Nézte az alvó leány arcát.

Aki - mikor egyszer már olyan férfire vágyott, aki nem a gyöngéd melle után kapkod, hanem csak távolról imád, szótlánul, a szemével könyörögve - elment a Varázshegyre, betört Thomas Mannhoz férfit lopni.

Egy kis szépséget lopni az életbe.

X.

Irina Hadnagyev úgy érezte, kezével kell lefogni a szívét, hogy a helyéből ki ne ugorjék.

Nézte ezeket az embereket maga körül. A két oldalán, szemben, amint ülnek a hosszú lócán, vagy a falnak támaszkodva állanak az éjszakában. Szótlatlanul álmodva, összetartozóan. Elválaszthatatlanul egybeforrva vele és egymással, mintha valamennyien régi ismerősök lennének egy szebb, egy boldogabb világból.

Ült Irina a hosszú, ikszlábú asztal mellett, az asztal belső oldalán és pillantása tele hálával a fiút kereste. Azt a paraszti szolgálégynt az osijeki Park Hotelből, aki délután ünneplőbe öltözötten ránevetett a lépcsőházban.

- Szabadnapos vagyok, megyek ki a faluba!

Irina Hadnagyev még az éjszakáról tele volt keserűséggel s a pimasz főpincér még megtetézte. Délelőtt, amikor lement, hogy egy kis levegőt szívjon, kiszellőztesse fejéből a borzoló élményeket, a kapuban találkozott a főpincérrel.

Most nem fekete frakkban volt, hanem barna rövid átmeneti kabátban és odaintett neki.

Irina Hadnagyev nem is értette, hogy miért állt meg erre a pimasz mozdulatra.

- Délután háromkor legyen a szobájában, fiam! - mondta a főpincér fölényesen. - Feljövök magához. Aztán majd meglátjuk, mit tehetek az érdekében, hogy a konyháról kapjon valamit!

Irina Hadnagyev minden csöpp vére az arcába szaladt.

Hát mit gondol ez az ember?

Hogyan képzeled ezt?

Hogy őt meg lehet rendelni délután három órára?

Maradékokért?

Amit a vendégek tányérjáról összekaparnak?

Ha az éjszaka keserű gondolatai voltak, ez a jelenet megszázszorozta azok keserűségét.

De annyira szégyellette, hogy nem mondta el sem Verának, sem a többieknek.

Úgy érezte, mintha arcul csapták volna.

A főpincér kapott tőle választ, amit nyilván nem tesz ki az ablakába, de mit enyhített ez a keserűségen?

A tényen, hogy Irina Hadnagyevnek lehet ezt mondani.

Mintha az egész jelenetet azért rendezte volna egy felső hatalom, hogy közvetlen bizonyítékot szolgáltatson azokra a gondolatokra, melyek egész éjszaka foglalkoztatták.

Mikor a legény rávigyorgott és azt mondta:

- Szabadnapos vagyok, megyek ki a faluba! - szinte könyörögve szakadt ki belőle:

- Vigyél magaddal!

Azt sem tudta, hova megy a legény, milyen faluba, csak azt hallotta, hogy „falu”. S az elmúlt éjszaka óta gyűlölte a várost. És mindazt, ami e szóhoz kapcsolódik.

Azután már csak akkor eszmélt, amikor elmaradtak mögöttük Osijek utcái, házai és ő ott trappolt az országúton, a legény mellett.

Már tudta, hogy nem a legény falujába mennek. A legény bácskai. A faluját úgy hívják magyarul, hogy Bácsfeketehegy. Ott van alig néhány kilométerre Topolyától.

Ez itt, ahova most mennek, más falu. De ez is magyar falu. Az első szabad vasárnapján fedezte fel Szalánta Gergely a város végében és azóta minden szabadnapon hazajárt oda.

A falu pedig befogadta.

Az ő fajtája, gondolta, messze esett a falujától, hát befogadja.

Irina Hadnagyev trappolt a legény mellett.

Vajjon őt is befogadja?

Aztán egyszerre csak arra eszmélt, hogy este van.

Az égen millió csillag, halk sustorgás hallatszik, lágy csobogás ringatja s a varázslatosan szép áprilisi éjszakában valami földöntúli békességben, összetartozásban eddig ismeretlen emberekkel, hallgatja, hogyan csókolgatják a Dráva habjai a partot.

Mi történt vele? Hol van tulajdonképpen?

Itt ül, közvetlenül a Dráva partján, hosszú ikszlábú asztal mellett s nézi a vizet, melynek tükrében a csillagok remegnek.

Az asztal fölött három petróleumlámpa. Valahonnan a homályos háttérből rőzselángok világítanak meg egy hatalmas kondért, egy csillogó szemű szép, fiatal parasztasszonyt.

Halpaprikás készül és őt vendégül látja a - falu. Egy magyar falu.

És valami különös, monoton melódiát hall.

Az asztallal szemben káprázatosan szép ruhákban parasztleányok, parasztlegények. Az ő kedvéért vették fel ünneplő ruhájukat. Egymással összefogózva, hosszú sorban állnak, szemük valahova a csillagok közé vész s ajkukról halkán ősi monotonossággal száll a dal:

„Kimentem a rétre ibolyát kaszálni...”

Irina Hadnagyev keze a szívét szorítja. Jaj, rögtön kiugrik. Ibolyát kaszálni...

A nóta száll az éjszakában, búsongó parasztlegény babájáról, aki nem megy kaszáló párjához. Aztán egyszerre felcsattan a hang, Irina Hadnagyev megremeget belé:

*„Tizenhárom kasza mind egyszerre vágott...
Tizenháromszázszor csókolom a szádat...”*

A hang elmállik a vizek felett.

A hosszú asztal vendégei szótlánul, maguk elé tekintve ülnek egymás mellett.

Arcukon villodzik a lámpa meg-megremegő lángjának fénye-árnya s ebben a felejthetetlen, ősi, méla, fájdalmasan szép pillanatban Irina Hadnagyev, aki sehova se tartozik, úgy érzi, hogy sírnia kell.

Mellette kistermetű paraszti ember beszél.

- Tudja, úgy vót, hogy tizenhatba fogságba estem. Huszonegybe kerültem vissza. Mikor Varsóba érkezett a vonat, bennünket magyarokat odavezettek egy nagy tábla mellé. A táblán

ott vót Magyarország térképe. Csak nagy vonalak vótak benne, meg idegen szavak, hogy Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia. Osztt nézze meg mindenki jól, hogy most hová tartozik. Mink odaestünk, ahun az a szó vót, hogy Jugoszlávia.

Bólintott egyet.

- Így vót...

És száll a dal, száll szakadatlan. Egybefonódott párok ajkáról, bánatosan, halkan:

*„Ibolya, viola, őszi szellő fújja,
Ibolyalevélből lesz a koszorúja...”*

Kicsit értelmetlen. Az ibolya a kora tavasz virága, őszi szellő sohasem is fújja. De ki bánja ezt a megejtő éjszakában?

Az álmodó csöndben a hosszú asztal mellett már mindenki dúdolja a dalt, talán csak befelé magának, mégis szétszakíthatatlan összetartozással:

*„Tizenhárom kasza mind egyszerre vágott...
Tizenháromszázszor csókolom a szádat,
Ibolya, viola, őszi szellő fújja...”*

S Irina Hadnagyev velük súgja:

„Ibolyalevélből lesz a koszorúja...”

És nézi a legényt, Szalánta Gergelyt. Ott támaszkodik a fészter falánál, szeme a csillagokban.

Vagy Bácsfeketehelyen egy fehér parasztházban? Ki tudná megmondani?

De az asztal mellől felugrik egy ember. Az ugrás torz. Félkarja hiányzik. Hangja átsúvít az éjszakán;

- Legények, lányok, most valami mást!

Irina Hadnagyev odafordul a szomszédjához.

- Ki ez az ember?

A kis paraszt ránéz.

- A szerbek úgy tudják, hogy méhész. Magának megmondom: rosszul tudják!

Irina Hadnagyev megint úgy érzi, hogy nagyot kell nyelni, mert a szemén különben könny buggyan ki. Hát ezek befogadják? Magukénak fogadják?

A kis paraszt beszél.

- Húsz év óta járja a magyar falukat, aszongya méhekre oktatja a népet! Azt is teszi! De amikor senkise figyelt, akkor régi magyar nótákra tanította a legényeket, leányokat! Úgy az!

Egyszerre felsír a pikula hangja és a Dráva partján, a csillagos ég alatt, megdobbannak a lábak.

Irina nézi. A szemek lángra gyúlnak, egekig csapkod a pikula hangja, remeg az öreg föld.

- Rajta! - kiált a félkarú rokkant s a szeme villog. - Tüsköm! Sok ezer évvel ezelőtt a tűz körül táncolták ezt pogány magyarok az Etelközben!

A föld dobban kemény lábak nyomán, a pikula sikolt s Irina Hadnagyev szeme előtt tágulni kezd a határ. A paprikás kondér alatt ficáncoló rőzseláng hatalmas szárnyakat kap s végtelen pampákat lát.

Hangtalanul mozog a szája.

- Mi vagyok én? Mi vagyok én? Idetartozom? Odatartozom?

Végtelen pampák képe remeg a szeme előtt. Kemény kis emberek lovakon száguldanak. Segélytkérőn Szalánta Gergely szemét keresi. De a legény pillantása csakúgy a távolban jár, tán ugyanazon a pampán, ugyanazt a tüzet nézi.

Aztán a dobbanás elhallgat. A varázslat oszlani kezd.

A legények lányok kipirultan állnak s Irina nézni kezdi őket. Az apja jut az eszébe, aki megtagadta őket. Miért kellett megtagadni őket? Hétszáz éve élnek itt. Idegenben. Szent László óta. És megmaradtak magyaroknak!

Ott állnak, a tánctól felhevülten. Csupa paraszt. Földhöz tapadt. Ásón, kapán kívül szerszám a kezükben sohasem volt. Irina Hadnagyev szíve dagadni kezd. Nincs az a kitenyészett dáma, aki szebb lenne náluk. A lábuk karcsú, az ujjai, mintha valamennyi grófnő lenne s az arcukon virul a rózsa!

Az égen apró felhőfoszlányok úsznak. Néha eltakarják a csillagokat. A vad tánc után támadt csöndben egyenkint hallja a Dráva habjainak minden kis loccsanását.

Mélységes csönd. Mindenki néz némán maga elé. Aztán valahol az asztal végén egyszerre egy duruzsoló hang. Átveszi a másik, a harmadik, a tizedik, a huszadik, a szemek befelé fordulnak, álmodásra s halkán újra száll már a dal:

„Tizenháromszázszor csókolom a szádat...”

Irina keze kinyúlik a legény után. Most észre veszi, oda ugrik hozzá.

- Te! - súgja Irina Hadnagyev. - Te! Mondd, mi vagyok én?

És egyszerre könnyesen símogatni kezdi a parasztlegény kezét, hogy az belepirul.

Száll a dal, a falu álmodik.

Rettentő messze van most Osijek, háború, Vera, Miro, Smilja és elképzelhetetlenül messze Matasics.

És mintha az ajtón a topolyai öreg Hadnagy fehér haja villanna meg, amint hamiskásan, megértően rábólint az unokára.

- Gergely...! - súgja. Irina Hadnagyev, az osijeki Park Tabarin táncosnője s a legény azt mondja halkán, alig is hallik:

- De kár, hogy kisasszony a kisasszony...

Irina Hadnagyevben valami muzsikálni kezd, a szemében mosoly csillog.

- Mit csinálnál, ha nem lennék kisasszony?

- Tudnám én azt!

- Nekem is mondd meg!

A legény ránéz dacosan.

- Hogy kinevessen? Kifigurázzon?

Irina Hadnagyev hevesen a fejét rázza.

- Nem nevetlek ki, Gergely! Dehogyan is nevetlek ki!

A legény válla megrándul.

- Elvinném én feleségül!

Irina Hadnagyevnek minden ujja, minden idege mozogni kezd.

- Elvinnél? Feleségül?

- El.

- Hazavinnél a faludba?

- Haza én!

- És ha mennék?

A legény ránéz, hangjában csöppnyi szemrehányás.

- Ugyi, hogy mégis kifiguráz...

De Hadnagyev két kezébe veszi a kemény paraszti kezét.

- Nem, Gergely, nem! Mondd! A falud befogadna?

Gergely szeme villan egyet.

- Az kéne csak, hogy ne fogadja!

Száll a dal.

„Tizenhárom kasza mind egyszerre vágott...”

Irina Hadnagyev tüdeje egyszerre kitágul és csengőn, tisztán, ahogyan tabarinban még sose énekelt, szárnyalni kezd a hangja:

„Tizenháromszor csókolom a szádat!”

S a legények, lányok kórusa viszi tovább:

*„Ibolya, viola, őszi szellő fújja,
Ibolyalevélből lesz a koszorúja...”*

Száll a dal még akkor is, amikor már Gergellyel úton vannak, vissza a város felé.

Irina trappol a legény mellett. Már megegyeztek. Irinának nagy a hangja,

- És igen is paraszt vagyok! - mondja. - Nem kisasszony! Paraszt volt a nagyapám, a nagyanyám hát én is paraszt leszek! És hazamegyünk!

- Bácsfeketehegyre! - rikkant a legény.

- Amint megindulnak a vonatok!

Irina Hadnagyev belesimul a parasztlegény karjába, a hangja lágy.

- S te addig vigyázol rám!

- Hát... - véli Gergely. - Magamnak vigyázom! Igaz-e?

- Magadnak!

A legény vigyorogni kezd.

- De több pofon nincs!?

- Amíg el nem mászkálsz a lányok után!

- Majd bolond vagyok! Mikor ilyen asszonyom lesz!

Irina Hadnagyev szívében egész katonabanda muzsikál. Megáll.

- Mikor ilyen asszonyod lesz? Milyen?

- Hát ilyen!

Irina karja kitárul.

- Csókolj meg te!

A következő pillanatban azt érzi, hogy menten széjjelszakad, vagy kiszorítják belőle a lelket. De csakúgy dalol benne minden a békességtől.

Míg Irina Hadnagyev a faluban járt, Vera Valaoritis háromszor is kereste. Miro Szrdanov délután erősen meglázasodott és segítségre lett volna szüksége, hogy keresztkötést adjon.

Smiljához is bekopogott, de nem kapott választ. A szobalány szerint korán reggel elment hazulról s azóta nem jött vissza. Így magának kellett a keresztkötést megcsinálni.

Egyébként Miro nyugodt volt.

Csak mintha kábulatban feküdt volna. A lázmérő délután öt órakor harmincnégy fokot mutatott. Miro keveset beszélt, szeme csaknem mindig csukva volt.

Verára nyomasztóan hatott a csend és a félhomály. Amint úgy látta, hogy a leány alszik, azonnal kilopakodott és átment a maga szobájába. Ott legalább villanyt gyűjthetett és mozoghatott.

Az elmúlt éjszaka eseményei teljesen felkavarták. Piszkosnak érezte magát, legszívesebben surolókefével esett volna testének, de tudta, hogy hiába való. Nem testi piszok az, amitől szabadulni szeretne. S minél jobban közeledett az este, annál jobban gyötörte ez az érzés. Hiába undorodik, újra menni kell. Éppen, hogy a szobák egy napi árát és Miro ebédjét, vacsoráját tudták kifizetni. Ha délben Irina Hadnagyev nem jött volna át a szalonnával, kolbásszal, egész nap koplalhatott volna.

Borzalmas ez.

Harminchat esztendő. Harminchat!

És lemenni, kiülni oda, lesni, hogy akad-e valaki.

S még jó, ha válogathat. Ha nem az lesz megint, ami tegnap volt. Hogy egyedül ez a szörnyű ember...

Borzongott.

Legalább ez a Hadnagyev lenne itthon. Hova ment ez a leány? Mégis más, ha ketten ülnek ott, mintha egyedül.

És nézni a pincérek pimaszságát.

Keserűen nevetni kezdett.

- Valaoritis ezredes leánya...

Aztán legyintett és megrántotta a vállát.

- Magad kerested!

Felkelt és mégegyszer átkopogott Irina szobájába. De Irina még mindig nem volt otthon.

Pedig most már le kell menni.

Felöltözött. Diszkrét utcai ruhát vett magára, szégyellette volna, ha ma nagy estélyiben leül abba a piszkos, félhomályos és nyilván üres hodályba. Már a pincérek előtt is szégyellette ezt a kiöltözést, ezt a vásárra illő kirakatba ülést, teste undorító kelletését.

Mikor elkészült, benézett a tükörbe. Nevetnie kellett.

Hát ki hiszi el, hogy ez a diszkrét, finom ruha, ez a szellemes, okos úri arc, ez az egész harmónikus külső egy rongy kis kokottot takar?

- Ez az egy, ami megmaradt a múltból - gondolta keserűen. - Az úri külső. Hogy nem tudok közönséges lenni. Külsőben megmaradtam előkelő úriasszonynak.

Mégegyszer benézett Mirohoz. Aludt.

Bekopogott Irinához és Smiljához is, de a kopogtatásra egyik szobából sem válaszoltak.

Lassan, kelletlenül megindult a lépcsőn lefelé.

- Istenem, csak legalább egy rendesebb férfi akadna...

Amint a lépcsőn a hall felé kanyarodott, egyszerre megállott.

A portáspult felől férfihangot hallott.

- Can I have a bedroom for to-night?

Egy férfihang, angol nyelven, szobát kér a portástól ma éjszakára.

- Certainly, Sir! - hallotta a portás hangját. - Természetesen uram!

- I do not like to mount many stairs! - Nem szeretek lépcsőn járni, lehetőleg az első emeleten adjon szobát!

Vera magas, karcsú férfit látott. Háttal állott, haja már őszült oldalt. Arcát nem láthatta.

Hangja nagyon rokonszenves volt.

- Lehet az éttermükben vacsorázni?

- Yes, Sir!

- Mutassa kérem a szobát. Aztán gyorsan szeretnék vacsorázni, reggel ötkor keltsen.

- Yes, Sir!

Vera gyorsan visszafutott a lépcsőn, mert jöttek már az emeletre. Ezzel a férfivel kell megismerkedni! De nem a lépcsőn, hanem megfelelő formák között, az étteremben!

Egy fordulónál elbújva megvárta, míg elmentek mellette. Megint csak a hátát látta.

Gyorsan még egy pillantást vetett tükrébe, rendben van-e s amikor az angolul beszélő úr lement az étterembe, néhány pillanat múlva ő is elindult.

Amilyen rossz napja volt, annyira felvillanyozódott a váratlan lehetőségtől. Úrnak látszik, fontja van. Talán hosszú hetekre megszabadul ezektől a megszégyenítő esti kirakatba ülésektől.

Most határozottan örült, hogy ilyen diszkrétén öltözködött. Könnyedén ment a hotel hall felé, elkanyarodott a portás előtt és belépett az étterembe.

Mindenekelőtt az lepte meg, hogy várakozás ellenére elég sokan ültek az asztaloknál. Minthogy pedig ez Matasicsot arra ösztökélte, hogy ne csak minden második villanylámpát kapcsoltsa be, igen barátságosnak látszott az étterem.

De lehet, hogy csak az ismeretlen, angolul beszélő úr előkelő megjelenése változtatta Vera előtt barátságosabbá a kopár termet.

Igen nyugodt, biztos lépésekkel egyik üres asztal felé indult, mely az idegen asztala mellett állott. El kellett mennie mellette, de nem nézett sem jobbra, sem balra, határozott irányban ment az asztal felé. Egy úriasszony megy a szokott asztalához.

Csak akkor kapta fel a fejét, mikor egyszerre egy árnyék magasodott fel előtte.

Az idegen férfit látta, kirúgta a széket maga alól, ott állt előtte s a szemében a viszontlátás őszinte öröme.

- O, lady Constandinos! How do you do!

Vera Valaoritis első érzése az volt, hogy elalél!

Tíz esztendeje nem szólította senki férje, az egy napos görög miniszter nevén.

Sir Robert Grogan állott előtte, az Atheni angol követség tíz és egynehány év előtti tanácsosa. Aki életének abban a szakaszában sokkal több volt számára, mint egy előkelő követségi tanácsos.

Istenem, mikor is volt már az, hogy ez a halk szavú, előkelő úr mindennapos volt Atheni villájukban! Amikor arról beszéltek, hogy ő egy diplomata házastársaként jelenik meg rövidesen a társaságban!

Mi minden történt azóta, hogy Valaoritis ezredes politikai ambíciói elkergették ezt az embert s helyébe hozták Constandinost...!

Most itt áll előtte Sir Robert Grogan, aki akkor csendesen eltűnt Athenből.

Azóta Constandinosnak az egynapos miniszterség az életébe került.

Valaoritis ezredes Párisban halt meg, száműzetésben, egy kopott kis panzióban.

Ő pedig, ő, az egykori kis úrilány, hát...

- Eccellencia! Én nem tudom, hogyan adjak kifejezést örömömnek, hogy annyi idő után újra látom. A miniszter úr?

Lehetetlen helyzet volt. Kegyelmes asszonynak szólítja, az iránt érdeklődik, itt van-e az ura is, a miniszter... Vera nem egyhamar jött zavarba, de most határozottan szédült.

- Egyedül? Szabad a régi barátság jogán arra kérnem, hogy ajándékozza nekem ezt az estéjét, Eccellencia? Ó, ez igazán pompás! Nem hittem volna, hogy még ma ilyen örömben lesz részem!

Vera később igyekezett magának képet alkotni arról, hogy miképen ült le Grogan asztalához, de ezek az első percek annyira a zavar ködébe veszttek, hogy nem tudta a történések sorrendjét felvázolni.

Csak arra eszmélt hogy az asztalfőn ül, az előkelő angol úr kérdései peregnek s neki egyetlen érzése van, de ez mindennél erősebb: Sir Robert Grogannak nem szabad megtudnia, hogy ő többé nem ugyanaz, akinek Athenben megismerte.

- Fájdalom, világrészek választottak el bennünket, nem tudtam életük folyását figyelemmel kísérni. Férje, a miniszter persze azóta már néhányszor tárcát cserélt!

- Meghalt - mondta halkán Vera.

- Ó! - őszinte együttérzés csengett az angol úr hangjából. - Ha tudtam volna! Régen történt?

Vera szótlánul igent intett. Szíve a torkában lüktetett, félt, hogy pillanatokon belül el fogja sírni magát.

- Most már remélem, hogy legalább édes atyja, az ezredes...

- Ő is meghalt... Tíz éve már.

- Very sorry!

Elfogultan Sir Robert Groganra nézett. Egy régi angol vers első sorait mondta elfogult mosollyal:

*My life is cold, and dark, and dreary;
It rains, and the wind is never weary...*

- Napom sötét, hideg, komor. Esik. És sohasem fárad el a szél... - mosolygott a férfire, aki maga elé nézve idézte a régi Longfellow vers következő két sorát:

*My thoughts still cling to the mouldering Past,
But the hopes of youth fall thick in the blast...*

- És gondolatunk még mindig tapad a porladó multhoz...

Verára mosolygott.

- You are very kind... - mondta halkán Vera. - Kedves és udvarias Robert Grogan! Mint régen, Athenben.

- Athen! - emlékezett az angol diplomata, szeme megcsillant. - Vakítóan fehér paloták, vidám, nevető emberek, sok napfény, mosoly! Sokszor jutott eszembe a házuk, Eccellencia!

Csak ezt ne mondaná mindig! Hol van már ő az excellenciától! Talán azon az egyetlen napon kívül nem is szólította senki kegyelmesnek. Kegyelmes asszony...

- Kérem... - mondta és nem nézett a férfire. - Ne szólítson excellenciának!

A férfi mosolyogva a fejét csóválta.

- O, lady Constandinos a régi közvetlen teremtés!

- És kérem, hogy lady Constandinosnak se szólítson. Olyan régen volt és...

- O! - Robert Grogan keze Verára símult. - Bocsássa meg, ha fájó emlékeket érintettem! Igazán távol állt tőlem!

Vera nemet intett és megpróbált mosolyogni.

- Nem, nem! Csak talán közvetlenebb, ha nevemen szólít! Vagy miss Valaoritisnak, mint ismeretségünk elején.

- Szabad a Vera mellett megmaradnom? S egyben kérhetem, hogy én is visszakapjam az egykori megszólítást? Tudja, hogy szinte meg vagyok bántva? Hányszor emlékeztem vissza a régi napokra idegen földrészek távolságából!

- Merre járt?

Már hozták a vacsorát. Vera szíve erősen dobogott. Egy komisz pillantás a pincér szeméből, egy tiszteletlen gesztus és minden összedől.

De Robert Grogan nagyvilági nyugalma, idegensége a pincérekre is hatott. Halkan, símán tálaltak s azonnal eltűntek az asztal mellől.

- Merre jártam, miss Valaoritis? Felsorolni is nehéz! Kicsit maga is bűnös benne. Ismeri azt az érzést, amikor az ember menekül valahonnan? Csak minél távolabbra, csak minél több benyomást, hogy eltakarja a régit? Haragszik, amiért megemlítettem?

Vera elfogultan nemet intett. Remegett a keze. Rettenetes ez. És gyönyörű ez! Egyetlen estére visszatér a múlt. Az ezredes kisasszony, az Atheni társasági hölgy, lady Constandinos.

Robert Grogan bort töltött.

- Hogy merre jártam? Voltam Sidneyben, Perthben és az óceániai szigeteken. Egyszer Bombayban láttam egy asszonyt, aki nagyon hasonlított magára! Este történt, éppen vacsoránál ültem. A Hotel Taj Mahal terraszán. Parszik, hindu hercegek, angol gyarmati tisztviselők és nemzetközi kokottok között. Egyszerre belépett egy nő, fehér selyem estélyi ruhát viselt. Felugrottam a helyemről. Azt hittem Valaoritis ezredes leányát látom.

Vera szemébe könny szökött. Nem akarta, hogy Robert Grogan észrevegye s nem nézett fel.

- Azt mondtam, hogy egyszer történt ilyesmi? Very sorry, nem mondtam igazat. Évekig minduntalan előfordult! Ma itt, holnap Singaporeban a Hotel Raffles halljában, aztán Bataviában a Hotel des Indes liftjében, Borneoban, Medanban, Macassarban, Ceylonban! Egyszer csak valami megütött, mert egy karcsú nőn valahol fehér selyem villant. Szabad töltenem még egy pohárral!

- Thank you!

- Ha egyszer Singaporeban lesz ne mulassza el megízlelni a Raffles ezerkilencszázkettes évjártatú borát. Sokszor gondoltam mellette Athenre!

- I will not fail... - mondta halkan Vera. - Nem fogom elmulasztani.

- Mikor Indiában teljesítettem szolgálatot, egyizben találkoztam egy görög úrral. A nevét, fájdalom elfelejtettem, nehezek ezek a görög nevek. Szerettem volna magáról hallani. De nem ismerte. Gondoltam, nem él otthon.

- Elszakadtam hazulról. Páris... Apa ott halt meg. Aztán London, Wien...

- S azóta?

- Nem mentem férjhez másodszor. De maga! Bizonyosan szép felesége van, talán gyerek is...

A férfi mosolyogva a fejét rázta.

- Nem! Én még mindig nem tudtam elhatározni magamat. Az én koromban már megcsontosodik az ember, nem könnyen szánja magát ilyesmire! Utazások, golf, tavaszi meeting! Ez az életem. Ha az ember egyszer megszokta a lóversenyterek derűs képét, a pálya meghitt korlátait, a hófehér istállókat, a szabad ég alatt felállított kis asztalokat, nehezen tudja elfelejteni. Ha az ember hozzászokott a clubjához, szeret esténként ugyanabban a fotelben ülni a feketéje mellett. Ugyanazokat a lapokat akarja olvasni, ugyanazokat az arcokat szereti látni maga körül. Tudja - független az ember!

- Nem magányos?

- Sokat járok hangversenyekre. Legutóbb Londonban hallottam Jane Ambert!

Verában régi kép villant fel. Egy atheni este. Akkor is Jane Ambert zongorázott. Együtt hallgatták.

- A régi még?

- Ó! Csodálatos!

- Szokott még néha maga is hegedülni!

Kurta nevetés.

- Azt nagyon kevesen neveznék hegedülésnek! Inkább jegyet váltok Misha Elman koncertjére! Hallotta már?

- Sajnos, nem.

- Á! Sajnálhatja! Lady Leicester egy alkalommal...

Verának különös érzése volt. Mintha az osijeki Hotel Park kopott étterme előkelő londoni, berlini, párisi étteremmé szépült volna, melyben halkan, suhanva járnak a frakkos felszolgálók és a hangos beszéd halk zsongássá szelidül.

Robert Grogan rövid pipáját szívta. Érezte illatos füstjét.

Oxford... Cambridge... cap and gown... milyen más világ!

- Tudja, az ember megszokta már. Félkilenc órakor reggeli, tizenkettőkor lunch, hétkor dinner... Ki tudja, hogy ha megnősülök, kapnék-e olyan plum puddingot, mint amit a klub-bomban szoktam meg!

- Sűrű tojássodóval... - mosolygott rá Vera.

- Emlékszik még?

Vera igent intett.

- Very kind!

- Bizonyosan akadna asszony Londonban, aki a plum puddingot ugyanilyen sűrű tojássodóval tudja készíteni!

- Thank you! Thank you! - nevetett Sir Robert Grogan tiltakozva.

Verában oldódni kezdett az elfogultság. Már tudott ő is mosolyogni.

- Hát milyen lány kellene magának?

A férfi nézett.

- Olyan, mint lady Constandinos!

Kezét Vera kezére tette.

- Sokszor látom, amint megy át atheni villájuk kertjén. Kis fehér ruhát visel, szőke haja lobog a szélben, nyugodtan, kiegyensúlyozottan mosolyog. Azt hiszem férje, a miniszter nagyon boldog volt maga mellett.

Robert Grogan hangja egyszerre felcsattant.

- Rettenetes!

Vera riadtan ránézett.

- Ennyi idő után megtalálom és csak óráim vannak!

- Elmegy?

- Még néhány óra! Hajnalban elrepülök!

- Repülőgépen? Hiszen háború... Lelőhetik!

- Az én mesterségem mellett, néha játszani kell a veszéllyel is! Holnap, holnapután itt lesznek a németek. Nekem addig kell mennem, amíg szabad az út! Holnap este már Kairóban ülök egy hotel terraszon! És ki tudja, magát megint mikor látom.

A hatalmas étteremben egyedül ültek. Már mindenki elment.

Verában folyton az az érzés dörömbölt, hogy ez az utolsó alkalom, meg kell mondani, milyen nehéz helyzetben vannak. Bizonyos, hogy kap tőle pénzt. S ez a fontos, mindegy, hogy azután mit gondol róla.

- Ó! - hallotta Robert Grogan hangját. - Szeretnék mondani valamit és nem merem!

- Tessék, mondja nyugodtan!

- Itt lakik a hotelben?

- Igen.

- Én is. - nagyon nehezen tudta elkezdni. Nem ért félre, ha megkérem valamire?

- Nem.

- Innen már kinéznek bennünket. Olyan jól esnék még egy keveset nézni magát! A hangját hallani! Hajnalban elmegyek. Lehetetlen volna, hogy nálam, vagy a maga szobájában még egy keveset beszéljünk? Egy pillanatra sem fogom elfelejteni, hogy Valaoritis ezredes leánya, lady Constandinos a vendégem!

Félve nézte, nem bántotta-e meg.

- Eljövök - mondta Vera.

Robert Grogan már fizetett is. Vera látta a pénztárcáját. Angol fonttal fizetett.

Mély meghajlás kísérte útjukat a kijáratig.

Az öszülő férfi a lépcsőfordulónál megállott.

- Csak tíz percet kérek! Hogy méltóképpen fogadhassam! Az elsőemeleti apartement-ban lakom.

- Tíz perc múlva eljövök.

A férfi eltűnt az ajtó mögött. Vera Valaoritisnek meg kellett kapaszkodnia a lépcsőkarfában, mert egész teste reszketett.

Ez az ember most szmókingot ölt, hogy Vera Valaoritist méltóképpen fogadhassa.

Azt a Vera Valaoritist, aki tegnapelőtt az első ajánlkozót felvitte a szobájába. Azt a Vera Valaoritist, akit tegnap este egy részeg disznókereskedő...

Szabad neki ezt az embert így megcsalni? Szabad engedni, hogy ez azt tisztelje benne, aki már régen meghalt?

Miért kell ezt? Be kell nyitni a szobájába, oda kell állni és azt mondani:

- Nézze kérem, maga téved! Én már nem az vagyok, aki voltam. És bajban vagyok, pénzre van szükségem. Adjon! Ha kívánja, hálából hagyom azt is, hogy megöleljen! Legalább többé nem fog álmodni rólam!

Ezt kellene!

De nem ezt tette. Bevonszolta magát sívár szobájába, a szekrényből kiakasztotta fehér estélyi ruháját és öltözködni kezdett.

Azután elindult Sir Robert Grogan szobája felé.

Miro szobájában sötét volt.

Irina Hadnagyevnél is.

A mellékfolyosóról átkerült az utcai szárnyra. Közben látta, hogy Smilja Dragicsnál ég a villany. Vajjon megjött Vlado Sztankovits?

Egy pillanatig hallgatózott, de nem hallotta beszéd hangját. Csak Smilja lépéseit. Egy-kettő-három. Egy-kettő-három.

Vlado még mindig nincs itt.

Végre ott állott a hotel legelőkelőbb lakosztályának ajtaja előtt.

Az ajtószárnyak nyitva voltak. S a bejáratnál vakító, kemény ingben, szmókingban Robert Grogan állott.

Ez az éjszaka olyan volt mint egy valószínűtlenül szép álom.

Vera nagy, sárga hangulatlámpa aranyozó fényében széles karosszékekben ült, két szép karja ott pihent a párnázott karfán, fehér selyme tisztán, lágyan elomlott karcsú alakján.

Robert Grogan whiskyt kevert, aztán székét odahúzta, előrehajolt.

- Nem különös? Annyi esztendő után egy jugoszláv kisvárosi hotel szobájában!

Vera hallgatott.

- Sokszor képzeltem el a találkozást Mindig úgy gondoltam, fehér villa, atheni napsütés! Mosolygó férj.

- S talált egy asszonyt, egyedül, már nem is fiatalon!

- Hohó! Ez ellen a leghatározottabban tiltakozom!

A kicsit száraz angol arc felmelegedett.

- Nem szoktam rajongani. Talán ezért is veszítettem el annak idején! Angol ember nehezen tud arra a hőfokra melegedni, mint a görög fiatalok! De meg kell, hogy mondjam, valahányszor a házasság jutott az eszembe, mindig csak magával tudtam volna elképzelni!

Vera hallgatott.

Sir Robert Grogan hangja egyre melegebb lett.

Simogató, meleg hullámokban úszott Vera. Halk zsongást érzett.

- Ne értsen félre! Én nem azt mondom, hogy azóta nem néztem másra és éjjel-nappal magáról álmodom. Mindig voltak nők az életemben. Egyszer Bombayban a Nepean Sea Roadon, jázmin és trombitafák illatában átcsókolóztam az éjszakát! Gyönyörű nő volt, bűnös és kábító. Fuldokoltunk egymás ajkán a szerelemtől. Aztán reggel lett és én tovább mentem. Nem ez az... Egyszer egy maharani volt a szeretőm. Különös madár. Buja keleti fajta, aki Európa emlőjén szívta magába a kék tejét. Irigyeltek érte. Ha megjelentem oldalán a lóversenyen, éreztem, mint parázslanak körülötte a tekintetek... Egy forró nyár csillagos éjszakáin szeretőm volt egy gyönyörű operaénekesnő. Luxushajón utaztunk, ahol felfő a vágy és megőrjít nőket, férfiakat. Tomboltunk. S a vége...! Ez sem volt az.

Meleg, simogató hangja volt Robert Grogannak, az egykori atheni követségi tanácsosnak. Talán melegebb, mint tíz egynéhány esztendővel korábban, amikor még nem voltak halántéka két oldalán ezek a fehér hajszálok.

- Sok szeretőm volt. Mennyi asszony! Mennyi lány! Karcsúak, szőkék, selymesen fehér-bőrűek! Tüzes feketék, aranyló bársony bőrrel. Csilingelő hangúak és mély gordonkazengésűek. Meg sem tudnám mondani, hány. Legtöbbnek már a nevére sem emlékezem. Egy-egy édes mozdulatuk ködlik fel bennem, a kezük egy-egy rebbenése, egy szín, egy hangsúly, egy mosoly, egy meleg tekintet. Alapjában mind jók voltak hozzám. Még azok is, akik megkínóztak. Kevesen tudják, milyen édes tud lenni a szerelmi kín... Szépek és forróak voltak. Mégis csak egy-egy halvány színfolt maradt belőlük. Egyetlen pillanat volt, amikor azt hittem, no most! Most megtaláltam. Ezt maga vette el tőlem, Vera.

- Én?

- Singaporeban kezdődött a Hotel Raffles bárjában. Egy forró trópusi éjszakán tértem be oda, hogy gyönyörködjem a tánc ritmusában, a fiatalság szépségében, öreg embernek jól esik látni az ifjúságot. Maga persze azt mondja, nem vagyok öreg. Bizonyos vonatkozásban igaza is van. A jazz tangót játszott, a parketten suhantak a párok s egyszerre úgy éreztem, hogy valaki néz. Tekintete égeti a bőröm. Hús esztendős lány ült a második asztalnál. Egy fiú volt vele. Azt hiszem tengerésztiszt. A lány magas volt, karcsú és szőke. Tekintetét nem lehet elfelejteni. Mélyen a szemembe fúródott, tele volt vággyal, éreznem kellett, hogy ez a lány az enyém. Urilány volt. Ha akarom, a rabszolgám. Azt fogja tenni, amit parancsolok.

Vera egyre mélyebbre hullott a zsongító, meleg hullámokba.

Robert Grogan halkán beszélt.

- Egyetlen szó sem eshetett közöttünk. A közeledésre sem volt mód. De beszélt a szeme. Mindent elmondott. A bűvöletet, a vágyat, az ájult szerelmet, mellyel karomba hullana. Mindent elkövettem, hogy egy pillanatra szólhassak hozzá, hogy megtudjam ki ő és hol találhatom. Hasztalan. Keserves éjszakám volt. Éreztem karcsú derekát, amint magamhoz szorítom, puha, forró ajakát, amint megcsókolom. Heteken át kutattam utána. Aztán egyszer valahogyan egy tömött villamosra ugrottam. Néhány perc múlva, a következő megállónál illet-felhő, egy kis ruha lebben, ott ül velem szemben. Egyszerre lettünk sápadtak mind a ketten. That will do very well! Szemében újra az a megkínzott, könnyörgő, vággyal teli tekintet. Az enyémben ugyanúgy. Ültünk egymással szemben s a tekintetünket nem tudtuk egymásból kikapcsolni. Aztán hirtelen felállt. A tekintete megmondta mit kell tennem, ő most leszáll, jöjjenek utána. Hús esztendős, elszédült kis úrilány. Talán a külsőm szédítette meg, az őszülő halántékom, az, hogy ura vagyok a hangomnak, a mozdulataimnak. Azonnal én is felállottam. Utána!

Robert Grogan elhallgatott. Tekintetét lassan felemelte Vera Valaoritisre, s keze lágyan a kezére símul.

- S abban a pillanatban magát láttam. Úgy, mint otthon Athenben, kis húsz éves úrileányt, fehér ruhában. Magát láttam. És éreztem, hogy komisz volnék, ha visszaélnék azzal, hogy egy kis úrilány, fiatalsága egy múló hangulatában, ilyen örülten, ilyen beszámíthatatlanul szerelmes egy őszülő halántékú úriemberbe... A kalauz már elcsengetett, de még leugorhattam volna. Nem tudtam megmozdulni. Azt hiszem, ha ebben a percben a maga arca nem tart vissza, halálom óráján sokkal nehezebben néznék a nagy út elé.

Mélységes volt a csend. Vera hátrahanyatlott fejfel, lehúnyt szemmel szótlánul ült.

Majd halkán azt mondta:

- Csókoljon meg...

Aztán már csak akkor eszmélt, amikor a portás megkopogtatta az ajtót.

- Sir! It is five minutes to five!

Robert Grogan felült az ágyban. Vera mellette feküdt. Hirtelen hevesen átkarolta.

- Darling...!

Robert Grogan melegen magához szorította.

- Very sorry, Vera...

És gyorsan öltözni kezdett.

Vera is. Hallotta a fürdőszobából az apró kis zörejeket. Amint megereszti a csapot, amint vizet tölt a poharába, ahogyan a fogkeféje koppan s aztán egyszer csak ott állott előtte. Két kezét megfogta és mind a kettőt hálásan megcsókolta.

- Ha elmúlt a vihar, visszajövök! Vigyázz magadra!

Egy pillanatig Robert Grogan nem tudta, mit tegyen, mit mondjon, aztán egyszerre hevesen a pénztárcájához kapott. Vera keze rémülten rebbent.

De Robert Grogan egy kis ezüst érmecskét halászott elő.

Kis fiúk szoktak ilyent a nyakukban viselni, ezüst láncon.

- Darling... az édes anyám fűzte a nyakamba. Nagyon régen! Fogadd el tőlem és őrizd, amíg visszajövök. Itt foglak keresni Osijekben, ahogy mondtam, a Hilendarszán, nagybátyádnál.

Vera Valaoritis kiégett szemmel állott előtte.

- Igen, Róbert.

- Visszajövök s elviszlek magamnak.

- Igen, Róbert.

- Most nehéz napok következnek, vigyázz magadra! És este gondolj majd rám. Kairóban leszek.

- I will not fail, Róbert... Nem fogom elmulasztani.

- Viszontlátásra, édes!

- Viszontlátásra, Róbert!

A férfi mögött az ajtó becsapódott.

Hallotta lépéseit amint egyre távolabbról hangzottak, majd elvesztek a lépcső szőnyegében.

A hajnali szürkületben, ott állt Vera az első emeleti nagy apartement süppedő szőnyegén.

Hideg kezében kis amulett volt.

Fontokra lett volna szüksége. Fontokra, hogy többé ne kényszeríthesse a szükség az éttermi asztal mellé.

Fontok kellettek volna, mert reggel fizetni kell a szobákat és Miro beteg és Smilja Vladot várja.

Fontok helyett kis amulettet kapott. Ezüst. A forgalmi értéke vajmi kevés.

És kapott egy ígéretet. Ha a vihar elmúlt, vissza fog jönni érte.

Bizonyos, hogy vissza is jön. Keresni fogja nagybátyjánál a Hilendarszán.

S nem fogja megtalálni. Mert neki nincs nagybátyja Osijeken. S talán Hilendarszka sincs.

De ha van is? Hol lesz már akkor Vera, akit a kacagásáért szerettek Balkán különböző lokáltulajdonosai.

A hajnali szürkességben a székről magához emelte retiküljét és kilépett a folyosóra. Végigment a lépcsőházig s ott befordult a személyzeti szárnya, ahol az artistanők szobái vannak.

„A személyzetet t. vendégeink s nem az artistanők számára tartjuk.”

Miből fogják reggel kifizetni a szobák árát?

Két könnycsepp hullott a kis ezüst amulettre.

- Mégis szép volt... Most tudom, hogyan kellett volna...

Vera belépett a sivár szobába.

Letette a fehér estélyi selymet és összehúzódkodva bebújt az ágyba.

- Jó éjszakát, Róbert! Good Night Róbert!

Kint, magasan a házak felett egy repülőgép motorja berregett. És aztán elveszett a meszeségben.

XI.

Smilja gyermekkorra az ezerkilencszáztizennyolcas esztendőkre esett, amikor a kis Szerbia négyszeresére nőtt. Ugy tanulta, hogy a horvátok testvérnemzet, melyet a szerbség felszabadított, magához ölelt, boldoggá tett és azóta is dédelget. A horvátok testvéri szeretettel csüggenek a szerbeken, hálásak nekik és voltaképpen nincs is értelme, hogy horvátoknak hívják őket, hiszen ők is szerbek. Katolikus szerbek. Amint vannak katolikus németek és evangélikus németek, de mind a ketten csak németek és senkinek sem jut eszébe ezt kétségbevonni.

Mikor az első hírek jöttek, hogy a horvátok elszakadási mozgalmat indítottak, egyszerűen nem volt hajlandó elhinni. Megtámadták Jugoszláviát, el akarják tiporni a jugoszláv szabadságot s e törekvésükben most megpróbálják a horvátokat és másokat is szembeállítani Jugoszláviával. A horvátoknak eszük ágában sincs elszakadni, ezt az egész önálló Horvátországot a németek találták ki. Lehet, hogy van egy-két ember, aki a szolgálatukba állott, de a nép, a horvát nép továbbra is együtt érez a szerbekkel. A lázadások csak szórványos dolgok, egészen jelentéktelenek. Néhányszáz megtévesztett emberről lehet szó. S ezt a néhány renegátot maguk a horvátok fogják megbüntetni. Jugoszlávia egységes, nagy szerb birodalom. Az ember csak azért mond Jugoszláviát, mert ez a hivatalos neve, de természetesen mindig szerbet gondol.

Ez a szemlélet akkor kapta lelkében az első döfést, amikor megérkezett Osijekre és észrevette a különbségeket. És az esti utcán az ellenséges pillantásokat.

Másodszor akkor döbbsent rá, hogy valami e szemlélet körül nincsen rendben, amikor Vlado beszélt arról, hogy a jugoszláv hadsereg nem azonos a régi szerb hadsereggel. Mert ebben a hadseregben százezrével soroztak be olyan embereket, akik nem szerbek és semmi kedvük sincs meghalni Szerbiáért.

Azok a röplapok, amelyeket a repülőgép szórt Osijekre, megdöbbsentették.

De amit ezen a reggelen látott az valósággal összeroppantotta.

Előző este végre ráeszmélt, tudomásul vette, hogy háború idején a hozzátartozók távollétével számolni kell. Nincs módjában keresni, védeni, oltalmazni. Csak egyhez van joga: várni. Várni a napot, amikor megérkezik, vagy amikor levél jön tőle. Esetleg nem is tőle. Hanem hivatalos helyről. És közli, hogy itt és itt sebesülten fekszik. Vagy azt közli, hogy nincsen többé.

Mikor ráeszmélt a valóságra igyekezett arra az álláspontra helyezkedni, hogy a szerbeket megtámadták, Vlado pedig hős, aki harcol a támadók ellen. Persze sajnálatos, hogy Beogradot lebombázták, de ez nem jelent semmit. A szerb hadsereg majd megadja a méltó választ. Nekik is és azoknak is, akik az ország határain belül berzenkednek. S ezt a választ nem fogják elfelejteni.

Ezen a reggelen mindkét ponton rettenetes ütést kapott.

Először látnia kellett a vert sereget, azután végig kellett nézni, milyen mámoros tombolással fogadják a horvátok a bevonuló németeket. Az ellenséget.

Azzal kezdődött, hogy korán reggel Vera kopogott a szobájába.

- Smilja, baj van!

- Ül le, Vera. Segíthetek.

Verából kibuggyant az éjszaka története. A pillanat, amikor a portásfülke mellett meglátta az angolul beszélő férfit. Amint elhatározta, hogy meg fog ismerkedni vele. Azután, amikor egyszerre ez a férfi ott áll előtte, lady Constandinos, eccelencia...

- Nem volt erőm, Smilja! Nekem hosszú-hosszú esztendőök óta ez volt az első éjszakám, amikor... Nem tudja senki, Smilja, harminchat esztendőös vagyok, harminchat! Más ilyenkor a kislánya első báljára készül! Nekem férfiakra kell mosolyognom! Félmeztelenül kell ugrálnom! Pezsgőznöm kell, amikor semmi részem sem kívánja az italt! Mosolyogni, mosolyogni, szenvedélyt hazudni, ölelni! És most jött ez az ember! Ur! Tisztelettel megcsókolta a kezemet, úgy bánt velem mint úriasszonnyal, akit tisztelni kell, akinek hálásan meg kell csókolni a kezét, ha az érzések melegségében odanyújtja magát! Smilja, nem tudtam megmondani, hogy már nem az vagyok, akinek ő ismert meg! Nem tudtam megmondani, hogy... Nem tudtam azt mondani, hogy pénzzel fizessen!

Didergett.

Smilja két keze közé vette hideg ujjait.

- Nyugodj meg, Vera! Valamennyiünknek nehéz.

A derű, melyet Vera mint állandó álarcot viselt, lehullott az arcáról. Most nem látszott huszonöt évesnek, most harminchat volt. Szép, harminchat éves szenvedő asszony.

Smilja, aki mindig csak a másik arcát látta s attól a másik arctól kicsit mindig térközt tartott, egyszerre nagyon közel érezte magához ezt a Verát. A szép harminchat éveset, akinek az arcán nem a könnyű mosoly álarca ül, hanem az érzések villodznak s a fájdalom vonásai keresnek helyet.

- Én tudom, Smilja, hogy te más vagy mint a többi. Te állasz a magad lábán, senkitől sem kérsz hanem igyekezel a problémáidat magad megoldani. Hidd el, én se mennék máshoz. Elintézném a magam dolgát. De itt van ez a Szrdanov! Beteg! Álmodó! Még soha az életben nem tudott magáról gondoskodni. Az a fajta, amelyik imádtatja magát, álmodik, felhőkben jár s abban a pillanatban, amint magára hagyják összecsuclik! Aztán Irina Hadnagyev! Jó lány, szaladgál, napok óta hozza nekem a parasztkenyérét, szalonnáját, segít nekem. Kötelességem lett volna, hogy róluk...

- Maradjunk, Vera, először ennél a Szrdanovnál!!

Smilja arca komoly volt.

- Én sohase tudtam megérteni az ilyen dolgokat. Hogy szerelem, kapcsolat, miegymás nő és nő között. Ez van köztetek?

- Nem! - kiáltott Vera Valaoritis. - Hogyan gondolhatod?

- Akkor mi fűz hozzá?

Vera feje lassan lehajlott.

- Mondtam, Smilja. Harminchat éves vagyok.

Mély csend ült a szobára. Smilja szeméből mindig több melegség, szeretet áradt feléje.

- Te még fiatal vagy Smilja - a hangja halk volt. - Nem tudhatod. Az emberben egyszerre csak felgyűlik a vágy, hogy szerethessen valakit, gondozhasson. Valakiről gondoskodhassék! Nem férfiről, az utálatos!

- Nőről?

Vera felemelte a fejét, a szerb asszony szemébe nézett s tekintetéből emésztő vágy lövelt elő.

- Gyerekről, Smilja! Gyerekről! Aki tehetetlen, akit babusgatni kell, takargatni, kis szájába tölteni a meleg tejet, virrasztani az álma fölött... Harminchat éves vagyok!

Smilja felállt.

- Gyere, Vera!

- Hova?

- Van még egy gyűrűm. Elzálogosítjuk. Néhány napra elég lesz s aztán majd meglátjuk.

Mentek egymás mellett.

- Tudsz angolul, franciául, németül, Vera! Ha vége lesz a háborúnak ott fogod hagyni ezt az életet. Kevés lesz a férfi, szükségük lesz arra, amit te tudsz. És ha harminchat éves vagy is! Szép vagy! Nagyon szép! És nagyon finom. Egészen bizonyos, hogy nem is egy férfi akad majd, aki arra kér, hogy a felesége légy! Gyereked is lehet! Talán éppen az angol jön el! Te már akkor csendesen dolgozó nő lehetsz valahol másutt. Nem itt, ahol a Tabarinokból ismernek.

A hallban üres volt a portásfülke. A portás a kapuban állt. Mellette Szalánta Gergely. Pincérek. Mind a homályban. S meredten, szóltanul néztek az utca felé, ahonnan valami furcsa, gyors ropogtatás hangzott.

Eső - mert vigasztalan szürke ég borult a város fölé s ólmosan záporozta az utcát, mintha sohasem akarná abbahagyni, de az eső mellett valami más is.

Vera kábult volt, nem hallotta, de Smilja szemöldöke felszaladt. Mi ez?

Aztán a kapuban döbbsenten megállt. Szemben minden kapu zárva, minden boltredőny lehúzva, a járdákon sehol ember.

S az úttest közepén sápadtan, borostásan, hangtalanul, loholva, végeláthatatlan sorokban katonaság.

Szerb katonák.

Nem néztek sem jobbra, sem balra, még előre sem. Fejük lógott, pillantásuk kifejezéstelen, lábukban a loholás ütem nélküli csoszogása. Köpenyük nyaka nyitva, fejükön a sapka félre-csúszva, fegyverüktől féloldalra húzott vállal, némán. A menet eleje ki tudja merre jár már.

Smilja döbbsenten a portásra nézett.

- Mi ez?

- Visszavonulás. Már hajnal óta mennek.

- Micsoda?

- Délre itt lesznek a németek.

Halálos csend. Smilja sápadt lett. Egyre azt a különös, gyors ropogtatást hallotta, amit a loholó lépések csiszoltak ki a vizes utca kövezetén.

- Visszavonulás, már hajnal óta tart. Délre itt lesznek a németek.

Nézte a kifejezéstelen arccal, sápadtan, borostásan loholó néma katonákat. A jugoszláv hadsereg.

Végre az utolsó katona is eltűnt a Mitrovica felé vezető útszakasznál.

Egy lélek sem járt az utcán. Csak az ablakokban látott függönyök mögül átvilágító tekinteteket, amint az eltűnő katonák után néznek.

Halálos volt a csend.

Smilja rekedt hangja törte meg.

- Gyere, Vera.

És megindultak a halott utcán a Főtér felé.

Kísérteties percek voltak. Tulajdonképpen nem is tudták, hogy miért mennek. Minden redőny lehúzva, minden kapu bezárva. Épen a zálogház lenne nyitva?

Amikor a katolikus templomot elhagyták, valahol egy kapu durrant. Amint visszhangja elhalt, kemény, gyors, ütemes lépéseket hallottak.

A Hotel Centrálon túl eső oldalutca sarkáról vörös karszalagos csoport menetelt a Főtér felé. A vörös szalagon fehér mezőben a fekete német jelvény.

Német vezényszót hallottak, a polgári ruhás, karszalagos férficsoport feszesen megállt.

Látták a vezető kézmozdulatait, látták, hogy a csoportból kisebb csapatok válnak ki. Ujabb vezényszavak s a különítmények gyors, ütemes menetben elindultak a különböző mellékutcák felé. Egy csoport a Főtéren maradt s őrszem szolgálatra állott fel a betorkolló utcák előtt.

Ugyanekkor a tér minden irányából ablakcsapódások hallatszottak, a padlás ablakokon, lakások ablakaiból hosszú rudak nyúltak ki, melyeknek felső harmadán szövet csavarodott.

Smilja szeme elfogott egy ablakon kinyúló kezet. Sebesen forgatta a rudat. Az egész tér rudakat forgató kezekkel telt meg. Minden ház ablakában volt legalább egy. S a forgatás nyomán egyszerre csak az egész tér zászlódíszat kapott.

Vörös zászló, közepén fehér mezőben a német jelvény.

Smilja szíve a torkában lüktetett. Vera sápadtan nézte.

Pontosan tudta, mit érez Smilja. Hiszen szerb asszony. Érezte, hogy valamit mondani kellene. De mit mondjon?

Smilja szólalt meg előbb. Hangja rekedt volt.

- Az osijeki németek ünnepelnek.

Mintha valami titokzatos, percekre beosztott óramű mozgatta volna a várost.

Egyszerre kitérültek a kapuk, népi ruhákba öltözött nők, német jelvényeket viselő férfiak özönlöttek ki a kapukon, kiknek még ősapáit telepítette ide a Habsburg uralom. Gyors lépésekkel valamennyien egy irányba igyekeztek.

Azokon az üzleteken, melyek felett német cégtábla volt, kezdték felhúzni a redőnyöket.

Már néhány horvát feliratú üzlet redőnye is dübörgött.

A zsidó üzletek redőnye nem mozdult. Vera egyik ablakban egy pillanatra meglátta Hoffmannovics ijedt arcát. Rajta volt a szemüvege s a szemüveg felett elnézve kémlelt abba az irányba, amerre az osijeki németek elsiettek.

De mindeddig egy emberi hang sem hallatszott. Csak lépések kopogása, redőnyök dübörgése.

Smiljának, amint halálsápadtan állt a tér sarkán, egyre az járt az eszében:

- Erről a városról hittük mi azt, hogy hozzánk tartozik?

Az első pillanatban, amint eltűnt a szerb katona, német színekbe öltözködött. Hol vannak a horvátok? A horvátok is szerbek! Tűrik ezt?

A válasz a park felől közeledett. Diadalmármoros hangok csaptak fel, három teherautó robogott feléjük roskadásig rakva emberekkel. Férfiak, nők, gyerekek! Sapkájuk, kalapjuk, a magasban lengett. Kezükből horvát és német zászlókat lobogtattak.

Vera önkéntelen mozdulattal egy kapualjba húzta Smilját. Az első teherautó már ott robogott, közvetlenül előttük. A rajta szorongók ölelkeztek, csókolóztak, egymás nyakába borultak.

Smilja megértette kiáltásait. Ezek nem németek. Ezek horvátok.

Szeme elsötétedett. Megingott. Vera gyorsan a hóna alá nyúlt.

- Smilja!

Összeszedte magát.

- Köszönöm. Már túl vagyok rajta! Szédülés volt.

Keményen kihúzta magát.

Ekkor fordult be a térre az első német katona. Motorkerékpáron ült. Két oldalán osijeki németek és horvátok szaladtak.

- Heil! Heil!

Pillanatok alatt megtelt az utca. Minden kapualj öntötte magából a horvátokat.

Az úttest közepén páncélgépkocsik, tankok oszlopa száguldott, Smilja állt a tömegben s körülötte tombolt a horvátok „Heil”-kiáltása.

Olyan volt, mintha letaglózták volna.

- Lehet ez? Hogy a horvátok... Hiszen azok is szerbek, én úgy tanultam, hogy katolikus szerbek. Hogy mi felszabadítottuk őket! Hát...

Vera hirtelen belekarolt.

És erélyesen vitte magával az egyik mellékutca felé.

Ott egy másik oszlopba ütköztek. Német gyalogosok voltak, nevetve masiroztak és két oldalt lengő kalapok százai kísérték őket.

Smilja mellett egy horvát asszony mindkét karját a magasba tartva lengette feléjük zsebkendőjét!

Horvát és német ruhákba öltözött leányok karoltak a katonákba és velük meneteltek.

Valahol egy rezesbanda nagyon hamisan a Deutschlandliedet játszotta.

- Vera! - alig forgott Smilja nyelve. - Lehet ez? Nekem úgy tanították, hogy a horvátokat mi... hogy a horvátok nekünk...

A tömeg a Főtér felé rohant, kikerültek a tumultusból.

- A hátsó utcán hazamegyünk! - mondta Vera. - Most nem fontos a szobabér! Matasics is be fogja látni!

Egy szűk utcán jobbra fordította Smilját, hogy haza vigye.

Rajtuk kívül csak egy kis német csapat ment az utcán.

Fiatal, hatalmas szál tiszt, rohamsisakban, mögötte hat katona, készenlétben tartott szuronyos-puskával.

Talán három lépést tehettek, az első kapuig sem jutottak el, amikor egyszerre azt látták, hogy az egyik ház padlásablakán kinyúlik egy kéz, valamit csóvál és elhajítja. Az a valami pedig

olyan, mint egy nagyobb kocszdarab, még inkább tojásdad brikett-pogácsa, odarepül az utca közepébe, talán tíz lépést a német tiszt elé. Aztán detonáció, láng, csend. És fojtó szag.

A hat német katona a tiszttel együtt a földön feküdt.

Vera és Smilja az első kapualjba rohantak. De nem tudtak bemenni, zárva volt.

Már látták repülni a második brikett-tojást.

Ebben a pillanatban életre kaptak a német katonák.

Egy ruganyos ugrás és mélyen előrehajolva az utcának arra az oldalára futottak, ahonnan a kézigránátot dobták. Szorosan a falnak lapultak. Elöl a tiszt.

Feszesen figyelte az irányt, hogy honnan dobják a gránátokat.

Ugyanekkor pontosan Smilja és Vera feje felett gépfegyver kelepelt. Szemben az egyik német katona torz mozdulattal felkapott a levegőbe, kezében a szuronyos puska messze kinyúlt. Aztán az egyenruhás test megfordult maga körül és elzuhant a kövezeten.

A tiszt száján tomboló káromkodás tört ki.

Néhány pattogó vezényszó, a hat ember két csoportra oszolva rohanni kezdett.

Az egyik csoport, élén a szikrázószemű, vadul káromkodó tiszttel, egyenesen annak a kapualjnak rohant, ahol Smilja és Vera húzódott meg.

A kapu dongott a csapásuk alatt, de nem mozdult meg.

A tiszt már vissza is lendült s egyetlen mozdulattal beverte a legközelebbi földszinti ablakot.

Egy gesztus.

- Vorwärts!

Máris fent volt az ablakon s eltűnt a szobában. A két német katona mögötte.

Az egész pillanatok alatt történt.

Közben fejük felett kelepelt a gépfegyver, a szemközti falon, ahol a másik három német vetette át magát egy kerítésen, látták a becsapódásokat. Porzott a fal.

Mögöttük a kapuszínből futólépések. Aztán hallották, amint a kapuban megforgatják a kulcsot. A kapuszárny kissé megnyílt, egy nagy kéz nyúlt ki, berántotta Smilját és Verát, aztán a kaput újra becsapta.

Az egyik német katona volt. Nevetett.

- Kint lőnek! Itt biztosabb! Der Herr Oberleutnant hat befohlen!

Már szaladt ő is felfelé a lépcsőn.

Álltak a sötét kapualjban. Az utcáról még egyre hallották a tompa dörrenéseket. Még a gépfegyver is kelepelt.

Aztán a tompa dörrenések elmaradtak.

Helyette a ház belsejéből, valahonnan a magasból hallatszott három rövid kattanás.

Aztán süket csend. A gépfegyver is elhallgatott.

A tiszt pattogó hangját hallották, majd nehéz léptek közeledtek a lépcső felől.

Elöl egyik német katona az ölében gépfegyvert hozott.

Mögöttük a tiszt. A másik katona zömök, halálsápadt polgári ruhás férfit vezetett.

Az orra viaszsárga volt, szemében halálfélelem. Szája széle remegett.

Vera egyszerre megingott s ahogyan állt a fal mellett, alétan lecsúszott a földre.

- Vera!

A németek eltűntek a kapualjból. A gépfegyverrel s a polgári ruhás férfivel együtt, aki a padlásról lőtte őket. Smilja még ott térdelt Vera mellett. A szíve alatt dörzsölte.

- Vera! Vera!

A lehunyt szemek lassan kinyiltak.

- Jobban vagy, szrce?

Vera szája mozgott, valamit mondani akart, de még nem tudta kimondani.

- Mit akarsz, szívem?

- Dusan Jovanovics!

- Tessék?

- Dusan Jovanovics!

- Ki az?

- A férfi, aki tegnapelőtt... Aki Mirot... engem... Aki mind a hármunkat akarta!

Smilja segítségével feltápáskodott.

- Miro megérezte! Miro mondta! Még egyszer utoljára mindent akart! Tudta, hogy meg kell halnia.

Kiléptek az utcára.

Messziről még látták a menetet.

Elől ment a tisz. Utána két német katona saroglyán elesett társa holttestét vitte. Aztán szuronyok között, feltartott kézzel Dusan Jovanovics.

Délben kisütött a nap. A szürke felhősátor rongyokra szakadt, aztán egészen elenyészett.

Meleg tavaszi napsugár záporozott a tiszta kék égről a főtér házaira, a kövezet kockáira. Zengett a város. Hangszórókból indulók dübörögtek.

Egyszerre egetverő rivalgás. Egyik utcából régi jugoszláv uniformisban, de a sapkán horvát kokárdával katonai csapat fordult a térre.

Az arcuk ragyogott, keményen kivágták a lépést.

Pillanatok alatt ezren és ezren vették körül őket és magasba hajigálták a kalapjukat.

A jugoszláv hadsereg tegnapi katonái, a tegnapi egyenruhában, mint a független Horvátország hadserege menetelt az egyik laktanya felé.

Előtte polgári ruhás zenekar vonult indulóval.

Az egész tér tele volt leállított katonai autókkal, páncélgépkocsikkal.

A Centrál terrasán hevenyében kirakott asztalok mellett német tiszték itták a sört.

Osijek-i német lányok virággal dobálták őket és a virág gyakran a sörbe esett.

A tér közepén, a majomszigeten német katonazenekar vonult fel.

És két órával a bevonulás után térzenét adott.

A Hotel Park lépcsőjén is dübörögtek a lábak.

Matasics jobbra-balra hajlongott, a portás izzadva írt és kulcsokat osztogatott.

A hall tele volt német tisztekkel.

- Ich bitte, Herr Oberleutnant!

- Jawohl, Herr Oberst!

- Ja, schön! Auf Wiedersehen!

- Bitte die Herren komot zu steh'n!

A lépcsőn csizmák kopogtak, a folyosón ajtók nyíltak és ajtók csukódtak, fűtötték az összes fürdőszobákat.

Mire Smilja Verával hazaért, már áttelepítették a személyzeti folyosóra.

Szó nélkül tudomásul vette.

Állt az ablak mellett, mely a sivár udvarra nyílt. Hatalmas német rádióskocsit látott. Hátsó ajtajában egy katona állt, a fülén hallgatókkal.

Körülötte közlegények sűrögtek-forogtak. Vizet hoztak, mosakodtak, cigarettáztak.

Nézte a németeket. Az ellenséget.

Nem tudott rájuk haragudni. Csak valami fásultságot érzett.

Katonák. Teljesítik a parancsot.

Nézte őket, amint forgolódtak az udvaron, de nem őket látta.

Hanem a reggeli órát, amikor átvonult a városon a vert sereg.

A reggeli órát, amikor az osijeki németek kivonultak a német színekkel.

Az első kezét, mely kinyúlt az ablakon, hogy kibontsa a német zászlót.

S aztán a teherautót látta. Egyre a teherautót, a mámorosan ünneplő horvátokkal.

Talán valamennyi kép közül, mely ezen a napon megrohmozta, ez volt, ami a legjobban megrázta.

Egy álom omlott össze benne.

A tanítóiba vetett hit tört cserepekre.

Folyton a régi hangot hallotta. Vannak katolikus németek és evangélikus németek, de csak németek mind a ketten. Eszébe sem jut senkinek, hogy ezt kétségbe vonja.

S a horvátok, akik voltaképpen katolikus szerbek?

Smilja Dragics nézte az udvaron sürgölődő német katonákat.

Nem tudott haragudni rájuk.

Katonák.

De valami féktelen, végtelen gyűlölet lángolt fel benne a tegnapi testvér iránt.

- Igaz! - gondolta s egy régi mondás jutott az eszébe:

Csak testvérek tudják igazán gyűlölni egymást!

XII.

Miro Szrdanov véglegesen elfogadta Thomas Mannt betegségére orvosának. Nyugágyat szerzett, két pokrócot hozzá és áttért a fekvő életmódra. Pontosan megtartotta mindazokat a rendelkezéseket, melyeket Behrens főorvos írt elő a Berghof szanatórium betegeinek. Egyetlen pont volt, ahol megmakacsolta magát az a belső második, mely minden emberben benne lakozik és általában a cselekedetek kritikájában fejt ki működését. Ez a pont a cigányút kérdése volt Az ételek gyakori cigányútra tévedése, melyet igen előrehaladott és vigasztalan állapotnak ismertek a Berghof szanatóriumban. Már majdnem a szervezet feloszlása kezdetének.

Miro Szrdanov azzal igyekezett a kérdést megnyugtató módon elintézni, hogy vajon van-e ember a földön, akinek több vagy kevesebb alkalommal nem ment még cigányútra egy-egy falat. Nem kétséges, hogy ez nála az utóbbi időben gyakrabban fordult elő, mint általában szokott. De ennek okát is megtalálta. Ismerte ezt a jelenséget a Varázshegy oldalairól, különösen abból a tragikus esetből, amikor Joachim Ziemssen ugrott fel először az asztaltól fuldokolva. Már most amikor nála véletlenül cigányútra szaladt a falat, az élmény hatása alatt, a maga egészen jelentéktelen esetét Joachim Ziemssenével kapcsolatba hozva, a félelem, az ideges lelkiállapot idézte elő, hogy a kellemetlen jelenség gyakrabban ismétlődött.

Éppen ezért ezt a lehetőséget egészen kikapcsolta s megkezdte a Varázshegy lakóinak életmódját.

Amikor, például, ama éjszaka után, melyet Irina Hadnagyev a faluban, Vera Valaoritis pedig Sir Robert Grogan oldalán töltött, reggel felébredt, azonnal hozzáfogott kúrájához.

Nem történt túlkorán, Vera Valaoritis és Smilja Dragics már kint álltak az utcán és sápadtan nézték a visszavonuló szerb sereget, amikor Miro a nyitott ablak mellett nyugágyát felállította. Miro az eseményekből, melyek ezen a reggelen Osijek utcáin játszódtak le, semmit sem tudott. Ugyanígy nem tudott azokról Irina Hadnagyev sem, aki különben igen nagy elhatározásokkal és sok tettvággyal ébredt. Mindenekelőtt azt határozta el, hogy a déli órákban körülnéz a város könyvkereskedéseiben és alkalmas könyvet keres, amely részletes felvilágosításokkal szolgál azokról a tennivalókról, amik olyan asszonyokra várnak, akik egy falusi kisgazdaság keretében akarják megállni a helyüket becsülettel. Egyelőre ki akarta választani a könyvet, hogy néhány nap múlva, amikor a tabarin nyit s ő pénzhez jut, megvásárolja.

Szalánta Gergely tizennégy bácskai holdas gazdalegénnyel, aki azért jött a városba, hogy a sofőrséget kitanulja, abban állapotodott meg, hogy osijeki szerződésének eleget tesz. Egyrészt a készpénz miatt tartották ezt szükségesnek, másrészt Szalánta Gergely reménykedett benne, hogy időközben mégis benzinhez jut Matasics, üzembeállítja a teherautót s így ő felhagyhat a benzinhiányos időre vállalt teendővel, megtanulhatja az autóvezetést, ami rendkívüli módon érdekelte.

Amikor Irina Hadnagyev reggel bement Miro Szrdanovhoz, a szép beteg lány éppen azt gyakorolta, hogy egy mozdulattal miképpen burkolhatja maga köré fekvőkúrájához a két takarót.

Irina Hadnagyev különben őszinte örömmel vette tudomásul, hogy Miro Szrdanov gondot fordít az egészségi állapotára,

- Látod - mondta - ez okos, Miro! Fekvőkúra! Egészen bizonyos, hogy meg fog gyógyítani!

Párás levegő csapott be az ablakon. Odakünn esett. Hűvös is volt. Irina, aki nem olvasta a Varázshegyet s így fogalma sem volt arról, hogy Davos-Platzon a Berghof szanatóriumban Behrens doktor ilyen időben, sőt ennél sokkal hűvösebb évszakban is ragaszkodik a szabad

levegőn töltött fekvőkúrához, azt javasolta, hogy csukják be az ablakot. Miro felvilágosításai után megnyugodott. Csak akkor húzta fel szemöldökét, mikor Miro halkán azt mondta:

- Fent a Berghofban is így csináltuk.

Irina Hadnagyev már tudta, hogy szegény Miro Szrdanovnak sohasem volt pénze szanatóriumra. És olyan barátja sem volt, aki érte ezt az áldozatot meghozta volna. Csak szép testét keresték a férfiak s ha megkapták, eszük ágában sem volt azon gondolkozni, vajjon ez a szép test ilyen szép-e belülről is. Irina tudta, hogy Miro sohasem volt az ezerhatszáz méter magasan fekvő svájci intézetben.

De hallgatott. Szegény Miro hadd álmodjék.

- Akkor csináld te is! - mondta. - Szeretem a fekvőkúrát. Már többeket meggyógyított. Noviszádon is volt egy lány, Budapest mellett van egy szanatórium, oda vitték. Az is mindig ligézett s mikor hazajött, majd kicsattant arca az egészségtől. Nyolc kilót hízott s egészen feketére sült a napozástól.

Irina Hadnagyev különben nem jött üres kézzel. Magával hozta a stoppolásra váró harisnyáit.

Miro behúnyt szemmel feküdt a pokrócok között.

- Majd ha lesz pénzem - mondta - elmegyek egy orvoshoz. Talán a pneumothorax használna.

- Micsoda? - döbrent meg Irina.

- A pneumothorax. A beteg tüdőszárnyba nitrogént fújnak s ezzel felmentik a munka alól. A nyugalomban meggyógyulhat az elsajtosodott beteg tüdő.

Irina Hadnagyev megrázkódott.

- Ezt nem kellett volna elmondanod. Sohasem fogok tudni ezután sajtot enni!

- Hermine Kleefeld füttyülni tudott a pneumothoraxával.

- Kicsoda?

- Kleefeld.

Irina eszmélt. Biztosan ezt a lányt is a könyvből vette. Nem szerette az ilyen dolgokat, ő mindig szilárd földön járt s nem a csillagokban. De izgatta a kíváncsiság.

- Füttyült vele?

- Hasából jött a füttyülés. Te, Irina!

- Tessék, Miro? Azt mondod, hogy füttyült a hasával? No hát...

Miro szeme most riadt volt.

- Hiszed, hogy én még meggyógyulhatok?

- Micsoda számár kérdés? Persze, hogy meggyógyulsz? Hiszen tulajdonképpen nincsen neked semmi bajod! Kicsit gyenge a tüdőd. Vigyázni kell rá és kész! Falura kellene menned!

A szeme villant:

- Miro! Majd eljössz hozzám!

- Noviszád város!

- Ki beszél Noviszádról? Hozzám jössz, falura. Majd ha férjhez mentem!

A beteg lány nagyratágult szemmel nézte.

- Irina! Te férjhez mégy!

- Igen, szívem!

- Földbirtokos vesz el? Egy magyar grófhhoz mész feleségül?

- Nem. Paraszthoz. De ne félj, meg lesz minden kényelmed! Nekem még van bútorom otthon Noviszádon. Egy pirosplüss szalóingarnitura, egy rekamié és két váza. Ólomkristály. Mama kapta egyszer a születésnapjára. Nekem úgysem kell, mert én parasztasszony leszek, fejek, köpülök, főzök. Jó lesz neked!

Miro nem tudott szólni, csak nézte Irina Hadnagyevet.

- Tudod, a nagyapám, nagyanyám is paraszt volt. Kisgyerek koromban voltam náluk.

- Te parasztasszony leszel? - oldódott meg Miro Szrdanovban a szó.

- Az!

- És tudsz majd úgy élni?

- Alig várom! Ha másért nem, már csak azért is érdemes lesz, mert nem lesz dolgom selyemharisnyákkal! Megüt a guta, hogy folyton leszalad a szem és nem győzöm felszedni! Ez a harisnya még kétszer sem volt a lábamon! Meg kellene verni az ilyen kereskedőt! De azért ne gondold, hogy én olyan közönséges parasztasszony leszek! Ugye, én leszek a legintelligensebb, majd csinállok műkedvelő előadást, elnök leszek a nőegyletben! Nem azért, mintha cím izgatna, de kell, hogy tiszteljék az embert! Neked sohse hiányzik?

- Mi, Irina?

- Hogy minket senkisémet tisztel! Nem mondom, néha teszik a szépet, amíg meg nem kapják, amit akarnak! De senkisémet tisztel! Majd meglátod, hogyan fognak tisztelni engem! És meg is lesz rá minden okuk! Mert én dolgozni fogok, én mindent megtanulok! Kitűnően fogok főzni! Délben már keresek is a boltokban egy jó szakácskönyvet. És ha valaki fogdosni próbál meg mi egymás, no, majd meglátod! Szalánta Gergelyné nem lehet csakúgy lefogdosni!

- Ki az?

- Én leszek - mondta Irina, aztán az ajtó felé nézett, mert mintha Vera lépéseit hallotta volna.

Csakugyan Vera Valaoritis volt. Mirohoz sietett.

Aggodalommal megfogta a pulzusát.

- Jól vagy? Kedves tőled Irina, hogy bejöttél hozzám! A városban nagy az izgalom! Bevonultak a németek!

- No tessék! - bosszankodott Irina Hadnagyev. - Most biztosan zárva minden könyvkereskedés és nem tudok majd válogatni.

Azonnal elindult, hogy próbát tegyen.

Persze, hogy megint beleütközött a főpincérbe. De most megemelte a kalapját és mosolyogni próbált.

- Még nem gondolta meg?

Irina dühösen végigmérte s erre a főpincér dadogni kezdett:

- Ha a kisasszony egy kis tréfáért rögtön megharagszik...

De a lány nem méltatta válaszra, könyvkereskedést keresett.

Ezen a napon csakugyan senkisé is zavarta a négy nőt szobabérért. Vera Valaoritis lement a portáshoz, hogy megmondja neki, legyenek türelemmel, de a portás meg sem hallgatta. Méhkas volt a hotelhall. Csakúgy rajzoltak a német tisztek.

Mikor Vera a portástól felment szobájába, három-négygyel is találkozott a lépcsőn. Ketten tisztelegtek is, de valamennyi csodálattal fordult meg főnök alakja után.

Ez már délután történt, alkonyodott s égtek a villanyok is.

A lépcsőfordulónál ismét egy német tiszt jött vele szemben.

- De hiszen ez pompás! - hallott Vera egy vidám férfihangot. - Ismét találkozunk!

Vera felnézett. Az a német tiszt állott előtte mosolyogva, akivel délelőtt az utcán találkoztak. Akit azzal a kis különítménnyel együtt a padlás ablakokból megtámadtak.

Vera rámosolygott, aztán ki akart térni, hogy tovább menjen.

De a tiszt nem mozdult.

- Természetesen tüstént megismertem! - kiáltotta. - Ich hoffe, remélem kiheverte már délelőtti rémületét! Valóban, el kell ismernem, hogy nem volt kellemes helyzet fiatal hölgyek számára!

- Köszönöm! - mondta halkán Vera. Határozottan elfogódott volt. - Remélem maga is!

- Nos, igen. Nagyszerűen aludtam! De hát én természetesen férfi vagyok. Katona, sőt német katona!

Vera előtt megelevenedett a délelőtti kép. Ez a tiszt, amikor villámló szemekkel bevágta az ablakot és úgyszólván pusztá kézzel rohant a gépfegyverre. Aztán a másik kép, amikor a halálravált Jovanovicsot hozta le a padlásról. Határozottan borzongott és szeretett volna minél előbb tovább menni.

De benne volt egy kérdés és az egyelőre nem engedte.

- Nem is tudom, hogyan kérdezzem - mondta halkán. - Mi történt azzal az emberrel, akit délelőtt...

A tiszt két keze a magasba ugrott.

- Nos! - kiáltotta. - Orvtámadókkal nem szokás sokat tréfálkozni! Természetesen kivégezték, ha nem csal a feltevésem! Magam részéről mindenesetre erre tettem előterjesztést! - Röviden, lökésszerűen jöttek belőle a szavak, gesztusok. - Egy kitűnő katonámat puskázta le! Erlauben Sie mir, so einfach ist das doch nicht! Nem, az ilyesmi valóban nem tréfadolog! Ezt meg kell értenie! Aki ilyen feladatra vállalkozik, annak tudnia kell, hogy nem sokat fognak vele teketóriázni!

- Tudta...

- Ah! - a német tiszt érdeklődve felkapta a fejét. - Ismerte? Csak nem kívánja komolyan, nagyságos asszonyom, hogy elhigyjem ezt!?

- Az étteremben találkoztam vele egyszer. Látszott rajta, hogy búcsúzik az életétől.

- Terringettét! - kiáltott a német tiszt. - Ezt állítja? Be kell vallanom, hogy ez érdekes! Nagyságos asszonyom itt szokott vacsorázni?

Vera Valaoritis nem akart határozott választ adni.

- Minthogy itt lakom a szállodában...

A német tiszt szeme felvillant.

- Hisz ez pompás! - hirtelen összekapta a bokáját. - Kérem bocsássa meg, hogy eddig nem mutatkoztam be. Oberleutnant Kluge! Ha azt mondja, hogy nevetlen vagyok, valóban el kell ismernem, hogy igaza van! De szolgáljon mentségemül, hogy a délelőtti találkozás óta úgy élt emlékezetemben, mint egy régi ismerős! Annyit mondhatok! És nagyon örülnék, ha szintén így gondolna rám!

A tiszt bokája újra összecsapódott.

- Ami engem illet... Remélhetem, hogy este az étteremben ismét találkozunk? Természetesen, ha az igen tisztelt férje ura nem kifogásolja!

- Egyedül vagyok - mondta csendesen Vera. - Néhány barátnőmmel.

- Vagy úgy! Node ilyen! Szóval így van ezzel! Nos, háború idején az ember nem tudja, hogy holnap lesz-e még alkalom! Nagyon megtisztelne, ha megengedné, hogy társaságában költsem el a vacsorát! Nagyságos asszonyom olyan elragadó, igen, bocsásson meg, de ezt kell mondanom, hogy ez menthetővé teszi viselkedésemet!

Ebben a pillanatban Miro karcsú alakja jelent meg a lépcsőfordulónál.

- Miro! - csodálkozott rá Vera. - Hova mész?

- Ah! - a tiszt tisztelettel félreállt - Bizonyára kedves barátnője! Oberleutnant Kluge! - csapta össze a bokáját. - Nos, éppen most voltam bátor a nagyságos asszonyt arra kérni, hogy este tiszteljen meg társaságával. Természetesen vonatkozik ez... nem is tudom Fräulein, vagy Gnädige Frau? - könyörögve összetette a kezét - Kérem ne akarja elhitéteni velem, hogy szintén asszony!?

Vera szerbül fordult Mirohoz, aki csak néhány szót tudott németül és a pattogó meghívásra álmatagon mosolygott. Aztán a tiszt felé fordult.

- Barátnóm keveset beszél németül. Különben leány. S elfogadja a meghívást.

- Pompás! Ha megengedik, magammal hozom a barátomat. Fritz a neve. Nem fognak szégyenkezni miatta, a külseje nagyon jelentékeny. Valóban ez a helyes kifejezés, jelentékeny! Hogy őszintén beszéljek, valóban kitűnő gondolat ez a vacsora, annyit mondhatok.

Hangja pattogott.

- Also, találkozás este kilenckor, színhely az étterem, cél - vacsora! Auf Wiederseh'n meine Damen! Auf Wiederseh'n!

És lesietett a lépcsőn.

Még látták, amint a portásfülke előtt megáll és valamit kérdez.

A portás felnézett feléjük a lépcsőre, azután válaszolt a német tisztnek.

Vera arcán kis fintor jelent meg. Kicsit keserű. De aztán halkán azt mondta:

- Legalább nem kell nekem megmondani, hogy fizetni kell. Belekarolt Miroba.

- Gyere, szrce! Most pihenj estig, hogy friss légy a vacsoránál! S vacsora után azonnal lefekszel. Majd én elintézem!

De este nem mentek le az étterembe. Úgy hét óra felé a szobalány levelet hozott. A német tiszt írta.

„Nagyságos Asszonyom, fel kell tennem a kérdést, hogy igen tisztelt barátnőjével együtt nem találja-e sokkal barátságosabbnak, ha az étterem helyett szállásunkon látnók a hölgyeket vendégül? Amennyiben ez a gondolat a hölgyek részéről is elfogadásra talál, talán az én szobám felelne meg. Első emelet 4. Szíves válaszukat kérve, Oberleutnant Kluge.”

Vera arcán megint az a kis keserű fintor.

Szóval nem kétséges, mi lesz az éjjel. Mirot mindenesetre meg kell kímélni tőle s rögtön vacsora után hazaküldeni.

A szobalánynak azt mondta:

- Közölje az urakkal, hogy kilenc órakor ott leszünk.

Matasics egész délutánját arra fordította, hogy éttermét csinosítsa. Mindenekelőtt elszaladt a helyi németek székházába, a Kulturbundba és egy sereg apró német zászlócskát vásárolt.

- Endlich! - mondta és sokáig rázogatta dr. Riessmayer kezét. - Ich hab' immer gesagt!

Hogy mit mondott mindig, ezt nem közölte. Hóna alatt a papírzászlócskákkal hazasietett.

Matasics már azt is tudta, hol van az usztasa székhelye. Ott is látogatást tett.

Útközben találkozott Hoffmanoviccsal. Riadt szemmel járkált fel s alá a boltja előtt s időnkint rendkívül izgatottan bekémlelt az ajtaján. De mindig csak tisztes távolságból.

- Magával mi van, Hoffmanovics? Miért öltözött így ki? Ünnepele?

Hoffmanovics karján ugyanis karszalag volt. Ugyanolyan széles, mint a Kulturbund gárdistáin, az anyag is nyilván ugyanaz volt, sőt lehet, hogy éppen Hoffmanovics üzletéből való. Mindössze a színben volt diferencia s a karszalag közepét elfoglaló feketeszínű díszítésben. A Kulturbund tagjai ugyanis vörös karszalagot viseltek, melyet fehérmezőben a német jelvény díszített, míg Hoffmanovics karszalagjának színe sárga volt, s közepén egy dávidcsillag vonalai feketélettek.

- Mit kémleli maga, hogy mi van az üzletében? Miért nem megy be, ha olyan kíváncsi!

- Mert nem szabad! - mondta izgatottan Hoffmanovics. - Hatósági biztos ül a boltban. A Hans Spreitzer fia! Reggel jöttek a Kulturbundtól meg az usztasától, kiabálni kezdtek és a Hans Spreitzer fia beült a boltba, - Elkezdte rázni Matasics kabátját. - Ez a fiatal Spreitzer még életében nem adott el rövidárut! Legalább hagyná, hogy elbújjak az irodába! Mindig megmondanám neki, hogy mennyit kérjen!

- Na, majd beszélek az apjával! - veregette meg a vállát a kövér hotel és tabarin tulajdonos. - Tudja mit, megmondom a doktor Riessmayernek, hogy engedjék magát elbújni az irodában! Aztán sűghat! Rám hallgat a doktor Riessmayer, tudja, hogy mindig német barát voltam, sohase szerettem ezeket a szerbeket itt!

Hoffmanovics döbbenten nézett rá.

- Matasics! Maga nem szerette a szerbeket? Ott ült minden nemzeti ünnepen és bólogatott!

- No és aztán? A doktor Riessmayer talán nem volt ott?

Matasics már sietett az usztasákhöz, hogy apró usztasa zászlókat is beszerezzen.

Mikor aztán minden holmi ott volt az étteremben, hozzálátott a díszítéshez. Matasics felülmúlta önmagát. Egy kis német zászlócskát mindig keresztbe fektetett egy kis horvát zászlóval s felszegezte a falra.

Köröskörül az egész nagy étteremben. S az egészet egybefogta girlandokkal.

Legbüszkébb arra volt, amit a főhely díszítésére talált ki. Egy nagy német lobogó sarkába beleapplikált egy kis horvát zászlót és egy nagy usztasa lobogóba egy kis német jelvényt. Kvázi egyesítette a két országot.

Vera Valaoritis és Miro Szrdanov azonban nem látták meg a termet, mert ezen az estén nem mentek le az étterembe. És a többiek sem. Irina Hadnagyevnek sikerült egy szakácskönyvet szereznie s elmerült tanulmányozásába, Smilja Dragics pedig bezárkózott szobájába. Vera Valaoritis kétszer is bekopogott hozzá, de Smilja mindkétszer arra kérte, hogy hagyja magára. Mióta délben a városból megérkeztek, nem tette ki lábát a szobájából.

Így Vera Valaoritis lassan öltözködni kezdett. És kilenc órakor Miro Szrdanovval együtt elindult Oberleutnant Kluge szobájába.

- Meine Damen! - hajolt meg Oberleutnant Kluge. - Különös örömömre szolgál! Engedjék meg, hogy bemutassam barátomat!

Rendkívül rokonszenves magas, karcsú úr állott mellette. Szintén egyenruhában, de Verának mindvégig az volt az érzése, hogy civil úrral áll szemben. Kissé hanyag volt a testtartása, sokkal jobban tudott rajta elképzelni egy nem túlságosan divatos, de feltétlenül elegáns polgári ruhát. A főhadnagynál határozottan idősebb volt. Halkan beszélt, közvetlenül mosolygott és mindkettőjüknek tisztelettel kezét csókolta. S Mirohoz azonnal szerbül szólott.

- Also! - mondta elégedetten Kluge főhadnagy. - Tudniok kell a hölgyeknek, hogy barátom valóságos herceg! Mégpedig úgy nézzék meg, hogy családja évszázadokon át adott magas udvari méltóságokat a Habsburgoknak!

A herceg kérő mosollyal Kluge főhadnagy felé fordult.

- Talán...

- Nem, nem! - mondta a főhadnagy. - Ezt igazán nem kívánhatod tőlem, Fritz! Különös dolog lenne mindenestre, úgy gondolom kómikus lenne, ha ezt kvázi titokban tartanánk! A hölgyek...

-elragadóak - vette ki szájából a szót mosolyogva a herceg - akiknek szépsége előtt egy királynak is meg kellene hajolnia! - aztán azonnal Mirohoz fordult és szerbül folytatta. - Különös öröm számomra, hogy gyakorolhatom magamat a nyelvükben. Gyerekkorom óta nem beszéltem. Bocsánatát is kérem, ha nem mindig találom meg a megfelelő kifejezést.

Szavak nélkül, pusztán gesztusokkal csinálta: Miro már is otthonosan ült az egyik fotelben, a herceg mellette s olyan símán, magától értetődően folyt a beszélgetés, mintha régideje ismernék már egymást.

- Itt töltöttem a gyermekkoromat - mondta mosolyogva. - Van itt nem messze Osijektől egy öreg kastély, valamelyik ükapám építtette, nagyon kedves esztendőket töltöttem itt. Most persze jugoszláv állami birtok volt húsz esztendeig, de azt hiszem holnap kimegyek néhány percre és végigjáróm a régi termeket, örülnék, ha velem tartana. Tudja, hogy a szépsége egészen kivételes, kedves...

- Miro... - súgta szédülten a leány, aki elkábult a gondolattól, hogy valódi herceg beszél vele.

- Tehát kedves Miro! Bei uns in Wien, egész virágos kerteket öntenénk a hölgy ölébe, aki ilyen kivételes szépséggel gyönyörködtetné szemünket! Hallottam, hogy művésznő! Énekel! Nagyon szeretem a muzsikát. Tudja, nálunk a családban van. Atyám kötelességének tartotta, hogy minden esztendőben hozzájáruljon néhány tehetséges fiatalember vagy fiatal hölgy

kiképzéséhez. Ezek a hölgyek és urak minden vasárnap ebédre voltak hivatalosak hozzánk s utána gyönyörű félórák következtek. Odaállottak a zongora mellé s édesanyám zongora kíséretével énekeltek. Schubertet! Schumann! És Beethovent zongoráztak! Mozartot!

A másik sarokból időnkint Kluge főhadnagy egészséges felkiáltásai hangzottak.

- Á! Szóval így vagyunk ezzel!

- Mit is akartam kérdezni, szóval...

- De hisz ez pompás!

- Csak nem kívánja, hogy elhigyjem ezt? Haha!

Vera egyre több melegséggel nézte a fiatal tisztet.

Kedvesen naiv felkiáltásai olyan távol állottak attól a képtől, amit délelőtti találkozásuk után festett róla.

Miro nem tudott figyelni. Ő annyit mesélt, álmodott képzeletbeli hercegekről s most valódi ült vele szemben. Felolvadt a hihetetlen, váratlan alkalomban, zsongította a halk férfihang és zsongította a kandalló is.

Mert a hűvös, esős napon a herceg és Kluge főhadnagy befűtettek a kandallóba. Az öreg vidéki hotel előkelőbb szobáiban kandalló volt.

Miro nem ismerte Schubertet, Schumann, nem ismerte Mozartot és Beethovent sem. A zenének az a fajtája, melyet ő interpretált, a tangódalban kulminált. De két, nagy lázas szeme itta a férfi ajkáról halkan pergő szavakat a vasárnapi zenedélutánokról, melyeket egyszer az öreg császár is megtisztelt.

- Akkor még egészen kis gyermek voltam. Egy hegedűs volt nálunk, Mozartot játszott. Akarja hallani?

Miro Szrdanov lázasan igent intett, a herceg felkelt, kis lapos gramofont tett az asztalkára s fekete lemezt illesztett rá. Zsebéből fehér zsebkendőt húzott elő, lágyan összegyűrte és bedugta a gramofonba.

- Legyünk tapintatosak - mosolygott. - A szomszédunk hátha nem szereti a salzburgi mestert.

Halkan felcsendültek a játékos Mozart hangok.

- Figyeli!? - magyarázta a herceg. - Mikor a hegedűs ehhez a zenei gondolathoz érkezett el, egyszerre a vonója...

- Bravó, Fritz! - kiáltott feléjük Kluge főhadnagy. - Zenéről is gondoskodtál!

Vera feléjük fordította nyakát s mosolyogva nézte őket.

- Terringettét! - kiáltott Kluge. - Hozhatnák már a vacsoránkat! Farkaséhes vagyok, annyit mondhatok!

Mintha csak erre vártak volna. Az ajtó megnyílt és behozták az első fogást.

- Most aztán alaposan hozzá látunk! - nevetett a főhadnagy. - Nagyságos asszonyom, foglalja el az asztalfőt és...

A herceg leemelte a tüt a lemezről, aztán kezét nyújtotta Mironak. S abban a pillanatban felkapta a fejét.

- Ó, - mondta halkán - milyen forró! Mintha lázas volna! Beteg, kedves?

- Nem, nem! - tiltakozott Miro, de a herceg elkapta Vera pillantását, aki alig észrevehetően igent intett. Észrevette a kérést is a pillantásban.

- Bitte Fräulein! Komm Fritz! - kiáltott Kluge egészséges étvággal. - Már éhen halok! Különös dolog lenne mindenesetre, ilyen kitűnő ételek mellett! Oszlopokban látom ragyogó a konyha!

Azután mind a négyen ott ültek az asztal mellett. Kluge főhadnagy csakugyan farkas étvággal fogyasztott s így a herceg Verával is beszélhetett. Egy Göthe verset idézett és Vera folytatta. Aztán Vera emlékeztette egy angol versre s azt a herceg tudta azonnal folytatni. Közös helyeket ismertek Párisból.

- Nem tudom láttá-e, Rodin gyönyörű szobra „A csók”, ha jól emlékszem...

- Musée du Luxembourg - mondta Vera. - De reám sokkal nagyobb hatást tett Firenzében Andrea della Robbia műve. S ha már a szerelemnél tartunk, Rómában a Villa Borghesében Antonio Canova Paolina Borgheseről mintázott Venus Victrix. Ahogyan elomlik fekhelyén és a párnákon feltámasztja fejét...

- Kinder! - döbbsent meg Oberleutnant Kluge két ízes falat között. - Hogy ti miket tudtok! Soha életemben nem hallottam ilyen kómikus dolgot, igen bocsássatok meg, ezt kell mondanom, egy háború közepén, megszállt városban ül megszálló és megszállott s művészetről beszélnek, a szemük csillog! Erre inni kell! - Felemelte poharát és meglepő közvetlenséggel így kiáltott. - Szervusz, Véra! Szervusz, Miro! Pros't, Fritz!

Vera, kipirult, lelkes arcába nézett és nevetni kezdett.

- Szervusz, Hans! - és a kocintásnál egy csepp bort loccsantott Hans Kluge keze fejére.

- Hohó! - kiáltott Hans Kluge. - De hisz ez félreérthetetlen pajkosság! Úgy látszik mi máris jó barátok vagyunk!

A hangulat határozottan emelkedett.

Miro úgy ült a vidám társaságban, mint aki meleg, megejtő színű felhőkön úszik.

A herceg időnkint halkán, kedvesen csak vele foglalkozott. A harmadik fogás után titokban megfogta a kezét.

- Nagyon boldog volnék, ha holnap elkísérne. Megnéznénk az egykori kastélyomat, a régi szobákat, szeretném megmutatni a bútorokat, melyek között az első lépésemet tettem és Miro hevesen, lázasan intette az igent.

- Mi most meg fogunk szökni! - súgta a herceg. - Mindketten fáradtak vagyunk s reggel korán indulunk! Az autó itt vár majd a Hotel előtt és mi ketten, úgy hogy senkisémet tud róla...

Vera szeméből hála sugárzott a herceg felé.

- Azonnal feküdjék le - súgta a herceg. - Szeretném, ha nagyon pihent lenne holnap!

Miro nagyratágult szemekkel itta a szavakat s hevesen igent intett. Beszéde már szaggatott volt az erős láztól.

- Igen. Holnap. Korán. Aludni fogok. És nagyon pihent leszek!

Azonnal felemelkedett.

Hans Kluge megdöbbenve nézte a felemelkedőket. Látszott, hogy már kiáltani készül:

- Menni akartok? Nem, Fritz, igazán nem kívánhatod, hogy ezt elhiggyem neked!

De Vera karjára tette kezét és mosolyogva azt mondta:

- Ha nem vagy fáradt, Hans, szívesen meginnék veled még egy feketét!

Hans Kluge szeme felragyogott.

- Gute Nacht, Miro! - helyezkedett gyorsan a búcsúzás álláspontjára. - Eine recht gute Nacht! Szervusz, Fritz!

A herceg a búcsúzásnál nagyon melegen mosolygott Verára és őszinte tisztelet volt a kézcsókjában.

- Örülök, hogy megismertem!

Azután az ajtó becsukódott mögöttük.

Hans Kluge elégedetten hátradőlt a széken.

- Also, Vera - mondta - egyedül vagyunk!

Hirtelen előrehajolt.

- Vera, ich möchte ganz richtig sprechen mit Dir! Also, különös dolog lenne mindenesetre, úgy gondolom kómikus dolog, ha nem beszélénk egymással őszintén és kerülgetnénk a dolgokat!

- Igen, Hans!

- Te tetszel nekem! Valóban el kell ismernem, úgy találom, hogy nagyon csinos vagy! S a tényből, hogy elfogadtad a meghívásomat, arra kell következtetnem, hogy...

Vera segített. Csendesen rámosolygott.

- ...hogymé nekem sincs ellened kifogásom.

- Teringettét, kitaláltad a gondolatomat!

Őszinte csodálattal nézte.

Olyan kedves volt pattogó és mégis naiv csodálkozásával, hogy Vera már szinte szeretettel legeltette a szemét rajta.

- Ne beszéljünk róla többet, Hans! Tudom, hogy mit akarsz mondani!

- Szóval...?

- Igen, Hans!

- Talán nem fejeztem ki magamat elég finoman, Vera, de be kell látnod, háború, miegymás, gondold csak meg! F fiatal ember vagyok!

Vera nézte, amint megint hátradőlt székében és élvezettel cigarettáját szívta.

- Hány éves vagy, Hans?

- Nos, - mondta és kifújta a füstöt - természetesen, huszonnégy!

Vera nézte. Halkan ismételte:

- Huszonnégy... És én... - súgta szinte magának - én...

- Csak nem akarod elhítenni velem, hogy nem vagy fiatal lány!? Igazán nem kívánhatod, hogy ezt elhiggyem neked!

- Otthon mivel foglalkozol, Hans? Orvos? Ügyvéd?

- Mi jut eszedbe? Természetesen mérnöknek készülök!

- Szóval - diák vagy...

- Ja, ja! - hagyta rá büszkén Hans Kluge. - Ich bin Student! Noch zwei Jahre und...

Vera szeretettel nézte.

- ...mérnök leszel! Építeni fogsz! Házakat vagy hidakat, vasútakat!

- Für Deutschland!

- Igen, Hans...

Nézte a fiút. A szeme csillogott, látszott, hogy otthon jár. Talán éppen most épít egy fontos vasutat. Vagy széles, kemény, jól megalapozott utat épít, amelyen dong a lépés, biztosan dübörög a kerék és az utast nem érheti semmiféle meglepetés.

- Van édes anyád, Hans?

- Natürlich! Egészséges, kemény, nagyszerű asszony! Valld be, hogy magad is így gondoltad!

- Igen, Hans. Így gondoltam. Hol él az édes anyád?

- Természetesen Zwickauban! - hirtelen előredőlt, a hangja csattant. - Kedves teremtés vagy te, Vera! Az édes anyám után kérdezősködsz! Be kell vallanom, szóval egy kissé zavart is vagyok veled! Megengeded, hogy megcsókoljam a kezedet?

- Csókold, Hans!

Hans Kluge keményen felugrott, igen, határozottan megcsókolta Vera kezét és leült.

Verában igen meleg érzések kezdtek hullámozni.

Nézte ezt a kedves, naiv fiú arcot, mely délelőtt olyan marconának hatott.

- Sag' Hans! Und dort im Zwickau... nincs egy kis lány?

Hans Kluge elmosolyodott. Szeme valahova a mennyezetbe tévedt.

- Dort im Zwickau! Természetesen van egy kis lány.

Ott a mennyezeten most annak a kislánynak körvonalait rajzolgatta szeme. Vera nézte.

- Gretchen? Trude?

- Szaperlott! - kapta rá Hans Kluge a tekintetét. - Eltaláltad!

- Gretchen?

- Trude!

- Szereted?

- Be kell látnod, Vera, hogy férfi nem beszél az érzelmeiről!

- Persze, persze - mosolygott rá Vera,

- Természetesen nagyon meleg érzésekkel viseltetem Trude iránt! Soha életemben nem hallottam ilyen kómikus dolgot, bocsáss meg, ezt kell mondanom! Egyszerűen eltaláltad! Valóban Trude a neve! Tanárnőnek készül.

- Régen láttad?

- Tavaly nyáron voltam otthon. Nos, magától értetődik szabadságon. A Rathauskellerben ittunk egy pohár sört, aztán a Rathaus parkban leültünk egy padra, pontosan meg tudnám magyarázni, hogy a park melyik részén!

- Elhiszem, Hans!

- Az ilyesmit természetesen tudja az ember. Elhatároztuk, hogy összeházasodunk. Tudod, nagyon kedves teremtés! Nagyon sokszor gondolkodom rá! Úgy terveztem, hogy három szobás lakást bérlünk, komolyan fogunk dolgozni mind a ketten és természetesen, nos, gyermekeink lesznek!

Vera ült és nézte az arcát. Ez ugyanaz, aki délelőtt acélsisakban...? Kedves, álmodó diák. Szerelmes egy zwickau-i kis lányba, három szobás lakásról álmodik. Gyerekekről.

És felállt, vigyázzba vágta magát, úgy csókolt kezét, mert az édes anyja után érdeklődött.

Oberleutnant Kluge, tarkója felett összefonta a két kezét s a széken hátradőlt. Szeme hamiskás fényben égett.

- Du, Vera!

- Bitte, Hans!

- Ich hab' schon zwei Pläne gemacht! Nekem már két tervem is van! Ich muss dir sagen, két gondosan kidolgozott tervrajzom van! Was sagst dazu?

- Gyönyörű, Hans!

- Weisst... az egyik színház! Nagyon szeretem a színházat, ezt meg kell, hogy mondjam neked! Nem nagy színház, nem revüknek, operetteknek, miegymás! Für Kammerspiele! Szereted a kamarajátékokat?

- Nagyon, Hans! Ismered Strindberg Haláltáncát?

- Donnerwetter! Mein Lieblingstück ist das! Honnan ismered te ezeket a darabokat?

- Valamikor sokat jártam színházba, Hans!

- Also, für Kammerspiele! Annyit mondhatok, veled jól lehet beszélgetni! Tudod, arra gondolkodom, hogy azt a színházat Zwickauban fogom felépíteni! Összesen ötszáz személy fér el a nézőterén. Az igazi kamarajáték közönség! Csupa egyszerű vonal, a tér mindenütt kihasználva, semmi gipsz és semmi aranyozás! A tervrajz teljesen készen áll már! Sok színházat szeretnék építeni!

Vera nézte. Ragyogott az arca, amint a terveiről beszélt.

- És készen van még egy tervem! Weisst du, was? Ein Museum! Egy múzeum! Mert múzeumokat is fogok építeni! Ahol összegyűjtik a német kultúra emlékeit!

- Múzeumot...

- Trudenak a gondolat nagyon tetszik! Építeni kell! Kultúrát csinálni! Múzeumokra van szükség! Színházakra! S én fogok építeni!

Oberleutnant Kluge.

A szobában csend volt.

Hans Kluge arcán mosoly ült. Tekintete még mindig a mennyezeten.

Vera feje lassan lehajtott.

Arra eszmélt, hogy Hans Kluge a kezét fogja, aggódva a szemébe néz.

- Véra, ich bitte dich... Igazán megbocsáthatatlan, hogy amikor veled vagyok, így...

Vera mosolygott, hevesen nemet intett a fejével.

De a szemében egy csepp könny volt.

- Nem kis fiam - mondta halkán - nem bántottál, mivel bántottál volna? Én is szeretem azt a kis lányt! Csak beszélj róla!

- A szemed könnyes!

- Valami az eszembe jutott.

Hans Kluge felugrott, most egy pillanatra úgy villámlott a szeme, mint délelőtt, amikor a padláson elcsípte a gépfegyver mellett Dusan Jovanovicsot, aki megölte egyik katonáját.

- Bántott valaki? Vera, meg kell, hogy mondjad nekem! Természetesen azonnal ellátom a baját!

- Senkisem bántott, Hans!

- Bocsáss meg, őszintén kell beszélnem, ugye te táncosnő vagy... elképzelhető, hogy valaki...

- Senki, Hans! Jó fiú vagy!

Hans Kluge piros arccal állott előtte. Most dadogott.

- Meg kell, hogy mondjam neked... Teringettét, ha elgondolom, hogy milyen hangon beszéltem veled, mikor Fritz elment a másik lánnyal! Ez nem volt szép tőlem!

Most már nem bírta Vera. Mind a két szeme tele lett könnyekkel. Gyorsan elfordult és az ablakhoz állt.

Hans Kluge zavartan tipródott. Utána nézett, megint vissza.

- Nem is tudom mit mondjak, Vera. Természetesen tévedhet az ember!

Vera az ablakból látta kedves, őszintén megrendült tipródását.

Látta amint a fiú észrevette a retiküljét. Abban a pillanatban a tárcájához kapott, kimarkolt egy csomó bankjegyet és azután begyömöszölte a retikülbe.

Aztán zavartan Vera felé fordult.

- Ich bitte dich, Vera...! Annyi bolond dolgot beszéltem ma neked! Egyelőre nem mondom róla többet. De természetesen tudom, hogy helytelenül viselkedtem!

Vera most feléje fordult, lassan odament a fiúhoz. Megfogta a kezét.

Rámosolygott.

- Hans, meg sem csókolsz!

Hans Kluge zavartan állt.

- Nagyon szeretném - mondta Vera. - Ha meg tudnál úgy csókolni, mintha... mint az édes anyádat!

Egy pillanatig így álltak egymással szemben, egymás szemébe nézve.

Aztán Kluge hirtelen átölelte. És megcsókolta.

S Vera melegen, hosszan, nagyon tisztán visszacsókolta.

Amikor szétváltak, egyszerre mind a ketten nevetni kezdtek.

Ujra átkapták és újra megcsókolták egymást.

- Du Vera! - kiáltotta Hans Kluge. - Én olyan könnyűnek érzem magam! Gondold csak meg! Azt mondtad csókoljalak meg mint az édes anyámat!

- Én is úgy csókoltalak meg, Hans! Mintha a fiam volnál.

- Átkozottul jól érzem most magam! - kiáltotta Kluge. - Vera, hogyan köszönjem ezt meg neked?

Vera melegen megszorította a kezét.

- Én köszönöm Hans! Jó éjszakát!

Vera Valaoritis ezen az estén mosolyogva tudott elmenni egy randevuról. Nagyon könnyűnek érezte magát.

A kávéházi ujságosfiúra is rámosolygott, akivel a folyosón találkozott. Virág volt a kezében és az artistanők számára fenntartott szobák ajtaja előtt tanakodott.

- Melyik szobában lakik Irina Hadnagyev kisasszony - kérdezte Verát s nehogy félrevezetéstől kelljen félnie, azonnal hozzáfűzte. - A főúr küldi neki a virágot.

Vera kicsit csodálkozott, de megmutatta az ajtót s ment tovább a maga szobája felé.

Még nem tudta becsukni az ajtaját, amikor már repült az ujságos és repült utána a virágcsokor is. Egybekötve néhány zamatos üzenettel.

Verából őszinte derűvel tört ki a nevetés.

Nem, Irina Hadnagyev nem titkolja a véleményét.

XIII.

Reggel nyolc órakor vad kopogtatás ébresztette fel álmából Irina Hadnagyevet. Szalánta Gergely esett be az ajtón. Melle úgy járt, mint egy fujtató, látszott rajta, hogy kilométereket rohant.

- Itt vannak a mieink! - kiáltotta.

Irina értelmetlenül nézte.

- Miféle „mieink”?

- Hát a magyarok! A magyar katonák!

- Hol?

- A Dráva túlsó partján! Ami a hídon túl van, az már megint Magyarország!

Szalánta Gergelyből e reggel igen nehéz volt hosszabb mondatokat kihalászni. A Dráva parttól a Park Hotelig tíz perces séta az út, de ha valaki olyan iramban teszi meg, mint Szalánta Gergely, annak egyidőre feltétlenül elakad a lélekzete. Ő ugyanis egyvégben rohanta végig a távot.

A dolog úgy kezdődött, hogy már reggeli hat óra is elmúlt s az osijeki Park Hotel kávéházának konyhájára még mindig nem érkezett meg a tejes ember. Holott máskor már félhatkor bekocogott, ami nem is volt éppen boszorkányság, mert a majorja ott volt pontosan a város szélén, csak épen a Dráva hídon kellett átbaktatni.

A konyhalány már félórája leste a kapuban, mert Mária néni a szakácsné, minduntalan nézni küldte, nem fordul-e még a Főtér sarkán. A kávéháznak rendes vendégei voltak, akik minden reggel ott itták meg az első tejeskávét kaláccsal, vajjas kenyérrel, s egy lágy tojással, mit szólnának, ha ma reggel azt mondanák nekik, hogy tejeskávé pedig nincs! Még nehezebbé tette a dolgot, hogy ezuttal a hotel is tele volt vendégekkel. Az összes szobákat igénybe vették a német tisztek elszállásolására. Valamennyien a kávéházban fognak reggelizni. Mégpedig nyilván korán, hiszen katonák, akik jókor kelnek.

- Eredj már Gergely - szalasztotta Mária néni a derék legényt, aki minden munkához hozzájutott, csak az autóvezetéshez nem, amire leszerződött. - Eredj már és nézd meg mi van azzal a tejjel! Tudod honnan hozzák?

- Tudom.

- De jól nézz körül útközben is, talán csak nem történt valami a kocsival, amíg ide igyekezett!

Hát Gergely elindult. Nem épen nagy sietséggel, mert az nem volt a természete, nem is nagy igyekezettel, mert kizárólag az autómotor tudta volna ösztökélni. Az meg benzín híján nem pöfögött.

Ennélfogva cseppet sem bánta, ha Matasics hoteljének vendégei elkésve kapják a tejeskávét. Komótosan ballagott és minduntalan azon járt az esze, milyen csudamód úri kisasszonyt visz haza feleségül Bácsfeketehegyre. Meg is volt minden oka, hogy alapos feltűnéssel számoljon, mert az elkövetkezendőkből már kapott ízelítőt.

Mátkája alaposan hozzálátott az előkészületekhez s közölte vele az első hét menűjét is. Ezt a menüt Irina Hadnagyev maga állította össze s rögtön az első fogás megragadta Szalánta Gergely figyelmét. Ugy hangzott ugyanis, hogy „borjukotlett.”

És Szalánta Gergely hallott már a borjú legkülönbözőbb részeiről, de hogy ilyen része is van s azt meg is szokás enni, ezt még Bácsfeketehegyen senkitől sem hallotta.

Miközben tehát ballagott a Dráva-híd felé, ezen a kotlett dolgon gondolkozott.

Hogyhát milyen arcot vágnak majd a legények, ha kérdezik, mit evett s ő odavágja nekik:

- Mit ettem vóna? Kotletot ettem! Tik talán nem azt ettetek?

Ugy belemerült a jövő színes elképzelésébe, hogy csak akkor eszmélt, amikor már jól túl járt a híd közepén, majdnem a túlsó parton.

- No fene! - mondta akkor és megállott. - Hát ez meg miféle szerzet?

A híd végében ugyanis katona állt.

A köpenye nem volt olyan színrű mint a jugoszlávoké, olyan se, mint a németeké, akik tegnap jöttek, hanem egészen más. Mégpedig zöld. A sapkája sem hasonlított egyikhez sem. A katona ott állt a híd végében, a vállán puska, mégpedig szuronyos.

Vagy két lépést az őrtállótól, Gergely felé eső oldalon másik katona üldögélt a hídkarfa alsó vasán és igen nagy nyugalomban füstöt eregetett a pipájából.

Nem volt éppen legénysorban lévő, azt Gergely azonnal megállapította. Testvérek között is megvan negyven. Menyő nagy bajusza volt.

Gergely sanda pillantással közelebb bátorkodott és amikor melléje ért, megbökte a kalapját.

Reaköszönt szerbül.

- Dobar dan!

Az öreg harcos kivette szájából a pipáját, sercintett egyet oldalvást, aztán ő is odabökött a sapkájához.

- Aggyon Isten!

- No fene! - mondta másodszor is Szalánta Gergely. - Vitéz úr tud magyarul?

- Tudok!

- Hijnye! Oszt hun tanulta?

Az öreg harcos ránézett az értelmetlen emberre.

- Hun tanultam vóna? Anyám csecsibül szittam!

- Osztán miféle gúnyát visel kelmed?

- Látja, ha van szeme! Katonaruhát.

- Az ám, de mifélét! Mert mifélnk nem ilyent hordanak a katonák!

- Mifélnk meg ilyent!

- De merre van kendek felé?

- Mostanában pont idáig. A híd végéig. - Hirtelen elfutotta a méreg. - Miféle ember az ilyen, aki a magyar katonát se ismeri meg?

- Kend magyar katona?

- Még hozzá öreg baka! Ott vótam én már tizenhétbe a Doberdón is! Meg még előbb tizenötbe Szaniszlóba! Tudja-e hun van?

- Majd megmondja!

- Galiciába!

Szalánta Gergely elismeréssel csavart egyet a nyakán.

- Az már igen! Oszt ide minek gyűttek?

- Visszavenni, ami a mienké volt. Oszt ipp eddig volt! Mátul kezdve itt végződik Magyarország.

Szalánta Gergely sebesen leült az öreg baka mellé.

- Igazából mondja?

- Csak nem tréfából öltöztem komiszba negyven éves koromra! Feleségem van nekem otthon! Meg két család! Kezdődik a dolog idő!

- Mindent visszavesznek, ami Magyarország volt?

- Olyanformán!

- Falukat is?

- Nem is csak a városokat!

- Bácsfeketehegyet is?

- Merre van az?

- Topolya mellett. Szabadka és Újvidék között a nagy út mentén!

Az öreg baka tempósan megint köpött, meggyömöszölte a pipáját.

- Úgy nézem, már itthon is van! Ha arra fekszik!

- Arra, arra! Én csak tudom!

- Nahát akkor semmi hiba! Mert az este gyűttek is már, mentek tovább, oszt mesélték, bent voltak már Újvidéken!

- A magyarok?

- Értsen már szót! A mieink!

- Hogy bent voltak?

- Bent!

- Oszt maradtak is?

- Maradtak hát!

- Oszt gyűnnek tovább? Át a hidon?

Az öreg baka csodálkozva nézett rá.

- Minek mennénk?

- Ott is vannak magyarok!

- Az lehet! - hagyta rá. - De mégse volt Magyarország! Idegené nem köll nekünk.

- De Bácsfeketehegy köll?

- Ha a miénk volt...! - végignézte a legényt. - Nem tom, érdemes volt-e fölszabadítani.

- Miért ne lett volna?

- Hát... ha mind ilyen mamlasz lakik arra felé!

- Ezt nekem mondta?

- Nem is másnak!

Szalánta Gergely elhallgatott.

Kicsit sok volt egyvégtibe. Gondolkozni kellett rajta.

- S ez már biztos? - fordult újra az öreg felé.

- Ez már biztos!

- Elmondhatom a mátkámnak?

- Ezt el!

- Akkor Isten áldja!

Szalánta Gergely elkezdett loholni Osijek felé.

Egyszer csak megállt. Homlokát összeráncolva gondolkozott. Aztán megfordult, vissza az öreg felé.

Akkor már egy fiatalabb katona is állott az öreg mellett s mosolyogva éppen ő utána néztek. Ennek nem csak a derekán volt szíjj, hanem a vállán keresztben is. S a nyakán egy arany csillag.

- Hallja-e - kiáltott oda Gergely az öreg bakának - magukfelé mit fűzetnek a búzáért?

- Legutoljára huszonnégyet adtak.

Szalánta Gergely meghökkent.

- Dinárt?

- Fenét! Pöngőt!

- Azt mondja pöngőt? Mennyit ér az?

A fiatal katona szólalt meg, az arany csillagos.

- Tíz dinárt adnak egy pengőért. Kétszáznegyven dinárt egy mázsa búzáért!

- Hijnye! - hökkent újra Gergely. - Oszd ez biztos?

- Ez már biztos!

- Itt minálunk száznyolcvanot adtak érte!

- Minálunk már kétszáznegyven.

Az osijeki Park Hotel kávéházában ezen a reggelen nem volt tejeskávét. Szalánta Gergely fejéből kimentek a tejeskannák. Egyvégtében rohant Irina Hadnagyev szobájáig, hogy be-
esvén az ajtón, elrikkantsa:

- Én pediglen menek haza!

Fritz Waldheim-Gericke, aki már régen elszokott a hercegi cím használatától, ugyanebben az időpontban lent állott a Hotel Park bejárata előtt. Hatalmas autónak támaszkodott, melyet befűjtak ugyan a német hadsereg füstszürke festékével, de ez a szín sem tudta eltüntetni a kocsit luxusjellegét. Ez a szín sem tudta elmosni a Jockey Club emlékét, a Grabent, melynek egyik palotája előtt szokott békésebb világban álldogálni. Fritz Waldheim-Gericke herceg saját kocsiján teljesítette futárszolgálatát.

Ebben a pillanatban azonban nem volt szó szolgálati útról. A kissé hanyagtartású úr, cigarettafaját szíva Miro Szrdanovra várakozott.

A kapun Oberleutnant Kluge lépett az utcára.

- Á! Fritz - kiáltotta. - Természetesen a szép lányt várod! Kirándulás!

- Megigértem - mosolygott a herceg. - Nincs kedved velünk tartani?

- Nos, nagyon szívesen mennék, annyit mondhatok! - ütött a vállára Hans Kluge. - Sajnos, lehetetlen. Szolgálat! Befehl ist Befehl! Aber ich mache dich aufmerksam, ezek a lányok nem olyan lányok! Ezt tudnod kell!

A herceg mosolyogva nézte.

- Tudom, Hans!

Hans Kluge azonban nem elégedett meg ennyivel.

- Meg kell, hogy mondjam neked, természetesen ez kötelességem is, nos, vannak bizonyos tapasztalataim! Azt hiszem értesz engem, nem kell többet mondanom!

- Nem kell többet mondanod, Hans!

- Tehát: tapintat, tapintat, tapintat! Nehogy úgy járj, mint én is jártam! Be kell vallanom, tegnap este, mikor már elmentél Fritz, voltak pillanatok, amikor szégyenkezni kellett! Also, jó mulatást! Sajnálom, hogy nem láthatom a kastélyodat!

Azzal Oberleutnant Kluge elment.

S ugyanabban a pillanatban megjelent a kapu alatt Miro Szrdanov karcsú figurája. Szürke jumperruhát viselt, fekete kombinációval. Valószínűtlenül karcsú alakja, szép metszésű arcéle a herceget valósággal elnémította.

Nyitott porköpeny lebegett rajta, amint kezét nyújtotta a herceg felé. Most nyoma sem volt az esti láznak.

Pedig most is lázas volt. De ez a láz ruganyosabbá tette lépéseit, megsokszorozta az erejét.

Fritz Waldheim-Gericke őszinte örömmel csókolta meg a kezét.

- Huszonkét esztendeje gondolok arra, hogy egyszer megint megnézem a régi szobákat ebben az öreg házban. Külön öröm számomra, hogy ilyen társaságban valósul meg a régi álom. Olyan szép, hogy egyszerűen megnémulok!

Egy perccel később Miro Szrdanov ott ült a kocsi első ülésén, a herceg mellett, aki a kocsit maga vezette. És ismét egy perc múlva már símán suhantak a vukovari országút felé.

Minduntalan hatalmas német harcikocsikkal találkoztak, minden téren katonai autók állottak minden utca tele volt emberekkel. Mintha megállt volna minden munka, mindenki ünnepelne, mindenki az újjáébredő tavasz melengető sugaraiban fürdene.

Minden a háborúra emlékeztetett és mégis: nyoma sem volt háborús hangulatnak.

- Tudja, mi látszik ezeken az embereken? - nevetett Fritz Waldheim-Gericke. - A felszabadulás érzése! „A mi háborúnk már véget ért, mi már túl vagyunk rajta!” Figyelje meg! Ezért hangosabb a nevetésük, ezért szélesebb a mosolyuk, ezért nem tudnak megmaradni a négy fal között! Ezek az emberek a nyomott, rémületben töltött napok után, most nem fének a bőrükbe! Csak a végén éppen ebbe ne törjék bele a bicskájukat!

Már külvárosi utcán robogtak, az utolsó házak között. Azután kint voltak az országúton.

Miro Szrdanov arca napsugárban úszott.

Az utolsó napok felhős eget tiszta, kék ég váltotta fel.

Miro Szrdanov boldog volt. Behúnyt szemmel suhant, csak néha nyílt ki a szeme, amikor hirtelen nagyot került az autó vagy váratlanul lelassított. Az első nagy zökkenő után következtek ezek a hirtelen kerülők, váratlan tempóváltoztatások.

Az úton végigrobogott hatalmas harci kocsik sok helyen egészen tönkretették az országutat. Az első zökkenő után Fritz Waldheim-Gericke vigyázott. Szinte lépésben vitte át kocsiját a buktatókon.

- Nézzen jobbra! - hallotta egyszerre Miro.

Az országút szélén fejetetejére állott tankot látott.

A hernyótalpak, fogas kerekek az ég felé ágaskodtak. A hatalmas acélszerkezet összelapult, mint egy gyerekjáték, mint egy kis bádogaútó.

Az autó suhant tovább.

Jobbról-balról szántóföldek voltak, hosszan elnyúló felászlózott falvak között vitt útjuk. De a falvak utcáin nem torlódott a nép.

- Látja, Miro, ez a különbség város és falu között. Az országúton dübörög a háború gépezete. Tegnapelőtt a jugoszlávok, tegnap a németek, holnap már a horvátok következnek. A falut nem érdekli. A falu kint görnyed a földeken és minden megy tovább. A földnek teremni kell, s a föld teremni is fog! Mert a paraszt előtt csak egy szentség van: a föld, a termés.

Nagyon símán vezetett. Nem nézett Mirora, válaszát sem várta, de mindig beszélt hozzá. Halkan, kedvesen és mindig okosan.

- Járt valaha Magyarországon?

- Tavalý. Budapesten voltam szerződésben.

- Nem Budapestről beszélek. Magyarországról. Nagyvárost, még fővárost is, csak egészen ritkán lehet az országgal azonosítani. A nagyvárosok nem az országgal, hanem a többi nagyvárossal testvérek. London Páris-sal, Páris Berlin-nel, Berlin Bécc-sel, Budapesttel. Én Magyarországról akartam mondani valamit. Van egy kis birtokom ott. Még a monarchia idejéből. Ott tanultam. A búzát, a termést a magyar paraszt „életnek” nevezi. Élet!

Már az útelágazás közelében jártak, ahol a vezetőnek választani kell Vukovar és Vinkovce között.

- Én tavasztól ősziig paraszt vagyok. Ismerem a parasztot. Sokszor gondolkoztam már rajta, hogy nem áll-e a parasztokra is, amit az előbb a nagyvárosokról mondtam. Nem sokkal inkább testvére-e egymásnak a német és a francia, a magyar és a szerb paraszt, mint amennyire testvére a párisi intellektuel a bretagnei földművesnek. Sokszor megfigyeltem. Két paraszt ül egymás mellett, az egyik ilyen, a másik olyan. Egy szót sem tudnak egymás nyelvén. És megértik egymást.

Már Vukovaron suhant az autó.

A férfi szeme melegen megcsillant.

- Gyerekkorom számára Vukovar volt a „város”! A város! Ide kocsiztunk be a vásárra, itt volt a bíróság, ha a birtok körül valami perlekedés akadt. Most majd egy kis hídrahoz érkezünk. Púpos a háta. Amint azon átjutottunk, balkéz felől volt egy üzlet. Játékbolt. Vajjon megvan még? Valahányszor bejöttünk, be kellett mennünk oda.

Már felsuhantak a kis kurta, púpos hídra, a herceg fékezett.

- Odanézzen! Megvan a bolt! Bejön velem?

Miro hevesen igent intett.

Fritz Waldheim-Gericke már ugrott. Kezét nyújtotta Mironak.

- Jőjjön, keresünk valami szép játékot! Babát akar? Vagy kicsi konyhát?

Mint egy gyerek, úgy turkált az egyszerű, primitív kis játékok között, mindenfélét összecsomagoltatott. Mironak hatalmas babát választott ki, odatette a karjára.

- Milyen szép fiatal anya lenne!

Miro nagyon keveset beszélt. Csak a szeme csillogott, csak a szíve lüktetett minduntalan a torkában.

Aztán visszaültek a kocsiba.

- Már csak félóra, Miro! Aztán ott vagyunk.

És féltizenegykor megérkeztek.

Hatalmas sárga kastély volt, nagy, boltíves ablakokkal, zöld zsalugáterekkel. Park közepéről nézett elő.

A kapujában már német katona állott őrséget. S mellette jugoszláv egyenruhában, horvát kokárdával egy usztasa. Keményen tisztelegtek.

Fritz Waldheim-Gericke frissen kiugrott a kocsiból.

- Ki gondolja a kastélyt?

- Mindenki elmenekült!

- Valaki csak maradt itt?

- Egy öreg paraszt. Azt mondja, születése óta él itt. Nála vannak a kulcsok. Felesége főz az őrségre, megbízhatók.

- Hívják elő!

Kezét nyújtotta Miro felé.

- Jőjjön, kedves!

Miro kiszállt. Minden napfényben fürdött. A parkban már sarjadt a friss fű, a fák rügyezni kezdtek.

Miro halkán, szótlánul ment a herceg mellett.

Fritz Waldheim-Gericke határozottan elfogult volt. Egy-egy szeszélyes útkanyarulatnál megállott. A szökőkútnál is,

A kastély oldala felől öreg paraszt jött elő. A herceg lába gyökeret vert. Csak nézte a fehérfejű öreg parasztot.

- Gyoko!

Az öreg megállt. Nézte a herceget, szeme egyre nagyobbra tágult.

- Goszpodij pomiluj! O...

Egyszerre szaladni kezdett, ahogyan öreg lábától kifért.

- Fritz, der kleiner Fritz...!

A herceg keze után kapott.

A herceg azonnal horvátra fordította a szót.

- Gyoko! Öreg Gyoko! Örülök, hogy látlak!

- Ó...!

- A feleséged? Még mindig a régi friss asszony?

- Vukica! Vukica! - kiáltott az öreg paraszt. - Nézd ki van itt! Nézd ki jött el!

Most egy öreg paraszt asszony tűnt fel, Fritz elébe sietett s Miro meghatottan ment utána.

Az öreg paraszt asszony úgy ölelte a váratlan vendéget, mint édes fiát, aki a háborúból jön meg. Aztán meglátta Mirot.

A herceget elengedte, egy pillanatig szinte megbűvölve állott a lány előtt s halkán mondta:

- Ó, a hercegné...

Miro megingott. Szeme becsukódott.

Gyengéd, mégis erős férfi kart érzett. Mikor szemét kinyitotta, Fritz mosolygott rá.

- Nos, hercegné - mondta - üdvözlje a kedves öregeket!

Az öreg asszony már a kezét csókolta.

- Milyen szép! Milyen nagyon szép!

- Bizony szép! - mosolygott a herceg. - Igazi hercegnő! Amilyennek kellene lenni a hercegnőknek! De éhes hercegnő, Vukica! Rendeljetez nekünk ebédet a vendéglőben!

Egyszerre négy kar emelkedett tiltakozva a levegőbe.

- Isten őrizz! Dehogyan engedjük el! Én főzök megint, mint régen! Tudom ám még, hogy mit szeret! Gyoko! Szaladj csak a boltba és...

- Előbb mindenesetre add ide a kulcsokat, Gyoko! Szeretném a szobákat megmutatni a... - Mírorra nézett s megint azt mondta - ...a hercegnőnek!

Az öreg paraszt loholt a kulcsokért s aztán Fritz Waldheim-Gericke Miro Szrdanovval együtt eltűnt a kastély termeiben.

Vukica a kastély déli terraszán terített.

A régi damasztokkal, a régi porcellánokkal, ezüstökkel, kristályokkal.

Miro Szrdanov régen volt ilyen határtalanul boldog. Nem kívánt semmit, nem értett félre semmit. Egy pillanatig sem hitte, hogy Fritz Waldheim-Gericke szavában, amikor hercegnőnek szólítja, több van, mint kedves játék, hódoló elismerés a szépségének. Eszébe sem jutott, hogy talán ez többet jelent. Nem is kereste a holnapot. A percben élt. A perc szépségében, békéjében. Élvezte a fehér damasztot, az ezüst villát, a kristály poharat, a sűrű öreg bort, ezt a halk szavú kedves herceget, a napot, mely olyan bőséggel pazarolta rájuk sugarait, élvezte és simogatta szemével az öreg parasztot, az öreg asszonyt, az egykori dajkát.

Hallgatta a kérdéseit:

- Most már mindig itt maradsz, Fritz?

S a herceg nyugodt szavait.

- Én ma a te vendéged vagyok, Vukica. Ki tudja, mi lesz holnap? Ez a kastély már a tiétek, horvátoké! Jól is van így! Ti dolgoztatok a földjén sok évszázadon át! Majd csak vendégnek jövök el, ha szívesen láttok!

Figyelmesen gondoskodott Miroról.

- Ezt figyelmébe ajánlom! Vukica kitűnően készíti! Már harminc évvel ezelőtt is híres volt róla!

- A bort kortyonkint igya, édes! Erős, nehéz. Ha jól emlékszem, kilencvennyolcas szüretelés! Ha a horvát állam hajlandó lesz rá, szívesen vásárolnék belőle! Egészségére, édes!

Szájukhoz emelték a kristálypoharat.

Miro csillogó, hálás szemmel nézett a hercegre, mikor hörpintett a borból.

Aztán egyszerre elsápadt, a szalvétát az ajkához kapta, felugrott és fuldokló köhögéssel behorant a terrasról.

A férfi riadtan ugrott fel.

- Miro!

A szobából elfojtott, fuldokló hangok jöttek.

Azonnal utána sietett.

Miro a falnak támaszkodva állt, halottfehér volt s szemében a rémület, valami irtózatosszerű félelem tüze izzott.

- Miro! - magához vonta. - Azonnal jó lesz!

A leány egész testében remegett.

Gyengéden egy pamlaghoz vezette, végigfektette, pohár vízért sietett, mellé ült, felemelte és ajkához kínálta a poharat.

Miro fogvacogva kuporgott karjai között.

- Kislány! Mi van magával? Kinek nem ment még egy korty cigányútra?

A leány két keze görcsösen kapaszkodott a herceg karjába. Páni félelem ült az arcán.

- Nem akarok! Nem akarok!

- Mit nem akar, édes?

Miro arcán egyszerre új rémület. De egészen másfajta. Jaj, ez az ember meg ne tudja!

Kétségbeesett erővel próbált mosolyt parancsolni az arcára.

- Semmi... csacsiság... egy kis...

Fritz Waldheim-Gericke észrevette. Hangja nem lett hangosabb, de erélyes lett és parancsoló.

- Most már követelem, hogy megmondja nekem! Követelem!

A leány riadtan nézte.

- Ez több volt, mint egy cigányútra szaladt korty! Mi történt, Miro? Már tegnap este is észrevettem! Elvárhatom, hogy őszinte legyen hozzám! Azt hiszem érzi, hogy jó barátja vagyok!

Miro Szrdanov szája megmozdult. Szemében könnyörgés volt.

- Beszéljen, Miro!

A lány ajka megint megmozdult. Szeme a férfiében.

- Laryngea!

- Micsoda?

- Laryngea! Rohanó bomlás! Jön a hangrésduzzadás! Glottisoedem! Nem akarok! Nem akarok!

- Rémekeket lát! Nézze, én nem tudom mi a Laryngea, mi ez a különös nevű „Glottisoedema!” De tudom azt, hogy minden betegséget lehet gyógyítani!

- A tüdők... talán ha...

- Szóval a tüdejével van baj! Hát ez igazán nem nagy sor!

Egyszerűen felállt mellőle, mint akit ez a csekélység tovább nem is érdekel már.

Miro Szrdanov döbbenetesen nézte.

- Jőjjön, édes - hangzott a herceg nyugodt hangja. - Még nem ittuk meg a feketénket! Pedig Vukica feketéje messze földön híres!

Miro akaratlanul felállott.

- Kíváncsi vagyok, hogyan fog ízleni magának! Én még Bécsben is emlegetni szoktam! Nem tudom hogyan csinálja, neki persze nincs mindenféle raffinált espresso-masinája, mégis kitűnő! A legkitűnőbb!

Miro észre sem vette s már ott ült az asztalnál, mintha misem történt volna.

- Érzy az illatát? Azt mondják a kávéfőzés tudomány... No, ugye kitűnő volt?

Miro Szrdanov igent intett.

- Holnap elmegyünk majd egy jó orvoshoz. Az magát keresztül-kasul megvizsgálja s aztán a többit meglátjuk. Nekem a sors több pénzt adott, mint amennyit az értelmemmel s általában megérdemlek. Hát ennek egy nevetségesen kicsi részét arra fogjuk fordítani, hogy magát ebből a rémületből kigyógyítsuk! Magának nem a tüdeje rossz, hanem az idegei! Meggyőződésem, hogy néhány napi pihenővel tökéletesen rendbe hozzuk!

Rágyujtott egy cigarettára.

- Tudja mit? Holnapig sem várunk! Visszakocsikázunk, felmegyünk egy tüdőspecialistához s ezt az egész ostoba félelmet egyszersmindenkorra elintézzük! Rendben van? Hát akkor búcsúzkodjunk Gyokotól és Vukicától.

XIV.

Dr. Korosec külseje a tizenkilencedik századvég orvosprofesszoraira emlékeztetett. Elég hosszú, kissé négyszögletesre vágott szakálla, orra nyergén viselt csiptetője a bécsi tudományegyetem orvosi karának néhány kiválóságát idézte.

S ez nem is volt csodálatos. Dr. Korosec a világháborút közvetlenül megelőző esztendőben csakugyan az osztrák főváros egyetemén folytatta orvosi tanulmányait. A monarchia eltűnt, az elkövetkezendő évtizedek bécsi professzorai eltértek e hagyományos külső viseletétől, de Korosec dr. azt átmentette Osijekbe s ott gondosan megőrizte.

Szerencsére nemcsak a külsőt, hanem a belső tartalmat is magával hozta. A lelkiismeretességet, a tudományos kutatás új eredményeinek tanulmányozását és azt az őszintén átértett tudatot, hogy az orvosi pálya, ha kenyérkeresés is, mindenekelőtt hivatás.

Már az eddig mondottakból is világosan kitűnik, hogy dr. Korosec modora megközelítően sem hasonlított ahhoz a hányavetiséghez, mely a Miro Szrdanov által Davos-Platzról jól ismert Berghof szanatórium főorvosának, Behrens doktornak volt tulajdona. Meglepő módon, mégsem érzett bizalmatlanságot. Korosec doktor orvosi sikereinek nem kis részét köszönhette annak, hogy betegek bizalmát az első percben meg tudta nyerni, még akkor is, ha azok merőben más formátumú orvosra számítottak. A bécsi császárvilág professzorai határozottan nem ok nélkül öltöztek szinte kivétel nélkül a szakálviselet és orrcsiptető egyenruhájába.

Korosec doktor, miután előbb - Miro Szrdanov jelenlétében - Fritz Waldheim-Gericke herceggel konzultált, arra kérte a herceget, hogy lapozgasson a várószobában elhelyezett folyóiratok között s azután Miro Szrdanovhoz fordult. Mindezt nem az orvos kikérdező módján, hanem egymással szemben ülve, kényelmes fotelekben.

- Miro Szrdanov... Azt hiszem már láttam vagy olvastam a nevét. Tánc? Vagy ének?

- Mindakettő.

- Szeretem a táncot, csodálni tudom a mozdulatok szépségét. S mi orvosok legnagyobbrészt magunk is foglalkozunk zenével. A hangok művészi csoportosítása üdülést jelent számunkra a sok fájdalom látása után, ami egész napos elfoglaltságunkkal együtt jár. Bizonyosan már hazulról, a szülői házból hozta magával a művészet szeretetét. Szülői is művészberek voltak?

- Nem.

- Kérem ne vegye tolakodásnak, ha az iránt érdeklődöm, hogy édesapja milyen társadalmi körből...

- Iparos volt. Üszkübben.

A professzor megértően bólintott.

- Nagyon nehéz élet! Tiszteletreméltó, hogy a leányát... Bizonyosan nehéz körülmények között éltek! Egy szobában hárman-négyen!

Miro igent intett.

- Tehát testvérei is vannak!

- Voltak.

- Meghaltak. Velük töltötte gyerekkorát?

Miro megint igent intett.

- Milyen idős korokban haltak el?
- Tizennyolc-húsz évesek voltak. Kettő.
- Gyakran meghültek, ugye! A rossz fűtési viszonyok, a...
- Igen.
- Sokszor voltak náthások, köhécseltek.
- Igen.
- Talán a táplálkozási viszonyok sem voltak mindig kielégítőek!

Miro Szrdanov szótlánul nézett maga elé.

- Hajlandó őszintén megmondani, hány éves?
- Huszonhat.
- S attól fél ugye, hogy a tüdeje... Amint hallom, túlságosan is fél! - mosolygott - Azonnal végére járunk a dolognak. Előre is biztosíthatom, hogy korántsem lesz a dolog olyan veszedelmes, mint ahogyan elképzeled! Orvos vizsgálta már?
- Csak felületesen. Azt mondta, hogy elmeszesedett góccok...
- No lám!
- Egyszer társaságban nagyon köhögtem. Volt ott egy fiatal orvos. Írt valamit. Használt is, utána könnyebb lettem.
- Megvizsgálta?
- Nem. Csak hallotta a köhögést és... Társaságban voltunk, az alkalom sem volt megfelelő.
- Magántársaságban?
- Egy bárban... - mondta halkán Miro Szrdanov. - Ahol szerződésben voltam.
- Persze, bár... Sok füst, alkohol...

Miro a ritiküljéből receptet húzott elő.

- Ez volt. Azóta is meg szoktam csináltatni, ha többet köhögök.
- Ipecacoana - nézte a receptet dr. Korosec. - Igen. Légcsőhurutok esetén nagyon beválik. Old.
- Felállt. - Hát mi most majd alaposan megnézzük, hogy miről van szó! Kérem vesse le a ruháját.

Miro számtalanszor táncolt száz és száz ember előtt, úgy, hogy alig volt ruha rajta. Most elpirult.

- Természetesen csak derékig - mondta Korosec doktor, miközben a csapnál kezét mosta.

Miro a félhomályos szobában bontani kezdte ruháját. A nyakánál kinyitotta a gombolást, oldalt meghúzta a rejtett zippzárat és lassan letolta derékig a ruhát.

Dr. Korosec a mosdótól feléje fordult.

Miro kis kék csipkeingben állott.

- Az inget is kérem.

Miro a vállpántokhoz nyúlt s közben a ruha egészen lecsúszott a földre.

- Talán okosabb is, ha egyszerűen kilép belőle - mondta a doktor. - Legalább nem kell bajlódniunk vele a vizsgálat folyamán.

A könnyű selyeming lehullott a derekára.

Korosec doktor gyöngéden megfogta a két vállát és nézte a lány mezítelen felső testét. Azután megfordította s hátul nézte.

Miroval szemben tükör volt most. Látta magát.

Az orvos pillantása is a tükörbe esett. Találkozott a lány tekintetével. Barátságosan rámosolygott.

- Az lesz a dolgunk, hogy belülről is megszépítsük! Fog segíteni nekem?

Mirot egyszerre nagy megindultság, szeretet fogta el az orvos iránt. Tekintetét egy pillanatra sem kapcsolta ki az övéből, úgy intette hevesen:

- Igen!

- Akkor bizonyos, hogy sikerül is! Nos, nézzük meg, hogy ezek a finom vonalak mit takarnak! - Mindenekelőtt a röntgen-készüléke elé állította és átvilágította, majd asszisztensével felvételt készített. Azután néhány mozdulatot tett, mintha a csuklója mozgékonyágát próbálná ki és Miro balvállánál megkezdte a kopogtatást. Balja egyre lejjebb csúszott, jobb kezének középső ujjá mindannyiszor mint a kalapács csapott le, mégis könnyedén. Így érkezett el a lapocka alá.

- Karját kérném! Felemelni!

Miro karja a magasba emelkedett. Korosec doktor most a hóna alatt kopogtatott.

- Köszönöm.

A kar leereszkedett s az orvos keze, kopogtató ujjá tovább siklott.

A kéz újra felemelkedett Miro válláig. De a másik oldalon, hogy ugyanilyen módszeresen csússzék lejjebb, egyre mélyebbre, amikor már Korosec doktornak meg is kell hajolnia.

- Így! - hallotta Miro. - Kérem forduljon meg.

Miro most szemben állott az orvossal. Olyan üde volt, mintha, tizennyolc éves leány lenne. De látszott a visszafojtott izgalom. A süllyedés, emelkedés ritmusa kicsit gyors volt. Korosec doktor balkezét a kulcscsont tájékára helyezte s ujjával újra kezdte a kopogtatást. Keze hűvösen, de nem kellemetlenül csúszott Miro melle fölé, melle alá, aztán a halmok két oldalára, majd még mélyebbre. S a jobb kéz középső ujjá fáradhatatlanul kopogtatott.

- Köszönöm - hangzott aztán. Korosec doktor hallócsöve után nyúlt.

De mielőtt munkához kezdett volna vele, félretette. Kis mikrofont húzott elő, két vékony gumicső nyúlott ki belőle. A két cső végét két fülébe dugta s a mikrofon csúszott most végig először Miro hátán, aztán mellén, mindazokon a pontokon, ahol néhány perccel előbb az orvos ujjá kopogtatott.

- Most tartsa vissza kérem a lélekzetét.

- Köhögést kérek. Erősebben.

- Most mély lélekzetet!

Közben egy-egy szó. Miro feszült izgalommal figyelte.

- Itt kicsit rövid! - mondta Korosec doktor. A mikrofon tovább csúszott. - Itt is rövidült.

Kis csend.

- Vesicularis! - a mikrofon tovább csúszik. - Itt érdes - megint odébb. - Zörej. Nos, készen is vagyunk.

Felemelkedett.

Miro szeméből riadt kérdés irányult feléje.

Mosolyogva megsímogatta a vállát.

- Fél?

Miro nem válaszolt. De szeméből nem tűnt a félelem.

- Nos, sokkal több a tompulat, mint az érdesség és a zörej! Tudja mit jelent ez?

- Nem!

- Az aiolos tömlő tompulatai elmeszesedett területekről árulkodnak! Azt jelenti, hogy volt baj, de elmúlt. A beteg terület elmeszesedett! Itt jobboldalt, - mutatóujját Miro melle felett a bőrre nyomta. - Van egy kis érdesség! Már majdnem zörej! De a nedves terület nagysága nem veszedelmes! Már az átvilágításnál is láttam. Azt hiszem egész nyugodtan mosolyoghat! Semmi oka sincs ilyen rémületre!

Miro két keze rebbent egyet.

- Doktor úr!

Szeme tele lett könnyel.

Dr. Korosec két kezébe vette az arcát, őszinte szeretet volt a tekintetében. Mironak egy pillanatig sem kellett azt éreznie, hogy ruhátlanul áll egy férfi előtt.

- Nagyon félt?

- Nagyon!

- Nincs rá oka. Természetesen nincs rendben a tüdejével! Ez a nedves terület, ha nem fognánk meg, terjeszkedne és komoly bajokat csinálhatna. De ma még nem lesz nagy dolog visszaszorítani. Meg keressük az alkalmas helyet, ahol eltölt néhány hónapot.

- Davos! - tört ki Miro. - Davosplatz! Berghof szanatórium!

Korosec doktor mosolyogva felkapta a fejét.

- Lám! Olvasni szokott? Olvasta a Varázshegyet?

- Igen!

- Veszedelmes könyv! Mikor olvastam, utána hetekig mértem magam. Túlságosan szuggesztív! Szóval Davosba szeretne menni!

Miro hevesen igent intett.

- Nehéz lesz! Háború! Devizagazdálkodás! Útlevelnehézségek! Azt hiszem, sokkal könnyebben menne itt a szomszédban. Magyarországon. Tavaly megismertem egy igen kitűnő szanatóriumot. Mátraháza. Node nézzük tovább. Nem hiszem ugyan, hogy a gégetükör valami újat mondana, de hallottam, hogy ezen a téren is voltak félelmes gondolatai, hát nézzük meg! Adta Thomas Mannja!

Zsebéből előhúzott egy nyelvszorítót, benézett a torkába. Rövid torz hang jött ki Miroból s a szeme könnyes lett.

- Kellemetlen! Meg kell mondanom, hogy a gégetükör még kellemetlenebb! De ha az is annyit mutat, amit eddig láttam, úgy igazán megéri a kellemetlen érzést!

Kinyitotta műszer-szekrényét, elővett egy készüléket.

- Ha fázik, felöltözhetik! - mondta. Miro felhúzta az ingét.

- Üljön le kérem. Így. És nyissa ki a száját.

Kellemetlen percek voltak. Miro csiklandó érzést érzett, kis öklendezést, a keze indult Korosec doktor gégetüköröt tartó keze felé, de már véget is ért a vizsgálat.

- Laryngea?

Korosec doktor nevetni kezdett.

- Meg kellene tiltani, hogy írók az orvosok dolgába dugják az orrukat! Még olyan nagy írók is, mint a Varázshegy írója! No, öltözzék fel kérem és nevessen nagyot!

Miro szeme még könnyes volt, de nevetett. Idegesen, hálásan, aztán egyszerre elkapta Korosec doktor kezét és megsókolta.

Gyorsan belebújta a ruhájába.

Korosec doktor kedvtelve nézte.

- Tudja, hogy nagyon sajnáltam volna, ha a vizsgálat mást mutat? Kár lett volna! Ahogy látom, a szép külsőben kedves lélek is lakik!

Egy hálás pillantás.

Korosec mosolyogva ült, hallócsövével játszott.

- Kicsit túlfűtött, kicsit képzelődő, kicsit talán... de kedves lélek!

Miro elkészült s Korosec doktor kinyitotta az ajtót, mely mögött a herceg várakozott,

- Parancsoljon.

Fritz Waldheim-Gericke belépett.

- Nos, azt hiszem kedvező híreket közölhetek!

A herceg arca felderült.

- No látja! - mondta derűsen Mironak.

- Persze bizonyos rendszabályok azért szükségesek! - kínálta helytel őket az orvos.

Most már mind a hárman, egészen társasági módon ültek a fotelekben.

- A rendszabályokat kezdjük ott, hogy a kislány egyelőre nem lép fel, nem táncol, nem énekel, sőt mint vendég sem látogat füstös éjszakai helyeket!

- Nagyon helyes - mondta a herceg.

- Magam részéről legjobban azt szeretném ajánlani - persze ha van erre mód - hogy egyáltalában szakítson ezzel a pályával. Az elmeszesedett gócok, a jelenleg is mutatkozó kis nedves terület feltétlenül hajlamosságról árulkodnak s ilyen hajlamosság mellett okosabb egy nyugalmasabb életpálya. És egészségesebb környezet!

Waldheim-Gericke bólintott.

- Meg fogjuk találni ezt az egészségesebb környezetet és foglalkozást!

- Dehát egyelőre fontosabb teendők vannak. El kell tüntetni a mutatkozó kis nedvességet. Tehát néhány heti pihenés. Sőt, egészen őszinte leszek, néhány hónap. Minimálisan három, de esetleg hat is. Megfelelő szanatóriumba! Akkor aztán azzal az érzéssel léphet vissza a hétköznapi életbe, hogy - ha okosan él - nincs oka aggodalomra!

Mosolyogva Miro Szrdanovra nézett, aztán a hercegre.

- A kisasszony Davost szeretné!

Fritz Waldheim-Gericke egy határozott mozdulattal azt mondta:

- Akkor Davosba fog menni!

Miro keze a torkához ugrott. Szeméből olyan boldog izgalom tükröződött, hogy a herceg elnevette magát. Megfogta a kezét.

- Úgy szeretné Davost?

- Természetesen, mondtam - hallatszott Korosec doktor hangja - hogy ez ma meglehetősen körülményes. A háborúval kapcsolatos vizum és deviza nehézségek...

- El fogjuk intézni. A bécsi irodámnak még ma írok és azt hiszem nyolc-tíz nap múlva...

Miro szive a torkában lüktetett.

Korosec feléje fordult.

- Látja, minden rendben van! Nyolc-tíz nap múlva elindul Davos-Platzra! A Varázshegyet semmi esetre se vigye magával! Vidámabb olvasmányokat válasszon!

Miro felszabadult boldogságát ekkor vak rémület váltotta fel.

- Nyolc, tíz nap... s ha addig a nedves terület szélesednék?

- Nem fog szélesedni!

- Nem volna jó... ha mégis valamit, ami erősítene, ami... hogy nyolc-tíz nap múlva biztosan utazhassam!

- Nincs szükség semmire! Ne erőltesse magát, sokat legyen levegőn, néhány órát mindennap töltsön fekve és...

- De valami orvosságot! Valamit, ami...

- Nincs rá szükség!

Izgatottan kirángatta kezításkájából a régi receptet.

- Ez olyan jót tett!

Korosec doktor már látta az imént. Most mégegyszer kezébe vette az ártalmatlan kis köhögések ipecacoana-receptjét és mosolyogva visszanyújtotta.

- Csináltassa meg kislány! És napjában háromszor egy evőkanállal. Ha azt hiszi, hogy ettől erősebb lesz! A hit nagyon fontos. Erőt ad!

Felállott. Kezét nyújtotta a leánynak.

- Örülök, hogy ilyen mosolyogva búcsúznak egymástól! Remélem, hogy amikor legközelebb találkozunk, néhány kilógrammallyal súlyosabb lesz! Még akkor is bámulatosan karcsú marad!

Azután megrázta a herceg kezét.

S a herceg fehér borítékot tett az íróasztalára.

Vera Valaoritis és Fritz Waldheim-Gericke beszélgetése az alatt zajlott le, míg Miro Szrdanov elment a gyógyszerterába, hogy megcsináltassa az orvosságot.

Fritz kereste fel Verát a szobájában.

Mikor belépett és meglátta a sívár környezetet, egy pillanatra megdöbbsent. De azonnal eltüntette arcáról az érzés nyomait, bocsánatot kért, amiért zavarja s elmondotta az orvosi vizsgálat eredményét.

- Engem a sors kedvezőbb anyagi helyzettel jutalmazott, mint amilyent megérdemlek. Kötelességemnek érzem, hogy jól használjam fel. Szeretném, ha a barátnője megtalálná nyugalját és egészségét.

Vera Valaoritist végtelen hála öntötte el. De ízlésesebb volt, semhogy hálálkodni kezdjen.

- Azt hiszem tudja, hogy nagyon szeretem Mirot s igen nagy örömet szerzett ezzel a hírrrel!

Fritz Waldheim-Gericke Verára nézett.

- Menjen el ezzel a kislánnyal Davosba s vegye a gondjaiba!

Időt sem adott rá, hogy Vera valamit közbeszóljon.

- Miro a felhőkben jár, kicsit túlfűtött a fantáziája, kell mellette valaki, aki vezesse, irányítsa s kezébe veszi... Úgy gondolom, hogy magát kérném meg anyagi dolgai elintézésére is! Azt hiszem nem haragszik, ha azt mondom, kicsit úgy törődjék vele, mintha a leánya volna!

Vera nem tudott szólni.

- Ha nem maga volna, nem mernék ilyent mondani. Hiszen fiatal, szép, maga is kívánatos asszony. De úgy érzem, hogy több egy kívánatos szép asszonynál! Miro fogékony teremtés, ha a maga hatása érvényesül nála, ha maga választja meg az olvasmányait, a társaságát s meghozza azt az áldozatot, hogy kivételes nyelvtudásából is átad valamit, azt hiszem nem csak az egészségét adhatnók vissza, hanem valamit a testieken túl is!

Elővette a csekkfüzetét és kitöltötte.

- Ugy gondolom, két hetet igénybe vesz, amíg a deviza és útlevel kérdéseket megoldhatjuk. Szeretném, ha addig is kezébe venné az irányítást.

A csekket átnyújtotta.

- Nekem este Belgrádba kell mennem, háború esetén az ember sohasem tudhatja, hogy a szolgálat merre viszi. Bécsi irodámban is úgy disponálok, hogy a maga nevére küldjék az iratokat s természetesen az anyagiakat is.

Felállt, Vera Valaoritis kezét tisztelettel megcsókolta.

- Köszönöm, hogy segít nekem! Egyszer, majd ha már vége lesz a háborúnak, szeretném magával végigbolyongani a Musée du Luxembourgot! Láttam ott egy szobrot, fájdalom, a művész nevét nem jegyeztem meg. Fiatal anyát ábrázol, amint játszó gyereke felett suhan el a tekintete. Szeretném megmutatni!

Mire Vera magához tért, Fritz Waldheim-Gericke már nem volt a szobában. Csak az apró csekklap feküdt az asztalon.

Miro Szrdanov Korosec doktor kapujában vált el a hercegtől. A téren voltak, alig kétszáz lépésnyire szállodájuktól. Miro a sarkon lévő gyógyszerterába sietett. Meglehetősen sokan vártak, a polcon már elkészített orvosságok sorakoztak, várakozva a visszatérő rendelőkre.

A város még a forrongó utcajárás hangulatában volt. A téren alig lehetett mozogni. A német katonák már a búcsúzkodás stádiumában járták a várost, a posztokat átvették a zágzebi horvát kormány közegei. A német, jugoszlávból horvátta vedlett egyenruhák között sűrűn lehetett látni magyar katonákat is, akik átsétáltak a hídon, hogy meglátogassák a Dráva másik partján álló várost, melynek Osijek neve a magyar Eszék nevet takarta.

A város lakosságának magyar harmada, mely eddig háttérbe vonult és nem vett részt sem a helyi németek, sem a horvátok mámorában, hanem rezerváltan a szemlélő szerepére szorítkozott, most szintén kiment az utcára s nem tüntető formában, de őszinte örömmel gyönyörködött a látogatóba érkező magyar katonákban.

Miro a nyitott gyógyszerári ajtón át látta a forgatagot. De nem jutott el a tudatáig. Minden gondolata önmaga körül összpontosult. Meggyógyult. Davos. Most az a fontos, hogy ez a nyolc-tíz nap... jaj, csak valami közbe ne jöjjön! Ettől az orvosságtól mindig megkönnyebült!

- Parancsoljon! - hallotta a segéd hangját éppen a számológépet forgatta meg s nyújtotta a blokkot. - A pénztárnál méltóztassék!

Miro fizetett s aztán a polcon álló üvegek közül leemelte a barna folyadékot, amelyet jól ismert már és sietett haza a szállodába. Milyen kis üveget adtak, gondolta. Máshol sokkal nagyobbakat szokott kapni. Legfeljebb három evőkanálnyi van ebben, holnap vehet új adagot.

Utközben Irina Hadnagyev köszöntött rá. Ott állott néhány lépésnyire a gyógyszerertártól és egy magyar tiszttel beszélt.

- Én is jövök hamarosan! - mondta s aztán újra a tiszthez fordult. - Szóval bent vannak már Noviszádon is!

- Ujvidéken! - helyesbitett mosolyogva a magyar tiszt.

- Persze, persze! Az ember huszonkét év óta Noviszádot hall s megszokta már!

- Ne felejtse el, hogy az említett huszonkét év előtt volt ezer év, amikor viszont az ember Ujvidéket hallott! S ezer év is nyom annyit a latban, mint huszonkettő!

Tisztelgett.

- Örülök, hogy az újvidéki szerb lányok ilyen kitűnően beszélnek magyarul!

- Szerb! - kapta fel Irina Hadnagyev a tekintetét.

- Mi senkitől se kívánjuk - mosolygott a magyar tiszt - hogy megtagadja a fajtáját! Nem is becsülnénk az olyant! Maguk sem becsülték azt a magyart, aki az elmúlt hús év alatt a fajtáját megtagadta! Igaz-e!

Mégegyszer tisztelgett és sétálva elindult a híd felé, melynek túlsó oldalán húzódott a történelmi magyar határ. A történelmi határ, melyet nem léptek át. Holott vagy százezer magyar élt ideát is.

Irina Hadnagyev állt a sarkon, nézett a magyar tiszt után. Hát most mi van! Irina Hadnagyev vagy - Hadnagy Irén!

A főpincér ment el mellette. Mélyen megemelte a kalapját.

Fritz Waldheim-Gericke távozása után Vera szinte magánkívül a fordulattól - berohant Smilja szobájába. Ugy érezte, hogy kötelességet teljesít, amikor közli vele az öröndetes hírt. Smilja gondolkozás nélkül akart segítségükre jönni, habozás nélkül akarta utolsó gyűrűjét odaadni,

hogy őt és Mirot megkímélje a megalázó, kényszerű kalandoktól, kötelessége tehát, hogy az örömhírt is először vele közölje.

Azután nagyon közel is jött hozzá Smilja Dragics a félelmetes délelőttön, amikor a változás perceit együtt remegték át az utcán.

A legőszintébb érzések lendülete vitte, de amint szobájába lépett, a kitörni készülő szavakat, mintha vasujjak csavaró szorítása nyomta volna vissza.

Smilja hideg, csodálkozó pillantásával találkozott, egy kicsit zavartan felálló fiatalembert látott és az a semmivel össze nem téveszthető csend ült a szobán, mely a belépővel félreérthetetlenül közli, hogy a legrosszabbkor érkezett.

Egy pillanatra minden megmerevedett.

Smilja arca, az ismeretlen fiatalember erőszakolt torz mosolya és maga Vera is.

Egy pillanatig senki sem mozdult.

Azután Smilja keze darabosan a fiatalember felé lendült.

Hangja szinte kopogott a csendben.

- Az öcsém, Vera!

A fiatalember arcán a torz mosoly mintha egy árnyalattal a vigyor felé közeledett volna. Sután meghajolt, aztán vigyorgott tovább.

Most már Vera görcse is feloldódott.

- Bocsáss meg - mondta - nem tudtam, hogy vendéged van!

Smilja egyetlen szóval sem tartóztatta, amikor - anélkül, hogy megfordult volna - kihúzódott a szobából.

Amint az ajtó becsukódott mögötte, Smilja megmozdult.

A fiatalember felé nézett, de az arcán érzésnek, testvéri közelségnek nyoma sem volt.

A fiatalember vonásain aggodalom ült, önkéntelen kézmozdulatot tett az ajtó felé.

Smilja, anélkül, hogy erre bármilyen megjegyzést tett volna, anélkül, hogy a kimondatlan aggodalmat oszlatni igyekezett volna, mereven nézte.

- Tehát? - mondta. - Minek köszönhetem, hogy hozzám jöttél?

A fiatalember hirtelen feléje fordult.

- Most tedd félre a gyűlöletet, Smilja!

Elutasító mozdulat volt a válasz.

- Az érzelmes hangokat hagyjuk. Arról beszélj, hogy mit akarsz tőlem?

- Bajban vagyok!

Smilja szemöldöke csodálkozva magasba húzódott.

- S tőlem akarsz pénzt?

A fiatalember kétségbeesetten a levegőbe kapott.

- Tőlem, akit eddig nem akartál megismerni?

- Nem erről van szó! - hangja most durva lett. - Ezután sem foglak megismerni!

- Tehát?

- Üldöznek! - hirtelen az ajtó felé nézett, aztán egy lépéssel közelebb ment Smiljához. - Nyomomban vannak!

Csend. Smilja szótlánul, mozdulatlan arccal nézte. Aztán azt kérdezte:

- Kik?

- A horvát rendőrség!

A folyosó végéből egyik személyzeti szobából írógép kattogása hallatszott. Szaggatottan, gyakorlatlanul, mint amikor hozzá nem értő dolgozik a gépen. Készült az esti étlap.

- Beszélj, mit követtél el!

A fiatalember barna csomagoló papírosba burkolt tárgyra mutatott, amit a hóna alatt szorongatott.

- Pokolgép!

Smilja szinte rikoltott.

- Mi? Te taknyos!

- Pokolgép!

- Hogyan került hozzád!

A fiú szeme szikrázott.

- Szerb vagyok!

Smilja ingerülten intett.

- Kölyök vagy! Hagyjuk a nagy szavakat! Hogyan került hozzád?

- Sorshúzás!

Smilja nézte. Egyetlen pillanatra sem lágyult el az arca,

- Mit akartatok vele?

- Zagrebben. Usztasákat.

Smilja nézte.

- Honnan jöttél?

- Nis.

- Közben németek vannak!

- Átszöktem rajtuk.

- És?

- Beogradban észrevették a horvát detektívek. Ha megtalálják nálam a gépet, felhúznak! Ha nem találják, nem tudnak bizonyítani.

- Dobd el. És takarodj haza, az iskoládba! Dobd el!

A fiatalember felkapta a fejét.

- Még egyet nem tudunk csinálni!

Smilja odalépett hozzá, kivette a barna csomagot a karja alól és az asztalra tette. Aztán kibontotta.

Kivülről kopott, konzervdoboznak látszott. Még virított rajta az egykor zománcos, magát kellettő paradicsom rajza. Tetején öreg ébresztőóra. Drótok szaladtak róla a bádogdobozba.

Idegesen felnevetett.

Próbálta mégegyszer megemelni. Súlyosan lehúzta a kezét.

A fiatalemberre nézett.

- Apád tudja?

- Nem.

- Anyád?

- Ismered. Tele nyivákolta volna a várost!

Smilja hangja felcsattant.

- Érdeemes volt agyonbecézni téged! „Tele nyivákolta volna a várost!” Te voltál mindig a „jó gyerek”! Én a rongy!

A fiatal ember durván megrántotta a vállát.

- Most nem erről van szó! Hanem a bosszúról!

- Szóval, mit akarsz tőlem?

- Rejtsd el! Majd valaki érte jön!

- Ugy? - csattant Smilja. - Aludjak pokolgéppel egy fedél alatt!

- Hogy te bántatlanul tovább sétálhass!

- Hogy meg legyen a másíknak, akit még nem üldöznek! S aki eljön érte!

Smilja nézte. Szemében határozottan gyűlölet égett.

A fiatalember keményen állta a pillantását.

- Kik üldöznek?

- Mondtam. Horvát rendőrök!

- Beogradban németek vannak!

- Vannak ott usztasa detektivek is!

Hangja durván felcsattant.

- Na, mi lesz! Vállalod vagy nem?

Smilja sokáig mozdulatlanul nézte. Aztán elfordult.

- Hagyd itt. És eredj.

A fiú nagyot lélekzett. Egy lépést tett az ajtó felé.

- Én most azonnal tovább megyek. Vissza Vukovar felé, mintha nem is jutottam volna el idáig. Hogy itt ne keressék.

Smilja állt az ablaknál, háttal a fiúnak, nem mozdult.

A fiatalember egy lépést tett feléje.

- Köszönöm, Smilja!

Smilja nem mozdult.

- Mondd... - kezdte - nem lehetne valahogyan ezt a köztünk levő ellentétet...

A fiú újabb lépést tett feléje.

Smilja hirtelen megfordult. Az egész arca gyűlölet volt.

- A „jó gyerek”! - kiáltotta. - „Anya telenyivákolta volna a várost!”

- Hagyd ezt a számszót! Tehetek én róla, hogy engem becéztek? Én voltam a kisebbik!

- Te üldöztél ki a házból! Miattad lettem...

- Azóta férjhez mentél!

- De te most se köszöntél! Ugy mentél el mellettem az utcán, mint akit nem ismersz! Hát ki segíti az apádat, aki ott turkál a szennyes kosarakban, kifolyt gyümölcsle meg birkahús között? Kinek a ruháit hordja az anyád, akinek csak te kellettél?

- Én még diák vagyok, nem keresek! És ha nem köszöntem, hát tudod, hogyan van az! Egyik szót követi a másik, egyik réteg rakodik a másikra! Talán, ha megkeresnénk együtt az első nyomot! Ha leszednénk egyenkint a rétegeket...

- Egyenkint a rétegeket! Akkor mi lesz? Akkor nem lesz igaz az a sok mocsok, szenny, megalázás, amin végig kellett magamat verekedni? Te miattad!

Féktelen gyűlölet ízzott a szemében.

- Fejtsük le egyenkint a rétegeket! Persze! Hát hiszen miről is van szó? Arról, hogy egyszer két testvér valami semmiségen összeveszett! Azon, hogy Pavel Nikotics szilvát hozott nekem és te megetted a szilvám. Én pedig összekarmoltalak érte! S büntetésből nekem nem volt szabad vasárnap a vásárra menni! Mikor Pavel Nikotics a törökmézesnél várt! Persze, hogy megszöktem! Persze, hogy megverték érte! Persze, hogy engem zártak éjszakára a kamarába. S a vége? Félttem a sötét fészkerben! Patkányoktól félttem! Te aludtál a meleg szobában, én pedig kimásztam a padlás ablakon és megszöktem! S egy hét múlva Sabacban Nikola Kartics lökött az ágyába, másnap Lazar Mitrovics, harmadnap... Nyálasan fogdosták a fiatal testemet, a mellemet és...

- Smilja!

- Rántsuk le a rétegeket! Ne gyűlölködjünk! Persze! Persze! Hiszen csak arról van szó, hogy egyszer régen két gyerek összeveszett, mert az egyik megette a másik szilváját! Így gondold?

Elfordult.

- Hát az apámra nem haragszom. Az anyámra se. Két nyomorult ember, nyomorúságos életben, kínlódva, meggyötörve! De téged gyűlöllek! Eredj innen!

- Isten veled, Smilja - mondta halkán a fiú. - És köszönöm.

- Ne köszönd. Nem neked tettem!

Az ajtó halkán becsukódott.

Smilja Dragics állt az ablaknál. Melle zihálva emelkedett. Aztán lassan csitulni kezdett. Visszafordult a szoba felé.

Az asztalon ott a konzervdoboz. Tetején az ébresztőóra. Valamikor paradicsom volt benne.

Visszacsomagolta a barna papírosba.

- Reggel be kell dobni a Drávába - mormolta.

Aztán kinyitotta az ablakot. Már este volt. A tér felől zivajló élet hangjait hallotta. Lent az udvaron, a színház színész-bejárója előtt egy nő és egy férfi cigarettázott. Smilja behúnyta a szemét - Vlado... - gondolta - Vlado...

Egyik pillanatról a másikra felforrt benne a hála. Ha ő nincs, elmerült volna a mocsárban. Drága, Vlado! Hirtelen letérdelt és görcsösen egybekulcsolt ujjakkal imádkozni kezdett.

XV.

Miro Szrdanov az ágyban feküdt, Vera mellette ült a széken. Csak az éjjeli lámpa égett.

- Azt hiszed, Vera, hogy szeret?

- Látom, hogy szeretettel gondol rád, azt akarja, hogy meggyógyulj és más életet élj!

- Miért akarná, hogy meggyógyuljak és más életet éljek, ha nem szeret? Ha nem magának akar meggyógyítani, megváltoztatni?

Kezét Veráéra tette.

- Olyan jó, hogy együtt leszünk!

Vera Valaoritis leeresztette kötését és a leányra nézett.

Nézte amint fekszik az ágyban, amint csillogó szeme valahova ködös távolságokba vész. Szeret engem ez a lány?

- Miro! Te szeretsz engem?

A lány tekintetének iránya nem változott. Arcán a vonások sem változtak meg.

- Mindig jó voltál hozzám, Vera!

Vera Valaoritis újra felemelte a kötést. Miro Szrdanov... Kevés dolog jut el a tudatáig. Álmodó lélek. Ő, Vera, rajta élte ki minden beléjeszorított anyai vágyódását. S Miro, nos Miro az, aki elfogad. Elfogadja a becézést, az ölelő támogatást, álmodva bolyong szakadékok felett s elfogadja, hogy van valaki, aki útjából felszedi a köveket s a szakadékok széléről az ölében viszi vissza. Szeret-e érte?

Talán hálát érez.

De ez az, amit Vera Valaoritis szeretne kapni?

Nézte a mozdulatlanul, álmodva fekvő lányt. Nagy meleg szemét, finom szépségét. Heves vágyódást érzett, hogy odaüljön az ágy szélére, átölelje, magához rántsa és megmagyarázza neki:

- Miro! Hát nem érzed? Én úgy szeretlek, mint a leányomat!

Kezdte megérteni a férfiakat, akik - amíg meg nem kapták - megőrültek érte! Megőrültek azért, hogy ezeket az álmodó szemeket a tekintetükbe kényszerítsék. És olvassanak belőlük. Kapjanak!

De Miro csak elfogadni tud. Vágyat, ölelést, remegő érzéseket és tomboló érzéki lobogásokat. Ezeket ő is remegő gyönyörűséggel tudja elfogadni. Igen, ő az, aki fuldokló gyönyörűséggel fogadja el a leigázást, az összes érzéseket, melyeket szépsége vált ki. Gyönyörködik benne, hogy az egyik eltakarítja útjából a göröngyöket, a másik letépi a ruhát róla. Mind a kettőt elfogadja. De adni nem tud. Legfeljebb viszfényt.

Kevés dolog jut el a tudatáig. Pedig a tudat alatt lappang a vágy, valami más, valami több után is. Lám, Joachim Ziemssent ellopta magának Thomas Manntól. Nem tudja, miért tette, de megtette, mert ott a tudat alatt él a vágy: egyszer valaki ne a testemért, a szép testért, a gyengéd formákért öleljen! Egyszer valaki ne a ruhát akarja letépní a karcsú testről, hanem a testet a lélekről, ami benne rejtezkedik! Él benne a vágy, ellopta Thomas Manntól Joachim Ziemssent, aki némán és távolról volt szerelmes az orosz lányba s úgy vitte el emlékét a

hamburgi temetőbe. Igen. Miroban van más is, több is, mint ami eddig, az eddigi életben mutatkozott meg, amikor a valóság elől álmokba burkolózott. De nem tud róla.

Még nem tud róla!

Egyszerre megdobbant valami Vera Valaoritiban. Ő lesz az, aki ezt a másik, belső Mirot felébreszti! Ő fogja kibányászni az értékeket, melyeket a szépség káprázatában eddig meg sem láttak, meg sem kíséreltek a felszínre hozni. Vagy ha megkíséreltek, a nehézségektől megtorpantak. S megleégedtek azzal, amit a szép test nyújthat. A vágyak, érzések remegő gyönyörűséggel való elfogadásával.

- Elmegyünk Davosba, Miro! Amiről annyit álmodtál! Davos! Kopott, piszkos vasutak helyett beülünk a szürkén párnázott svájci hegyivasutba s az felvisz bennünket a fenyők közé! Még tovább, oda, ahol a havas csúcsok tiszta fehérségre vár! Kopott piszkos szállodák melléklépcsői helyett tágas, levegős márványlépcsőkön fogsz járni! Nem Matasicsokkal lesz dolgod, nem Jovanovicsokkal, hanem halk járású, halk beszédű úriasszonyokkal, úrilányokkal, urakkal! Ha bemész az étterembe, a pincér nem fogja azt kutatni, hogy ki fizeti majd a vacsorádat, hanem tisztelettel kérdezi mit kívánsz, hogyan kívánod!

Miro Szrdanov mohó kíváncsisággal leste Vera száját.

- Tanulni fogunk, hogy megálld a helyedet közöttünk! Hogy ne az legyen az első gondolatuk: ezt a gyönyörű lányt jó volna egy éjszakára lefektetni! Hanem az, hogy miképpen lehetne egy életen át megtartani! Tanulni fogok, Miro! Nyelveket! Olvasni fogok! Jó könyveket, amikből új világokat ismersz meg! Hangversenyekre járunk. A tangó helyett Berliozt hallgatunk, Beethovent. Meg fogod ismerni azt az érzést, amikor egy óriás kapja fel az embert s viszi magával olyan szépségek felé, amiket nem lehet megúnni, mert örök szépségek! Beethoven! Hallottad már az Eroicát?

Miro hevesen, a szavakat lesve, fejét rázta.

- Együtt fogjuk meghallgatni, Miro! Meg fogod látni milyen más az élet, amit én eldobtam magamtól, s amihez te még hozzá sem juthattál eddig!

Egy pillanatra Irina Hadnagyev nézett be az ajtón.

- Jó éjszakát, Irina!

Aztán megint kettesben maradtak.

Vera csendesen kötögetett. Miro hallgatott.

Teljes csend borult a Hotel Park öreg épületének erre az elhagyatott szárnyára. Vera befüttetett Mironál. Halkan duruzsolt a kályha.

- Vera!

- Tessék, édes!

- Mit gondolsz, a herceg meg fog látogatni Davosban?

- Talán meglátogat. A háborutól függ, ilyenkor sok a nehézség. Katona is!

- Olyan szép lesz!

- Mi, kedves?

- Odafönt! Nem leszel rám dühös, ha nehezen tanulok majd?

- Dehogy! Eleinte mindig nehezen megy! Aztán már magad is kedvet kapsz, te sürgeted, mindig többet akarsz tudni!

- És ott fönt is vannak hangversenyek?

- Mindig van egy-egy művész vagy amatőr, aki zongorázik, hegedül, kis házi hangversenyeket ad. Most már talán jó volna ha eloltanál s aludni próbálnál. Hogy erős légy!

- Igen! Rögtön be is veszek! Ide adnád az orvosságot?

Vera odanyúlt az üvegért. Mellette feküdt az evőkanál.

- Tudod, ez mindig úgy segített! Egy barna fiú írta, orvos volt. Mostarban. A lokálban mulattunk, műsor után s egyszer csak elfogott a köhögés. Ott írta az asztal mellett, pincérrel rögtön el is hozatta. Nem akartam bevenni, gondoltam, mit tudhat ilyen fiatal fiú! Pedig használt. Azóta többször is megcsináltattam. Mindig, ha nagyon köhögtem. Háromszor napjában egy evőkanállal. Ipecacoana. Ismered?

- Igen, szívem.

Lassan az evőkanálra töltötte a barna folyadékot.

Miro a szájához emelte és lenyelte.

- Ugy emlékeztem rá, hogy jobb íze volt - mondta. - Érdekes...

Vera mosolyogva megsimogatta a haját.

- Aludj jól, kedves! Ma szép, nyugodt éjszakád lesz!

Miro szeme csillogott.

- Davosba megyünk! Meggyógyulok!

- Igen, Miro.

- Tanulok, Vera!

Mint egy gyerek, rövid kis boldog nevetésekkel befúrta magát a párnájába!

- Jó éjszakát!

Miro hirtelen térdére ugrott az ágyban.

- Vera!

Két karja kitérült.

Vera odavetette magát az ágy szélére s Miro karjai összefonódtak a nyakán.

- Kislányom! - súgta Vera. - Az én kis lányom leszel!

- Vera, olyan boldog vagyok! Hidd el nem is érdemlem meg!

- Majd meg fogod érdemelni! S most aludni!

Betakarta.

- Jó éjszakát.

Gyorsan kiment a szobából. Nem akarta, hogy Miro lássa az ellágyulását.

Miro Szrdanov behúnyta a szemét. Furcsa íze van ennek az orvosságnak. Egészen más, mint Mostarban volt. Lehetséges?

És mintha álmosítana is. Igen, határozottan, mintha álmosítana is. Vagy tényleg álmos? Az egész napi izgalomtól?

Lehetséges. De istenem, számít az ma? Hiszen most már csak napokról van szó. Aztán szanatórium! Davos! Egészséges lesz! Egészen egészséges!

És tulajdonképpen most sem beteg. Legalább is korántsem annyira, ahogyan hitte, ahogyan félt eddig tőle!

S a herceg! Herceg...

Fritz Waldheim-Gericke herceg. Családja évszázadokon át magas udvari méltóságokat adott a Habsburgoknak.

Habsburgok... Valamit már hallott róluk. Alighanem királyok vagy császárok voltak. Valami ilyen.

- Nem, nem Fritz - mondta Hans Kluge német főhadnagy - ezt igazán nem kívánhatod, hogy elhallgassam, kómikus lenne!

S akkor a herceg feléje fordult, széles mozdulatot tett a kezével. Hogyan is mondta! Ejnye, milyen álmos!

- ...szépsége előtt egy királynak is meg kellene hajolnia...

Egy királynak is meg kellene hajolni Miro Szrdanov szépsége előtt!

Miro Szrdanov... Üszkü, kislány... meztláb... sündörög a mecset bejárata körül. Miro Szrdanov. Öreg müezzín csoszog át a mecset udvarán. Fenyegetően feléje rázza az öklét.

Miro Szrdanov az üszkübi varga lánya.

Bazár. Zsivaj. Csipkék, háziszóttések, színes papucsok, gyöngyök, sárgaréz üstök, selymek és magas tornyok piros fezekből.

Kis lány szalad meztláb az utcán. Mögötte ordítva bazári árusok. Olcsó parfümöt szorít éppen domborodni kezdő kis melléhez. Miro Szrdanov.

Vásárok. Pacalsütők, tamburicások. Egy kis lány táncol a rakiját ivó parasztoznak. Énekel is.

A pacal forró és ízes, az ital tüzes, egy legény fiatal, csillogó szemű és erős karú. Az éjszaka sűrűn csillagos. Messziről a tamburica hangfoszlányait hozza az enyhe nyári szél.

A lány fehér háta alá puha, zöld fű simul, a legény öleli, lélekezete forró. Miro Szrdanov. Tizenhat éves.

Egy ember ordít, kergeti késsel. Az üszkübi varga.

Stambul, Kairo, Ankara, Sofia, Bucarest. Férfiak.

Az üszkübi varga lányát már langyos vizekben fürdetik, illatos olajakkal kenik és pezsgővel itatják.

S van egy fiú, aki bolondul a szerelmese.

Kis uri fiú. Mások az éjszakáit kívánják, az éjszakáit szerzik meg. Ő a délutánjait, a csendes alkonyokat. Arról beszél, hogy feleségül veszi.

S a lány még ezen az éjszakán is megcsalja.

Miro Szrdanov, a mai, ott az osijeki hotelágyban, tíz nappal a Davosba indulás előtt, befúrja fejét a párnába.

- Rossz voltam - súgja - nagyon rossz! Nem érdemlem, hogy az isten megsegítsen! Milyen álmos vagyok... Csak nem cseréltem el az orvosságot?

Hogyan szerette! Mikor megtudta, hogy ezen az éjszakán is más ölelte karcsú derekát... Igen, ez a fiú meghalt érte!

Igen, az rettenetes délután volt!

Ő nem tudta, hogy a fiú... hogy nem él már. Ment a megbeszélte találkozóra. Sötét volt. A kis mellékutcában itt-ott egy-egy gázlámpa égett, ütött-kopott kis egyemeletes házak követték egymást. Magas, karcsú természetén drága prêmes bunda.

Sötét kapuszin, kanyargó falépcső, megnyomta az ajtókilincset. A fiú sohase zárta kulcsra, ne kelljen várni odakünn. Besurrant, halkan felnevetve:

- Emilio!

A szobában két hatalmas gyertya égett. S közöttük magasan, tompa feketeségben feküdt a fiú. Karcsú keze kicsi keresztet tartottak, csillogott a lobogó gyertyalángnál.

Halk sikoly:

- Emilio!

A fiú lábánál valami megmozdult. Egy másik asszony. Fehér hajú. Könnytelen szemmel ránézett, aztán fekete kesztyűs kezével a halottra mutatott.

- A fiam!

- Rettenetes délután... - súgja Miro Szrdanov az osijeki hotelszoba ágyában, szól a harang, bim-bam, az ajtón szélroham, táncba ringatja a gyertyalángokat s velük táncol a csillogó kereszt a halott kezében.

Miro Szrdanov félálomban visszagondol a délutánra s didereg, keze imára kulcsolódik:

- Uram, ne büntess érte, gyerek voltam, tizenhét éves!

Az Ur kegyelmes, halkan zsong valami, Miro Szrdanov úszik a zsongásban, lebeg és messze nagy-nagy hegyet lát. Már túl van a fenyvesek övezetén és köröskörül még magasabb csúcsokon ragyog a hó. Szűzfehér hó.

S valahol a fehér csúcsok között fehér épület. Nagy széles ablakok, minden ablak előtt kicsike balkon, csak éppen akkora, hogy elfér rajta a fekvőszék. Apró emberkéket lát, egészen aprók, hiszen még végtelen magasságban vannak, de tisztán látja valamennyi arcát.

Ott, az a katonás, barnahajú fiatalember, igen, az Joachim Ziemssen. Nem Castorp áll mellette, az unokafivére, aki Hamburgból jött? S az a karcsú, szvetteres nő, idehallatszik, amint füttyül a pneumotoraxából, az Kleefeld, persze, Hermine Kleefeld.

S ott van Behrens doktor szakállas feje is, ott áll a fehér lépcső tetején és barátságosan integet neki.

S ő megy a végtelen lépcsőn. Egészen könnyű, szinte szökdécsel, egyik karja a magasba, fehér batiszt zsebkendőt lenget a régi ismerősök felé!

De aztán egyszerre ködfelhőbe kerül, küzdeni kell, mert eltűnik mögötte minden. Küzd, a lélekzete kicsit nehéz, motyog, ez az orvosság... egészen más íze volt... úgy álmosít... De Miro Szrdanov nagyon akarja látni a lépcső tetejét, ahol már várja Behrens, Kleefeld, Joachim, sőt talán Naphta és Settembrini is, hát átverekszi magát a ködön és ott ragyog újra előtte a szanatórium.

Már egészen közel. Az apró emberkéek egészen nagyra nőttek, tisztán látja Ziemssen hadnagy szerelmes szemét, tisztán hallja Behrens doktor hányaveti szavait:

- No, mi az, tisztelt Miro Szrdanov kisasszony? Szóval ön csak három hónapra jött! Lássuk csak mit mutat a becses belsejéről készült csinos fotográfia! Á, igen tisztelt Szrdanov kisasszony, ön valóban sokkal szerencsésebb, mint ez a Castorp úr itt, aki három hétre jött látogatóba s évekig maradt nálunk! Ön három hónap múlva tovább mehet és egészséges lesz!

Hangversenyekre fog járni. Nézze csak igen tisztelt Ziemssen hadnagy, ki jön itt! Miro Szrdanov érkezett meg Davos-Platzra!

És nyújtja a kezét. S Miro is, hogy a magáét beletegye.

- Megjöttem - súgja - itt vagyok Behrens doktor...

És hosszan, mélyen fellélekzik.

Igen, Miro Szrdanov alszik. Az osijeki Hotel Park egyik kis szobájában, arca féloldalt a párnán. Mosolyog.

Hihetőleg zenét hall, a Berghof szanatóriumban házihangverseny van, valaki Beethovent játszik s Miro Szrdanov úszik a muzsikában.

Mert nincs már rémület, szivét nem szorítja a félelem, már nem fáj semmi és most már nem megy a falat soha többé cigányútra. Ágya mellett áll és vigyáz az álmára Behrens doktor. A herceg kérte meg rá. Fritz Waldheim-Gericke herceg, akinek családja magas udvari méltóságokat adott a Habsburgoknak.

Vera Valaoritis ébren volt még. Ágyában ült és arra gondolt, hogy az isten jó. Az isten kegyelmes. És bűnösök felé is kinyújtja a kezét.

Milyen gyengéden nyújtotta ki, íme, feléje is.

Barátságos, megbecsülést sugárzó szavakat adott egy férfi szájába:

- Szeretném megkérni, hogy segítsen nekem. Tegye meg, hogy elmegy velem s tanítani fogja.

„Tegye meg nekem...”

S e szavakon át feléje nyújtotta a mentőövet. Hogy ha még van benne erő, hát forduljon vissza az útról.

Kezében ott volt a csekklap. A Wiener Bankverein osijeki fiókjához. És tíz nap múlva megint Európa. Társaság. Ahol tisztelettel fogják megemlíteni előtte a kalapot. Mme Constandinos lesz, társaságbeli uriasszony, egy miniszter özvegye, egy ezredes leánya.

Nem kell melltartóban s fátyolnadrágban táncolnia, az estélyi ruha nem munkazubbony lesz, hanem ünnepi alkalom viselete s olyan ruhákban járhat, melyekben harminchat éves korukban járnak még mindig szép, de ízléses uriasszonyok. Elegáns, fekete délutáni ruhát látott magán, mely nem fitogtatja meztelenségét, mégis megmutatja finoman, diszkréten, hogy ez az asszony nagyon szép. És nagyon üde. Kívánatos. Nem egy éjszakára, hanem...

Végtelen hálát érzett, de nem akart álmodni.

Nem akart arra gondolni, hogy jön valaki - talán éppen Sir Robert Grogan - és feleségül veszi. Arra gondolt, hogy akad valaki, aki angol, francia, német nyelvtudását akarja majd értékesíteni.

Direktrice egy nagy szalonban. Fordító egy tiszta, rendes irodában. Vagy... mindegy, hogy mi! Csak komoly, szép állás legyen, hogy reggel örömmel ébredhessen és komolyan, de jóérzéssel indulhasson a dolgavégzésére.

És talán egyszer, majd egy-két év múlva, amikor már maga is elfelejtette ezeket az esztendőket, jön is valaki. S talán gyereke is lehet. Gyereke.

Smilja Dragics sem aludt szobájában. Felöltözve ült az ágy szélén, mely alatt egy paradicsomkonzerves doboz állott barna csomagoló papirosban. Csak éppen paradicsom helyett ekrazit vagy dinamit vagy az isten tudja mi volt benne. Nisben eszkabálták tizenkilenc esztendő diákok. Ez a halál éve. Mindenki ölni akar.

De Smilja Dragics nem gondolt a különös konzerves dobozra. Holnap a Drávába dobja.

Csak ült az ágya szélén, teljesen felöltözve s a kezében leeresztve egy ujságlap volt. Hrvatski List.

S az ujság szavai, a felsorakozott apró fekete betűk táncoltak a szeme előtt.

„A szerb hadsereg letette a fegyvert, ma déli tizenkét órakor befejeződtek a harcok a felbomlott és megszűnt Jugoszlávia területén. Weichs német tábornok és Bonfanti olasz katonai attasé jelenlétében Cincár-Markovics és Jankovics tábornok aláírták a szerb hadsereg feltétel nélküli fegyverletételét. Szimovics tábornok az összeomlott Jugoszlávia utolsó miniszterelnöke elmenekült.”

Smilja Dragics ült az ágy szélén, szeme előtt a betűk táncoltak.

„A független Horvátország szombaton ünnepli feltámadását. Zagrebben és az ország minden városában, községében ünnepségek lesznek. Osijek hazafias polgársága este kilenc órakor a Park Hotel éttermében rendez díszvacsorát, melyen megjelennek a Zagrebben székelő független horvát kormány kiküldöttei. A miniszterek közül...”

Smilja Dragics behunyta a szemét. Azt a régi reggelt látta, mikor Beográdban már hajnalban indulókat játszott a rádió. Az elegáns tisztet látta, amint vállára kapta őket a tömeg és zsviözva hurcolta végig a városon.

Mikor is volt? Uristen! Még nincs három hete.

És most - most szerte az országban fáradtan, borostás állal, állanak ezek a tisztet szertezilált csapatok előtt. Feszesen álló német csapatok veszik őket körül. Smilja végtelen teret látott, végtelen kört német katonákból s középen a fáradt, nehéz lépésű szerb katonákat, amint egyenkint kilépnek a sorból és leteszik fegyverüket a sáros földre.

Egyik a másik után. S a halom nő, nő, egyre nagyobb lesz, ép és törött agyú puskákból, eltört kardokból, revolverekből. Igen, ott áll közöttük Vlado Sztankovits is. Talán most lép ki a sorból, hogy revolverét odategye a halomra.

Csendesen lép, szótlánul lecsatolja övéről a szíjat, a pisztolytáskát, benne revolverét és meghajolva odateszi a halomra. S aztán ugyanolyan szótlánul, fáradtan visszalép a néma sorok közé.

Vlado Sztankovits.

Az étterem felől kopácsolás hallatszott. Talán most kezdik az éttermet diszítani a holnapi díszvacsorára.

Egy állam meghalt, egy másik megszületett.

Három hét története. Nem is egészen három hété.

Irina Hadnagyev tudott aludni. Amint elköszönt Verától és Mirotól, azonnal lefeküdt. Még néhány percig lapozgatott a szakácskönyvben, hátha talál valami megfelelő ételt, amit meg-

honosít majd Bácsfeketehegyen, aztán eloltotta a villanyt, gyorsan keresztet vetett magára, mormolt néhány szót és az oldalára fordult.

Perceken belül elaludt. Sajnos egy órát sem alhatott, már kopogtattak az ajtaján.

- Mi az, már reggel van! - riadt fel, de amint az órájára nézett, látta, hogy éjfél mult tíz perccel.

Biztos Miro nincs jól, gondolta, azonnal kiugrott az ágyból és pongyolát kapott magára. Szegény lány, egyszer orvost kellene hívni hozzá.

Kinyitotta az ajtót s mielőtt megakadályozhatta volna, egy férfi volt a szobájában.

A főpincér.

- Kérem, gospodjice Irina - dadogta - ne értse félre, hogy betolakodtam, tisztességes szándék vezet!

Az egész olyan hirtelen történt s a dadogó főpincér annyira más volt, rövid barna átmeneti kabátjában, mint az a pimasz, frakkot viselő, hogy amire Irina Hadnagyev magához tért, már benne is volt a meglepő esemény kellős közepében.

- Azért bátorkodtam így betörni a szobájába, hogy megkérdezzem, nem lenne-e a feleségem!

- Mit? - kapta fel a fejét Irina Hadnagyev.

A főúr határozottan rokonszenves elfogultsággal forgatta kalapját és most, hogy nem pimaszkodott frakkban, az arca is egészen elfogadható volt.

- Bocsánatot kérek, hogy a multkor megkockáztattam azt a megjegyzést, de ugye, az ember annyi lánnyal jött már össze a tabarinban, legtöbbször a dolognak nem is volt akadálya és... úgye nem tudhattam, hogy gospodjice...

Félve Irinára nézett.

- Remélhetek?

Hadnagyev egyszerűen nem tudott szólni. Csak leült a székre és nézte a megjuhászodott főurat. Az artistanők rémét, akinek utasításait a házirend szerint „az artistanők követni tartoznak.” Egy nagyhatalom kapitulál.

- Harmincnégy éves, elvált vagyok - mondta a főúr. - Százezer dinár kaucióm van Matasicsnál, amit bármikor visszakaphatok. De ezenkívül is van százezer dinárom takarékbán. Régi tervem, hogy önállósítom magam. Arra gondoltam, hogy egy kis kávéházat nyitok, bárral. Persze nem nagyot, úgy gondoltam, hogy csak egy zongora lesz benne és egy művész. Dizóz. Vannak összeköttetésem, az italmérési engedély megszerzése nem okozna nehézségeket. Már helyiséget is kinéztem, elég olcsó bér. Ha gospodjice Irina is helyeselné, kibérelném és elsején meg is nyithatnánk már!

Irina Hadnagyev nem tudott szólni. Ilyesmi még nem történt vele.

- Ha kedve volna hozzá, úgy képzeltem, hogy a kávéházat én vezetném, a bár pedig a - a feleségem. Már amennyiben, úgye, gospodjice Irina beleegyezik. Nem szívesen, de abba is belemennék, hogy a zongora mellett énekeljen. Hogy a bárunk sztárja legyen! Természetesen csak a műsort illetőleg gondolom, mert úgye, más az, ha az ember legényember és más az, ha a feleségéről van szó... Legszívesebben azt venném, ha be sem tenné a lábát a bárba. Hanem a háztartást vezetné odahaza. A kávéház felett lakás is van. Három szoba. Központi fűtés, fürdőszoba, hideg-meleg víz. A berendezését olcsón meg lehetne vásárolni, az illető szerb és elköltözik innen.

Félve a választ leste.

De Irina Hadnagyev egyszerűen megnémult.

A főúr azt hitte, hogy még nem világított meg mindent, hát tovább beszélt.

- Ne tessék kérem félreérteni a multkori jelenetet. Igaz, kérem, hogy tisztességtelen ajánlatot tettem, de ez nem a természetem! Csak hát, úgye, sok alkalom! Szívem szerint a családi élet híve vagyok. S ha hozzám jönne feleségül, nagyon megtudnám becsülni, hogy...

Irina feje lassan lehajlott.

A főúr jóra magyarázta és félve leült mellé.

- Tetszik látni, én tudom jól, hogy milyen élet a művésznő élete. Már úgy gondolom, hogy lokálokban. Ha férfi van, hajlong a főpincér, ha nincs vendég, szemtelenkedik...

Irina ránézett.

- Nahát!

- Tudom én azt kérem! Nem élet, mikor az ember ki van szolgáltatva egy főpincérnek! Ismerem én a szakmát! Viszont, ha feleségül megy a főpincérhez, nagyságos asszony lesz, úgye. S az a főpincér úgy vágja szájon azt, aki szemtelenkedni merne a feleségével, hogy... Hiszen érti, gospodjice Irina!

Irina Hadnagyev pislogni kezdett szaporán.

- Maga el akar venni engem feleségül?

- Igenis.

- Ez fix?

- Ez fix, kérem alássan. És fix a három szobás lakás is, teljes komfort, teljesen berendezve.

Irina Hadnagyev maga sem tudta mi mindent mondott még a megjuhászodott főpincér. Csak a zavart hajlongása maradt meg benne, amint az ajtóig hátrált és folyton azt ismételte:

- Igen. Holnap eljövök a válaszáért. Nagyságos asszonyt csinállok a művésznőből, három szobás polgári lakással! S nyaralni küldöm minden évben! Nyaralni, gospodjice Irina! Vállalom a mai időkben, hogy horvát létemre szerb lányt veszek feleségül! Nem kis dolog. Persze nem szükséges hangoztatni, hogy gospodjice Irina szerb származás, minek csináljon az ember kellemetlenséget magának! De én azt is vállalom. Igen. S holnap eljövök a válaszáért.

Azzal kibotorkált.

S alighogy a főpincér elment, Szalánta Gergely kopogtatott.

- Holnap egy teherautó indul Szabadkára, magával vinne. Mind a ketten mehetnének a csomagokkal együtt. Vasárnap meglehetne az első kihirdetés!

Hát csomagoljon és üljön fel Szalánta Gergellyel a teherautóra, mely kedvükért hajlandó állomást tartani Bácsfeketehegyen.

Irina Hadnagyevnek csakugyan minden oka megvolt, hogy ne alvásra fordítsa az éjszakát, hanem elmélkedésre. S nem könnyű dolog az, ha valaki eddigi életében úgy kerülte az elmélkedést, mint ő tette azt. Most egyszerre itt van két dolog is!

Ketten is nyújtják a kezüket, hogy szilárdabb útra kisegítsék. Ugy érezte, hogy menten sírva fakad.

Az egyik fehér falut ígér, egyszerű, tiszta, dolgos életet kínál. A másik három szobás lakást, nyaralást minden esztendőben. Nagyságos asszony. Jaj, az ember mit csináljon...

Kedves kölyök ez a Szalánta Gergely. Ugy jön szájából a szó, olyan ízesen, hogy az ember szíve derül. De lám, ez a főpincér is, milyen elfogult volt, hogyan forgatta a kalapját! Az ember nem hinné, elpirult az arca! Egy lokál-főpincérnek!

Szalánta Gergely holtig a tenyerén hordaná, büszkélkedne vele, hogy kisasszony a felesége. Ha a főpincérhez megy, cselédet tarthat, talán oda is eljut, ahol... amiről ez a szegény Szrdanov regél mindíg.

Az ember nem tudja, mit csináljon.

Már világosodott, amikor kimerülten elaludt.

De az is milyen álm volt. Ébredt már a hotel, hallotta, amikor a főfolyosón kopogtattak a szobákon, ébresztették félóránként a vendégeket, kit mikor kell. Később a seprő sercegett kint, már a folyosót takarították.

Nagynehezen mégis csak álomba dolgozta magát. S aludt kilenc óráig.

De akkor véglegesen felriadt, mert minden percben jöhet Szalánta Gergely, hogy ma megy a teherautó Szabadkára, menjen vele s jöhet a főpincér is, hogy válaszoljon az ajánlatra. Mit csináljon?

De ezen a reggelen nem kapott választ ajánlatára a főpincér és Szalánta Gergely is letett róla, hogy Irina a teherautón vele menjen. Szalánta Gergely maga sem ment.

Irina mikor már agyongyötörte magát, hogy mit csináljon, úgy érezte, valakivel beszélni kell. Miro Szrdanov, aki ébren is folyton álmodott, legkorábban ébredt mindig négyük közül. Reggel valahányszor rákopogott, nagyra táguult szemmel, ébren feküdt már az ágyban.

Problémájával elindult hát Szrdanovhoz.

Kopogtatott az ajtaján, nagyot ásított is, hiába, megérzi az ember, ha rosszul alszik.

Miro nem válaszolt. Kopogtatott újra.

De megint semmi válasz.

- Ugy látszik, felkelt, elment valahova - ásított Irina, de biztonság kedvéért lehajolt, megnézte a kulcslyukat, nincs-e mégis benne a kulcs.

Hát benne volt. Pont ma alszik.

Talán fent van Vera. Rákopogott. S hogy hallotta Vera invitáló kiáltását, lenyomta a kilincset is.

- Jó reggelt - ásította. - Jól elaludt ma ez a Miro! Be akartam nézni hozzá, nem válaszol.

- Fáradt szegény. Ez az első nyugodt éjszakája.

- No! - nézett fel Irina. - Mi van vele?

- Mehet szegény Davos-Platzra, szanatóriumba.

- Nahát! - mondta Irina Hadnagyev. - Ez a herceg?

Vera bólintott.

- Képzelted, egész éjjel erről álmodozott. Most azután alszik szegény. Hadd aludjék.

Irina nagyot ásított.

- Én sem aludtam egész éjjel! Olyan vagyok, mint akit agyoncsaptak. Képzelem milyen boldog most szegény Miro! - Ujra nagyot ásítani készült, de egyszerre felkapta a fejét. - Na! Ki kiabál odakinn?

Egy férfihangot hallott.

- Egészen biztos! A négy táncosnő közül volt valamelyik!

Irina legyintett.

- Már megint velünk van valami bajuk?

Az izgatott férfihang közeledett.

- Azonnal felismertem, láttam őket multkor lent az étteremben.

Most a portás hangja:

- Mind a négynek itt van a szobája.

Hallották, amint Miro ajtaján kopogtattak.

Mind a ketten felfigyeltek. Mit akarnak?

Pillanatig semmi, aztán a portás hangja:

- Alszik! Éjjel biztos vendége volt! Majd a másik ajtón...

Éles kopogtatás, most Vera ajtaján.

Vera azonnal ajtót nyitott. Irina érdeklődve nézett a nyílás felé.

Sápadt, izgatott férfi lépett be, mögötte a portás. - Bocsánatot kérek, a hölgyek közül valamelyik tegnap egy receptet hozott a patikámba - izgatottan orvosságos üveget emelt fel. - Ipecacoana! - Az illető hölgy...

- Igen - mondta Vera. - Miro Szrdanov volt.

- Hol a hölgy, kérem?

- Nem volt jó az éjszakája, kicsit tovább alszik. Miért kérem?

A gyógyszerész halálsápadt volt.

- Elcserélte! - az üveget emelgette. - Tévedésből elvitte a doktor Wieland morfiúját.

Irina Hadnagyev nyugodtan bólintott.

- Majd ha felébredt, szólunk neki. Visszaviszi.

És értetlenül nézett Verára, aki fehér lett, mint a fal, szónélkül feltépte az ajtót s kirohant.

Már hallotta is, amint eszeveszetten dörömböl Miro ajtaján.

- Na tessék - morgott Irina Hadnagyev. - Most felzörgeti! Mintha nem lenne jó egy óra múlva is!

De Irina nyugalma és tapintata nem ragadt rá senkire sem, mert már rohant a gyógyszerész is, nyomában a portással s hárman verték Miro ajtaját.

- Kérem... - nyöszörgött a gyógyszerész - ha bevett belőle, két centigrammtól elalszik mindörökre! Ha bevett belőle...

Vera egész testében remegve rázta a kilincset, most mint az eszelős elengedte s a gyógyszerészre nézett.

- Bevett belőle! Egy egész evőkanállal! Tegnap este!

A gyógyszerész nagyot nyögött, aztán hirtelen keresztet vetett magára.

- Jaj...

A portás ebben a pillanatban teljes erejével neki feszült az ajtónak.

Szemben kinyílt egy ajtó és Smilja rosszaló tekintete villant.

- Mi történik itt?

Irina Hadnagyev válaszolt.

- Miro elcserélt valami orvosságot.

A portás újra az ajtónak feszült s a felső tábla recsegve beszakadt. Gyakorlott mozdulattal benyúlt, a zárban megforgatta a kulcsot, aztán szinte egyszerre zuhantak a szobába mindannyian.

- Művész! - ordított a gyógyszerész és rázni kezdte Miro.

- Miro, kislányom! - kapott az arcához Vera.

Aztán hirtelen, riadtan mind a ketten elengedték.

- Jaj... - nyögte a gyógyszerész.

Vera nem tudott szólni. Mögöttük sápadtan állott Smilja s Irina.

Miro féloldalt feküdt az ágyban. Szája kicsit nyitva volt. Mosolygott.

Az éjjeli szekrényen ott állott az orvosságos üveg. Mellette az evőkanál. Alján még egy oda-száradt barnacsepp.

A gyógyszerész sápadtan felemelte, nézte.

- Morfium...

Smilja Verához lépett és átkarolta.

- Gyere Vera.

De Vera nem mozdult, mintha gyökeret vert volna, nem tudta levenni a szemét a halott leányról.

- Miro...

- Gyere Vera!

Vera eszelősen ránézett.

- Mehetett volna Davosba! Meggyógyult volna! Nálam a csekk!

Smilja határozott mozdulattal megfordította és kivezette a szobából.

- Gyere, Vera!

A gyógyszerész még egy pillanatig tétován állott.

- Azonnal jelentem a rendőrségnek - mondta a portás.

- Igen... - motyogta a gyógyszerész. - Én nem tehetek róla. Ott álltak az üvegek a polcon, doktor Wieland még nem jött el a morfiumért, ez is barna, az is barna...

Motyogva ment a portás után.

A halott mellett csak Irina Hadnagyev maradt.

Odalépett a fejéhez, megsimogatta a haját. Csepp könny volt a szemében.

- Odaát, Miro, vár már téged... Hogy is hívják, az a Ziemssen!

Letérdelt és imádkozni kezdett.

XVI.

A szép tavaszi napok után leszakadt az eső. Szürke ég borult Osijek házai fölé s a kövezetét szünet nélkül paskolták az ólmos cseppek.

Miro Szrdanovot is vigasztalan ég, szitáló eső kísérte az osijeki temetőbe. Mindössze hárman mentek a koporsó után. Smilja, Vera és Irina. És valamivel távolabbról, levett kalappal elkísérte Szalánta Gergely is, aki mikor megérkeztek, olyan kelletlenül vitte fel az emeletre bőröndjeit. Még virágot is hozott. Szerényen a koporsó lábához tette.

Hans Kluge nem jöhetett el. A németek már átadták a várost a horvátoknak s tovább mentek.

És nem volt ott a herceg sem. Beogradba vitt parancsokat. Nem is tudta, hogy a csekket, aminek Miro osijeki napjait kellett volna gondtalanná tenni, az utolsó napokat Davos előtt, temetésre használták fel.

Matasics arra sem méltatta Miro Szrdanovot, hogy utolsó útjára elkísérje. Pedig hogyan rajongott érte, mikor a tabarin új műsorát várta.

- Királynőnek itt lesz Miro Szrdanov, Hoffmanovics! Tüdőbeteg! Érzi, hogy rövid az élet, szeretne mindent felhabzsolni! Amíg késő nem lesz! Szerelemben, ruhában, álmokban! Az ilyen nő egy tabarinban megfizethetetlen, Hoffmanovics! A vendég tündérmeséket kap tőle! Tudja hány üveg pezsgőt jelent ez?

Persze, a háború miatt a tabarint be kellett csukni, Miro Szrdanov egyetlen üveg pezsgőt sem jelentett Matasicsnak. Hát nem érdekelte a temetése.

Nem volt hosszú temetés. Miro pravoszlav volt s Osijekben a szerbeket ezekben a napokban nem nagyon szerették. A szerb pap sietett, nem akarta magát sokat mutogatni. Hiszen nevetséges is lett volna! Megverjék a szerb papot, mert az utcára ment hogy eltemessen egy bolgár leányt? Smilja erősen belekarolt Verába, úgy állott mellette, mint egy oszlop.

De nem volt rá szükség. Igen, Vera sokat megőrzött abból, amit a fehér atheni villában az édesanyja plántált belé. Uralkodott magán. Csak halálosan fehér volt. Könnytelen szemmel állott a nyitott sírnál is, amikor Mirot leeresztették. Arra próbált gondolni, hogy a lelke nincs a koporsóban. Talán fent van a havasok között Davos-Platzon, vagy még magasabban repked. S arra próbált gondolni, hogy szép gondolattal aludt el mindörökre. Azzal, hogy útban van már oda, ahova annyira vágyakozott.

Irina csendesen szipogott.

És egy csepp könnyet kitörölt a szeme szögletéből Szalánta Gergely is.

Mikor a koporsót elhantolták, Irina elbúcsúzott Verától, Smiljától s odament a külön álldogáló Szalánta Gergelyhez.

- Eltemettük, Gergely.

Szalánta Gergely szótlánul bólintott.

- Menjünk, Gergely.

S a szitáló esőben megindultak a város felé.

Az egyfogatú, mely Verát és Smilját vitte haza a temetőből, fellobogózott utcákon haladt végig. A német zászlók megkevesbedtek, annál több volt a horvát zászló. Igaz, nem volt

nagy dolog, csak meg kellett kicsit forgatni a régi jugoszláv zászlók színeit. Ami fent volt, alúlra került s a mi alól, az most fent lobogott.

Általában így szokott ez lenni.

Az utca sarkokon már horvát rendőr irányította a forgalmat s a kaszárnyák előtt, ahol két napja még német poszt állott, elfoglalta helyét a horvát őrség.

- A független Horvátország ünnepe lesz holnap! - mondta a kocsis.

Aztán megérkeztek a szállodába. Smilja pillantása az étteremre esett. Tele volt már girlandokkal, falra erősített apró lobogókkal.

Szótlanul mentek felfelé a lépcsőn.

Fent Smilja belekarolt Verába.

- Hozzám jössz - mondta.

Letette a kalapját és teát főzött.

Éppen beöntötte a csészékbe, amikor megérkezett Irina is. Harmadik csésze nem volt, neki pohárban adott.

- Ülj le, Irina. Teázz velünk.

A nyirkos utcán átfáztak, jó volt a forró tea.

- Smilja, Vera - szólt Irina, mikor megitta a teát - búcsúzni jöttem hozzátok.

Riadtan néztek rá mind a ketten. Még egy elmegy?

- Búcsúzol, Irina? Hova mész?

- Férjhez megyek - mondta halkán. - Nem csinálom tovább.

- Nem mondtad, hogy menyasszony vagy - szólt halkán Vera,

- Itt történt Osijekben, itt kértek meg.

- Kicsoda, Irina? - kérdezte Smilja. Jó lány ez, illik, hogy az ember érdeklődjék.

- Ketten is. Egyik a főpincér. A másik Szalánta Gergely.

- Ki az Irina?

- Gazdalegény. Magyar paraszt.

Smilja homlokán felszaladtak a ráncok.

- Persze a főpincért választottad. Az inkább neked való.

- Százezer dinárja van kaucióban Matasicsnál, akármikor megkaphatja, másik százezer dinárja takaréokban.

- Na lám. Jó dolgod lesz, Irina.

- Úgy gondolta, hogy önállósítja magát, kávéházat nyit, kis bárral. Nem lesz zenekar, csak zongora. És egy dizőz. Mondta, ha akarom, én lehetek.

- Örülök, Irina a szerencsédnek.

- Mondta, hogy három szobás lakást vesz ki. Volna is alkalmas, éppen a kávéház felett. Teljes komfort, központi fűtés. A bútort is olcsón meg lehet venni, az illető szerb, elmegy innen.

Smilja bólintott.

- Igen, Irina. Szerb. Elmegy innen.

- Azt is ígérte, hogy minden nyáron elküld nyaralni. Akár Davosba is, ahova ez a szegény Miro akart. Nagyságos asszony lehetek.

- Gratulálok, Irina. Jó leány vagy, megérdemled!

Irina csendesen a fejét csóválta.

- Nem megyek hozzá.

Mind a ketten felnéztek rá.

- Nem mész hozzá?

- Szalánta Gergelyhez megyek. Bácskában a mieink vannak már, hazamegyünk.

- A „mieink”, Irina? Hogyan érted?

- A magyarok, Smilja. Hozzájuk tartozom.

Smilja nézte.

- Te nem szerb vagy, Irina?

- A nagyapám még Hadnagy volt, az apám lett Hadnagyev. Egész életében a mellét kellett döngetni, hogy elhigyjék neki, ő jó szerb lett. S a végén nem tartozott sehova sem.

Hallgatott, aztán felemelte a fejét.

- Ez a főpincér is! Ez azt hitte, hogy szerb vagyok és azt magyarázta, milyen áldozatot hoz, hogy horvát létére mégis elvesz. Sokat gondolkoztam. Most nekem kellene egész életemben a mellemet verni, hogy azért én jó horvát vagyok - fejét rázta. - Nem vállalom. Az ember ne akarjon más lenni, mint aminek született. Úgysem sikerül. Én magyar parasztnak születtem. Most, hogy megint ott vannak a mieink, megyek haza.

- Hiszed, Irina, hogy ezután jobb lesz?

Irina maga elé nézett, gondolkozott.

- Talán nem is lesz jobb! - mondta és nyíltan Smilja szemébe nézett. - Emlékszem, még kis gyerek voltam, egyszer hurcolkodtunk. Két szoba konyha. Az egyik utcából a másikba mentünk. És három hónapig tartott, amíg rendbe jöttünk. A régi bútorok még nem találták meg a helyüket, minden máshol volt, nem ott, ahol megszokta a kéz. Ez hiányzott, az hiányzott. Jócskán akadt, ami el is törött és még nem volt új helyette... Most nem két szobakonyhás lakás költözködik, hanem egy egész országrész! Könnyen lehet, hogy az első időben talán még nehezebb is lesz, mint idáig volt.

Hallgatott egy sort. Smilja nézte.

- Ugye - mondta Irina - én nem sokat értek hozzá, de az a kereskedő, akinek volt egy olcsó helye Beogradban, ahonnan mindent bevásárolt, most nem veheti onnan. Eltart egyideig, amíg Budapesten megtalálja azt a másik olcsó helyet, ami éppen őneki kell.

- Arra gondolsz, Irina - segített neki Vera - hogy a régi üzleti kapcsolatok helyett újakat kell kiépíteni, a régi hivatalok, szokások helyett újak jönnek, egyes dolgokban, amik egyik országban bőségesebben mutatkoztak, talán átmenetileg hiány is lesz! A bútorok még nem találják a végleges helyüket! Így gondolod, ugye, szívem?

- Én ezt nem tudom ilyen szépen elmondani - mondta Irina. - Lehet, hogy az első időben nehezebb lesz.

Smilja nézte.

- Mégis jobb lesz? Mint a szerbek alatt?

Irina nyíltan a szemébe nézett.

- Jobb lesz, Smilja. Mert a mieinkkel leszünk. S ha egyideig nehezebb lesz, azt is vállalni kell. Mert odatartozunk. Az ember nem lehet más, mint aminek megszületett. És az akármit hoz, vállalni kell.

Smilja csendesen ült, maga elé nézett.

- Az ember nem lehet más, mint aminek megszületett - mondta Irina után. - S az akármit hoz, vállalni kell.

A lányra nézett.

- Azt hiszem, Irina, igazad van!

- És ezentúl Irén leszek. Hadnagy Irén. Szalánta Gergelyné, született Hadnagy Irén.

Felállott.

- Három napja teherautóval mehettünk volna, de Gergely is azt mondta, ne hagyjuk itt szegény Mirot. Temetetlen. Temessük el, aztán menjünk. A teherautó persze nem várt ránk.

- Így mivel mentek?

- Van már vonat. Csak a hídon kell átmenni a magyar határig.

Kezét nyújtotta.

- Ne haragudj, Smilja. Te sem tennél mást az én helyemben.

- Nem, Irina. - Megcsókolta. - Isten veled.

Verával is megcsókolták egymást.

- Te nagyon jó vagy, Vera! - mondta. - Ha egyszer Bácsfeketehegyén jártok, el ne kerüljete. Szalánta Gergelyné született Hadnagy Irén! Írjátok fel.

Azután elment.

Smilja s Vera maga maradt.

De még egyszer látták a leányt.

Smilja nem akarta, hogy Vera egész nap a szobában üljön, Mirora gondoljon, hát kicipelte az utcára, kényszerítette, hogy vele menjen ebédelni, utána egy kávéházba feketét inni.

Délután félöt felé, amikor hazamentek, akkor látták.

Ment a legénnyel a Dráva-híd felé.

Mind a négy kezük tele volt csomaggal, trappoltak a szitáló esőben. A legény nagyokat, hosszúkat lépett, mellette a lány szaporázta.

Azután eltűntek a járókelők tömegében.

Valamivel hat óra után - Vera és Smilja egymás mellett ültek a félhomályos hotelszobában - kopogtattak az ajtón.

Mind a ketten felnéztek.

- Tessék!

Alacsony, zömök ember lépett a szobába. Félszegen megállt.

- Bocsánat a zavarásért. Szlávko Andriity a nevem. Szlávko Andriity, a skopljei királyi bírósághoz kinevezett ügyész.

Mindketten felállottak.

A félszeg ember közelebb lépett. Végtelenül szomorú volt és végtelenül halk.

- Skoplje néhány nap óta ismét Üszküb, bolgár csapatok vonultak be. Minthogy engem a jugoszláv királyság bízott meg az ügyészi teendőkkal, jönnöm kellett.

- Mivel állhatunk rendelkezésére ügyész úr?

Szlávko Andriity közelebb lépett.

- Visszatértem eredeti beosztási helyemre Valjevoba. De közben - úgy éreztem - kötelességem eljönni egy bizonyos hölgyhöz, akinek azt mondtam, ha megfelelőbb állomáshelyet kapok...

- szemét egyszerre könny futotta el - Miro Szrdanov kisasszonyt jöttem megkeresni!

Vera feje lehajlott. Smilja is a padlót nézte.

Csend volt.

- Meghalt - mondta hosszú szünet után Smilja.

Szlávko Andriity megadóan bólintott.

- Tudom, kérem. Már megmondta a portás.

- Foglaljon helyet, ügyész úr.

A férfi csendesesen leült.

- Köszönöm.

Hallgatagon nézett maga elé.

- Tetszik tudni - emelte fel a fejét - nagyon meleg érzelmekkel viseltetem Szrdanov kisasszony iránt!

- Megértem, ügyész úr. Mi is mindannyian kedveltük.

- Valjevoból kerültem a skopljei bírósághoz. Skopljet, ha Szrdanov kisasszonnyal beszélgettem, magam is mindig Üszkübnek mondtam. Erős bolgár érzelmű volt a kisasszony - sóhajtott s kezével egy reménytelen mozdulatot tett. - Nehéz feladat Üszkübben a jugoszláv királyságot képviselni! Még nehezebb volt a hivatali méltóságot egyeztetni azokkal az érzelmekkel, melyekkel Szrdanov kisasszony iránt viseltetem!

Nézett maga elé.

- Milyen szép volt!

Smilja bólintott.

- Nagyon szép volt, ügyész úr!

- Karcsú, magas! A nagy, fekete szemei! Az a fátyolos tekintet!

- Miro Szrdanov csakugyan nem volt mindennapi jelenség.

- Csakugyan nem, gospodjice! Nem tudom, meg tetszett-e figyelni, legfeltűnőbb a keze és a szeme volt. Karcsú, elefántcsontszínű ujjak... Többször is megemlítettem Szrdanov kisasszonynak azt a benyomásomat, hogy valamiképpen királyi vérből kell származnia. Valamely keleti királyné ágyékából, mert szépsége, szemének álmódó tüze, magas termetének finomsága királynőkre emlékeztet... Ilyenkor mindig figyelmeztetett, hogy ő mindenkor

bolgárnak vallotta magát, macedoniai bolgárnak. És abból sem csinált titkot, hogy nem tartja igazságosnak a jelenlegi - helyesebben akkori - állapotot. Engem mint férfit és jóbarátot tisztel, sőt talán ennél is többet érez irántam, de indokolatlannak tartja, hogy a városban én képviseljem az állameszmét. Szerinte erre bolgár ügyész hivatott, aki nem II. Péter, hanem Boris király nevében emeli a vádat.

Csendesen bólogatott.

- Már meg is valósult... Pedig tessék elhinni, nem érdemes! Az a sok szerb és bolgár vér Macedoniáért! Hat nép keveréke! Ki is fejtetem Szrdanov kisasszonynak, e keverék nem éri meg, hogy Balkán két legnemesebb népe vérére ontsa érte! Tetszik tudni, mit mutat a statisztika? E föld lakossága a múlt évben mindössze tizenhét esetben keresett polgári ügyben jogorvoslatot. Ezzel szemben több mint négyszáz esetben kellett vádat emelnem gyilkosság büntetése miatt! A legutolsó napon beszélgettünk róla. Nem vagyok a terhükre, gospodjice?

- A világért sem, ügyész úr!

- Ugye, arra gondoltam, a kisasszonyok együtt voltak velem, ismerték, talán szerették is. Valakinek beszélnem kell róla!

- Beszéljen csak, ügyész úr!

- Nem tudom, tett-e rólam említést Szrdanov kisasszony?

Vera igent bólintott.

- Magányosan élő ember vagyok. Feleségemtől az állam elválasztott, sajnos az egyház nehézségeket okozott. Kértem őt, hogy várja meg a processzus végét. Nőül venném és mindent elkövetnék, hogy olyan városba neveztessem ki magamat, ahol meggyógyulhat. Ha megvárna, Szrdanov kisasszony, mondtam, a processzus véget fog érni, Beogradba helyeztetném magam, ott kitűnő orvosok vannak.

Keze kitérült, aztán megint a térdére esett.

- A processzus véget ért. Váratlanul, éppen egy nappal a háború kitörése előtt. Elvehetném.

- Meg kell nyugodnunk Isten akaratában, ügyész úr!

- Persze, persze. Csak ne látnám folyton magam előtt. Mint az utolsó estén, amikor elbúcsúztunk és utána néztem. Karcsún libegett előttem. Mintha szállott volna. Különösen hangzik talán egy királyi ügyész szájából, de olyan volt, mint egy gyönyörű, kicsit fáradt, vágyaktól terhes költemény... Királyi ügyész szájából különös lehet.

Vera halkán azt mondta:

- Olyan volt ügyész úr.

Smilja figyelmesen a férfire nézett.

- Nehéz útja lehetett! Ott bolgárok, Beogradban németek, itt horvátok!

- Lazarevác környékén voltak nehéz óráim. És Arangyelovácnál. Még tartott az ütközet. Mennyi pusztulást láttam!

Smilja teát főzött.

- Hogyan halt meg Szrdanov kisasszony?

Smilja behúnyta a szemét. Mit mondjon ennek az embernek?

Beszéljen a hercegről, aki Davosba akarta elküldeni?

Nem szabad.

- Szépen, ügyész úr. Morfiumot ivott, békésen elaludt tőle.

- Öngyilkos lett! Miért tette?

- Nem öngyilkosság. Tévedés. Ártatlan orvosság helyett tévedésből morfiumot vitt el a gyógyszerertárból.

- Kérem... - nézett fel Szlávko Andrić - ez büntetendő! A gyógyszerész felelős! Neki a mérgeket egészen más helyen kell tartani a fennálló törvényes rendelkezések szerint!

- Háború van, ügyész úr! Az egész város mozgásban volt, németek, horvátok, magyarok. A gyógyszerertár tele, a polcon ott állottak az orvosságok, kapkodás...!

Szlávko Andrić szótlánul bólogatott.

- Mennyi érték pusztul!

- Sok érték pusztul.

Smilja oda tette elébe a teát.

- Felmelegíti.

- Köszönöm szépen. Kedvesek a hölgyek.

Kavargatni kezdte a teát.

- Láttam Beogradot. A Srpski Kral romokban. A hadügyminisztérium, a vezérkar épülete! Egész utcáson. Láttam egy négyemeletes házat. Csak a liftállvány maradt meg belőle. A lift fenn akadt a negyedik emeleten. Távcsővel lehet látni a liftben a halottakat. Ki fog ezért felelni? Volt erre szükség? - Kavargatta a teát. Smilja, Vera szótlánul ültek vele szemben. Az ablaküvegen eső dobolt.

- Mennyi érték pusztult - bólogatott Szlávko Andrić. - Anyagban. És emberben! Emberben! Tegnap is, Mitrovicán!

- Mi volt Mitrovicán, ügyész úr?

Szlávko Andrić a teát hörpölgette.

- Jó ez a forró. Nagyon átfáztam.

A csészét megint leeresztette.

- Mitrovicán... A beogradi ezredből egy csapat elbújt az erdőben. Nem akart hadifogságba kerülni. Pár napja aztán előmerészkedtek, hogy polgári ruhát szereznek és haza szöknek Beogradba, a falujokba. Meg lehet ezt érteni kérem. Mikor már úgyis vége mindennek. Beleütköztek a horvátokba. Át akarták vágni magukat, lőni kezdtek, a horvátok vissza, ütközet. Sebesültek, halottak.

Vera feje csendesen ingott. Szeme a kötésén.

Szlávko Andrić beszélt.

- Éppen akkor temették őket, amikor átmentem a városon.

- Hát miért nem engedték őket hazamenni a horvátok! - csattant Smilja hangja.

Az ügyész karja tehetetlenül kitárult.

- Ki tud erre választ adni, gospodjice? Tudjuk a történelemből, mindig a testvérháború a legkíméletlenebb! Talán a mieinknek sem kellett volna lőni. Ha megkérjük őket... Dehát nem így történt. Néztem a koporsókat s az egyik névnél csak megállottam. Uristen! Micsoda értékek pusztulnak el! Ilyen nagy művész!

Elgondolkozva nézett maga elé.

- Vlado Sztankovits... Vlado Sztankovits!

Vera száját halk sikoly hagyta el.

Az ügyész nem hallotta, elgondolkozva nézett maga elé.

Smilja arca elsápadt, a vonásai megmerevedtek. Lassan emelkedni kezdett a székéről. Aztán ott állt teljes magasságában, szótlánul, megmerevedett vonásokkal, nagyra tágult szemekkel.

Vera felugrott. Hangja halk volt, de benne vibrált minden gondolata.

- Smilja!

Az ügyész félreértette felállásukat, ő is felállt.

- Bocsánat - mondta. - Bocsánat. Túlhosszú ideig vettem igénybe a türelmüket!

Smilja mozdulatlanul, kimeredt szemmel állott.

- Smilja! Talán az ügyész úr csak...

Egy elutasító rövid mozdulat.

- Kérem ne nehezteljenek - mondta Szlávko Andrić. - De Szrdanov kisasszony nagyon közelállt hozzám. Kellett, hogy valakivel beszéljek róla. Aki ismerte. S talán szerette is. Jó napot kívánok...

Hajlongva hátrálni kezdett az ajtó felé.

Aztán az ajtó becsukódott mögötte.

- Smilja! - sikoltott fel Vera.

Rázni kezdte a mozdulatlanul álló asszonyt.

- Srce! Smilja! Én...

Smilja Dragicsot nem lehetett megmozdítani.

Vera sápadtan elengedte. Nézte.

Mozdulatlan szobor testét.

Az arcát.

Aztán hangtalan rémülettel a torkához kapott.

Ezen a mozdulatlan arcon a vonások egyszerre, lassan, szinte észrevétlenül változni kezdtek.

Igen, szinte észrevétlenül.

Először a szeme kapott életre. Egyre vészesebben kezdett csillogni.

Aztán a szája.

Két fogsora szorosán egymásra csapott s a szája két szélén kegyetlen vonás rajzolódott ki.

- Smilja! - kiáltott és újra rázni kezdte.

De Smilja észre sem vette.

Csak az arca élt, változott pillanatról pillanatra, hogy aztán egyszerre az egész arcon ki-lobbanjon a legvadabb láng:

A gyűlölet, a bosszúvágy sárga lángja.

Vera riadtan hátrahúzódott.

- Smilja! - súgta - Smilja!

Nem válaszolt.

Nem is hallotta.

Csak az arca élt.

A szeme.

Szemében az eszelős gyűlölet lobogó lángja, mely történjék bármi: bosszút kíván.

Állt azon a helyen, mozdulatlanul, ahol a halálos hírt kapta meg, mint a balkáni legendák vad, szenvedélyes, gyönyörű, halálos bosszút kívánó királynője.

- Eredj, Vera! Hívlak, hogyha szükség lesz rád!

XVII.

Matasics megállott az étterem végében és gyönyörködve szemlélte meg alkotását. Az asztalok a terem teljes hosszában és szélességében hatalmas U betűt alkottak, szorosan egymáshoz sorakoztak s vakító fehéren villogott a terítő rajtuk.

Még csak délután öt óra volt, de már minden tányér, kés, villa, kanál, pohár a helyén volt, sőt két-két teríték előtt ott sárgállott már a bor is egy üveg ásványvíz társaságában. Matasicsnál az ünnepi lakomára száz személynek terítettek. Fent az U betű keskeny végében, közepén hatalmas karosszék állott, előtte az asztalon virágcsokor.

Ott fog ülni a Zagrebből érkező miniszter s tőle jobbra, balra a helyi vezetőség. Megint két zagrebi kiküldött, megint két osijeki úr és így tovább. Az U két hosszú szárán pedig a meghívottak.

Negyven dinárt fizetnek személyenkint. Százszor negyven dinár.

Matasics határozottan elégedett volt.

Elégedettsége csak fokozódott, amikor a falakra nézett. A zászlócskákat, girlandokat felfrissítette és a rövid falon, közvetlen a miniszter háta mögött, a szolgálaton kívül álló kandalló fölé kiakasztotta a Poglavnik képét. Ante Pavelics.

Az ablakok - már a felsők - tárva voltak. Újra kisütött a nap, olyan melegen ontotta sugarait, mintha június volna.

Csak melegítse át jól a falakat, annál kevesebb fát égetnek el a nagyhasú kályhákban.

- Be fogom vezetetni - gondolta - a központi fűtést. A kályhákat kidobatom. Csak a kandalló maradhat, az is dísznek. Milyen jól fest a miniszter háta mögött.

Az ajtó nyikorgott, hátranézett.

Arca, ha lehetséges, még derűsebb lett.

- Smilja Dragics! Smilja Dragics! - kiáltotta. - Jó, hogy látom!

Smilja Dragics állott a bejáratnál. Mosolyogva nézett Matasicsra.

- Hallottam, milyen szépen feldíszítette az éttermet! Kíváncsi voltam!

- Hát azt meg is lehet nézni, Smilja Dragics! Jöjjön csak be! Ha valamit Matasics a kezébe vesz, az olyan, mintha a legnagyobb művész tervezte volna ki! Nézzen körül!

Smilja Dragics belépett.

- Gyönyörű! - kiáltotta. - Gratulálok!

- No, jöjjön körül!

Matasics szuszogva elindult.

- Ünnepez az ünnep! Ha Horvátország Matasicsnál ünnepi feltámadását, mindenki emlegesse vénségéig, hogy az a terem hogyan festett!

Aztán magyarul kezdte.

- Itt ülnek az iskolák vezetői, szemben a közhivatalnokok! Ott az ablak alatt az egyházi férfiak, itt, ahol állunk, a katonaság! Matasicsnak mindenre van gondja. Minden második széket nőknek tartottam fenn, legyen annak a vendégnek kivel diskurálni!

- Gyönyörűen fest! Ezt az estét, Matasics, nem fogják elfelejteni!

- Nem! S maga még nem is tudja Smilja Dragics a nagy ujságot! Magam akartam felmenni a szobájába, hogy megbeszéljük! A Poglavnik felfüggesztette a tiltó rendelkezéseket! A háború véget ért, ma már légvédelmi elsötétítés sincs! És holnap este - most figyeljen Smilja Dragics - az összes szórakozó helyek megnyílhatnak! Horvátország nem gyászol, hanem ünnepel! Az öröm napjai vannak! Na, mit szól hozzá?

Smilja Dragics megámkívül volt a lelkesedéstől.

- Igazi művész! - helyeselt Matasics. - Nem munka neki, ha dolgozhat, hanem művészi kielégülés! Alig várja, hogy kipenderüljön a parkettre! Bravó, bravó! Ilyen nők kellenek Matasicsnak! Milyen kár, hogy ez a Miro Szrdanov ezt a... Nagyon bosszantott, mikor meghallottam! Persze ezen nem lehet segíteni. De azt garantálom, hogy Irina Hadnagyev erre ráfizet még! Hogyan gondolja az a lány? Lesz szerződés és egyszerűen tovább áll? Meg fogom mutatni, hogy több szerződést nem fog kapni! Majd Matasics megmutatja.

Legyintett.

- Csak nem akarom izgatni magam! Nemzeti ünnep! Az ember ne csináljon magának rossz napokat!

Megállt.

- Idefigyeljen, Smilja Dragics! Valami olyan jó hazafias dolog kellene holnap! Ugye független Horvátország, győzelem, feltámadás! Valami ilyesmi!

Smilja Dragics helyeselt. Matasics azonnal ötlettel is szolgált.

- Mondjuk az első számot horvát népviseletben! Ketten egyszerre Vera Valaoritissel! Mi? Jó, nem?

- Horvát népviseletben, ketten egyszerre, remek ötlet!

- És a zenekar - majd meglátja milyen zenekart hozattam! - horvát zenét játszik. Legokosabb volna a Jellasich-induló! Mit szól hozzá?

- Kitűnő!

- Nahát! Okosnak kell lenni! Maga szerb lány, de okos lány! Amíg Jugoszlávia volt, én is ott ültem minden szerb nemzeti ünnepen! Mikor fiatal koromban Budapesten éltem, tudja maga, hogy milyen nagy magyar voltam? Ojjé!

Széles gesztus.

- Most horvátok vagyunk! Megértjük egymást! Okos lány maga, Smilja Dragics! Vissza fogom adni magának a régi szobáját! Nahát, jöjjön tovább. Nézze meg, milyen karosszéket hozattam a miniszternek. Tudja honnan? Ez még a magyar időkben volt a főispáni szék a megyeházán!

Elégedetten rátámaszkodott a faragott szék karfáira.

Smilja Dragics pillantása végigszaladt a falon, aztán visszatért a karosszékre.

- Nagyon szép szék. Itt fog ülni a miniszter?

- Természetes! Egyenesen Zagrebból jön.

- És nem lesz meleg, hogy a háta mögött kandalló ég?

- Haha! - nevetett fel Matasics. - Csak nem képzeli, hogy alája gyujtok? Ebbe a kandallóba nem is lehet befűteni! Ez csak dísz tárgy! Tudja, mi az?

- Gyönyörű! - Smilja Dragics gyorsan lehajolt a kandallóhoz. - S ezek a fahasábok benne maradnak?

- Persze benne! Egy kandalló akkor hangulatos, ha aki nézi, azt hiheti, csak egy szál gyufára van szüksége s már lobog is a tüzecke! Hehe! Hadd gondolja a miniszter is! Azt hallok fiatal ember, szeret élni! Tudja mit? Majd felhívom a figyelmét magára! Matasics nem hálátlan!

De Smilja Dragics még mindig a kandallót nézte.

- Milyen jó gondolat, hogy benne hagyja a hasábokat! Az ember azt hiheti, csak egy szál gyufára van szükség...!

- Aha, aha!

- Csak aztán el ne rontsák! Hogy valaki kiszedi a fát belőle!

- Eszébe sem jut senkinek! Ott van az már évek óta! Hozzá sem nyúl senki! De igaza van, külön szólok! Nehogy nekem...

- Az egész hatást elrontaná!

Még egyszer jól benézett a kandallóba! Kezét is bedugta a hasábok mögé.

- Tetszik magának ez a kandalló! - állapította meg Matasics. - Izlése van!

Mentek a kijárat felé.

- Kezdek átöltözni! - mondta a kövér ember. - Szeretem, ha nem az utolsó percben kell kapkodni! Hát gondolkozzék a holnapi megnyitáson! És horvát népviselet. A táncban legyen benne az, hogy is mondják, feltámadás! Feltámadás! És majd szólok a zenekarnak! Na, viszontlátásra, Smilja Dragics!

Matasics elfujtatott a lakása felé.

Vera Valaoritis tanácstalanul állott Smiljával szemben.

Amikor elküldte magától, órákig lesett az ajtaja előtt, figyelte a hangokat és minduntalan bekopogott.

- Smilja, szrce! Nem akarod, hogy bejőjjek hozzád?

- Köszönöm, Vera. Hagyj magamra.

A végén már ingerült volt.

- Nem érted, Vera? Senkisé kell! Senki!

Akkor elment a szobájába, de ott sem volt nyugta. Még éjszaka is odalopózott Smilja ajtajához és figyelte a kiszűrődő hangokat.

A lépéseket. Mert szakadatlanul hallotta, amint fel s alá jár.

Egy-kettő-három-négy. Egy-kettő-három-négy.

De nem mert még egyszer bekopogtatni.

Utoljára hajnali három órakor lopózott az ajtaja elé. Éjfélután ugyanis kimerülten elaludt s csak hajnalban riadt fel.

Még akkor is fel-alá járt.

Egy-kettő-három-négy.

Aztán reggel egyszerre mintha semmi sem történt volna.

Mikor bement hozzá, egészen nyugodt volt, egy szóval sem beszélt Vlado Sztankovitsről.

Verát annyira megzavarta, hogy szóba hozta.

- Nem tudom feltámasztani - mondta Smilja. - Bele kell nyugodnom!

És tudott ebédelni is. Még ő hívta, menjen vele. Egy kis vendéglőben ettek a tér sarkán. Jó étvággal evett.

S ebédután, mikor hazamentek, nyugodtan búcsúzott tőle.

- Megpróbálok aludni, Vera. Aludj, te is.

De nem alhatott sokáig, öt óraker látta Vera, amint lement a lépcsőn, s akkor is látta, amikor feljött.

- Bejőjnek hozzád?

- Köszönöm, ne. Levelet akarok írni.

Mi van ezzel az asszonnyal? Mitől ilyen erős?

De Smilja Dragics nem levelet írt a szobájában.

Az ajtót gondosan bezárta, aztán barna papírosba burkolt csomagot húzott ki az ágya alól.

Odatette az asztalra s ha Vera belát, megfigyelhette volna szemében újra azt a sárga lángot.

Kibontotta a csomagot és sokáig nézte a paradicsomos konzervdobozt, a tetején fekvő öreg ébresztő órával.

Aztán óvatosan megfogta az órát és emelni kezdte. A hátuljából drótok nyúltak ki, amik két apró nyíláson bebújtak a konzerv dobozba és vagy egy arasznyi emelés után megfeszültek.

Smilja figyelni kezdte az óra szerkezetét.

Megnézte a karóráján hány óra van s az ébresztőt is beigazította.

Utána az ébresztő szerkezettel kezdett bajlódni és kilenc órára állította.

Végül alaposan felhúzta az órát.

És visszatette a doboz tetejére.

Most nagyon sötét volt a tekintete.

De gyorsan közömbös kifejezést parancsolt a vonásaira, a dobozt visszacsomagolta a barna papírosba s óvatosan az ajtóhoz ment. Hallgatózott.

Elégedetten felemelkedett. Tökéletes csend volt kívül.

Halkan megforgatta a zárban a kulcsot, megint figyelt, aztán az ajtót kinyitotta.

Csakugyan, senkisémet járt.

Gyorsan a melléklépcső felé ment és lábujjhegyen leereszkedett a földszintre.

Félhomályos folyosón állt. Három ajtó. Egyik mögül fény szívárgott, edénycsörömpölést hallott. Ez a konyha.

A másik mögül semmi zaj.

A harmadik nyílik az étterembe. Ez a konyhafelőli bejárata.

De a félhomályban neki ment egy lánának. Riadtan megállott.

A konyha ajtó kicsit kinyílt s egy asszony pillantott ki.

- Te vagy, Ozren?

Smilja mosolyt erőltetett magára.

- Eltévesztettem a lejáratot!

- Vissza kell menni - mondta az asszony - s fent a folyosón mindig jobbra.

- Köszönöm!

Indult vissza.

A konyha ajtó becsukódott.

Most óvatosan megint megindult a lépcsőkön lefelé. Sikerült is elkerülni a ládát, ott volt már az étterem ajtajánál.

Itt is gondosan ügyelt, nem hallatszik-e lépés, beszéd. Nem hallatszott.

Lassan, vigyázva lenyomta a kilincset. Az ajtó megnyílt. Benézett. Senki. Villany sem égett. Félhomály. Csak amennyi fény az ablakokon szívárgott be. Odakünn még nem volt sötét.

Kezét rettenetesen húzta a csomag. Szinte elszibbadt már.

De gyorsan odament a kandallóhoz, letette a karosszékre és nagyot lélezett. Aztán megdörzsölte a karját.

Leguggolt a kandallóhoz, a fahasábokat kicsit előre húzta.

Kezével jól kitapogatta, mennyi hely van mögöttük, aztán fogta a barna csomagot - hallotta az óra egyenletes ketyegését - óvatosan bedugta a fahasábok mögé.

A félhomályban erősen figyelte, egészen eltakarják-e.

Eltakarták.

Akkor felállt.

És ugyanazon az úton indult visszafelé.

Sajnos, most meg az ajtó csikorgott, megint kinézett az asszony a konyhából.

- Te vagy, Ozren?

Ki lehet az az Ozren...?

Bosszús nevetéssel mondta:

- Sehogy se találom a másik lépcsőt.

- Mondom kérem! Egyenesen fel s aztán jobbra!

- Hát jobbra! Persze, ha én balra mentem!

- Jobbra tessék!

- Köszönöm szépen!

És gyorsan felsietett a lépcsőn.

Egyenesen bement a szobájába.

Egy pillanatig sápadtan ült, aztán az arca lassan szinesedni kezdett.

- Megbosszultalak - súgta - megbosszultalak Vlado!

Az órájára nézett.

- Még egy óra. Nyolckor megyek.

A széles, sötét autó egyenesen tempóban haladt az országutakon.

A miniszter hátradőlt az ülés sarkában és behúnyta a szemét. Félig lehúzott ablakokon tavaszi esőszag és a sarjadó új fű illata áradt.

- Most azt szeretném - mondta - ha ez az autózás sohasem érne véget!

Az államtitkár ránézett.

- Fáradt vagy?

- Nem is tudom. De ez a szag, ez a nyugodt tempó, a motor egyenesen bűgöse... Az ember kicsit elfelejtkezik róla, hogy milyen megoldhatatlannak látszó feladatok előtt áll.

Az államtitkár csendesen ült a sarokban. Falu mellett húztak el. Arra felé mutatott.

- Ide tegnap karhatalmat kellett küldeni. Horvátok, szerbek villára kaptak s egymásnak mentek!

A miniszter hallgatott.

- Sokszor gondolkozom - mondta az államtitkár - tulajdonképpen mi juttatta idáig a dolgokat. Amíg a monarchiában éltünk, rajongtunk a szerbekért! Remegtünk értük! Minden akciójukat a miénknek éreztük! Testvérmemzet! Egy nyelv! S amikor végre összekerültünk...

A miniszter bólintott:

- ...érvényesült a legerősebb robbantóanyag!

Az államtitkár ránézett.

- Mire gondolsz?

- Akik különböző szinten mozognak, sohasem találkozhatnak. Hiába beszélnek közös nyelvet.

- A különböző vallásra érted?

- Nem. De a vallással is kapcsolatos különböző kultúrára! Mások a mi eszményeink, mások az övéik. Mások a mi eszközeink, mások a szerbeké! A mieink finomtabbak, magasabbrendűbbek! De ők a maguk primitívebb eszméit a maguk primitívebb eszközeivel diadalra vitték s eredményeiket féltették a mi magasabb, bizonyos értelemben romlottabb eszméinktől, eszközeinktől. Félték a mi fejlettebb kultúránktól: megromtja az ősi erényeket! Érted?

Behúnyt szemmel ült az autó sarkában s fáradtan beszélt.

- A baj onnan indult ki, hogy igyekeztek maguktól távortartani minden hatást, amit a mi kultúránk hozhat! A tisztjeinkben, akik előbb a monarchia tisztjei voltak, nem bíztak. Pedig sokkal képzetebbek voltak, mint az övéik. A bécsi hadiskolában végeztek! Féltették tőlük a szerb hadsereg szellemét, mely abban kulminált, hogy előre, akkor is, ha a biztos halálba mély. Szemben a mieink osztrák iskolájával, mely ha jónak látja, mer visszavonulni is. Ugyanígy voltak a politikusainkkal is, akik nyugati szellemevel nevelődtek s a „vagy-vagy” politikája helyett szívesen kötöttek kompromisszumokat. Ők ezt megvetik, lenézik és nem voltak hajlandók beengedni a politikai életükbe. A „vagy-vagy” paraszti, primitív egyeneségét védték. Mi elszakadtunk a monarchiától, mert azt hittük, hogy függetlenségünket jelenti, ha velük egyesülünk. S bizalmatlansággal találoztunk. A paraszt pedig szerb csendőrt kapott a falujába. Vagy ha a csendőr horvát is volt, feltétlenül szerb volt az őrsparancsnok! Érted? A horvát városban szerb a garnizon! A magasabb, nyugatibb kultúrájú nép fölött uralkodni

akart, a talán romlatlanabb, de feltétlenül primitívebb! Így kezdődött. A volt osztrák tiszt összefogott a szábornál megrekedt politikussal, s a tisztviselővel, aki eljuthatott a közép-állásokig, de osztályfőnök már nem lehetett. Soroljam fel valamennyit? A többi már magától ment. A horvát paraszt sértődötten állott, mert szerb csendőrt tettek melléje. Egyik sérelem hozta magával a másikat, ütés a visszaütést. S a végén, ha talán akarták is kiküszöbölni az alap okot, már nem ért semmit. Mert az egy alap okból annyi konkrét sérelem, baj, bántás fakadt, hogy nem lehetett segíteni. A testvérekből halálos ellenség lett...

Az autó egyenletes tempóban falta az országutat.

A miniszter elhallgatott. Behúnyt szemmel adta át arcát a simogató, hűsítő szélnek.

- Fáradt vagy! - mondta az államtitkár.

- Fáradt? Nem. Csak egyelőre minden összekeveredik bennem. A munka láza. Az öröm, hogy mégis sikerült. Az öröm, hogy újra itthon lehetek! Te nem tudod elképzelni, milyen érzés, mikor az ember esztendőök után megint ott jár a régi utcákon, a régi házak, régi falak között! Holott már le is mondott róla, hogy még egyszer valaha megláthatja!

- Meddig is éltél te kint?

- Tizenöt éve! Huszvéthétfőn érkeztem haza. Az első megdöbbenést a családom okozta. Mikor elmentem fiatal asszonytól, két egészen apró gyerektől búcsúztam! Tudod, hogyan égett a föld a talpam alatt! És most amikor beléptem a régi lakásba egy tizenhét éves kisasszony nyitott ajtót, mögötte tizenkilenc éves fiatalember állt. Nem tudták, hogy jövök, én nem tudtam, hogy ott laknak-e még. Álltunk egymással szemben s ők nem tudták, hogy édesapjuk áll a küszöbön, én nem voltam benne bizonyos, hogy a gyerekeim... Rossz sportruha volt rajtam, kopott térdnadrág. Azt hiszem kicsit kiéhezettnek is látszottam. Ha valaki tizenöt éven át emigráns, barátom...

Fáradt mozdulatot tett.

- Tizenöt éven át koplalva lesni az ujsághíreket, távirati jelentéseket! Százszor reménykedni és százszor csalódn! Az ember egyik nap azt hiszi: most! És másnapra valahol valami fordul s az ajtó, amelyik tegnap kinyílt előtted, egyszerre becsukódik! Ujságírók kegyeit keresni, kis cikkekért könyörögni! És az ember belehal, hogy csak egy órára is hazamehessen! A fiam rettentő büszke rám! Ha elmondanám neki, mennyi megalázást kellett eltűrnöm hivatali altisztektől, kis pökhendi titkároktól! Szegény asszony is... A feleségem. Te! Egész fehér. Mikor elmentem fiatal asszony volt!

Egyszerre felkapta a fejét.

- A mai díszvacsora az egész program? Vagy van valami holnapra is? Megígértem a leányomnak, hogy estére otthon leszek s színházba megyek velük! - gyönyörködve mosolyogni kezdett. - Nagyon szép lány! A fiú is elegáns kölyök! Alig várom a holnapot, hogy kettőjük között a páholyban megjelenjek! Ne felejtse el, hogy tizenöt évig nem csókolhattam meg a gyerekeimet, az utcán sétálva nem foghattam a kezüket! Tizenöt évi restanciám van meg nem kapott szeretetben!

- Azt hiszem, elég ha a díszvacsorán beszélsz! A holnapi programot ellátom én.

- Megkérlek - fordult a miniszter az államtitkár felé - hogy kilenc órakor hívd fel a lakásomat. Megígértem a feleségemnek!

Balra előttük feltűntek Osijek tornyai.

A miniszter nézte.

- Osijek... - forgatta szájában a nevét. - Te! A magyar időkben hogy is hívták?

- Eszék!

- Persze, persze. Kedves város. Emlékszem rá.

Smilja Dragics már hajnalban elhatározta, hogy bosszút áll a horvátokon. Vlado Sztankovits halálát kegyetlenül megbosszulja. Nem egyetlen örült tettel, ami őt is maga alá temeti, hanem minden eszközzel és minden módon. Ez ma este, csak az első!

S amint a terv megfogalmazott benne, a kora reggeli órákban, mintha csak sétára indulna, lement a Dráva partra.

Smilja Dragics halászt keresett, aki csónakján a sötétségben átviszi a magyar partra. Hogy azután mi lesz, azt nem tudta még. Egyelőre megbújik. Lehet, hogy Irina Hadnagyevnél. Lehet, hogy másutt. Amíg a robbanás hullámai elcsitulnak. Aztán meg fogja találni az utat, módot, hogy kapcsolatot találjon azokhoz, akik hasonlóan gondolkoznak.

A halászt, akire szüksége volt meg is találta már.

Abban állapotok meg, hogy a sötétség beállta után jelentkezik. A halász nem csinált nagy dolgot belőle. Napok óta azzal foglalkozott, hogy csempészett a két part között.

És Smilja Dragics ott állott már az ablaknál. Sötétedett. Még néhány perc s elindulhat.

Erős vágyat érzett, hogy átmenjen Vera szobájába és szó nélkül, magyarázat nélkül megölelje. Hosszan, erősen, mint akit nagyon megszeretett s aki nagyon hiányzik majd.

De nem volt otthon.

Hát állt az ablak mellett, forró homlokát a hideg üvegnek szorította s várta, hogy teljes sötétség boruljon a város fölé.

Aztán este nyolc órakor magára vette az átmeneti kabátját. Az ágyról felemelte az úti ridiküljét. Más csomagot nem vihetett magával, ha nem akarta, hogy a portás észrevegye. Ide gyömöszölte be a legszükségesebb holmiját.

Egyéb minden itt marad. Az álommal együtt, hogy két év múlva hazamegy Beográdba, a tánc rongyait felváltja a polgári élet tisztaságával, a hotelszobákat az otthon meghittségével s a férfiak ezreit, akik éhesen falják teste szépségét, egyetlen férfi karjaival.

A félvilágot Vlado Sztankovitsal.

Az álom, mely annyi esztendeje édesítette éjszakáit, itt marad. Mindörökre.

Mégegyszer benézett a tükörbe. Nem arra volt kíváncsi, hogy szép-e, kívánatos-e, hanem arra, hogy a vonásai nem árulkodnak-e, nem mondják-e el annak, aki a lépcsőn szembe talál jönni vele: vigyázatok, ez az asszony szökik innen.

De vonásai hűségesek voltak, nem árulkodtak és nem vádaskodtak.

Hát kinyitotta az ajtót és lassan, sétálva megindult a lépcsők során.

S a fordulónál nyugodtan, egy férfire mosolyogva megállott.

Ez a férfi ugyanis feltartotta a kezét s igen udvariasan azt mondta:

- Tessék visszafáradni a szobába. Egyelőre senkisémet hagyhatja el a szállodát!

Smilja mosolyogva megkérdezte:

- Történt valami? Most érkezik Zagrebből a miniszter úr?

És a korlát felett lenézett a hotel hallba.

Ott is sötétruhas férfiakat látott. A portáspulton egy paradicsomkonzerves doboz állott s rajta egy ébresztő óra. A portás kicsit sápadt volt s a konyha felől egy feketeruhás férfi a szakácsnőt vezette a pult felé. A szakácsnő nagyon ijedtnak látszott s kezét törölgette a kötényében. Ugyanekkor egy másik férfi társaságában Matasics is feltűnt. A szmoking gallérja még nem volt begombolva. Szuszogva sietett a portáspult előtt álló férfiak felé, akik szemmeláthatóan reávártak.

Smilja Dragics mosolyogva köszönést biccentett a lépcsőfordulóban álló s őt udvariasan figyelmeztető férfi felé, azután lassan, nyugodt lépésekkel visszament a szobájába.

Vera Valaoritis ugyanekkor lépett be az utcáról a hotel hallba.

Egy férfi azonnal hozzálépett és igazolásra szólította fel. De a portás odalépett és azt mondta:

- Hagyják kérem. Már délután elment Fritz Waldheim-Gericke herceggel s napok óta nem volt az étteremben.

A feketeruhás férfi megemelte a kalapját s félrelépett az útjából.

Vera azonnal a lépcső felé sietett. Csak egy pillanatra villant meg előtte a szakácsnő arca. Matasics elhült tekintete, amint egy ébresztőórával összekötött konzervdobozt nézték, melyet egyik feketeruhás férfi mutatott fel előttük.

- Smilja! - rohant be az ajtón. - Valami történt odalent!

Smilja Dragics az ablaknál állt, háttal az ajtó felé.

Most megfordult és halkán azt mondta:

- Szervusz, Vera.

- A hotel tele van detektivekkel, a...

Smilja ránézett s a hangja nagyon szelid volt:

- Tudom, Vera.

- Mi történt?

- Pokolgép.

- Fel akarták robbantani a horvát minisztert?

Csendesen bólintott.

- Igen, Vera.

- Szörnyűség! Ki tehette?

Smilja egy pillanatig hallgatott.

Aztán felemelte a fejét és a szemébe nézett.

- Én tettem, Vera.

- Smilja!

Smilja Dragics azt mondta:

- Nem tettem másként.

Rettentő csend. De csak egy pillanatig tartott.

- Vera - mondta Smilja Dragics - kevés az időm. Már a szakácsnőt és Matasicsot hallgatják ki. Matasics meg fogja mondani, hogy délután én voltam az étteremben, én érdeklődtem a kandalló iránt s a szakácsnő vallani fogja, hogy találkozott velem kétszer is a melléklépcső alján, az étterem bejárata előtt. Néhány perc múlva itt lesznek értem a detektívek.

Az ujján briliánsgyűrű volt. Eddig sohasem hordta. Most lehúzta és odanyújtotta Verának.

- Nekem már nem lesz módom rá, Vera, hogy Vlado Sztankovits sírja fölé emléket emeltessek. Szeretnék megkérni, hogy ezt a kötelességet teljesítsd helyettem. Azt hiszem a gyűrű árából megteheted.

Vera szemét könny futotta el.

- Smilja!

A szerb asszony mosolygott.

- Ne sírj, srce! Emlékszel, mit mondott Irina Hadnagyev? „Az ember nem lehet más, mint aminek megszületett. S azt a sorsot vállalni kell.” Én szerbnek születtem.

Mosolyogva nézte. Vera sápadtan nyögte:

- Smilja! Statárium van!

- Tudom, Vera.

- Az isten szerelmére, te nem félsz a haláltól?

Smilja Dragics arcáról a mosoly nem foszlott le.

De a szája halkán azt mondta:

- Nagyon félek, Vera! Eddig nem tudtam elképzelni, hogy meghalhatok. Hogy - hogy kivégezhetnek.

- Smilja! Nincs menekülés?

- Nincs, Vera. Minden ajtó előtt detektívek állnak. Csak egyet tehetek. Méltósággal várom őket.

Vera Valaoritis egyszerre lázasan kutatni kezdett a kezításkájában. Apró kis parfümös üveget emelt ki s remegő kézzel Smilja tenyerébe dugta.

- Tedd el!

- Mi ez, Vera?

- Mikor szegény Miro meghalt! Mielőtt a rendőri bizottság jött! Ennyit elloptam a morfiumból! Tedd el! A cipőd orrába is eldughatod!

- Köszönöm, Vera!

- S ha már nem lesz más segítség... - hangja felsírt - Smilja! Miért kellett ezt tenned! Pokolgépet ártatlan emberekre!

- Vlado Sztankovits is ártatlan volt!

- De mi lesz ebből a világból, ha bosszúra mindig bosszú felel!?

- Mást kérdezz meg, Vera.

Ebben a pillanatban az ajtón kopogtattak.

Smilja arca sápadt lett, aztán egyszerre összegörnyedt.

- Smilja!

De csak egy másodpercig tartott.

Vera a kezét fogta, sápadtan simogatta.

- Smilja! Srce!

Az ajtón újra kopogtatás.

Smilja karcsú teste most egyszerre nyúlni kezdett. Mintha önmagából emelkedne ki, nyúlt, nyúlt, keményen, kevélyen, gőgösen, önmagából. Megint olyan volt mint a balkáni legendák vad, szenvedélyes királynője. Akikről inas, csontos, égő szemű hegyi pásztorok álmodnak, mesélnek fent a fekete hegyek között.

Megindult az ajtó felé és kinyitotta.

- Mehetünk.

És három feketeruhás, keménykalapos zömök férfi között megindult a lépcsőház felé.

Kilenc óra öt perc volt.

Megvárták, míg az ünneplők és a miniszter helyet foglal a díszvacsora asztalánál. Az ünnepet nem szabad elrontani.

Vera sápadtan támolygott mögöttük.

Smilja szép fekete haját látta, amint szikrázott a villanylámpák fényében.

Kísérték az üres hallon át, melyet csak detektivek fekete kabátja színesített. Aztán kinyílt a szárnyas üvegajtó; Vera látta a nagy rendőrségi automobilt. Smilja középen ült, két oldalán egy-egy férfi.

Még felcsapott egy fénycsóva, most gyulladtak ki a reflektorok s aztán az autó elindult.

Vera Valaoritis égő szemmel meredt utána.

Az autó suhant az utcán, reflektora megvilágította a katolikus templomot, a Hotel Centrált, aztán elkanyarodott a tér felé.

XVIII.

„...Ezekről kellett beszámolnom, Fritz, amikor először teszek jelentést az arosai Hotel Canton üzletmenetéről.

Tudom, hogy maga nem szereti hallani, mégis le kell írnom egyszer: sohasem fogom elfelejteni azt az éjszakát, amikor maga egyszerűen felpakolt, bedobott az autójába és elhozott Osijekből. Sohasem fogom elfelejteni azokat a heteket, melyeket magyarországi kastélyában töltöttem, míg az irodája elintézte, hogy megkapjam a szükséges vizumokat és utazhassam Svájcba. Nem voltak könnyű hetek. Egyedül egy hatalmas kastély termeiben. Teljesen egyedül. De azt hiszem, éppen ez kellett nekem. Ez a magány, amelyben gondolkodhattam, számotvethettem magammal. És leszámolhattam a múlt emlékeivel. Szegény Miroval. És Smiljával.

És sohasem fogom elfelejteni, amikor megérkeztem ide, a maga apró, finom kis szállodájába, melynek vezetését reám bízta. Igyekeztem megtenni mindent, ami tőlem tellett. A hotel vendégei mindig szeretettel búcsúztak tőlem, mikor visszatértek a havas hegyek közül messze városaikba. S helyükbe - már persze, ahogyan háborús időkben lehet - mindig akadtak mások. Most van egy zongoraművészünk is. A társalgóban esténként halk zeneesték adódnak. A hallban sidresszes fiatal lányok kipirult arca vidámítja a szemeket és esténként persze gramofon mellett tánc is adódik. Arosa, Hotel Canton. Egy kis darab majdnem békevilág. Én mindenesetre visszakaptam a békémet.

Most már csak az volna jó, ha minden ember visszakapná.

Ha a maga bécsi kastélyában vasárnap ebédután, fekete mellett megint megkezdődhetnének a zenedélutánok és Hans Kluge hozzáláthatna tervei megvalósításához. A kamaraszínházhoz, melyet szülővárosában Zwickauban akar felépíteni s a Múzeumhoz, melyben a német kultúra emlékeit szeretné összegyűjteni. És a Dusan Jovanovicsok is visszatérnének az erdőkből, hegyekből, ahonnan gépfegyverrel lövöldöznek, kis Cvetoikhoz, Mileikhez, Vukicáikhoz.

És persze az is nagyon jó volna, ha egy napon Robert Grogantól érkezhethetne sürgöny, hogy tartsunk fenn számára szobát az arosai Hotel Canton első emeletén. Nem azért, mintha abban reménykednék, hogy engem visz el innen feleségül. Az ember sohase kérjen túlsokat a maga számára. De olyan jó volna egyszer együtt ülni itt, egy asztalnál.

Esténként oda szoktam állni a széles üvegablak elé és lenézek a völgybe. A kis falu apró házainak ablakait nézem, amint csillognak a fehér hóban. A végtelen, fehér csendben ilyenkor mintha csengetyűk csilingelnének s a hazafelé tartó, lámpáikat lóbáló fáradt parasztok, mintha a betlehemi jászol felé zarándokoló napkeleti királyok lennének.

Ilyenkor mindig arra gondolok, hogy egyszer mégis csak el kell következni a pillanatnak, amikor Maga, aztán Robert, Hans Kluge és talán egy Jovanovics közös asztal körül ülünk és behúnyt szemmel Berliozt, Beethovent, Lisztet hallgatunk.

Mégis csak ez jelentené azt, hogy érdemes élni.

Vera Valaoritis.”

Vége.